

STORTINGET

Stortingstidende

Referat fra møter i Stortinget

Nr. 73 · 9. mai
Sesjonen 2018–2019

Møte torsdag den 9. mai 2019 kl. 10

President: Tone Wilhelmsen Trøen

Dagsorden (nr.73):

1. Redegjørelse av utenriksministeren om viktige EU- og EØS-saker
2. Innstilling fra justiskomiteen om Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)
(Innst. 252 L (2018–2019), jf. Prop. 107 L (2017–2018))
3. Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Karin Andersen, Sheida Sangtarash, Mona Fagerås, Freddy André Øvstegård, Kari Elisabeth Kaski og Olivia Corso Salles om å sikre hjelp og beskyttelse til barnebruder som varsler om overgrep, slik at de ikke mister oppholdstillatelse og rettigheter
(Innst. 256 S (2018–2019), jf. Dokument 8:72 S (2018–2019))
4. Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Endringer i sameloven mv. (konsultasjoner)
(Innst. 253 L (2018–2019), jf. Prop. 116 L (2017–2018))
5. Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Siv Mossleth, Willfred Nordlund, Geir Pollestad, Liv Signe Navarsete, Geir Inge Lien og Nils T. Bjørke om å styrke fylkene som har store utgifter til ferje- og båtdrift
(Innst. 249 S (2018–2019), jf. Dokument 8:75 S (2018–2019))
6. Interpellasjon fra representanten Mathilde Tybring-Gjedde til kunnskaps- og integreringsministeren:
«I desember 2018 presenterte Utdanningsdirektoratet skolebidragsindikatorer for videregående skole. Indikatorene viser at det er store forskjeller på hvor gode de videregående skolene er til å få elevene gjennom skoleåret, og hvor mye de løfter elevene faglig. Skolebidragsindikatorerne for grunnskolen tyder på det samme. For de yngste elevene utgjør forskjellen mellom de beste og svakeste skolene to skoleår med læring. I tillegg ser man at det er vesentlige forskjeller i resultater mellom kommuner, mellom fylker og mellom klasser på samme skole. Dette er et hinder for elevenes rett til likeverdig opplæring.
Hva tenker statsråden om kvalitetsforskjellene mellom kommuner og mellom skoler, og hva mener statsråden er viktig for å redusere forskjellene?»
7. Interpellasjon fra representanten Karin Andersen til næringsministeren:
«Framtidens næringsliv må være fornybart, klima- og miljøvennlig, skape arbeidsplasser og tjene penger. Hedmark og Oppland har landets største landbaserte bioressurser og spisskompetente miljø innen landbruk og skog, men skal potensialet for næring, arbeidsplasser og inntekter utløses, trengs en stor statlig satsing og nye virkemidler. Skjer ikke det, havner arbeidsplassene andre steder og i utlandet basert på våre råvarer. Det haster, for mange aktører i utlandet ser potensialet. Regjeringen må bli med på en egen satsing med skatteendringer, forskningsmidler, kompetanseutvikling og utdanning og, ikke minst, statlig risikoavlastning for den industrien og de næringsaktørene som skal være med på dette.
Er regjeringen klar over dette og klar til å være med på denne nødvendige satsingen for klima, industri og arbeid i Hedmark og Oppland?»
8. Interpellasjon fra representanten Ruth Grung til næringsministeren:
«Klesindustrien er verdens fjerde største verdiskaper og er regnet blant de mest forurensende industrier i verden. Årsaken er sammensatt. Utflagging av produksjonsprosesser, intrikate globale verdikjeder, overforbruk og dårlig utnyttelse av ressurser er grunnleggende svakheter. Svikten i det industrielle systemet er omfattende, og lønnsomhet og omdømme er synkende. Omstilling er nødvendig, og den mest nærliggende løsningen ligger i sirkulærøkonomien. 80 pst. av miljøbelastningene bestemmes i designfasen. Digitalisering og ny produksjonsteknologi skaper nye muligheter. 3D-design og produktsimulering koblet mot eksempelvis helautomatiserte 3D-strikkemaskiner skaper nye industrimetoder, bærekraftige forbruksmodeller og nye muligheter for produksjon i Norge.
Hvordan vil statsråden bidra til en bærekraftig utvikling og styrke bedriftenes design- og utviklingsprosesser med tilgang til test- og utviklingsfasiliteter?»
9. Interpellasjon fra representanten Marit Knutsdatter Strand til næringsministeren:
«Regjeringen la fram bioøkonomistrategien "Kjente ressurser – uante muligheter" i 2016 for å fremme økt verdiskaping og sysselsetting, bidra til reduserte klimagassutslipp og gi mer effektiv og bærekraftig utnyttelse av de fornybare biologiske ressursene.
Hvordan vil statsråden gjøre strategi til handling, og når kan vi vente oss en handlingsplan?»
10. Referat

Presidenten: Det foreligger tre permisjonssøknader:

- fra Arbeiderpartiets stortingsgruppe om sykepermisjon for representanten Else-May Botten *Norderhus* fra og med 13. mai og inntil videre
- fra Sosialistisk Venstrepartis stortingsgruppe om velferdspermisjon for representanten Mona *Fagerås* i tiden fra og med 14. mai til og med 16. mai
- fra representanten Lene *Westgaard-Halle* om foreldrepermisjon i tiden fra og med 14. mai til og med 23. mai

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknadene behandles straks og innvilges.
2. Følgende vararepresentanter innkalles for å møte i permisjonstiden:

For Møre og Romsdal fylke: Tove-Lise *Torve* 14. mai og inntil videre

For Nordland fylke: Marius Meisfjord *Jøsevoll* 14.–16. mai

For Vestfold fylke: Renate *Sølversen* 14.–23. mai

Presidenten: Representanten Sigbjørn Gjelsvik vil fremsette et representantforslag.

Sigbjørn Gjelsvik (Sp) [10:01:07]: Jeg vil på vegne av representantene Geir Pollestad, Per Olaf Lundteigen og meg selv fremme et representantforslag om å styrke kontanternes stilling.

Presidenten: Forslaget vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Før sakene på dagens kart tas opp til behandling, vil presidenten opplyse om at møtet i dag fortsetter utover kl. 16.

Sak nr. 1 [10:01:32]

Redegjørelse av utenriksministeren om viktige EU- og EØS-saker

Utenriksminister Ine M. Eriksen Søreide [10:01:55]: For 69 år siden i dag la Frankrikes utenriksminister Robert Schuman fram ideen om å opprette et europeisk kull- og stålfelleskap. Kimen til dagens EU var sådd.

Målet med å legge den franske og tyske kull- og stålproduksjonen under en felles myndighet var å gjøre krig mellom europeiske naboer ikke bare utenkelig, men også umulig.

I perioden 1870–1945 utkjempet Tyskland og Frankrike tre kriger. I dag er krig mellom disse to landene ikke mulig å forestille seg.

Til minne om Schuman-erklæringen ble dagen i dag til Europadagen.

EU har spilt en sentral rolle i å fremme fred og stabilitet i Europa. Derfor passer det godt å minne om at nett-

opp ønsket om fred og samarbeid mellom naboer var utgangspunktet for europeisk integrasjon.

Blant EUs medlemsland finner vi våre nærmeste like-sinnede og samarbeidspartnere. EU er vår viktigste partner i å forsvare forpliktende internasjonalt samarbeid.

Reisverket i Norges tilknytning til EU er EØS-avtalen, men EU er mer enn økonomisk integrasjon, og samarbeidet med EU går utover det indre marked og de fire friheter.

Sammen med lederne for de 30 andre EØS-landene feiret statsministeren 25-årsjubileet for EØS-avtalen 22. mars. President for Det europeiske råd, Donald Tusk, understreket i sin tale at EØS-avtalen er et partnerskap der alle bidrar og alle får igjen.

Gjennom de 25 årene siden avtalen trådte i kraft, har vi opplevd en nærmest sammenhengende opptur for norsk økonomi. Norge har hatt en kraftig velferdsutvikling. Full adgang til det desidert største markedet for norsk næringsliv gjennom et felles regelverk har vært en forutsetning. Det samme gjelder tilgang på kvalifisert arbeidskraft fra hele EØS-området.

Vi skal fortsette å bidra. Vår felles framtidige velferd er avhengig av Europas store konkurransekraft. Vi må legge til rette for å skape vekst og sysselsetting. Vi må sikre de gode europeiske løsningene på de utfordringene som våre og EUs innbyggere står overfor, som klimaendring og migrasjon, men også sosial inkludering og ulikhet. Det er spesielt viktig i en urolig tid der nasjonalisme og proteksjonisme vinner terreng.

EØS-avtalen er også mye mer enn markedsadgang for næringslivet og mer enn selv de mest avanserte frihandelsavtalene. At man kan studere og jobbe i et annet europeisk land, kan virke som en selvfølge i dag. Det er imidlertid langt fra noen selvfølge, men et resultat av tverrpolitiske veivalg og muliggjort av EØS-avtalen. Den eneste andre tilknytningsformen som ville gitt oss minst like gode muligheter som EØS, er fullt medlemskap i EU.

Brexit har vist at det å plukke fordelene i det indre marked og ikke ta del i pliktene ikke er mulig. En mindre forpliktende samarbeidsordning med EU vil derfor også gi oss færre rettigheter. Ingen utredning om alternativer til EØS-avtalen, som enkelte partier har foreslått, vil kunne gi oss noe sikkert svar på hvilke alternativer som fins. De spørsmålene kan bare løses i reelle forhandlinger med EU som motpart.

Det er snart tre år siden Storbritannia i en folkeavstemning stemte for å forlate EU. Avtalen som skal sørge for at dette skjer på en ryddig måte, har blitt nedstemt tre ganger i det britiske Underhuset.

I april ble brexit utsatt, potensielt så lenge som til 31. oktober. Inntil videre forblir Storbritannia EU-medlem og forbereder seg nå på å gjennomføre valg til Europaparlamentet om to uker. Hvis det blir flertall for ut-

meldingsavtalen i Underhuset, kan Storbritannia forlate EU på en ryddig måte også før 31. oktober. I motsatt tilfelle kan man få en brexit uten en utmeldingsavtale, en såkalt «no deal».

Det er altså i dag ikke mulig å være sikker på når Storbritannia vil forlate EU. Vi vet heller ikke om de vil forlate EU med eller uten en avtale. Denne usikkerheten er utfordrende for alle, også for Norge. Vi må være forberedt på flere potensielle utfall, og det er vi.

Siden forrige redegjørelse har mye falt på plass på norsk side. Hvis utmeldingsavtalen godkjennes, er vi beredt med en egen avtale mellom EØS/EFTA-statene og Storbritannia som speiler utmeldingsavtalen. Denne avtalen betyr bl.a. at nordmenn med rettigheter i Storbritannia etter EØS-avtalen på tidspunktet for uttrede vil få disse rettighetene videreført. Det samme vil gjelde for briter i Norge. Denne avtalen vil kunne signeres så snart EU og Storbritannia har signert sin avtale.

Vi har også forberedt oss på at Storbritannia forlater EU uten en avtale. Vi signerte i april en avtale som betyr at briter som i dag bor i Norge, og nordmenn som i dag bor i Storbritannia, kan bli boende der, selv om Storbritannia skulle komme til å forlate EU uten en avtale.

Vi har også signert en avtale mellom Norge, Island og Storbritannia om varehandel. I tillegg har vi funnet løsninger med Storbritannia på veitransport, lufttransport og maritim transport. I hovedsak sikrer disse ordningene at nåværende handel og relasjoner med Storbritannia kan videreføres på eksisterende vilkår.

Forhandlingene om fiskeriforvaltning har også vært vellykkede, men har ikke blitt sluttført fordi fristen for brexit ble forlenget. Vi avventer derfor signering av avtalen.

Vi har i tillegg brukt forskriftsendringer for å forberede oss. Det gjelder bl.a. på områder som verdipapirhandel, import av legemidler, yrkeskvalifikasjoner og trygderettigheter.

EU har også foreslått en rekke midlertidige beredskapsforordninger i tilfelle «no deal». I de tilfellene hvor de er EØS-relevante, er de innlemmet i EØS-avtalen. Vi har med andre ord kommet så langt vi kan i forberedelsene på vår side, gitt den usikkerheten og uforutsigbarheten som fortsatt råder.

Om to uker settes valget til nytt europaparlament i gang. I flere land går ikke skillelinjene primært langs tradisjonelle partiakser, men snarere mellom partier som er for og mot EU. Det øker den politiske polariseringen – men kanskje også engasjementet blant velgerne. At valgkampen skal bli utsatt for desinformasjonskampanjer, er en bekymring, som vi har sett ved flere nasjonale valg de siste årene.

Europaparlamentsvalget består av 27 separate nasjonale valg, 28 med Storbritannia, som går over flere

dager og med flere hundre nasjonale politiske partier, titusener av valglokaler og ca. 400 millioner stemmeberettigede. Det kan gjøre europaparlamentsvalget til et særlig fristende mål for aktører som ønsker å ødelegge demokratiske prosesser gjennom manipulering og spredning av villedende informasjon.

Europaparlamentet har gradvis økt sin betydning i EU. Da EØS-avtalen ble undertegnet i 1992, hadde Europaparlamentet fortsatt bare en konsultativ rolle, men da avtalen trådte i kraft i 1994, hadde parlamentet – gjennom Maastricht-traktaten i 1993 – fått medbestemmelse sammen med Rådet for regelverk for det indre marked.

Europaparlamentet har med andre ord hatt en viktig rolle, helt siden EØS-avtalens ikrafttredelse i 1994, i utformingen av EØS-relevant EU-regelverk.

I dag er Parlamentet sidestilt med Rådet på de fleste områder der EU lager felles lovgivning. Det har fortsatt en mer begrenset rolle på andre områder, f.eks. utenriks- og sikkerhetspolitikk. EU-parlamentarikene har imidlertid vist at de kan påvirke den politiske agendaen i EU også når det formelle mandatet er begrenset.

Det betyr at Parlamentet er viktig for Norge også på områder utenfor rammen av EØS-samarbeidet. Vi vil derfor jobbe så raskt som mulig med å etablere kontakt med sentrale, nyvalgte europaparlamentarikere.

Det er også viktig å etablere og pleie gode partipolitiske kanaler for samarbeid med våre søsterpartier i Europaparlamentet. Sann kan vi bedre både forstå og bidra inn i viktige europeiske debatter som også berører Norge. Derfor gjentar jeg min generelle oppfordring om at alle partier på Stortinget bruker sine partipolitiske kanaler aktivt.

Europaparlamentsvalget er også startskuddet for valget av ny kommisjonspresident etter Jean Claude Juncker og utnevningen av et nytt kommissærkollegium. Det skal også velges ny president for Det europeiske råd etter Donald Tusk, ny høyrepresentant for EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk etter Federica Mogherini og ny sjef for Den europeiske sentralbanken etter Mario Draghi.

Den nye kommisjonen kommer til å presentere sine prioriteringer mot slutten av året. Regjeringa vil jobbe aktivt for å synliggjøre norske interesser overfor medlemmene av den nye kommisjonen, nye europaparlamentarikere og resten av det påtroppende ledersjiktet i EU.

Et viktig hensyn vil være å formidle hvor sentral deltakelsen i det indre marked gjennom EØS er for Norge. Å formidle kunnskap om EØS-avtalen er å hegne om samarbeidet.

For ett år siden i dag la regjeringa fram sin strategi for samarbeidet med EU. Både i strategien og i arbeidsprogrammet er vårt hovedbudskap at Norge vil fortsette

å bidra til et trygt, fritt og økonomisk sterkt Europa, der landene tar felles ansvar for felles utfordringer.

Jeg håper den nye kommisjonen vil videreføre og intensivere arbeidet med å fremme respekt for rettsstatsprinsipper og de andre felles verdiene som ligger til grunn for det europeiske samarbeidet.

Den nåværende kommisjonen har initiert en såkalt artikkel 7-prosedyre mot Polen for mulige brudd på EUs grunnleggende verdier. Europaparlamentet har tatt tilsvarende initiativ overfor Ungarn.

Videre har Kommisjonen foreslått en ny mekanisme i EUs nye langtidsbudsjett, som knytter pengeoverføringer til etterlevelse av grunnleggende rettsstatsprinsipper. Når nasjonale domstoler ikke er i stand til å sørge for riktig overholdelse av EU-retten, f.eks. fordi de har for tette bånd til utøvende makt, er også EUs indre marked truet. Forslaget innebærer at Kommisjonen kan holde tilbake, redusere eller begrense overføringer til medlemsland som ikke lever opp til rettsstatsprinsippene. Mekanismen er ikke rettet mot noe spesielt land.

Norge støtter EUs forsvar av rettsstaten. Respekt for rettsstatsprinsippene og uavhengige domstoler er en forutsetning for demokrati og for den enkeltes rettssikkerhet. Det er også en forutsetning for at det indre marked og EØS skal fungere, og avgjørende for samarbeid om justis- og politisaker.

Kjernen i det europeiske samarbeidet som vi er en del av, er nettopp at vi har tillit til hverandres rettsvesen og tillit til at alle respekterer inngåtte forpliktelser.

Regjeringa vil sammen med EU søke å påvirke regjeringer som vedtar lovreformer og fatter andre vedtak som undergraver et uavhengig rettsvesen og Den europeiske menneskerettskonvensjonen. Vi vil både jobbe bilateralt og samarbeide med andre land, både nordiske naboer og EU, i relevante fora som Europarådet, OSSE og nordiske samarbeidsarenaer for å holde land ansvarlige for de forpliktelsene de har påtatt seg.

I tillegg skal vi fortsatt være særlig oppmerksomme på sivilsamfunnets kår i Europa. I flere land ser vi at myndighetene aktivt legger hindringer i veien for arbeidet til ikke-statlige organisasjoner, samtidig som de innskrenker ytringsfrihet og mediemangfold.

Gjennom EØS-midlene bidrar Norge til å styrke det sivile samfunn og justissektoren i mottakerlandene, i tråd med prinsippene om rettsstat, demokrati og godt styresett.

Uavhengig forvaltning av midlene til sivil samfunn er et viktig prinsipp. Det er nå inngått avtaler om hva midlene skal brukes til, med 14 av 15 mottakerland. Vi forhandler fortsatt med Ungarn, hvor det gjenstår å komme til enighet om forvaltningen av fondet til sivil samfunn.

En sentral oppgave for EUs nye ledere vil bli å videreutvikle det sikkerhets- og forsvarspolitiske samarbeidet. Her har mye skjedd i EU bare de siste tre årene.

Utviklingen av et europeisk forsvarsfond og et permanent strukturert forsvarssamarbeid – PESCO – er to eksempler.

Det europeiske forsvarsfondet skal etableres som en permanent ordning fra 2021. Målet er å bidra til felles forsvarsforskning, utvikling og anskaffelse av militære ressurser.

Norge deltar som eneste ikke-medlem, gjennom EØS-avtalen, i fondets forsøksordning for forsvarsforskning. Kongsberg Defence & Aerospace deltar i det vinende konsortiet fra 2018.

Kommisjonen har foreslått at også det permanente fondet åpnes for EFTA-land som er med i EØS. Forslaget behandles nå i EU som ledd i diskusjonene om langtidsbudsjettet og vil være på agendaen under det finske EU-formannskapet i høst.

Regjeringa jobber overfor EUs institusjoner og medlemsland for å sikre Norge mulighet til å delta i fondet på de vilkårene som er nedfelt i EØS-avtalen. Det arbeidet viderefører vi med uforminsket styrke.

Norsk deltakelse i forsvarsfondet vurderes å kunne bli viktig for norsk forsvar, forsvarsforskning og forsvarsindustri. Samtidig vil en norsk deltakelse gjennom EØS-avtalen være kostnadskrevende. Regjeringa har derfor igangsatt en grundig analyse av sikkerhets- og forsvarspolitiske, og samfunnsøkonomiske, aspekter knyttet til en eventuell norsk deltakelse.

Regjeringa følger også utviklingen av EUs permanente strukturerte forsvarssamarbeid – PESCO – tett. EU har besluttet at tredjeland unntaksvis vil kunne delta i konkrete prosjekter, men de nærmere betingelsene for denne deltakelsen er ikke besluttet.

Regjeringa jobber med å identifisere prosjekter av særlig interesse for Norge, og hvor vi kan bringe merverdi til samarbeidet som underbygger norske interesser.

Krav til sikkerhet i forbindelse med utbygging av 5G-mobilnett er i dag et sentralt tema i Europa. 5G vil koble sammen millioner av sensorer i alt fra fabrikker og vannkraftverk til autonome kjøretøy og husholdningsapparater. Det gjør det enda viktigere å sikre seg mot sårbarhet enn ved forrige generasjons mobilnett.

Oppmerksomheten om 5G henger også sammen med spenningene i det handelspolitiske forholdet mellom USA og Kina.

Det er stor konkurranse blant de globale selskapene om hvem som vil være først ute med å levere de nye nettverkene for tingenes internett.

Budskapet fra USA har vært at utstyr fra kinesiske teknologiselskaper kan utgjøre en sikkerhetsrisiko for europeiske nettverk. USA har også advart land som Stor-

britannia og Tyskland om at inkludering av kinesisk utstyr kan få konsekvenser for eksisterende sikkerhetspolitisk samarbeid.

EU-landene har nærmet seg problematikken på ulike vis. Det er en nasjonal beslutning om de f.eks. ønsker å ekskludere selskaper fra sine markeder, basert på hensynet til nasjonal sikkerhet.

Samtidig ser vi at EU nå utvikler en mer koordinert politikk. Kommisjonen har kunngjort anbefalinger om en felleseuropeisk tilnærming til sikkerhetsutfordringer i 5G-nettverk.

Diskusjonene i Brussel har så langt vært konsentrert om tiltak for å redusere sårbarheter og bøte på identifiserte sikkerhetsrisikoer snarere enn totalforbud mot utstyr fra bestemte aktører. Som følge av dette styrkes innsatsen for å bedre gjennomføring av eksisterende EU-regler og nye EU-regler om høyt felles sikkerhetsnivå i nettverks- og informasjonssystemer. Dette kalles NIS-direktivet. NIS-direktivet ventes å tre i kraft i EU i nær framtid og vil være EØS-relevant.

Sikkerhetsmekanismene i EUs anskaffelsesregelverk og mekanismen for gransking av utenlandske direkte investeringer er instrumenter som allerede fins, og som kan styrke Europas motstandsdyktighet.

Vår egen nye sikkerhetslov har også bestemmelser om investeringer og anskaffelser.

Nytt rammeverk for sertifisering av sikkerhetsstandarder i IKT-produkter og -tjenester vil også kunne redusere sårbarheter i kommunikasjonsnettverkene for tingenes internett. Her vil utviklingen av en sertifiseringsordning for 5G-utstyr i regi av EUs byrå for nettverks- og informasjonssikkerhet kunne bli en viktig prioritet.

I det pågående arbeidet med tydeliggjøring av krav til sikkerhet i våre egne mobilnett er det viktig å følge de videre diskusjonene i EU tett.

Regjeringa vil at Norge skal være en pådriver i det internasjonale klimaarbeidet. Andre lands ambisjoner i klimapolitikken har stor betydning for Norges mulighet til å nå våre mål.

Når en stor aktør som EU skjerper sine mål, utløser det mer teknologiutvikling og omstilling i næringslivet. Regjeringa vil jobbe for at EUs samlede ambisjonsnivå øker til 55 pst., og vil melde inn et forsterket norsk klimamål i tråd med EUs ambisjoner.

På klimaområdet deler Norden de samme internasjonale målene, forpliktelsene og utfordringene. Norden har de beste forutsetningene for å gjøre en forskjell – både regionalt, i europeisk sammenheng og globalt.

I januar i år møttes de nordiske stats- og miljøministrene til et nordisk klimatoppmøte i Helsinki, og de ble enige om sammen å forsterke ambisjonene på klimaområdet. Ambisjonen mot 2030 og 2050 er at Norden

skal ta lederskap gjennom effektivt regionalt klima- og miljøsamarbeid.

Med en avtale om felles oppfyllelse av utslippsmålet for 2030 vil også EUs klimarammeverk for utslipp som ikke er en del av kvotesystemet, gjelde for Norge. Vi har fått gjennomslag for vår posisjon om at samarbeidet innlemmes som et frivillig samarbeid i EØS-avtalens protokoll 31. Avtaleutkastet er nå til behandling i EU.

Norge er del av EUs indre energimarked gjennom EØS-avtalen. Som en integrert del av det indre elektrisitetsmarkedet påvirkes vi også av EUs regelverksutforming på feltet gjennom EØS-avtalen.

Her er det viktig at vi fortsetter å ivareta det godt fungerende nordiske elmarkedet sammen med våre nordiske naboland. Det er helt sentralt at vi sammen kan spille inn posisjoner om framtidig markedsdesign, noe som allerede har vært gjort i stor utstrekning.

Det er positivt at tredje energimarkedspakke nå behandles på Island, sånn at regelverket forhåpentligvis kan tre i kraft, og at vi får ensartede regler i det nordiske elektrisitetsmarkedet. At gassmarkedet i Europa er godt fungerende, er også viktig for norsk gassforsyning til EU/EØS-området.

Da Stortinget behandlet saken om tredje energimarkedspakke våren 2018, kom det klart fram at det nasjonale regelverket om konsesjoner til strømmett, utenlandskabler og kraftverk fortsatt skal gjelde. Dette handler om organiseringen av kraftmarkedet og krafthandel i eksisterende infrastruktur, ikke om at det skal bygges nye kabler. Vi støtter EUs ambisjon om å utvikle en ren og konkurransedyktig energisektor, til lavest mulig kostnader.

Det er i vår felles interesse å ha en positiv utvikling på dette området. Norge har allerede ambisiøse mål når det gjelder fornybar energi. Vår fornybarandel er nærmere 70 pst. God tilgang på fornybar energi gjør oss i stand til å satse videre på elektrifisering av transportsektoren og andre sektorer.

Norge har fulgt prosessen knyttet til Ren energipakken tett. Vi har fortløpende spilt inn norske synspunkter, særlig knyttet til det nye markedsregelverket.

EU har i tillegg vedtatt nye regler om energieffektivisering, bygningsenergi og fornybar energi. Det er også vedtatt en ny forordning om et styrings- og rapporteringssystem for energiunionen. Vi vil nå vurdere det vedtatte regelverket på ordinær måte i EØS-prosessen. Olje- og energidepartementet har allerede gjennomført en høringsprosess.

Norge dekker omtrent en fjerdedel av EUs gassbehov og er EUs nest største leverandør etter Russland. Norsk gass vil fortsatt være en viktig del av EUs energimiks, også på veien mot et lavutslippssamfunn.

Ved å erstatte kull med gass vil man kunne få rask reduksjon i klimagassutslippene og bedre luftkvalitet lokalt. Gass fungerer også godt sammen med ikke-regulerbar produksjon som sol- og vindkraft.

De siste årene har hydrogen fått økt oppmerksomhet i EU, og flere har pekt på muligheten for å konvertere naturgass til hydrogen i kombinasjon med fangst og lagring av CO₂, såkalt CCS, som et tilnærmet utslippsfritt alternativ. Det er også omtalt i EUs lavutslippsstrategi fram mot 2050.

Den siste spesialrapporten fra FNs klimapanel viser at CCS vil være viktig for å redusere utslippene i tråd med målet om å begrense global oppvarming til 1,5 grader.

Kommisjonen peker også på denne teknologien som viktig hvis EU skal nå målet om netto nullutslipp i 2050. Vi jobber målrettet for å få et tettere samarbeid med både Norden og EU knyttet til videre utvikling av teknologier for CCS.

ESA besluttet 20. mars 2019 ikke å åpne formell undersøkelse om den såkalte leterefusjonen i petroleums-skatten. Leterefusjon er en integrert del av petroleumsbeskatningen og innebærer at letekostnader behandles likt i petroleums-selskaper i og utenfor skatteposisjon. Vedtaket betyr at ESA gir Norge medhold i at leterefusjon ikke utgjør statsstøtte etter EØS-avtalen.

Migrasjonstrykket mot Europa er redusert sammenliknet med toppårene 2015 og 2016 som følge av felles europeiske tiltak. Antallet asylsøkere, irregulære grensepasseringer og tap av menneskeliv under migrasjonsferden er imidlertid fortsatt høyt.

Regjeringas politikk for å møte dagens migrasjonsutfordringer berører hele migrasjonskjeden. Gjennom vår satsing på helse, utdanning, jobbskaping og næringsliv bidrar vi til å bedre folks muligheter til å få et bedre liv i sine hjemland. Vi er også med på felles europeiske løsninger.

I EU-sammenheng bidrar vi aktivt gjennom støtte til Frontex og EASO, European Asylum Support Office, samt bidrag til EUs flergiverfond for Afrika, som er det finansielle instrumentet under Valletta-handlingsplanen.

Gjennom EØS-midlene bidrar vi også til å styrke asylbehandlingen og mottakskapasiteten i Hellas, Bulgaria og Romania.

FN og EU prioriterer å få sårbare migranter ut av Libya. Det arbeides med gjenbosetting av flyktninger til tredjeland og retur av migranter som ikke har behov for internasjonal beskyttelse, til sine opprinnelsesland. Norge bidrar til å gjenbosette flyktninger som evakueres fra Libya. Norge deltar også i dagens grense- og visumordning og i forhandlingene knyttet til det nye finansielle instrumentet for grenser og visum. Forslaget er Schengen-relevant og bindende for Norge og ligger an til å

innebære en tredobling av dagens kostnader. Formålet er å styrke den ytre grensekontroll.

Globalt jobber vi for utformingen av en oppfølgingsmekanisme av FNs migrasjonsplattform, og våre innspill handler om ikke å bidra til å utvide fortolkningen av teksten som ble vedtatt i desember i fjor.

La meg avslutningsvis omtale noen aktuelle EØS-saker.

Fri bevegelse av arbeidstakere er en sentral del av det europeiske samarbeidet. Det er ikke til å komme forbi at et felles europeisk arbeidsmarked også har skapt utfordringer. Dette tar regjeringa på stort alvor.

Forholdet mellom EØS-reglene og norske arbeids-livsregler kan noen ganger skape både engasjement og debatt. Likevel er EØS-reglene i sum et gode for norsk arbeidsliv og har også ført til styrkede arbeidstakerrettigheter på områder der vi ikke hadde tilsvarende nasjonalt regelverk før.

Eksempler på dette er regelen om de ansattes rettigheter ved virksomhetsoverdragelser. Andre eksempler er regler om skriftlig arbeidsavtale, masseoppsigelser, informasjon og konsultasjon med arbeidstakere, arbeidsmiljøstandarder og likebehandlingsregler for innleide arbeidstakere.

EØS-retten er i det store og hele fleksibel og gir oss rom til å fastsette nasjonale ordninger, bl.a. for å motvirke arbeidslivskriminalitet.

Også EU har den senere tid tatt mange initiativ for å bidra til mer sosial likhet, styrke arbeidstakerrettigheter og motvirke kriminalitet i arbeidslivet. EU vedtok tidligere i år et nytt direktiv om tydelige og forutsigbare arbeidsvilkår. Norge har allerede et omfattende lovverk som ivaretar dette.

Det er positivt at også EU prioriterer gode og rettferdige arbeidsforhold for den enkelte arbeidstaker. Vi vurderer nå den videre oppfølgingen av direktivet hos oss.

Det ligger også an til at et europeisk arbeidsmarkedsbyrå etableres i løpet av 2019. Det kan styrke samarbeidet om å ivareta arbeidstakernes rettigheter og gjøre det enklere å bekjempe arbeidslivskriminalitet over landegrensene, i samsvar med de innspill Norge har sendt EU. Regjeringa legger vekt på å sikre gode muligheter for norsk deltakelse i de samarbeidsarenaene som vil bli knyttet opp til det nye arbeidsmarkedsbyrået.

For at arbeidstakerne skal kunne benytte seg av den frie bevegelsen, er det en grunnleggende forutsetning at de ikke mister sine trygderettigheter dersom de flytter til eller tar arbeid i et annet medlemsland.

Trygderettighetene koordineres ved hjelp av trygdeforordningene. Disse forordningene revideres med jevne mellomrom, og EU-landene forhandler nå om et kompromiss.

Utgangspunktet for koordineringen vil fortsatt være at en person som har rett til trygdeytelser i en medlemsstat, ikke må tape sin rett ved å flytte til en annen medlemsstat. Det er særlig på området for arbeidsledighetsytelser at det er utfordrende å komme til enighet. Forslaget innebærer utvidet adgang til eksport av arbeidsledighetsytelser sammenlignet med i dag.

Forhandlingene i EU har vært langvarige. Rådet avviste 29. mars et kompromissforslag med Europaparlamentet. Parlamentet vedtok 19. april å utsette behandlingen til i høst.

Den 28. juni i fjor vedtok EU endringer i utsendingsdirektivet. Direktivet setter rammer for hvilke norske regler om lønns- og arbeidsvilkår som kan og skal gjøres gjeldende overfor utsendte arbeidstakere.

Det reviderte direktivet innfører bl.a. et prinsipp om «lik lønn for likt arbeid på samme sted». Målet er at utsendte arbeidstakere skal ha samme vilkår som arbeidstakere i det landet arbeidet utføres.

Det er positivt at EU tar sikte på mer likebehandling mellom utsendte og lokale arbeidstakere når det gjelder lønns- og arbeidsvilkår. Det vil bidra til at konkurransen blir basert på kompetanse og innovasjon, ikke bare på lønninger.

Etter regjeringas syn er dette et steg i riktig retning, i retning av et mer integrert og rettferdig indre marked. Det kan føre til mer likeverdige konkurransevilkår mellom utenlandske og nasjonale virksomheter.

Det reviderte utsendingsdirektivet klargjør også hvilke regler om reise, kost og losji som skal gjelde for utsendte arbeidstakere. I oktober i fjor vedtok Tariffnemnda enkelte endringer i de norske reglene på dette området. Det framgår av vedtaket at Tariffnemnda har sett hen til det reviderte utsendingsdirektivet.

På grunn av EØS-avtalen kan norske finansforetak fritt etablere seg og tilby sine tjenester i hele EØS-området, og europeiske foretak kan tilby tjenester i Norge. Dette er positivt for norsk næringsliv og det norske finansmarkedet. Det er derfor viktig at Finanstilsynet har bred og god kontakt med finanstilsynene i resten av EØS-området.

Prinsippene for EØS/EFTA-statenes tilknytning til de europeiske tilsynsbyråene for bank-, forsikring og pensjons- og verdipapirvirksomhet ble etablert i 2014. Finanstilsynet deltar fullt ut som medlem i tilsynsorganene, men uten stemmerett. Vi har gode erfaringer med samarbeidet.

Det europeiske råd og Europaparlamentet ble i mars enige om forslag fra Kommisjonen til en revisjon av regelverket for finanstilsynsbyråene.

For Norge og de andre EØS/EFTA-statene har det vært viktig å få fram at den balanserte løsningen som EØS/EFTA-statene har i deltakelsen i de tre europeiske

finanstilsynene, må bevares. Det er derfor positivt at styringsstrukturen i tilsynsbyråene videreføres i hovedtrekk ved revisjonen, og sånn at organet der de nasjonale tilsynene er representert, fortsatt er øverste beslutningsorgan.

Enigheten om revisjonen innebærer også at tilsynsmyndighetene får noe utvidet tilsynskompetanse, bl.a. på hvitvaskingsområdet.

Det store etterslepet av finansmarkedsrettsakter som er vedtatt av EU, men ikke innlemmet i EØS-avtalen, har vært en utfordring for EØS-samarbeidet helt siden etableringen av EUs finanstilsynsstruktur. I mars ble etterslepet halvert, da EØS-komiteen innlemmet 155 rettsakter knyttet til bl.a. EUs kapitalkravsregelverk for banker og EUs verdipapirhandelsregelverk.

Siden september 2016, da tilsynsbyråforordningene ble innlemmet i EØS-avtalen, har om lag 300 rettsakter på finansmarkedsområdet blitt tatt inn i EØS-avtalen.

Regjeringa er opptatt av trafikksikkerhet og like konkurransevilkår i transportbransjen. Det følger av Granavolden-plattformen at regjeringa vil jobbe aktivt mot liberalisering av kabotasje regelverket og for å redusere omfanget av ulovlig kabotasje.

Kommisjonen la i mai 2017 fram Mobilitetspakken med bl.a. forslag til nye regler om godstransportkabotasje. Norge har alliert seg med Østerrike, Belgia, Danmark, Frankrike, Hellas, Tyskland, Italia, Luxembourg, Sveits og Sverige i sammenslutningen Road Alliance. Vi deler bekymringen for at reglene om trafikksikkerhet og sosiale rettigheter og arbeidsvilkår skal bli gjenstand for misbruk og svindel i det europeiske godstransportmarkedet.

Norge bruker Road Alliance aktivt for å fremme norske synspunkter. Mobilitetspakken har vært svært omstridt i EU-systemet.

Rådet og Europaparlamentet har vedtatt sine interne posisjoner, men de må forhandle sammen med Kommisjonen før nytt regelverk kan bli vedtatt. Det ligger an til at det endelige vedtaket i EU først vil skje etter at nytt europaparlament og ny europakommisjon er på plass.

I sin tale ved markeringen av EØS-avtalens 25-årsjubileum oppsummerte rådsresident Tusk hvorfor EØS-samarbeidet er så verdifullt: At 500 millioner mennesker kan reise og flytte hvor de vil, jobbe, tjene penger, investere, utdanne seg og forske i hele EØS-området, mens de samtidig beskyttes av verdens sterkeste forbrukerrettigheter, arbeidstakerrettigheter og miljølovgivning, er ikke en tilfeldighet.

Det er resultatet av 70 år med pragmatisk samarbeid, politiske beslutninger og godt naboskap. Og det er noe vi aldri må ta for gitt.

I dag møtes EU-landene til toppmøte i Romania for å stake ut kursen for de neste fem årene. Norge skal fortsette å bidra til et trygt, fritt og økonomisk sterkt Europa. Vi gjør det ikke fordi vi må, men fordi det er det beste for norske interesser.

Presidenten: Presidenten vil foreslå at redegjørelsen om viktige EU- og EØS-saker legges ut for behandling i et senere møte i Stortinget. – Det anses vedtatt.

Sak nr. 2 [10:33:52]

Innstilling fra justiskomiteen om Lov om arv og dødsboskifte (arveloven) (Innst. 252 L (2018–2019), jf. Prop. 107 L (2017–2018))

Presidenten: Etter ønske fra justiskomiteen vil presidenten foreslå at taletiden blir begrenset til 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil presidenten foreslå at det blir gitt anledning til inntil fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en tale-tid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Emilie Enger Mehl (Sp) [10:34:37] (ordfører for saken): I dag behandler vi ny lov om arv og dødsboskifte. Jeg vil takke komiteen for et godt samarbeid om det som har vært en stor og omfattende proposisjon, men til tross for det har det ikke vært for mange av de store politiske konfliktlinjene. Jeg opplever at komiteen i stor grad er enig om hovedtrekkene i proposisjonen og lovforslaget, men at man har delt seg i noen enkeltsaker og tatt ulike standpunkt.

Det nye lovforslaget samler skifteloven og arveloven i et felles regelverk. Det er mye som har skjedd siden skifteloven ble vedtatt for nesten 90 år siden, og siden arveloven kom i 1972. Samfunn, familiestruktur og måten vi lever på, har endret seg. De moderne familiene er mer sammensatte og mangfoldige enn tidligere, og flere har levd i flere samliv og har flere kull med barn når de går bort. Flere enn før velger å leve som samboere istedenfor å gifte seg. Velstanden har økt, levealderen har økt, og formuene ved dødstidspunkt er gjerne større enn tidligere.

Det nye lovforslaget er ment å passe inn i det moderne samfunnet. Det innebærer en del språklige endringer og forenkling, og det er ment å være brukervennlig og oversiktlig også for dem uten juridisk bakgrunn.

Jeg vil komme inn på Senterpartiets syn i noen saker. Senterpartiet mener at det er veldig viktig at vi får innført en tidsfrist for skifte av landbrukseiendommer.

Flere tusen landbrukseiendommer er i dag dødsbo, noen av dem har vært det i flere tiår. Det er ikke bo- og driveplikt for et dødsbo, og det er et stort problem at gårdseiendommer blir stående tomme og ute av drift fordi skifte ikke lar seg gjennomføre, av ulike årsaker. Det mener vi er dårlig ressursutnyttelse og har negative konsekvenser for både lokalsamfunnet og storsamfunnet. Derfor er Senterpartiet med på forslaget om å oppstille en tidsfrist for skifte av dødsbo ved landbrukseiendommer.

Vi er veldig glad for at regjeringen tilsynelatende støtter denne endringen i merknadsform, men vi skulle gjerne sett at de også hadde støttet forslaget, slik at vi hadde fått et flertallsvedtak i Stortinget i dag.

Den teknologiske utviklingen går fort, og bare siden Arvelovutvalget la fram sin innstilling i 2014, har samfunnet blitt betydelig mer digitalisert. Senterpartiet mener det må være mulig å opprette testament digitalt for dem som ønsker det, men uten at det skal fortrenge muligheten til å ha et testament i tradisjonell form. Vi er nå glad for at det kommer på plass en hjemmel som gjør det mulig at man kan opprette testament digitalt, og vi håper at regjeringen vil følge opp med å utarbeide regelverk for dette.

Jeg vil komme inn på innsyn i transaksjonshistorikken til en avdød. Senterpartiet mener at arvinger kan ha et behov for å få innsyn i avdødes bankkonto i en tid etter dødsfallet, og hvor det skal skiftes. I utgangspunktet mener vi at det må gjelde en grense på maks tre måneder tilbake i tid for innsyn, som man kan gi unntak fra, og at man kan gi innsyn i inntil tolv måneder i særlige tilfeller. Vi mener det er viktig å presisere at terskelen for å gi innsyn lenger enn tre måneder må være høy, og etter tilbakemeldinger i høring mener vi at dette er et ansvar som ikke bør påligge bankene, men vi vil i stedet fremme et forslag om at dette er avgjørelser som må tas av domstolene. Det er viktig å ha et strengt regelverk og et aktivt forhold til innsyn i mer enn tre måneder for å beskytte avdødes personvern og retten til privatliv.

Samboerskap har etter hvert blitt en av de mest utbredte formene for samliv, men de færreste samboere er klar over hvordan samboerskapet er juridisk regulert, eller rettere sagt: ikke juridisk regulert. I dag kan samboere uten felles barn, men med minst fem års samboerskap, gi hverandre arverett ved testament, men det er likevel slik at de fleste ikke gjør det, og ikke er klar over at de da står uten arverettslig beskyttelse hvis den ene skulle dø. Senterpartiet mener at et svært langvarig samboerskap, f.eks. ti år eller mer, også uten felles barn, bør kunne utløse en arverett som i stedet kan begrenses i et gjensidig testament.

Til slutt vil jeg si at Senterpartiet støtter regjeringen i at pliktdelsarven kan avgrenses til 15 G.

Jeg tar opp våre forslag.

Presidenten: Representanten Emilie Enger Mehl har tatt opp de forslagene hun refererte til.

Lene Vågslid (A) [10:39:38] (leiar i komiteen): Fyrst takk til saksordførar Emilie Enger Mehl for eit godt arbeid og eit godt innlegg. Dette er ei sak der me i all hovudsak er einige i mykje. Så er det nokre unntak, og dei skal eg gjere greie for for Arbeidarpartiets del.

Det er seks år sidan Arvelovutvalet kom med si innstilling. Det er på høg tid at me får behandla denne saka i Stortinget no, og det er positivt at me får ein felles lov for arv og dødsboskifte som ikkje minst rett og slett òg er meir forståeleg for dei fleste av oss.

Me ynskjer ein meir moderne arvelov som er tilpassa det samfunnet me bur i no, der det er heilt vanleg å vere sambuar. Me ynskjer å halde på regjeringas velgrunna forslag til pliktdelsarv, og at den blir sett til 25 G. Me ynskjer òg å imøtekomme høyringsinnspela som er komne i saka, på ein betre måte enn det regjeringsspartia gjer.

Hovudhensikta med ein arvelov må vere at det skal vere konfliktførebyggjande. Reglar om pliktdelsarv kan forhindre systematisk forskjellsbehandling, basert på f.eks. kjønn eller funksjonsevne. Det varetek òg intensjonen i FN-konvensjonar om kvinner, barn og personar med nedsett funksjonsevne. Omsynet til likebehandling og konfliktførebygging trekkjer klart i retning av at regjeringas forslag om å både halde på pliktdelsarven òg setje han til det nivået som regjeringa opphavleg gjorde, var eit velgrunna forslag.

Regjeringsspartia er for passive i tilnærminga til eit moderne samfunn, meiner Arbeidarpartiet. Me meiner at ein kan gjere meir for å styrkje sambuarrettane. Det er jo ikkje lenger slik at ekteskapet nødvendigvis er den føretrekte livsforma for alle. Det meiner me at me må gjere meir med. Det var den raud-grøne regjeringa som sist moderniserte arveloven. Me vil vidare. Difor har Arbeidarpartiet eit forslag i saka her i dag om å styrkje sambuarars rettar gjennom å likestille dei med gifte i arveloven. Det gjer me utan at det skal gå på kostnad av særkullsbarnas interesser.

Arvelovutvalet hadde eit forslag som ville gje ei automatisk likestilling. Arbeidarpartiet meiner at det må vere eit aktivt val som ligg til grunn for det. Forhåpentleg er det slik at når du gifter deg, så er det eit aktivt val, du vel å gjere det, og difor er forslaget vårt at me bør innføre ei rettskraftig frivillig sambuarkontrakt som kan attesterast av offentleg myndigheit. På den måten kan me imøtekomme mykje av det som Arvelovutvalet reiser som problemstillingar, og mykje av det som mange har vendt seg til oss i Arbeidarpartiet om; at sambuarar og gifte bør kunne vere likestilte i arveloven – men då jenen-

nom at du vel det aktivt, på same måten som du vel å gifte deg. For det vil vere nokre tilfelle der folk ikkje ynskjer å ha dei rettane og pliktene.

Arbeidarpartiet støttar òg Bondelaget og Skogeigarforbundet, som ynskjer endringar i arveloven, slik at dødsbu ikkje skal kunne unndra seg bu- og driveplikt med bevisst å utsetje eit skifte, og viser i grunnen til same argumentasjonen som Senterpartiet har. Me støttar òg dei innspela som er komne frå Finans-Noreg, om at ein ny arvelov bør ha reguleringar som sikrar ei moglegheit for digital signering. Og når det gjeld kodifisering av innsynsrett i avdøde konti bakover i tid, meiner me det ikkje bør bli vedteke.

Eg vil ta opp forslaget frå Arbeidarpartiet og forslaga frå Arbeidarpartiet og SV i saka.

Presidenten: Representanten Lene Vågslid har tatt opp de forslagene hun refererte til.

Frida Melvær (H) [10:43:51]: I lang tid har arvelova vore moden for revisjon. Lova har hatt eit vanskeleg språk, og reglane har ikkje alltid vore like enkle å forstå.

No har vi forenkla språket og tilpassa lova til ei ny og moderne tid. Ein ny regel har vi òg fått når det kjem til pliktdelsarv. Grensa på 1 mill. kr per barn har stått stille sidan 1980-talet. No vert beløpet G-regulert, slik at pliktdelsarven alltid vil følge pris- og velstandsutviklinga i samfunnet.

I vurderinga av kva pliktdelsarv vi skal ha, har vi vektlagt omsynet til arvlataren sin rett til å testamentere slik han eller ho ønskjer. På den andre sida har vi òg vektlagt barna sin rett til arv og det særlege forsørgjarsvaret som oppstår når ein vel å setje barn til verda. Vi har valt å setje pliktdelsarven til 15 G og meiner dette er ein god mellomting mellom desse to omsyna.

Vi har òg opna for at regjeringa kan innføre digital signatur av testamentet. Etter kvart som digitaliseringa utviklar seg og det vert tilbydd automatiserte juridiske tenester, så er det i tida å kunne signere testamentet digitalt så lenge vi utviklar trygge system for dette.

Ei anna viktig endring vi adresserer i innstillinga, er tidsfrist for å skifte landbrukseigedom. Altfor mange landbrukseigedomar står brakk rundt omkring i distrikta fordi dei ikkje vert gjort opp i eit arvefall. Vi ser fram til at regjeringa vil følge opp målet i regjeringsplattforma om å greie ut å innføre ein tidsfrist for å skifte landbrukseigedomar, slik at dei kan kome i aktiv bruk.

Til slutt vil eg gjere merksam på at lova tidlegast vil tre i kraft i 2021. Det betyr at arvlatarane vil ha god tid til å innrette seg etter dei ny reglane.

Eg tek opp forslaget til Høgre og Framstegspartiet.

Presidenten: Da har representanten Frida Melvær tatt opp det forslaget hun refererte til.

Solveig Horne (FrP) [10:46:24]: Jeg har også lyst til å starte med å takke saksordføreren for et godt arbeid. Hvis alle arveoppgjør hadde gått like smidig som behandlingen av arveloven i komiteen, hadde vi kanskje vært spart for mye.

Det er viktig å ha denne gjennomgangen og vurderingen av å lage en ny lov om arv og dødsboskifte. Vi vet at arv handler om mye, men det handler også om følelser – det kan være konflikter, familietragedier. Derfor er det så viktig at har vi har en arvelov som er moderne, og som ikke minst er språklig god, sånn at folk forstår dette. Det er viktig å ha hensiktsmessige regler for et moderne skifteoppgjør. Ikke minst må loven tilpasses dagens samfunnsforhold og familiemønster, som saksordføreren var inne på. Det er mange som har både særkullsbarn og nye barn. Det er forskjellige familiemønster som det er viktig at lovverket vårt imøtekommer.

Vi vet at mange velger å være samboere, vi vet også at mange velger å gifte seg, og det fører med seg en del forpliktelser. Det som jeg må si er overraskende, er hvor få som skriver testamente og samboeravtaler. Jeg håper at den moderne, nye arveloven kan medføre at folk får litt mer interesse for å se hvor viktig det er å kunne lage disse kontraktene og testamentene før det skulle gå galt.

Under arbeidet med denne saken har, spesielt for Fremskrittspartiet, reglene som omhandler pliktdelsarven, vært viktig. Selv om summen på 1 mill. kr, som pliktdelsarven har vært, har stått stille lenge og det var fornuftig med en økning, mente vi at oppjusteringen til 25 G, som nesten ville utgjøre i underkant av 2,5 mill. kr, var en stor beløpsmessig økning av pliktdelsarven og også en betydelig innskrenkning av den testasjonsfriheten som den enkelte har. Derfor har det vært viktig for oss å jobbe sammen med regjeringspartiene for å se om vi kunne senke den økningen, og jeg er veldig glad for at vi klarte å få på plass dette, og at vi nå har endt på at økningen skal være til 15 G. Men jeg tror likevel det var viktig at vi fikk på plass en G-regulering, som står seg mer enn et beløp. Jeg er også sikker på at dette er en beløpsgrense som i folks øyne i større grad vil oppfattes som mer naturlig og rimelig enn sånn den var.

Under behandlingen har Arbeiderpartiet fremmet et forslag om å be regjeringen om å utarbeide forslag om hvordan samboeres rettigheter kan likestilles fullt ut med ektefellers rettigheter i arveloven. Når vi ser så få voksne, oppegående folk – vil jeg si – som skriver den samboeravtalen når de blir samboere og har barn, lurer jeg på hvordan Arbeiderpartiet ser for seg at å ha den kontrakten de legger opp til her, vil få samboerne til å skrive dette. Norge er faktisk i verdenstoppen når det gjelder samboerrettslig vern. Vi tenker på de direkte rettighetene som samboere allerede har, og som også er lovfestet i arveloven. Vi vet at arveloven gir i dag sambo-

ere med felles barn mulighet til å utvide den lovfastsatte arveretten i testament, og samboere som ikke har barn, ja, de står helt fritt til å sikre hverandre i testament. Samboere kan også i testament fastsette full rett til uskifte. Samboeres rettigheter og interesser er dermed, sånn som vi ser det, allerede godt ivaretatt i arveloven. Intenjonen er nok god, men jeg tror jeg heller vil oppfordre samboere til å skrive både samboerkontrakt og testamente. Det var en klok person som en gang sa at dette bør du gjøre når du er ny i et forhold, eller når du er gode venner, og før ting skjer. Da får du også de beste testamentene og samboerkontraktene, tror jeg.

Det er et par ting til jeg bare skal gå raskt inn på. Jeg er også positiv til å ha tidsfrister for oppgjør med landbrukseiendommer. Jeg er glad for at det også er kommet inn i Granvolden-plattformen. Jeg tror det er viktig at regjeringen får utredet dette nøye, at det også får vært ute på høring, før vi konkluderer i det. Det har også både Høyre og Fremskrittspartiet sagt i komitémerknadene.

Når det gjelder digitalisering, er jeg glad for at vi har fått på plass den formuleringen. For det er viktig, når vi ser at mer og mer blir digitalisert, at vi også gjør det med arveloven.

Geir Sigbjørn Toskedal (KrF) [10:51:45]: Arv og skifte er ingen spøk. Slikt kan det bli bråk av i de beste familier. Der jeg kommer fra, er det vanlig å takke for skiftet når man har hatt et hyggelig måltidsfellesskap. En østlending jeg kjenner, som hadde fanget opp dette, gikk på en lei smell da han brukte den samme frasen etter et hyggelig kveldsmåltid i en storfamilie der man nettopp hadde lagt bak seg et – for å si det forsiktig – anstrengende arveoppgjør. Spøk til side.

Det er vesentlig at vi som lovgivende forsamling gir gode verktøy for at arveoppgjørene skal gå skikkelig for seg og være rettferdige og anstendige. Det dreier seg om verdier, følelser og samhold mellom generasjoner og slekt. Det er dermed en viktig lovrevisjon vi i dag er med på å dra i land og konkludere. Det er lenge siden siste revisjon, og det er godt at vi nå foretar dette.

Oppdateringene innebærer ingen revolusjonerende endring, slik vi ser det, og det er vi egentlig glad for. Reglene om retten til arv bygger i stor grad på de samme prinsipper som gjeldende arvelov. Reglene om slektens arverett etter loven er i det vesentlige videreført.

Regjeringen foreslår en videreføring av regelen i gjeldende lov om at ektefellen arver en firedel. Også ektefelles arverett når arvelater ikke har livsarvinger, er i samsvar med gjeldende lov.

Pliktdelsarven for barna har stått urørt på 1 mill. kr siden 1985. Kristelig Folkeparti er nå med på å støtte at denne nå heves og knyttes til folketrygdens G-beløp. Vi tenker at det er en grunnleggende verdi i vårt genera-

sjonssamfunn at barn arver sine foreldre. Proposisjonen la opp til at pliktdelsarven ble hevet til 25 G. Vi har kommet til at flere hensyn tilsier at det er mer riktig at den settes til 15 G.

Kristelig Folkeparti støtter videre at det i forskriftsform gis regler om at testamenter kan signeres digitalt. Dette er en naturlig konsekvens av den nye tiden. Det må arbeides med krav og regler som tar vare på rettssikkerheten til alle parter.

Granavolden-plattformen slår også fast at regjeringen vil

«Utrede muligheten for å innføre retningslinjer for hvor lenge dødsbo kan eie en landbrukseiendom».

Det synes jeg er en interessant sak. Vi er glad for at det følges opp i innstillingen. Problemstillingen mange steder er at landbrukseiendommer blir liggende brakk fram til dødsboet er skiftet. Dette er uheldig. Dette må løses snarest mulig, men vi har forståelse for at saken må utredes noe før man velger endelig modell. I parentes kan jeg bemerke at jeg har vært i kontakt med bønder som har hatt over 30 forpaktingsavtaler for å drive en gård, nettopp fordi passive gårdsbruk blir liggende. Jeg er i alle fall av den sorten som mener at dyrkbar jord tilhører folket, og vi må se nærmere på hvordan vi kan løse det.

Kristelig Folkeparti slutter seg til innstillingens føringer om dette. Det er f.eks. naturlig å se hen til løsningen man har funnet i Sverige for nettopp dette. Og vi er glad for at loven i sin utforming er både lesbar og brukervennlig.

Til slutt vil jeg takke for samarbeidet siden jeg skygger denne komiteen og kom inn nå først i vår. Det har vært veldig interessant, og jeg takker for den delen.

Ellers vil Kristelig Folkeparti stemme for regjeringspartiernes foreliggende forslag.

Petter Eide (SV) [10:55:56]: Arveloven har den fundamentale mekanismen at den faktisk regulerer forholdet mellom oss som privatmennesker, så den har stor betydning for hvordan vi skal leve livet vårt. Nettopp fordi den gjør det, må den være tilpasset det samfunnet vi har her i Norge. Hadde vi vært i et samfunn hvor folk levde i storfamilier, polygami eller bigami, ville arveloven selvfølgelig sett helt annerledes ut.

Derfor er arveloven også normdannende. Når vi vedtar en arvelov i dag, regulerer vi ikke bare de juridiske forholdene, men vi gir også en tydelig beskjed til folk om hvordan vi mener de skal leve livet sitt. Det er det dette langt på vei handler om. Vi må ikke bare se på de mer juridisk-tekniske mekanismene; vi må også se på dette som et normdannende instrument – som en måte å gi et signal på om hvordan vi tenker oss at familiestruk-

turer i Norge skal være. Det er kanskje her denne debatten vi har hatt, og den innstillingen vi har, spriker noe i den ideologiske forståelsen av hvordan vi ser for oss dette. Det kommer tydelig fram knyttet til uenigheten om hvilke rettigheter samboere skal ha.

Høyre og Fremskrittspartiet – og det er kanskje med det som utgangspunkt vi kommer til å fatte et vedtak i dag – mener at ekteskapet skal ha en rettslig særstilling. Det skriver de konkret i merknaden sin. Med det som grunnlag ønsker de ikke å utvide arverettighetene som er i dag, til samboere, fordi ekteskapet skal ha en rettslig særstilling.

Både SV og Arbeiderpartiet ønsker å styrke samboeres rettigheter nettopp fordi det, som det er blitt sagt tidligere i dag, er stadig flere som velger denne formen. Jeg mener vi her står overfor en helt vesentlig måte å forstå folk på. Norge blir stadig mer mangfoldig. Det er stadig flere etniske grupper og ulike kulturer. Folk har ulike seksuelle preferanser, og folk velger bo- og livsformer på forskjellige måter. Jeg mener det er en styrke at samfunnet blir mer mangfoldig. Det gir frihet å kunne velge ulike livsformer, slik det er beskrevet, og at vi legger opp til et system og tilpasser våre lover til denne typen mangfold.

Tilnærmingen til regjeringspartiene om at ekteskapet skal ha en rettslig særstilling, gir en ufrihet. Det er det som overrasker meg, kanskje spesielt med Fremskrittspartiet, som er veldig opptatt av den individuelle friheten. Det de legger opp til her, er at det er ekteskapet som skal være normdannende. Det gir et signal om at det er det de liker aller best, mens det mangfoldet vi ser rundt oss, er de ikke fullt så interessert i å stimulere til.

I Arbeiderpartiet og SVs forslag om å lage en samboeravtale, ligger det også en invitasjon til lav terskel, for at folk kan inngå en annen type samlivsform. Vi skal gjøre det enkelt for folk å velge akkurat dette.

Jeg mener vi som lovmakere skal ha respekt for at folk velger å leve livet sitt på forskjellige måter. Jeg mener at det vi kommer ut med i dag, som er en arvelov uten utvidede rettigheter til samboere, langt på vei er å ikke ha tilstrekkelig respekt for at folk i de tusen hjem ønsker å velge på forskjellige måter. Det å legge til rette for en samboeravtale på en enkel måte gjennom en ordning i Altinn, ville være å invitere folk inn til å velge å leve livet sitt akkurat slik de måtte ønske. Vi må legge terskelen lavt.

SV mener også at vi skal gjøre det på en sann måte at når folk har levd sammen i noen år, kan de få en slags beskjed fra myndighetene om at det finnes noe som heter samboeravtale, og at det kanskje er på tide at de inngår en slik avtale. Vi har også lagt dette inn i et av våre forslag i denne saken.

Mitt partis tilnærming til dette er at vi er et mangfoldig samfunn, og da må vi invitere folk til å velge å leve livet sitt slik de vil. Vi må legge opp til at folk skal ha frihet til å velge hvordan de lever livet sitt. Dessverre kommer vi i dag ut med en arvelov som gir et tydelig signal om at vi som lovmakere setter mest pris på at folk velger ekteskapet. Det er jeg veldig lite fornøyd med, og jeg synes det er et dårlig signal partiene på høyresiden gir til sine velgere som ønsker å gjøre ting på en annen måte.

Statsråd Jøran Kallmyr [11:01:18]: Jeg gleder meg over at vi nå har lagt fram et forslag til lov om arv og dødsboskifte som har funnet bred støtte i Stortinget. En bred tilslutning i Stortinget må ses på som et tegn på at forslaget er egnet til også å omfavne hele befolkningens behov.

Arverettens samfunnsmessige betydning er økende. Velstandsutviklingen har ført til at formuene som fordeles ved arv, har blitt større. Samtidig har også befolkningens muligheter til å ta opp lån økt. Begge deler taler for vedtakelse av en arvelov som er gjenkjennelig, men likevel språklig forenklet, slik at den er egnet til å kunne både bli forstått og brukt av folk flest. Det er vesentlig at arveloven bidrar til en enkel overføring av formue fra en generasjon til den neste. En oppheving av den gjensidsmessige pliktdelsarven er i denne sammenhengen ganske viktig. Den nye loven innebærer bl.a. at en arvelater kan testamentere hytta, uansett verdi, til ett av barna, mot at de andre blir kjøpt ut. Dette er nytt, og det er praktisk og fleksibelt.

Arveretten handler imidlertid ikke bare om overføring av formue. Arveretten skaper tilhørighet og fellesskap, men også avvisning og motsetninger. Det er derfor viktig at arvelovens regler er i tråd med den alminnelige rettsfølelsen. Er loven det, vil de fleste oppgjør kunne løses av loven alene, og det i seg selv er konfliktdepende.

Lovforslaget viderefører gjeldende regler om rett til arv og uskifte for ektefeller og samboere, samtidig som pliktdelsvernet styrkes, som en heving av minimumsvernet. Det å finne det rette balansepunktet mellom livsarvingenes og ektefellenes/samboernes interesser er viktig. Både Arvelovutvalget, høringsinstanser, departementet og komiteen har vurdert dette spørsmålet grundig, og det er jeg glad for. Komiteens flertall har anbefalt at livsarvingenes pliktdel skal styrkes og utgjøre 15 G, mens et mindretall foreslår, i tråd med departementets forslag, 25 G. Grundige vurderinger av et vanskelig spørsmål på tvers av politiske skillelinjer har gitt relativt like konklusjoner. Arvelaterens frihet balanseres mot behovet for konfliktdepende og vernende regler. Det viktigste for min del er at det er bred enighet om at pliktdelsvernet skal beholdes, og at det skal reguleres etter

grunnbeløp, slik at også særkullsbarna sikres vern også i framtiden.

For regjeringen er digitalisering viktig. Vi foreslo likevel ikke digitalisering av testamente i proposisjonen. Komiteens flertall, Arbeiderpartiet, SV og Senterpartiet, undres over dette. Digitalisering er effektivt og verdiskapende for massetransaksjoner, men et testamente er ikke en massetransaksjon. Som komitéflertallet påpeker, opprettes testamente bare av en liten andel av befolkningen, og det er heller ikke noe samfunnsmessig mål å sikre mange hyppige eller rimelige testamente. Det har derimot vært regjeringens mål å fremme en arvelov som kan vinne bred tilslutning, slik at behovet for testamente ikke vil være stort. For den som har behov for å opprette testamente, er det en fordel at ordningen er sikker og krever gjennomtenking. De økonomiske og familiære skadevirkningene av et uheldig testamente kan være store. Det er heller ikke slik at jeg ser noen store kostnadmessige besparelser for brukerne ved digitalisering. Det som ofte er den store kostnaden, er jo å leie inn dyre advokater til å hjelpe seg.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet uttaler seg positivt til at testamentet skal kunne signeres digitalt, men da under forutsetning av at det gjøres på en sikker måte. Det er en vesentlig forutsetning. Om dagens formkrav f.eks. blir erstattet med en rett til å signere testamentet med bankens kodebrikke, hvordan skal vi da forhindre at signeringen blir gjort av noen som har fått tilgang til denne kodebrikken? Mange eldre har mange som er innom og hjelper dem, og det er veldig bra, men hvordan skal vi da kunne vite i ettertid at ikke noen fikk urettmessig tilgang til kodebrikken? Dette er dilemmaer som vi er nødt til å vurdere. Men finner vi en god løsning som også sikrer at vitnene kan underskrive samtidig, er vi positive til dette forslaget.

Ny lov om arv og dødsboskifte blir en av de største lovene med sine 180 paragrafer. Det er mange spørsmål jeg her kunne nevnt, men jeg nøyer meg med å understreke betydningen av den brede konsensusen komitébehandlingen her viser. Det kan forhåpentligvis tilsi at dette er en lov i tråd med rettsoppfatningen og rettsforventningene i det brede lag av befolkningen.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Lene Vågslid (A) [11:06:31]: Arbeidarpartiet foreslår i saka å likestille gifte og sambuarar i arvelova. Som eg understreka i innlegget mitt, ynskjer me at det skal vere gjennom eit aktivt val, noko ein vel. Høgre og Framstegspartiet avskriv forslaga i merknadane med at ei slik attestering ikkje er nødvendig og berre vil komplisere regelverket. Eg er av den motsette oppfatninga og meiner forslaget vårt er ei slags mellomløsning mellom det Arvelovutvalet foreslo, og det å ikkje gjere no-

kon ting. Så eg berre lurar på om statsråden meiner det ville vere uheldig viss sambuarar som valde det, fekk same rettar og plikter i arvelova, og i så fall, kvifor?

Statsråd Jøran Kallmyr [11:07:20]: En av jusprofessorene som jeg studerte under, sa at det å gifte seg er å gjøre en disposisjon innenfor formuesskatten, og det er det som er litt av problemstillingen her nå – at når man er gift, har man utført en aktiv handling for å bli gift. Derfor er det en forskjell på samboere og ektefeller. Arbeiderpartiet foreslår å rette opp denne forskjellen med at man også skal utføre en aktiv handling som samboere. Da er det vanskelig for meg å forstå hvorfor man ikke kan gjøre det gjennom en testamenteform, istedenfor å gjøre det på en måte som vi oppfatter som litt mer tungvint: å inngå – hva skal jeg si – et samtykke som skal registreres av det offentlige. Jeg ser ikke helt at det skal kunne lette samboeres muligheter til å få uttrykke sin siste vilje.

Lene Vågslid (A) [11:08:16]: Betyr det at statsråden ikkje prinsipielt er imot at sambuarar og gifte skal kunne få like rettar i arvelova, men at dette for regjeringspartia handlar meir om praktiske spørsmål?

Statsråd Jøran Kallmyr [11:08:32]: Vi har gått ganske langt i Norge når det gjelder samboeres rett til arv, og egentlig mye lenger enn de fleste andre land i Europa. Men det er likevel en forskjell på det å ha inngått et ekteskap og det å være samboer. Det å være samboer kan ta mange forskjellige former, og en kan også ha mye løsere tilknytning. Det er vanskelig å gå inn i hodet til hver enkelt samboer og finne ut av hvordan den enkelte samboer vil stille seg selv hvis man skulle falle bort. Ønsker de at pengene deres skal gå til den man bor sammen med, eller ønsker man at pengene skal gå til foreldre eller søsken som følge av loven? Dette blir litt annerledes for dem som har giftet seg. De har tatt et aktivt standpunkt i akkurat det spørsmålet, og det er en del av å inngå ekteskap. Derfor blir det en stor forskjell på samboerskap og ekteskap i arveloven.

Emilie Enger Mehl (Sp) [11:09:45]: Nå har samtlige partier her signalisert at man støtter å innføre en tidsfrist for skifte av landbrukseieendommer, men regjeringspartiene kommer ikke til å stemme for et forslag om det i dag. De har skrevet en merknad der de sier at de håper at regjeringen vil utrede muligheten for det. Samtidig har de solgt ut i mediene at dette er noe som Stortinget samles om i dag, og at det vil bli et flertallsvedtak. Senterpartiet, Arbeiderpartiet og SV har fremmet et forslag som ber regjeringen komme med et forslag om å endre arveloven slik at dødsbo som er landbrukseieendommer, ikke kan unndra seg bo- og drive-

plikt for lenge, men som fortsatt overlater stor frihet til regjeringen med hensyn til å utforme forslaget.

Mitt spørsmål er: Vil statsråden oppfordre regjeringspartiene i Stortinget til å stemme for det forslaget, B II i innstillingen, og dermed sikre at vi får et flertallsvedtak om dette i dag?

Statsråd Jøran Kallmyr [11:10:47]: Jeg deler komiteens bekymring for manglende skifte av landbrukseieendommer. Dette er et punkt i Granavolden-plattformen som vi kommer til å følge opp aktivt. Men jeg tror det er litt tidlig å si noe om hva vi kommer til å konkludere med, for her er det mange problemstillinger som må utredes. Det er jo mange skifter av landbrukseieendommer som tar lang tid fordi det er et høyt konfliktnivå, også – ikke nødvendigvis fordi arvelaterne ønsker å unngå bo- og driveplikt. Det er ikke sikkert en tidsfrist kommer til å være konfliktdempende. Det kan føre til at arvelaterne kanskje ikke får god nok tid til å finne gode løsninger. Dette er ofte spørsmål som må modnes over tid.

Emilie Enger Mehl (Sp) [11:11:35]: Jeg deler statsrådens syn på at dette er spørsmål som man må utrede grundig, men det forslaget som vi har fremmet i dag, legger jo opp til at regjeringen får handlefrihet til å gjøre nettopp det. Da vil jeg spørre:

Hvorfor kan ikke regjeringspartiene stemme for noe som er fremmet av opposisjonen, og som regjeringspartiene egentlig er enig i?

Statsråd Jøran Kallmyr [11:12:01]: Jeg tror det blir feil av meg å skulle stå her og instruere mine stortingskollegaer i hva de skal si. Vi har et punkt i Granavolden-erklæringen om at vi skal gå inn i denne problemstillingen og se om det er noe som trengs å gjøres. Men jeg vil jo si at dette er en rimelig kompleks problemstilling, som krever at en går grundig inn i det og ser på hvilke andre konsekvenser det kan få at en eventuelt innfører en egen tidsfrist for når et slikt skifte skal finne sted.

Petter Eide (SV) [11:12:48]: Fremskrittspartiet er jo et frihetsbejaende parti. De er opptatt av å verne om individets frihet, og veldig mye av det som Fremskrittspartiet sier, handler om nettopp det. Samtidig kommer det fram i en merknad i denne innstillingen at Fremskrittspartiet og Høyre ønsker å verne om ekteskapets rettslige særstilling.

Ser justisministeren at denne insisteringen på ekteskapets rettslige særstilling bidrar til å begrense individuell frihet?

Statsråd Jøran Kallmyr [11:13:25]: Denne friheten i arveloven er jo begrenset av det vi kaller pliktdelsarven.

Der oppfatter jeg at Stortinget er ganske samlet. Det representanten Eide sikter til, er vel skillet mellom samboerskap og ekteskap. Der har jeg – som jeg nettopp svarte til representanten Vågslid – trukket opp det skillet, for har man inngått et ekteskap, har man også sagt ja til en rekke rettsfølger av ekteskapet. Det oppfatter vi er den store forskjellen mellom ekteskap i denne lovens forstand og det som er samboerskap, for der har man ikke gjort de samme disposisjonene. Men man har full anledning til å gjøre en disposisjon også som samboer for å sikre at man har en arv som er i tråd med det man ønsker, nemlig et testamente.

Presidenten: Replikordskiftet er omme.

De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Geir Inge Lien (Sp) [11:14:29]: Mange landbruks-eigedomar inngår i dødsbu, og det er mykje som tyder på at slike dødsbu ofte vert ståande i uskifte i lang tid. Dette kan ha store konsekvensar, som at landbruks-eigedomane heller ikkje vert drivne på fleire år.

Landbruksmyndighetene har hatt problem med å handheve landbrukslovgevinga overfor slike eigedomar. Sidan eit dødsbu verken vert sett på som erverva eller eigd, vil det etter dagens reglar heller ikkje vere buplikt eller driveplikt. Dette vil kunne få store konsekvensar. Landbrukseigedomar i dødsbu vert ofte ståande utan at nokon bur der over tid, noko som ofte fører til manglande vedlikehald og at jorda ikkje vert halden i god hevd.

Departementets hovudargument mot å innføre ein tidsfrist for skifte var at dette ville medføre meir byråkrati. Vi i Senterpartiet meiner at den føreslåtte ordninga, der tingretten skal gje melding til landbruksmyndighetene i kommunen, òg ville gje meir byråkrati. Ein tidsfrist for gjennomføring av dødsbuskifte vil òg bidra til at arvingane får hjelp til å ferdigstille skiftet.

Vi i Senterpartiet støttar Norges Bondelag og Norges Skogeierforbund, som ønskjer ei endring i arvelova der det vert sett ein frist for skifte av landbrukseigedom. Dødsbu, som slepp bu- og driveplikt, bør ikkje kunne tvihalde på gardsbruk. Konsekvensane er at slike landbrukseigedomar heller vert brukte som fritidseigedomar, og at mange ønskjer å la eigedomen verte liggjande i dødsbuet for å sleppe å flytte dit. Dette vil kunne skape mange uavklarte situasjonar. Vi ser i dag fleire eksempel på at slike dødsbu kan skape mange problem for utvikling av landbruks- og skogbrukseigedomar. I nabolandet vårt Sverige har dødsbu fått ein frist på fire år til å ordne opp i buet, noko som har vist seg å fungere bra.

Fleirtalet i komiteen har lytta til innspela frå Norges Skogeierforbund og Norges Bondelag og føreslår i dag at regjeringa skal kome tilbake til Stortinget med eit forslag om å innføre ein frist for skifte av landbrukseige-

dom som inngår i dødsbu. Når det er såpass brei einighet i salen, hadde eg håpa at det kunne ha vorte eit samrøystes vedtak i dag, slik at vi hadde lagt dette dødt. Men eg håpar faktisk at vi no kan få orden på dette – slik at det vert bra.

Lene Vågslid (A) [11:17:41]: Etter at innstillinga frå Arvelovutvalet kom, blei det mykje debatt om rettane til sambuarar, og eg er eigentleg litt overraska over at det forslaget me fremjar i dag, ikkje får støtte. Eg meiner det er eit forslag som ville ha forenkla arveloven, og det kunne ha blitt gjort på ein både digital og god måte gjennom informasjon.

Solveig Horne lurar på korleis me tenkjer at me skal få folk til å vilje skrive slike sambuarkontraktar når det er så få som gjer det i dag. Det meiner eg må vere fullt mogleg gjennom informasjon – kanskje ein kan få det som informasjon dersom ein tek opp felles lån i ein bank. Her skal det ikkje stå på kreativiteten når det gjeld korleis me kan få det til, og me bidreg gjerne.

Arbeidarpartiet, Senterpartiet og SV moderniserte arveloven sist. Då fekk mange sambuarar rettar dei ikkje hadde. Men det er framleis ein del igjen, og det gjeld sambuarar utan felles barn, men med ungar frå før. Dei er det ganske mange av etter kvart, det er mange som har særkullsbarn, og då vil ikkje ein vanleg sambuavtale eller eit testamente vere godt nok. Difor meiner me at ein bør likestille sambuarar og gifte gjennom eit aktivt val, på same måte som justisministeren beskriv det aktive valet bak eit giftarmål. Det trur eg ville ha forenkla dette og gjort det betre.

Så er det berre Arbeidarpartiet som held på regjeringas opphavlege forslag om å setje pliktdelsarven til 25 G. Det er verdt å ta med seg at i 1972 hadde pliktdelsarven – dersom han hadde vore på G – vore på over 63 G. I 1985 var pliktdelsarven 38 G, så i eit historisk perspektiv er det å setje han til 25 G i dag å gå ganske langt ned. Eit stort fleirtal i Stortinget ynskjer no å gå heilt ned til 15 G. Eg stiller iallfall spørsmålet om ikkje det kan utfordre eller bidra til det motsette av konfliktdemping og likebehandling. Me er tydeleg i mindretal i den saka, men der står me no iallfall på det opphavlege forslaget frå regjeringa.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 2.

Sak nr. 3 [11:20:00]

Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Karin Andersen, Sheida Sangtarash, Mona Fagerås, Freddy André Øvstegård, Kari Elisabeth Kaski og Olivia Corso Salles om å sikre hjelp og beskyttelse til barnebru-

der som varsler om overgrep, slik at de ikke mister oppholdstillatelse og rettigheter (Innst. 256 S (2018–2019), jf. Dokument 8:72 S (2018–2019))

Presidenten: Etter ønske fra kommunal- og forvaltningskomiteen vil presidenten foreslå at taletiden blir begrenset til 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil presidenten foreslå at det blir gitt anledning til inntil fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en tale-tid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Kari Kjønås Kjos (FrP) [11:21:01]: Før taletiden begynner, president, vil jeg si at vi har anmodet om 5 minutters taletid. Er det endret i presidentskapet?

Presidenten: Det er det ikke.

Kari Kjønås Kjos (FrP) [11:21:14]: Vi bestemte 5 minutter.

Presidenten: – Komiteen ser ut til å være samstemt om 5 minutter. Da sier vi at 5 minutters taletid er vedtatt.

Kari Kjønås Kjos (FrP) [11:21:27] (ordfører for saken): Saken gjelder barnebruder i Norge og hvordan vi følger disse opp.

Problemstillingen med barnebruder ble for alvor satt på dagsordenen høsten 2015, da det kom over 30 000 asylsøkere til Norge. Fra januar 2015 til februar 2016 kartla Utlendingsdirektoratet 61 asylsøkere under 18 år som var gift eller forlovet med en person i Norge – hovedsakelig jenter. Ti av jentene var under 16 år. Regjeringen så derfor et behov for å opprette en tverretattlig arbeidsgruppe mellom UDI, Politiets utlendingsenhet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet for å få på plass retningslinjer og samarbeidsrutiner mellom disse, asylmottak og lokal barnevernstjeneste.

Det er etablert rutiner for tidlig å identifisere og håndtere barneekteskap blant asylsøkere. Bufdir har også utarbeidet en digital veileder for barnevernstjenesten. Barneekteskap gjør seg også gjeldende i familieinnvandringsaker der UDI blir kjent med at oppholdstillatelse baserer seg på falsk identitetsdokumentasjon og derved ikke skulle gitt grunnlag for familieinnvandring.

Regjeringen la for to år siden frem handlingsplanen «Retten til å bestemme over eget liv – Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse». Flere av tiltakene er relevante for personer som er tvangsgiftet som barn.

Det er dessverre umulig for Norge å forhindre inngåelse av ekteskap som skjer i utlandet. Våre holdninger er det imidlertid viktig å formidle, sammen med andre land.

På en reise til Etiopia for en del år tilbake ble jeg fortalt at de der nylig hadde innført et forbud mot barneekteskap, noe politikerne var stolte over å ha fått på plass. De innrømmet at det ikke ville få noen konsekvenser om foreldrene ga blaffen i den nye loven, men de mente samtidig at det var et viktig signal, og at det tar tid å endre holdninger. Vi må derfor aldri slutte å fremme vårt syn på barnebruder.

Å finne barnebrudene vil stort sett kreve at de selv ønsker å stå frem. Flere instanser har ansvar for å gi hjelp og støtte, i tillegg til hjelpetelefoner, krisesentre og minoritetsrådgivere.

Ekteskap som er gyldig inngått i utlandet, vil i utgangspunktet bli anerkjent i Norge, men et ekteskap anerkjennes ikke dersom dette åpenbart ville virke støtende på norsk rettsorden. Barne- og familiedepartementet utreder nå gjeldende rett om anerkjennelse av ekteskap inngått i utlandet – inkludert mindreårige – med tanke på en eventuell endring av regelverket.

Utlendinger som søker opphold i Norge, skal dokumentere sin identitet eller medvirke til å klarlegge denne, og det er avgjørende at slike saker oppdages i forbindelse med identifiseringsarbeidet.

Dagens lovverk kan gi personer utsatt for barneekteskap oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag. SV ønsker at terskelen for å få unntak fra dokumentasjonskravet skal settes lavt. Men vi vet at verden er full av kyniske mennesker som til enhver tid finner de smutthulene som finnes. Vi må forsikre oss om at vi ikke stiller oss slik at det inviteres til økt bruk av barneekteskap for å få oppholdstillatelse og familieinnvandring i Norge.

Norske myndigheter har unntaksregler i utlendingsloven og forskriften. Det er mulig å innvilge midlertidig oppholdstillatelse med begrensninger. SV mener imidlertid at slik tillatelse innebærer at vedkommende ikke kan bosettes, samt at man ikke blir omfattet av introduksjonsprogrammet. Dette henger dårlig sammen med at SV også skriver at kvinnene dette forslaget er ment å ivareta, har varslet om feil alder flere år etter at de har fått permanent opphold eller norsk statsborgerskap. De er altså ferdig med introduksjonsprogrammet og bosatt.

UDI skal som hovedregel tilbakekalle en oppholdstillatelse om den er gitt ut fra uriktig identitet eller på galt grunnlag. Man vurderer da utlendingens tilknytning til Norge, oppholdstid, helsemessige forhold og hensynet til barnets beste. Det er åpning for at UDI etter en konkret vurdering kan legge avgjørende vekt på de

særlige forholdene som gjør seg gjeldende i en barneekteskapsak.

UDI kan også vurdere om søkere som har vært ut-satt for barneekteskap, kan få permanent oppholdstillatelse etter utlendingsforskriften § 11-4.

Røde Kors peker på det samme handlingsrommet som daværende justis- og innvandringsminister viste til i sitt svarbrev til komiteen. Regjeringspartiene ber likevel om at regelverket og praksisen rundt barnebruder får en gjennomgang. De ber også om en vurdering av hvordan man kan sikre at den som har brutt loven ved å gifte seg med et barn, blir straffeforfulgt.

Masud Gharahkhani (A) [11:26:45]: La meg først takke representanten Karin Andersen og andre fra SV for at de har satt dette på dagsordenen. Det er en viktig og nødvendig sak. Her snakker vi om de mest sårbare, vi snakker om barnebruder, om barneekteskap, om mennesker som har blitt tvunget til å gifte seg. Vi har også hørt historiene om overgrep, om vold i nære relasjoner – om de aller mest sårbare.

Vi i Arbeiderpartiet mener at rutinene og retningslinjene i dag ikke er gode nok. Derfor er det bra at dette kommer på dagsordenen. Vi mener at det må ses på hvordan man skal avdekke dette i en tidlig fase. Det er nødvendig når noen velger å utnytte mennesker på denne måten. Vi mener også at dersom det har kommet mennesker til Norge gjennom barneekteskap, som barnebruder, som ønsker å bryte ut, skal de ikke være redde – de skal ikke være redde for at de må fortsette å leve i et helvete fordi de er redde for å bli kastet ut av landet. Derfor er det også nødvendig å gå igjennom rutinene, slik at folk kan bryte ut av et slikt ekteskap og si tydelig ifra.

Vi mener at dette må gjøres på en klok og riktig måte. Vårt og Senterpartiets forslag handler nettopp om å gå igjennom retningslinjer og rutiner, om at vi har tydelige signaler fra denne salen og ønsker disse endringene, men at man gjør det med tillit til utlendingsmyndighetene – at det er det som er målet.

Presidenten: Vil representanten ta opp forslag? –Det vil representanten. Representanten Masud Gharahkhani har da tatt opp det forslaget han refererte til i sitt innlegg.

Selv om presidenten kan forstå beskrivelsen, ville hun nok anbefale å bruke et annet uttrykk i vårt parlament enn ordet «helvete».

Olemic Thommessen (H) [11:28:47]: Barn som er giftet bort av foreldre eller slektninger – barnebruder, som vi også kaller dem i denne saken – har vel det mest krevende utgangspunkt man kan tenke seg i livet. Deres nærmeste relasjon er bestemt av andre. Satt inn i denne sakens sammenheng har de fleste av dem reelt sett liten innflytelse over de formelle forhold som identifiserer

dem som personer ved innreise til Norge, det være seg ekteskapet i seg selv eller de opplysninger som blir gitt ved innvandring til vårt land.

Med dette som utgangspunkt har de fleste – for ikke å si alle – gode argumenter med seg i møte med regelverk og myndigheter, også i de tilfeller der det blir reist spørsmål om grunnlaget for oppholdstillatelse.

De problemstillingene som reises av forslagsstillerne, er i hvilken grad denne gruppen blir ivaretatt i møte med norske innvandringsmyndigheter og hjelpeapparatet, om vi trenger egne hjemler, eller om hvert enkelt tilfelle skal vurderes opp mot dagens regelverk.

Vår vurdering er at dagens regelverk gir skjønnsmessig rom for å ivareta rettssikkerheten også for dem som har barneekteskap som utgangspunkt. Jeg viser her til innlegget til saksordføreren, representanten Kari Kjønaas Kjos, som på en god måte redegjør for mange av enkelthetene i dette. Jeg slutter meg til hennes vurderinger.

Det å innføre egne hjemler for spesielle grupper vil jo være å bryte med lovverkets system, så å si, og – tror jeg – virke forstyrrende for den myndighetsutøvelsen, det skjønnsmessige rom, som loven gir. Det er i dag etablert praksis der de hensyn som gjør seg gjeldende for barnebruder, vektlegges, det være seg hos UDI, Politiets utlendingsenhet eller Bufdir. I gitte situasjoner har også instanser som Nav, barnevernet eller helsemyndighetene beredskap til hjelp, sammen med frivillige organisasjoner som Røde Kors eller Redd Barna.

Likevel er det grunn til å understreke at barnebrudene har en særlig vanskelig livssituasjon fordi et brudd i ekteskapet også ofte vil være et brudd med familie og ikke sjelden utfordre den kulturen venner og bekjente har med seg. I denne sammenheng er det grunn til å trekke frem regjeringens handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Flere av de konkrete tiltakene som er beskrevet der, er også relevante for personer som er tvangsgiftet bort som barn.

Spørsmålet er om dette totalt sett er tilstrekkelig. Vi snakker om en særlig sårbar gruppe, som vel bør vies særlig oppmerksomhet. I det perspektiv er denne diskusjonen viktig. I Granavolden-plattformen er regjeringspartiene enige om at regelverk og praksis knyttet til bekjempelse av flerkoneri og tvangsekteskap skal gjennomgås for å styrke kampen mot dette. Det er også naturlig at dette arbeidet tar opp i seg barnebrudenes situasjon, med sikte på å sikre at disse ivaretas på en anstendig måte.

Magne Rommetveit hadde her teke over presidentplassen.

Heidi Greni (Sp) [11:32:35]: Først vil jeg berømme forslagsstillerne for å sette søkelyset på dette viktige problemet. Dette er en alvorlig sak. At mennesker blir

giftet bort som barn, er dessverre ikke uvanlig i en del områder i verden, og vi ser stadig flere av disse tilfellene i Norge blant familier som er kommet til Norge.

Barneekteskap har for de fleste betydning at deres aller nærmeste familie, foreldre eller andre, har giftet dem bort mot egen vilje. Det vanskeliggjør retur til familien og kan innebære en risiko for æresrelatert vold dersom man bryter ut av ekteskapet. På den bakgrunn mener jeg at vi som samfunn må ha et ekstra ansvar for å ivareta barn som har vært utsatt for barneekteskap, og sørge for at de tør å stå fram.

Hvordan man best kan ivareta dette i saksbehandlingen av de enkelte saker, er ikke gitt. Jeg deler langt på vei statsrådens vurdering av at lovverket ikke bør gjøres for komplisert ved å detaljregulere alle mulige tilfeller av utlendingssaker. Dersom det løses best gjennom utarbeidelse av interne retningslinjer og rundskriv i UDI, kan dette potensielt være en like hensiktsmessig oppfølging av disse sakene.

Senterpartiet har derfor, sammen med Arbeiderpartiet, foreslått en bred utredning som kan gi oss mer informasjon om problematikken, om hvordan det norske samfunnet kan bli bedre på forebygging og identifi- sering av tilfeller av barneekteskap. Vi har bedt om at det skal foretas en helhetlig vurdering av hvordan men- neskene det gjelder, skal ivaretas av offentlige myndig- heter, særlig når det gjelder oppfølging av utlendings- myndighetene. Vi har bedt om at behovet for lov- eller forskriftsendring også må vurderes. På bakgrunn av inn- spill om utfordringer knyttet til dokumentasjonskrav, identitetspapirer og oppholdsgrunnlag, er dette spørs- mål som bør adresseres.

Det ligger i sakens kjerne at det er vanskelig å få kart- lagt omfanget av barneekteskap. Det opplyses feil alder nettopp for å unngå at det skal avsløres at det er snakk om et tilfelle av barneekteskap. Det er likevel viktig å be- lyse problematikken. Vi må bli flinkere til å avdekke dis- se sakene, både de som kommer til Norge som flyktnin- ger eller asylsøkere, og de tilfellene hvor det er snakk om å hente en barnebrud fra utlandet for å gifte seg med noen som allerede er bosatt her.

Dette er tilfeller hvor vi ikke har veldig mye erfaring å vise til, fordi antallet kjente saker er ganske lavt. Vi må derfor sikre at vi får bedre kunnskap og best mulig løsnin- ger for å ivareta dem det gjelder. Jeg tror det er mer å lære, og derfor er det rett å be om en utredning om temaet.

Det vises til at det er rom for å utøve skjønn og for- holdsmessighet i regelverket i dag. Det er nødvendig i et regelverk som skal behandle slike kompliserte enkeltsa- ker. Likevel er det viktig og riktig at man politisk viser at man ønsker å ivareta dem det gjelder, på en best mulig måte, og at det skal være trygt å stå fram for mennesker som er utsatt for barneekteskap.

Det er snakk om barn i en svært sårbar situasjon, som ikke personlig kan lastes for uriktige opplysninger som er oppgitt på deres vegne. Derfor mener vi de ikke må få tilbakekalt oppholdstillatelse eller statsborger- skap før den nye søknaden er behandlet. De bør heller ikke miste opptjent botid når de søker opphold på selv- stendig grunnlag. Det skal ikke straffe seg å varsle om dette. Slik tror jeg også at vi kan få ned mørketallene og sikre at færre skal oppleve å bli tvangsgiftet eller bli væ- rende i slike ekteskap i Norge.

Til slutt vil jeg ta opp de forslagene som Senterparti- et står bak.

Presidenten: Representanten Heidi Greni har teke opp dei forslaga ho refererte til.

Karin Andersen (SV) [11:37:02] (komiteens leder): Jeg har blitt kontaktet av Røde Kors og møtt noen av de kvinnene som har opplevd å bli tvangsgiftet som barn, som har vært utsatt for en grov kriminell handling som barn, og som på grunn av det risikerer å miste den siste lille tryggheten de har i livet sitt, nemlig oppholdstillatelse i Norge.

Da jeg fremmet denne saken, var jeg helt sikker på at den skulle bli enstemmig. Jeg var helt sikker på at det ikke var ett annet parti i Stortinget som ville sitte og se på at dette skulle være slik. Jeg er derfor rimelig fortvilet. Jeg er også litt fortvilet når det å beskrive hva disse barna har vært utsatt for, nemlig systematiske voldtekter gjen- nom barndommen og det å bli påført feil identitet, ikke engang tillates å omtales som «et helvete». Det er det, og jeg gjentar det. Det er det, og det må vi stoppe.

Det har kommet noen nye regler som jeg håper vil virke for de nye sakene – det er bra. De sakene dette for- slaget handler om, gjelder dem som har kommet hit før. Der sier Røde Kors og advokatene som disse jentene har hatt, at regelverket ikke gir dem nødvendig trygghet. Da må jeg spørre mine medrepresentanter: Mener dere det er rimelig at noen som har blitt tvangsgiftet som barn og systematisk utsatt for overgrep og sosial kontroll, skal miste sine rettigheter og sin trygghet for å få være i Nor- ge? Mener dere virkelig at det skal være en mulighet i disse sakene?

Jeg hører at saksordføreren sier at dette kan invitere til barneekteskap. Må vi ikke beskytte dem som har vært utsatt for dette, hvis de kommer hit og våre rutiner ikke har vært gode nok til å avsløre det når de kommer? Skal vi da slå hånda av disse menneskene og risikere at de må returneres? Jeg er ganske opprørt over denne saken.

Dette er barn som har vært utsatt for grov kriminali- tet, og som må bære ansvaret for det fordi man bruker reglene knyttet til identitet og feil identitet, som om de hadde vært voksne. Ja, det er bra med regler som er mest mulig generelle og praktikable, men det finnes noen ek-

stremsituasjoner i verden, og dette er én av dem. Dette er ekstresituasjoner hvor vi må være helt sikre på at regelverket sikrer dem som har vært utsatt for det – for dette er forferdelig.

Jeg er også forundret over at Arbeiderpartiet ikke vil være med på de forslagene som vi fremmer i dag, for man overlater det å gå igjennom og tolke reglene til en regjering som har representanter her i dag som sier at det vil man ikke gjøre, fordi dette kan bidra til at man da kan lokke noen til å inngå tvangsekteskap og komme hit. Uansett vil det vel ikke være de barnas feil at de har vært utsatt for dette.

Det er også viktig å huske på at få av dem som har vært utsatt for dette, har turt å bryte ut. Foreløpig har vel Røde Kors registrert fire. Men mørketallene er nok der, sjøl om det ikke er et stort antall. Dette er jenter som jeg har møtt, og de har ventet i flere år før de har turt å bryte ut. De har sagt fra, og da har de risikert alt: represalier fra familie, fra tidligere ektefelle og fra myndighetene, gjennom tap av rettigheter. Og ikke én av de mennene som har vært med på dette, både tvangsekteskapene og voldtektene, som jeg kaller det – for det har det jo selvfølgelig vært i disse ekteskapene – har blitt tiltalt. Det sier litt om manglene ved måten vi klarer å håndtere disse sakene på, slik at man kunne få både stoppet barneekteskapene og hjulpet dem som har vært utsatt for denne alvorlige kriminaliteten.

Å bevise identitet mange år etter at noen andre har forfalsket din identitet, og når man på det tidspunktet var barn og var i et annet land – jeg klarer ikke å forestille meg hvordan noen kan tro at det lar seg gjøre.

Jeg ber innstendig én gang til: Vær så snill å stemme for forslagene fra SV, som jeg herved tar opp, i denne saken, for de er helt livsnødvendige.

Presidenten: Representanten Karin Andersen har teke opp dei forslaga ho refererte til.

Torhild Bransdal (KrF) [11:42:35]: I Norge er det straffbart å gifte seg med personer som er under 16 år. I de siste årene har det kommet for dagen en rekke tilfeller av såkalte barnebruder på grunn av innvandring fra, og større samhandling med, land og kulturer der dette er vanligere og til dels akseptert. Vi er glad for at Granavolden-plattformen er tydelig på at tvangsekteskap og flerkoneri skal bekjempes. Det er naturlig og riktig at regelverk og praksis knyttet til ekteskap med mindreårig blir belyst på en tilsvarende måte, og at hensynet til den svakeste part blir ivare tatt på en god måte.

Vi gir honnør til forslagsstillerne som setter saken på Stortingets dagsorden. Da kan det virke som et paradoks at vi like fullt stemmer imot representantforslaget, men i det ligger den klare forventning om at regjeringen

følger opp dette problemkomplekset på en meget tilfredsstillende måte.

Statsråd Jøran Kallmyr [11:43:41]: Representantforslaget gjelder barneekteskap i familieinnvandringsaker hvor utlendingsmyndighetene etter at oppholdstillatelse er gitt, blir kjent med forhold som tilsier at ekteskapet aldri skulle vært anerkjent eller gitt grunnlag for familiegjenforening. UDI har opplyst at de er kjent med fire slike saker i 2018. Dette er et lavt tall, men de kan ikke se bort fra at det er mørketall her.

Barneekteskap er ikke ukjent, men det kom for alvor på dagsordenen etter asylkrisen i 2015. Det året kartla UDI 61 asylsøkere under 18 år som var gift eller forlovet med en person i Norge. De aller fleste av disse var altså mindreårige jenter.

Regjeringen tok derfor initiativ til å få på plass retningslinjer og samarbeidsrutiner for tidlig å identifisere og håndtere barneekteskap blant asylsøkerne, slik at disse sakene nå blir håndtert på en god måte. I de sakene det her er snakk om, altså personer utsatt for barneekteskap som kommer til Norge gjennom familieinnvandring, er det et spørsmål om gjeldende regelverk er tilstrekkelig, eller om det er behov for mer detaljerte regler. På et generelt grunnlag mener jeg det er uheldig å lage særbestemmelser for ethvert tenkelig tilfelle eller å innføre særlige krav for én bestemt gruppe. Dagens regelverk åpner for at myndighetene kan utøve skjønn, slik at de særlige hensynene som gjør seg gjeldende i barneekteskapssaker, kan vurderes og vektlegges konkret.

Problemet med å dokumentere identitet trekkes fram som en særlig utfordring for personer som har vært utsatt for barneekteskap. Utlendingsloven er klar på at alle som søker opphold i Norge, skal dokumentere sin identitet eller medvirke til å kartlegge den når det er mulig. Det er viktig for norske myndigheter å vite hvem som får oppholdstillatelse her. En generelt lavere terskel for identitetsvurdering i saker om barneekteskap er ikke å anbefale, det vil gjøre regelverket fragmentert, uoversiktlig og lite brukervennlig. I tillegg kan det øke faren for misbruk. Dessuten vil omstendighetene og bakgrunnen til disse søkerne være ulike, og den enkeltes muligheter til å sannsynliggjøre egen identitet vil variere.

Ved vurderingen av hvorvidt det er mulig å framlegge tilstrekkelig dokumentasjon på identitet, vil utlendingsmyndighetene bl.a. kunne ta hensyn til den situasjonen søkeren er i. Gjeldende regelverk åpner også for at personer som har vært utsatt for barneekteskap, kan få oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag. De kan få asyl eller opphold på grunnlag av sterkt menneskelige hensyn eller særlig tilknytning til Norge.

For å sikre at eventuelle beskyttelsesbehov blir vurdert, vil jeg be UDI informere om at disse kan søke asyl

dersom UDI mener at vilkårene for beskyttelse kan være oppfylt. Reglene åpner også for at oppholdstillatelse ikke nødvendigvis må kalles tilbake, slik at opptjent bostid faller bort, selv om det er framlagt uriktig dokumentasjon på identitet. Utlendingsmyndighetene skal alltid vurdere om tilbakekalling vil være et forholdsmessig tiltak. Da vurderes det bl.a. om tilbakekalling vil være rimelig sett hen til utlendingens tilknytning til Norge, oppholdstid, helsemessige forhold – og eventuelle hensyn til barnets beste. Det er med andre ord åpning for å legge avgjørende vekt på de særlige forholdene som gjør seg gjeldende i en barneekteskapsak.

Jeg har tillit til at utlendingsforvaltningen behandler slike saker som representantforslaget belyser, på en best mulig måte og i tråd med gjeldende regelverk. Jeg vil likevel følge med på praksisen framover og er ikke fremmed for å se nærmere på regelverket med sikte på å forhindre at reglene undergraves gjennom utnyttelse av barn.

Presidenten: Det vert replikkordskifte.

Masud Gharahkhani (A) [11:48:05]: Arbeiderpartiet har, sammen med Senterpartiet, foreslått at vi skal kartlegge omfanget av barneekteskap. Det gjelder hvordan vi skal forebygge, og at man skal se gjennom regelverk og rutiner i utlendingsloven for å ivareta denne sårbare gruppen, men da gjennom et tillitssamarbeid med utlendingsmyndighetene. Dette sier regjeringspartiene nei til. Regjeringspartiene viser til Granavolden-plattformen, at de nå også vil ha en gjennomgang av rutiner og regelverk i utlendingsloven når det gjelder barnebruder. Da må jeg stille spørsmål til statsråden: Når vil han levere på dette?

Statsråd Jøran Kallmyr [11:48:55]: Nå er Granavolden-plattformen fra januar, men vi følger med på dette området nå. Jeg har nettopp redegjort for Stortinget om at utlendingsmyndighetene har ganske stort skjønnsmessig rom til å ta hensyn til barna dette gjelder, og at man har mulighet til å ta hensyn til den situasjonen de står i – finne praktiske løsninger som jeg mener er gode nok til å kunne ivareta barnebrudenes trygghet. Jeg tror at før vi skal konkludere med at man skal gjøre en omfattende utredning, må vi heller se an hvordan praksisen blir i slike saker, og så må vi følge med på praksisen og se på om det er nødvendig å gjøre endringer.

Heidi Greni (Sp) [11:50:01]: Som statsråden sa i innlegget, er det ikke slik at oppholdstillatelsen må tilbakekalles selv om oppholdsgrunnlaget viser seg å være uriktig. Dette gjelder helt spesielle saker der det er barn som av andre har fått oppgitt feil fødselsdato, og som er i en veldig, veldig krevende situasjon.

Har statsråden gitt, eller vil statsråden gi, noen tydelige signal til utlendingsmyndighetene om at i tilfeller som gjelder barneekteskap, skal oppholdstillatelsen ikke tilbakekalles når disse endelig våger å varsle?

Statsråd Jøran Kallmyr [11:50:42]: Jeg tror det er lite hensiktsmessig å gi en instruks til utlendingsmyndighetene på akkurat dette. Jeg må styre utlendingsmyndighetene gjennom generelle instruksjoner, for hvis det er slik at man nesten automatisk skulle få oppholdstillatelse i Norge hvis man kommer til landet som barnebrud, kan det faktisk øke faren for at det kommer flere barnebruder til Norge. I og med at vi har et skjønnsmessig rom innenfor dagens regelverk, kan utlendingsmyndighetene, basert på barnets situasjon, vurdere om det er grunnlag for tilbakekalling, eller om det er grunnlag for å gi en ny oppholdstillatelse. Jeg har tillit til at utlendingsmyndighetene forvalter dette regelverket på en skjønnsmessig god måte til barnets beste.

Karin Andersen (SV) [11:51:40]: Det denne saken handler om, er noen som har vært barn, som har blitt utsatt for en kriminell handling, som har gjennomlevd forferdelige ting, og som forsøker å komme seg ut av den tvangssituasjonen og få tilbake sin riktige identitet.

Mener statsråden at barn i andre land kommer til å spekulere i dette, sitte og være med på tvangsekteskap i ung alder, for å kunne komme til Norge og få oppholdstillatelse? Statsråden snakker nemlig som om det ville kunne skje. Det vi har foreslått, er å ta vare på den som var barn – altså våre forpliktelser etter barnekonvensjonen og våre forpliktelser til å ta hensyn til den som har vært utsatt for kriminalitet. At man klarer å stoppe dette på grensen, er greit, men: Ser ikke statsråden at de som er i denne situasjonen og har vært det lenge, trenger å få den tryggheten det betyr å ikke risikere å få tilbakekallelse?

Statsråd Jøran Kallmyr [11:52:50]: Jeg tror nok representanten Andersen har misforstått det jeg sier. Jeg tror overhodet ikke at barn kommer til å ville gifte seg bort til eldre, men jeg er sterkt bekymret for at barn kan bli tvunget til å gifte seg bort til eldre – at dette blir en inngang til det å få oppholdstillatelse for flere. Det er en samfunnsutvikling som vi ikke må kunne komme inn i. Derfor synes jeg at dagens regelverk, der man har en skjønnsmessig adgang for utlendingsmyndighetene til å fatte vedtak som er til barnets beste, er en god nok adgang for at utlendingsmyndighetene kan vurdere konkret hvert enkelt tilfelle: Er det nødvendig at dette barnet får oppholdstillatelse? Er det f.eks. nødvendig at man tilbakekaller oppholdstillatelsen som allerede er gitt? Dette tror jeg utlendingsmyndighetene har en god

mulighet til å gjøre på en god måte for barnet og skape den tryggheten som er nødvendig for at barn sier ifra.

Karin Andersen (SV) [11:53:51]: Det som skjer heretter, er at justisministeren har ansvar for regelverket, og at forvaltningen håndterer disse sakene slik at det ikke kommer inn noen på slikt grunnlag til Norge. Denne saken handler om de fire vi har identifisert, som har vært her i mange år, og der det kanskje er noen mørketall. Da er statsråden tydeligvis fornøyd med å se an hvordan praksis blir. Hvis praksis blir at konsekvensen for noen av dem som har vært utsatt for grov kriminalitet som barn, har blitt voldtatt i årevis, blitt tvangsflyttet til Norge og har vært her i mange år, blir at man ikke får oppholdstillatelse – hva gjør statsråden da? Og er det rimelig?

Statsråd Jøran Kallmyr [11:54:42]: Jeg skal nok ikke nå begynne med å gjøre vurderinger i en enkeltsak, slik som du inviterer til nå, men det jeg har sagt, er at det er atskillig rom for utlendingsmyndighetene til å legge vekt på nettopp de typene momenter som du nå tok opp i ditt spørsmål.

Så har jeg også lyst til å understreke – for det ble også tatt opp i ditt innlegg – spørsmålet om hvorvidt de mennene som gifter seg med disse unge jentene, det er stort sett det det handler om, blir straffeforfulgt. Da vil jeg bare vise til Riksadvokatens mål- og prioriteringsrundskriv, der det står at straffbare handlinger overfor barn – som omhandler «vold mot barn og mishandling i nære relasjoner» og «alvorlige seksuallovbrudd» – er et prioritert område. Det er heller ikke slik at ingen har blitt tiltalt. Senest for noen dager siden kunne vi lese i Nettavisen at en 25 år gammel mann var blitt tiltalt for nettopp å ha inngått ekteskap med en som er mindreårig. Da er det også slik at han ble tiltalt for seksuallovbrudd mot en person under 14 år.

Presidenten: Presidenten vil streke under overfor statsråden at all tale skal gå via presidenten.

Karin Andersen (SV) [11:55:59]: Jeg har ikke bedt statsråden om å ta stilling til en enkeltsak. Jeg ber statsråden om å ta stilling til hva som er rimelig i disse sakene, for dette er realiteten i det som har skjedd med disse jentene som var barn, og som nå er voksne kvinner. Da gjelder det prinsippet. Jeg konstaterer at statsråden, regjeringen og flertallet her synes at det er en risiko verdt å ta at regelverket er slik at de risikerer å miste sin oppholdstillatelse. Da kan jeg garantere at de som er i en slik situasjon, nok også dessverre vil tenke seg om enda en gang før de tør å bryte ut.

Så et siste spørsmål: Hvordan mener statsråden at noen som f.eks. har blitt tvangsgiftet som tolvåring og

tatt til Norge, etter sju-åtte år her skal kunne klare å bevise sin opprinnelige identitet?

Statsråd Jøran Kallmyr [11:57:00]: Til det siste: Det er slik at det ligger innenfor det skjønnsmessige rommet til utlendingsmyndighetene å avgjøre om man skal få oppholdstillatelse selv om ikke identiteten er kartlagt, for det er forskjeller på hvor enkelt det er å skulle framskaffe en slik type identitet. Jeg tror allikevel det vil være litt skummelt å ha en regel som sier at enhver skal kunne få godkjent oppholdstillatelse, uavhengig av om identitet framkommer eller ikke i en slik type sak. Da tror jeg vi heller må se hen til at dette er forskjellige saker, at utlendingsmyndighetene i hver enkelt sak må gjøre en aktiv vurdering av om det i det hele tatt er mulig for den enkelte som har vært utsatt for dette, å finne sin riktige og opprinnelige identitet.

Presidenten: Replikordskiftet er dermed omme.

Dei talarane som heretter får ordet, har ei taletid på inntil 3 minutt.

Karin Andersen (SV) [11:58:08]: Jeg hadde nok ikke i min villeste fantasi forestilt meg at flertallet i denne salen ikke skulle mene at det var en svært ekstrem situasjon disse kvinnene – og jentene – har vært utsatt for da de var barn, og at det trengs noen helt klare regler som sier at dette skal behandles på en spesiell måte. Når man overlater dette til det generelle skjønn – «forholdsmessighet», «kan vurderes», «vil kunne», «ta hensyn til», «kan få opphold» – er dette veldig tynne tråder å henge det i når man er i en ekstremsituasjon.

Jeg har hatt flere møter om dette med Røde Kors, som sier at disse jentene er så redde at de ikke tør. Da er det jo regelverket her som hindrer det. Hvis man mener at SVs formuleringer her kanskje ikke er perfekte – det kunne jeg godta – så kunne vi diskutert det, men det er altså ikke et flertall her i salen nå som vil gi en klinkende klar beskjed til disse jentene som lever i tvangsekteskap der de har vært siden de var barn, om at de er trygge, og at de kan si fra til myndighetene så de kan beskyttes. Hvis vi er imot tvangsekteskap, må vi faktisk beskytte dem som har vært utsatt for tvangsekteskap. Det er første bud.

Jeg har jobbet med krisesenter siden i slutten av 1970-tallet, og det eneste som teller når en skal ha folk ut av den typen situasjoner, er at en kan garantere trygghet. Dette er alvor, og jeg er veldig, veldig lei meg – jeg må innrømme det – det ser man sikkert også. Jeg har truffet disse jentene og vet hvor redde de er. Jeg kan rett og slett ikke forstå hvorfor man mener at det ikke skal være regler som er tydelige nok til at de kan få den tryggheten, og som bl.a. sier klart fra at i disse tilfellene, som er så ekstreme, skal man se mildere på kravet om å framskaffe nødvendig identifikasjon. En av dem jeg traff, var 14 år da hun ble

tvangsgiftet, og hun har vært i Norge i ti år. Hvordan i all verden skal hun klare å skaffe identitetspapirer for seg selv, når hun ble tatt ut av landet som småjente? Det er helt umulig å forestille seg hvordan det skal foregå. Jeg registrerer at flertallet og regjeringen tydeligvis mener at i noen slike situasjoner er det riktig at vedkommende mister sine tillatelser. Det er SV rystende uenig i.

Kari Kjønaas Kjos (FrP) [12:01:29]: Jeg vet ikke om representanten Karin Andersen misforstår med vilje eller ikke vil høre på det som blir sagt. Dette tar regjeringspartiene på det største alvor. Vi har gjentatte ganger fått beskjed om det store handlingsrommet som tilhører dem som jobber med dette. Vi har ikke fått noen saker som forteller at et barn har blitt sendt ut, men allikevel sier de fire regjeringspartiene at det skal tas en gjennomgang for å forsikre oss om at dette er bra. Da handler det ikke om at vi ikke mener noen ting eller ikke vil gjøre noen ting for å få en gjennomgang av det og se på regelverket for eventuelt å gjøre endringer. Det handler om å ta grep. Det handler ikke om hvilke vedtak vi gjør i dag, men om at vi faktisk ser på helheten.

Karin Andersen må prøve å ta inn over seg at vi faktisk mener det samme, men bruker litt forskjellige ord på hvordan vi uttrykker hva vi ønsker å få til.

Presidenten: Representanten Karin Andersen har hatt ordet to ganger tidlegare og får ordet til ein kort merknad, avgrensa til 1 minutt.

Karin Andersen (SV) [12:02:52]: Nei, jeg misforstår ikke med vilje. Jeg hører at regjeringspartiene ikke ønsker å endre regelverket, slik at vi er sikre på at de som har blitt tvangsgiftet som barn, påført feil identitet og utsatt for kriminalitet ved å bli tatt til Norge, skal være helt sikre på at de ikke mister sin oppholdstillatelse når de sier ifra om overgrepene. Det har ikke kommet et tydelig svar på det – man skal vurdere, se på osv. Ja, men resultatet vet vi ikke noe om. Det kan bli dramatisk for dem det gjelder. Jeg hører også alle de andre undertonene som ligger i det, og jeg vet at regjeringens politikk er å stramme inn mest mulig, slik at man kan få sendt flest mulig ut.

Så jeg er ikke trygg på dette, for debatten her har ikke vist at det er grunnlag for å være det.

Presidenten: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [12:04:00]

Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Endringer i sameloven mv. (konsultasjoner) (Innst. 253 L (2018–2019), jf. Prop. 116 L (2017–2018))

Presidenten: Etter ønske frå kommunal- og forvaltningskomiteen vil presidenten føreslå at taletida vert avgrensa til 5 minutt til kvar partigruppe og 5 minutt til medlemmer av regjeringa.

Vidare vil presidenten føreslå at det vert gjeve høve til inntil fem replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av regjeringa.

Vidare vert det føreslått at dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, får ei taletid på inntil 3 minutt.

– Det er vedteke.

Eirik Sivertsen (A) [12:04:52] (ordfører for saken): Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppen kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv, heter det i Grunnloven § 108. Bestemmelsen, sammen med de forpliktelser vi har for gjennomføring av menneskerettskonvensjoner, herunder ILO-konvensjon nr. 169, danner bakgrunnen for lovforslaget om lovfesting av konsultasjonsplikten med Sametinget og prosedyrene for hvordan dette skal gjøres. Samene er en minoritet i Norge, og det påligger derfor majoritetsbefolkningen og det offentlige et stort ansvar for å legge til rette for at det skal være mulig å oppfylle bestemmelsen i Grunnloven.

Lovforslaget til behandling har sitt utspring i det såkalte Samerettsutvalget 2s utredning NOU 2007: 13, Den nye sameretten, som ble levert i desember 2007. Utvalget foreslo bl.a. en ny lov om saksbehandling og konsultasjoner for tiltak som kan få virkning for naturgrunnlaget i de tradisjonelle samiske områdene i Norge.

Det er gledelig at det er en tilslutning til de prinsipielle vurderingene av det folkerettslige grunnlaget for konsultasjonsplikten. Et stort flertall i komiteen, alle partier unntatt Senterpartiet, erkjenner også at staten har et ansvar for å sikre at kommunale og fylkeskommunale organer har mekanismer som ivaretar plikten til å konsultere samiske interesser. Flertallet støtter derfor også en lovfesting av plikten for kommuner og fylkeskommuner til å konsultere representanter for samiske interesser.

Det er likevel en samlet komité som argumenterer for at forslaget i § 4-4 må sendes tilbake til regjeringen, og at det gjennomføres en alminnelig høring av forslaget. Det er etter komiteens vurdering for mye usikkerhet knyttet til hva som er grunnlaget for å utløse plikten til konsultasjoner, hvordan konsultasjoner skal gjennomføres, avgrensninger av plikten mv. Jeg ser det som en fordel om den varslede veilederen er klar før forslaget sendes på høring, da det kan være et substansielt bidrag til å avklare den usikkerheten som eksisterer i dag.

Et flertall i komiteen vil sende hele lovkapittelet tilbake til regjeringen for høring. Jeg vil derfor i det følgen-

de argumentere for Arbeiderpartiets syn og legger til grunn at de respektive partier argumenterer for sitt syn.

I proposisjonen vises det til at dagens prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget ble fastsatt ved kgl.res. av 1. juli 2005. Til grunn for prosedyrene ligger konsultasjonsavtalen undertegnet av daværende kommunal- og regionalminister Erna Solberg og sametingspresidenten 11. mai 2005. Prosedyrene gjelder kun direkte for konsultasjoner med Sametinget, men prinsippene i prosedyrene anvendes også når det er en folkerettslig plikt til å konsultere andre samiske interesser.

Regjeringens forslag er en kodifisering av disse retningslinjene. Selv om forslaget med fordel kunne vært sendt på alminnelig høring, er det ikke noe nytt i det som foreslås lovfestet, i forhold til praksisen de siste 14 årene. Det er heller ikke av betydning for noen andre enn Sametinget og regjeringen, som begge er enige om forslaget etter gjennomførte konsultasjoner. Lovfesting av dette var også tatt inn som en del av Jeløya-plattformen. Selv om det ikke står i den gjeldende regjeringsplattformen, er det derfor oppsiktsvekkende at regjeringen, som nå har blitt en flertallsregjering, ikke har støtte i sitt eget parlamentariske grunnlag i denne salen for det forslaget de har fremmet for Stortinget. Det er nærliggende å antyde at flertallet ikke har tillit til de vurderingene regjeringen har gjort.

Regjeringen har i tråd med konstitusjonell praksis ikke fremmet forslag om lovfesting av Stortingets plikt til å konsultere samiske interesser. Arbeiderpartiet mener at det i gitte tilfeller kan foreligge plikt for, eller være naturlig for, Stortinget til å konsultere samiske interesser i forbindelse med behandling av saker som berører samiske spørsmål. Vi fremmer derfor et forslag om at det skal utformes bestemmelser om dette i Stortingets forretningsorden.

Åpenhet og innsyn er viktige deler av demokratiet. Det gir mulighet til å kontrollere myndighetene. Derfor har vi også offentliglova. Det er mulig å forstå at det i sammenheng med konsultasjoner om krevende saker kan være behov for å unnta dokumenter fra offentligheten. La meg likevel understreke at jeg mener behovet for mer offentlighet skal ligge til grunn også når det gjelder konsultasjoner, og at åpenhet skal praktiseres så langt som mulig. For eksempel kan utsatt offentlighet være et virkemiddel for mer åpenhet enn i dag.

Jeg tar med dette opp de forslag Arbeiderpartiet er en del av.

Presidenten: Representanten Eirik Sivertsen har teke opp dei forslaga han refererte til.

Olemic Thommessen (H) [12:10:17]: Sett i et historisk perspektiv har det vært en svært positiv utvikling i

forholdet mellom den norske majoritetsbefolkningen og den samiske minoriteten i vårt land. Veien fra fortidens fornorskingspolitikk til at svært mange i dag er stolte over hva det samiske representerer i vårt samfunn, bygger på en anerkjennelse av at den norske stat er tuftet på to folk. Her har vi bodd side om side lenger enn man kan vite sikkert. Vår felles historiebok har mange kapitler, og jeg innrømmer gjerne at ikke alle av dem er man like stolt over.

God sameksistens handler om anerkjennelse, respekt og evne til å lytte til hverandre. De foreslåtte reglene i konsultasjonsloven som vi diskuterer i dag, handler nettopp om dette. Loven stiller krav til konsultasjon, til positiv samtale – uten at det forutsettes enighet.

Det å være hørt er en viktig forutsetning for å forstå og godta, selv om man ikke nødvendigvis får det som man vil. Det er enkel menneskekunnskap og noe av kjernen i det gode konsultasjonsordninger vil måtte handle om. Minoriteten skal også slippe til og bli lyttet til, før beslutninger tas. Skal dette fungere godt, fordrer det imidlertid også at den andre parten, majoriteten, føler seg trygg og lyttet til.

Når det gjelder forslaget om konsultasjonsplikt for fylker og kommuner, fikk vi dessverre – og kanskje litt overraskende – ikke inntrykk av at det var tilfellet under høringene. Fra svært mange instanser ble det uttrykt stor usikkerhet om hva dette lovforslaget reelt sett innebærer, og tidvis stor irritasjon over ikke å mene seg hørt.

Høringene til saken ligger vel ti år tilbake i tid. Mye har skjedd på disse årene, og mange av dem som var involvert den gangen, er ikke på samme post i dag. Samtidig er loven, slik den foreligger, ganske åpen og generell. Tanken fra regjeringens side er å utarbeide en utfyllende veileder, som vil gi de nødvendige holdepunkter for hvordan konsultasjonene praktisk sett skal gjennomføres.

Når regjeringspartiene, med støtte fra Senterpartiet, i dag stemmer for å sende loven tilbake til regjeringen med anmodning om ny høring, sammen med den bebudede veilederen, er det fordi vi mener det er viktig og nødvendig for å gi konsultasjonsordningen for fylkene og kommunene en best mulig start. Ingen skal i ettertid kunne si at de ikke kjente innholdet. Ingen skal kunne påberope seg ikke å være hørt og få en ordning tredd ned over hodet. Og la det være klinkende klart: Høyre ønsker en konsultasjonsordning velkommen. Vi anerkjenner de forpliktelser vi har etter ILO-konvensjonen, og at regjeringen gjennom denne er forpliktet til også å etablere mekanismer for konsultasjoner som omfatter fylker og kommuner.

Konsultasjonsordningen har vært praktisert av staten siden Erna Solberg, som kommunal- og regionalminister, innførte dette under Bondevik II-regjeringen.

Stortinget vil for egen del vurdere dette nærmere når loven kommer tilbake til ny behandling. Da vil vi også kjenne rammene som fylker og kommuner skal arbeide innenfor, beskrevet i lov og veileder, og vi vil ha et godt grunnlag for en reell debatt om hvordan konsultasjonsordningen skal utøves.

Regjeringen fortjener anerkjennelse for faktisk å ha fremmet denne saken. Det ligger ikke noen mistillit fra regjeringens partiene overfor regjeringen i dette når vi mener at vi etter høringsene ønsker å sende saken tilbake. Vi støtter stort sett alle de vurderinger regjeringen har gjort, som grunnlag for denne saken. Vi mener at konsultasjonsordningen for fylker og kommuner er et viktig og riktig grep. Vi ser frem til å få saken tilbake til denne sal, men da i en situasjon hvor alle skal kunne si seg hørt, slik at vi kan få en god start på dette.

Jeg konstaterer at Arbeiderpartiet og SV ønsker et litt annet grep om det som i realiteten stort sett er den samme politikken i dette, nemlig at man vedtar loven, men gjennomfører en høring før ikrafttredelse skjer. Praktisk sett betyr det i grunnen det samme, i den forstand at regjeringen jo gjennomfører sin konsultasjonsordning og har en praksis for den. Fra regjeringens partienes side har vi kommet til at det er mest ryddig – når det er som det er – å sende saken tilbake, slik at vi på fritt grunnlag kan gå inn i dette når saken kommer tilbake til Stortinget.

Kari Kjønaas Kjos (FrP) [12:15:43]: Komiteen avholdt høring om endringer i sameloven i oktober 2018. Alle høringsuttalelsene, med unntak av Sametingets, påpekte at Samerettsutvalget 2 var ute på høring for ti år siden, og at mye har skjedd i løpet av årene som har gått, i tillegg til at det er gjort flere endringer i det forslaget som var ute på høring sist. Når høringsinstansene er såpass samkjørte, samt at det ble stilt mange spørsmål om hva lovendringene vil bety i praksis, har det vært viktig for Fremskrittspartiet å ta en ekstra runde på dette.

Kommuner og fylkeskommuner er i dag ikke omfattet av konsultasjonsplikten, og hvis en skal lovfeste dette, vil det være en ny oppgave. Under høringsene fremkom det en betydelig usikkerhet rundt hva bestemmelsene faktisk innebærer for kommuner og fylkeskommuner.

Hele lovforslaget som er fremlagt, bør derfor sendes tilbake til departementet for ny høring, slik at alle som blir påvirket av endringene, får mulighet til å uttale seg. Sett hen til den usikkerheten som også fremkom rundt veilederen som er varslet i proposisjonen, bør det også holdes høring om denne samtidig.

Til representanten Sivertsen vil jeg si: Jeg har full tillit til statsråden. Det handler ikke om det, men det handler om at høringer på Stortinget faktisk skal ha en

betydning – det er ikke for moro skyld. Når man er så samkjørt i høringen, skal vi lytte til det. Det gjør Fremskrittspartiet i denne saken.

Fremskrittspartiet støtter derfor flertallet, som mener at det er behov for ytterligere avklaringer når det gjelder konsultasjonsplikten, og jeg velger derfor å avstå fra å debattere selve innholdet i loven på det nåværende tidspunkt.

Heidi Greni (Sp) [12:17:50]: Sametinget har hovedansvaret for å utvikle samisk språk, kultur og næringer på samenes eget grunnlag. Det forutsetter god dialog mellom storting, regjering og sameting, og ordninger som sikrer reell påvirkning og innflytelse. Det finnes i dag en konsultasjonsordning som er nedfelt i kgl. resolusjon. I så måte er forslaget i proposisjonen som omhandler den statlige konsultasjonsplikten, bare en kodifisering av gjeldende praksis. Dagens praksis vil selvsagt fortsette på samme måte, selv om denne saken nå sendes tilbake til regjeringen.

Komiteen har hatt høring i saken, og alle høringsinstansene, med unntak av Sametinget, mente det var en stor svakhet at dette lovforslaget ikke har vært på alminnelig høring i forkant. Det har også kommet mange nye momenter inn i saken siden innstillingen fra Samerettsutvalget 2 var ute på høring for ti år siden. Det vil være positivt for saken om forslaget sendes ut på en alminnelig høring. Vi mener det vil være formålstjenlig å involvere alle berørte parter i høringsrunden før saken skal behandles i Stortinget.

Hvilke saker konsultasjonsplikten skal omfatte, hvem som skal konsulteres, avklares overhodet ikke i proposisjonen. Det er særlig krevende når det gjelder om konsesjonsplikten utvides til også å gjelde kommuner og fylker. Avklaringen om hvilke økonomiske og administrative følger dette kan medføre, er blant faktorene som må belyses mye grundigere. Proposisjonen henviser flere steder til avklaringer som skal komme i forskriften og i veileder, men det er ikke gitt noen føringer om hva den varslede veilederen skal inneholde. Vi mener det er nødvendig at flere av disse avklaringene foreligger før behandlingen av denne proposisjonen. Det gjelder både administrative, økonomiske og praktiske sider ved det, og veilederen må sendes på høring samtidig med lovforslaget.

Senterpartiet ønsker en helhetlig tilnærming til konsultasjonsplikten og anser det derfor som mest ryddig å be regjeringen sende forslaget ut på en bred høring. I komiteens forslag til vedtak ber vi om at proposisjonen sendes tilbake til regjeringen, og at regjeringen sender lovforslaget på alminnelig høring før saken fremmes for Stortinget til ny behandling. Senterpartiet har derfor valgt ikke å gå inn i de enkelte problemstillingene i saken.

Karin Andersen (SV) [12:20:56] (komiteens leder): SV var veldig positiv da denne loven kom, fordi vi har vært sterke tilhengere av at man får formalisert de konsultasjonsordningene som man har utviklet i staten, og at man også får til konsultasjonsordninger med kommunesektoren.

Denne saken er et av de tilfellene der Sametinget og regjeringen gjennom drøftinger og konsultasjoner faktisk har blitt enige om noe; i denne saken var regjeringen og Sametinget enige. Det har ikke skjedd i så mange saker, så vidt jeg vet. Og da forstår jeg godt skuffelsen i Sametinget når saken nå sendes tilbake i sin helhet. Jeg oppfatter at det ikke er riktig, slik representanten Thommessen sier, at det i praksis er det samme SV og Arbeiderpartiet gjør, som det regjeringspartiene gjør. Det er en stor og prinsipiell forskjell. Vi stemmer for at det nå skal være en lov med konsultasjonsplikt for staten.

Jeg blir også litt bekymret hvis det er slik at det flertallet nå sier, egentlig er kodifisert, altså at det ikke er store endringer fra det staten i dag praktiserer uten denne typen regelverk, til det som ligger i denne loven. Hvis det skal ut på høring, må jo det bety at man også har satt det i spill. Det vil jeg advare mot.

Grunnen til at SV og Arbeiderpartiet har ment at den delen som handler om lokalforvaltningen, kommunene og fylkeskommunene, burde sendes på høring, var i hovedsak at den veilederen som skulle ligge til grunn og vise hvordan dette skulle gjennomføres i praksis, ikke var tilgjengelig. Derfor var det umulig for oss som lovgiver å gi svar på de spørsmålene de kommunene som henvendte seg til oss, kom med – og det var gode spørsmål om hvordan dette skal praktiseres. Så jeg forstår at lokalforvaltningen har vært spørrende til det. Derfor mener vi at det er behov for en høringsrunde, og at det gjøres samtidig med at veilederen legges fram, sånn at man kan se hvordan man har tenkt det, og komme med konkrete innspill til de konkrete samhandlingsformene som man legger opp til.

Kommunal- og forvaltningskomiteen hadde møter med Sametinget på tirsdag – tror jeg det var – og da understreket de om igjen at det å ha en rett til konsultasjoner og gjennomføre konsultasjoner ikke nødvendigvis handler om å bli enig. Det er nok noen som har tenkt det når de har vært veldig skeptiske til dette. Men det handler det jo ikke om. Det handler om å kunne få mulighet til å få belyst de samepolitisk viktige sidene av saker som også behandles i lokalforvaltningen. Det jeg tror vi må huske på da, er at noen av disse miljøene er veldig små, veldig sårbare, og det betyr at de på en måte drukner i urfolkspolitikken, at noen av de minste miljøene blir borte. Og jeg oppfatter at det vi er ute etter nå, er å gi dem noen redskaper der begge parter kan ha et system

for at de ikke forsvinner og dette mellom alle stoler i det litt store byråkratiet rundt omkring i alle kommuner.

Så jeg er veldig forbauset og lei for det – særlig etter det innlegget som representanten Olemic Thommessen nå hadde, som tyder på at man egentlig er enig med Arbeiderpartiet og SV i at den delen som gjelder staten, godt kunne vedtas nå. Og da burde vi gjort det, for da har vi symbolet på at vi har vedtatt en lov, vi har startet arbeidet. Nå er det nok mange som føler at dette blir satt helt i spill, og at det er noen steg tilbake.

Jeg ser hvem som har tegnet seg på talerlista etter meg, og regner vel med at da kommer kanskje katta ut av sekken, noe som vil vise at her er det sterke motsetninger i regjeringen, og at det er det som har ført til denne omveien til en lov vi trenger.

Statsråd Monica Mæland [12:26:11]: Staten har en folkerettslig plikt til å konsultere samene i saker som vil kunne berøre samiske interesser direkte. Plikten er i dag gjennomført i norsk rett gjennom Prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget, fra 2005. Konsultasjonsordningen skal sikre at Sametinget og samene får ta del i beslutningsprosesser i saker som kan få betydning for dem.

Som vi peker på i proposisjonen: Gode prosedyrer for konsultasjoner gir myndighetene et bedre beslutningsgrunnlag i saker og kan sikre en smidigere og raske gjennomføring av tiltak. De foreslåtte lovreglene om konsultasjoner er i hovedsak en kodifisering, tydeliggjøring og tilgjengeliggjøring av gjeldende ordninger når det gjelder statlige myndigheter. Regjeringen foreslår å lovfeste hovedprinsippene for konsultasjoner. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil deretter i forskrift gi nærmere regler om gjennomføring av konsultasjonsplikten på statlig nivå.

Når det gjelder konsultasjonsplikten for kommuner og fylkeskommuner, følger denne allerede av folkeretten, og det er en vurdering flertallet i komiteen også støtter. På kommunalt og fylkeskommunalt nivå er departementet, i samråd med KS, Sametinget og NRL, i gang med å utforme en veileder som skal skissere fleksible løsninger for gjennomføringen av konsultasjonsplikten.

Det er viktig at kommuner og fylkeskommuner involveres i arbeidet med veilederen for å sikre at denne blir så anvendelig som mulig. Departementet har derfor allerede vært i Finnmark og møtt flere kommuner og Finnmark fylkeskommune for å få deres innspill til veilederen. Departementet har også planlagt møter med kommuner og fylkeskommuner i Troms, Nordland og Trøndelag. På denne måten vil veilederen bygge på innspill fra utvalgte kommuner og fylkeskommuner før den sendes ut på høring.

Jeg er glad for at komiteens flertall i sin innstilling støtter regjeringens forslag om å lovfeste ordningen med konsultasjoner for staten i et eget kapittel i sameloven. Det mener jeg er både viktig og riktig.

Regjeringens forslag er et resultat av en omfattende prosess som startet med Samerettsutvalgets utredning fra 2007. Utvalgets forslag var på bred offentlig høring i 2008 og 2009, og regjeringens lovforslag bygger på Samerettsutvalgets forslag, selv om det er mindre omfattende.

Det er nå mer enn ti år siden Samerettsutvalgets forslag ble lagt fram og var ute på høring. Jeg har notert meg at flertallet i komiteen mener at regjeringens lovforslag bør sendes ut på ny høring, i første rekke fordi det har gått så vidt lang tid siden saken sist var på høring. Jeg har videre notert meg at flertallet peker på at det er en klar fordel at utkastet til veileder for kommuners og fylkeskommuners konsultasjoner med samiske interesser høres samtidig som lovforslaget høres på nytt.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet er i gang med å følge opp saken, i tråd med komiteens merknader. I første omgang arbeider vi nå med å få klart et høringsutkast til veilederen. Så snart dette er klart, vil vi sende det på høring, samtidig med at vi sender lovforslaget på offentlig høring, slik komiteen har lagt fram forslag om.

Vi tar sikte på at både proposisjonen og utkastet til veileder sendes på høring høsten 2019.

Presidenten: Det vert replikkordskifte.

Eirik Sivertsen (A) [12:29:56]: I den omtalte Jeløya-plattformen sto det at regjeringen ville lovfeste retten til konsultasjoner. De formuleringene er tatt ut av Granavolden-plattformen. Har regjeringen endret politikk på dette?

Statsråd Monica Mæland [12:30:13]: Nei, det har regjeringen ikke. Vi har sendt lovforslaget til Stortinget. Det er ikke trukket tilbake. Regjeringen mener fortsatt at dette skal lovfestes, og derfor var vi klar for at saken kunne behandles av Stortinget.

Eirik Sivertsen (A) [12:30:25]: Takk for det svaret. Jeg er også veldig glad for at statsråden nå signaliserer at man har tatt signalet om at det er en fordel om den veilederen er gjort kjent før bestemmelsen om en lovfesting av plikten for kommuner og fylkeskommuner til å ha konsultasjoner sendes ut igjen på høring.

Men i sitt innlegg var statsråden også inne på at det skulle utarbeides forskrifter, hvis jeg oppfattet dette riktig, også for lokale myndigheter, altså kommuner og fylkeskommuner. Vil de også være kjent på det samme tidspunktet? For de vil jo da være utfyllende og eventuelt også være tydelige på avgrensningene av det.

Statsråd Monica Mæland [12:31:10]: Vi har fulgt samme prosedyre som vanlig. Det er jo ikke vanlig å lage forskrifter og veileder før man har en lov på plass. Så det var i og for seg den rekkefølgen vi hadde tenkt. Når det nå er slik at man ønsker seg veilederen – og jeg har på mange måter forståelse for det – er det ryddig å sende forskrift og veileder samtidig som vi sender lovforslag, og det er det vi jobber ut fra.

Karin Andersen (SV) [12:31:39]: En av de tingene som har vanskeliggjort denne behandlingen, er jo at den veilederen ikke foreligger. Det er godt mulig at det er en prosedyre, at man pleier å gjøre det på den måten, men dette er jo et område som er litt nytt, og som det er kjent at det er ganske store bekymringer rundt – hvis jeg kan si det slik – i kommunesektoren.

Gjorde ikke regjeringen noen vurderinger av at det kunne bidra til at saken ville få en enklere behandling, både de høringene vi hadde her, og også politisk, hvis det hadde vært kjent da vi behandlet saken? Burde ikke veilederen vært utarbeidet sammen med lovteksten når det er et helt nytt område?

Statsråd Monica Mæland [12:32:42]: For det første: Det er et nytt lovområde, men det er ikke en ny forpliktelse. Det er en forpliktelse kommuner og fylker allereide har etter folkeretten. Så det er det vi skal kodifisere.

Vi har altså fulgt utredningsinstruksen, vi har fulgt det opplegget som har vært vanlig når man vedtar lover, nemlig at lovene vedtas først. I etterkant, når man ser hvordan lovene blir, lager man forskrifter og veiledere. Så utgangspunktet var å behandle denne saken på samme måte som andre saker. Det er jo også slik at mange kommuner og fylker har gode rutiner for dette og gjør dette.

Jeg har også lyst til å understreke at vi har hatt mye dialog, i hvert fall forsøk på dialog, med KS om dette – gjennom 2013, 2014, 2015 og 2016. Nå får vi lage denne veilederen, og så håper jeg den bidrar til å oppklare de misforståelser eller den uro som måtte være, slik at vi får praktisert dette på en enkel, fleksibel måte. Dette skal jo ikke forsinke prosessene, det skal ikke forvanske prosessene. Det skal bare ivareta alles interesser på en god måte.

Presidenten: Replikkordskiftet er då omme.

Dei talarane som heretter får ordet, har ei taletid på inntil 3 minutt.

Per-Willy Amundsen (FrP) [12:34:08]: Det burde ikke være noen overraskelse at i Fremskrittspartiets primærpolitikk er samepolitikken ganske annerledes enn den flertallet i denne salen ser ut til å stå for. Det er fordi samepolitikken er et politisk prosjekt som forskjellsbehandler mennesker på bakgrunn av blod, på

bakgrunn av DNA. Det er en forskjellsbehandling som på ingen måte representerer den virkelige situasjonen i nord. Det ser ikke alle ut til å få med seg, men det bidrar altså til å skape konflikter, unødvendig tunge prosesser, byråkrati og mindre demokrati.

Derfor var det mange av oss som hadde sterke motforestillinger da regjeringen fremmet denne proposisjonen for Stortinget. Men jeg registrerer nå – og det tror jeg er godt og bra – at Stortinget sender proposisjonen tilbake til regjeringen, nettopp for at man skal kunne ha den alminnelige høringen, som burde vært en selvfølge i en sak som dette. Det fremstår litt rart at nettopp Kommunal- og moderniseringsdepartementet, med sin tilknytning til norske kommuner, ikke valgte å sende denne saken ut på ordinær høring. Nå skal det skje. Det er bra. Men jeg forventer faktisk videre at denne saken, denne proposisjonen, aldri blir fremmet på nytt for Stortinget, og det er rett og slett fordi jeg forholder meg til gjeldende regjeringserklæring. Jeg forholder meg til det som står, eller dvs. snarere ikke står, i Granavolden-plattformen, i motsetning til Jeløya-plattformen. Der fremgår det ikke at dette er noe som regjeringen skal fremme for Stortinget. Så min forventning er at denne saken i dag returneres, og at Stortinget ikke får proposisjonen tilbake så lenge denne regjeringen sitter.

Videre skulle jeg ønske at man i arbeidet med samepolitikk konsentrerte seg mer om å skape grunnlag for det fellesskapet som er i nord med folk med ulik bakgrunn. Det går ikke an å skille klart mellom samer og kvener og andre nordlendinger. Det er stort sett samme folk, med samme kultur og med samme dagligliv. Derfor er den også helt urimelig, den samepolitikken som praktiseres av Stortinget per i dag.

Bengt Rune Strifeldt (FrP) [12:37:19]: Dagens prosedyre for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget ble fastsatt i 2005. Når departementets vurdering er at statens forpliktelser til å konsultere etter ILO-konvensjonens artikkel 6 ikke vil gjelde direkte for kommuner og fylkeskommuner i Norge, burde man sett på en løsning i samarbeid med de som blir mest berørt, nemlig kommuner og fylkeskommuner. Regjeringens forslag om å lovfeste en bestemmelse om kommuner og fylkeskommuners plikt til å konsultere representanter for berørte samiske interesser fører til at politikere og administrasjonen i kommuner må forhøre seg i sametingssystemet om saker som skal opp til politisk behandling i kommunen, berører samiske interesser, og om hva de kommunale sakene måtte romme av såkalte samiske saker. Det skal konsulteres før saksbehandling kan ta til i kommunen.

Representanten Thommessen nevnte fra talerstolen at vi er tuftet på to folk, og at vi har forpliktelser til å

ivareta de samiske interessene. Jeg må, med respekt å melde, si at det er feil. I nord, hvor denne konsultasjonsplikten vil få størst betydning, er vi tuftet på tre folk: det norske, det samiske og ikke minst det kvenske folk. Å framheve ett folkeslag til stadighet innebærer dessverre en negativ diskriminering av den siste folkegruppen – den kvenske.

Det vises i proposisjonen til at gode konsultasjonsprosedyrer vil kunne sikre en smidigere og raskere gjennomføring av aktuelle tiltak. Vi som bor og lever i de områdene som vil bli berørt, og merker hvordan Sametinget i dag benytter seg av innsigelsesretten de har til å forsinke og utsette viktige samfunnsnyttige prosjekter, frykter at en konsultasjonsplikt for kommuner og fylkeskommuner vil ende opp som en betydelig utgiftspost for kommunene og en bremsekloss for verdiskaping og næringsutvikling i områder med et allerede svakt næringsgrunnlag.

Dagens innsigelsesrett er ikke en direkte vetorett, men det hevdes med rette av mange at den i stor grad i praksis oppleves som en vetorett. Her mener jeg regjeringen har gått for fort fram og ikke lyttet til dem som blir mest berørt, nemlig kommuner og fylkeskommuner. Derfor er jeg svært fornøyd med at et stort flertall på Stortinget nå vil sende hele saken tilbake til regjeringen, med bestilling om at saken skal ut på høring før saken fremmes for Stortinget til ny behandling. Da kan vi gjøre nye vurderinger om en konsultasjonsplikt er den rette veien å gå, og at den forhåpentligvis ikke fremmes på nytt i Stortinget.

Eirik Sivertsen (A) [12:40:29]: Jeg deler statsråd Mælands oppfatning om at det å klargjøre hvor langt og hvordan en konsultasjonsplikt for kommuner og fylkeskommuner skal gjennomføres i praksis, vil kunne bidra til å fjerne både misforståelsene og dermed også usikkerheten, som er hovedinntrykket fra høringen.

Da jeg hørte representantene Kjønaas Kjos og Thommessen fra talerstolen, snakket også de om den samlede tilbakemeldingen som kom i høringen, men det gjaldt bare bestemmelsen om hvordan vi lovfester dette for kommuner og fylkeskommuner. Det var ingen som problematiserte de rutinene og prosedyrene som nå foreslås lovfestet for forholdet mellom regjeringen og Sametinget. Det foreligger ingen saklig grunn til å utsette denne saken. Tvert imot er det bare en kodifisering av gjeldende praksis, som ble foreslått av nåværende statsminister, Erna Solberg, tilbake i 2005, og praktisert i 14 år etterpå, og som det har vært ingen strid om. Dette er bare en omgående manøver.

Jeg har redegjort for at Arbeiderpartiet er enig i at når det gjelder bestemmelser for kommuner og fylkes-

kommuner, er det stor usikkerhet og misforståelser. La oss nå rydde opp i det.

Det viser seg at mine antydninger om at det kanskje finnes mistillit til regjeringens vurderinger, er beviselig sanne. Regjeringspartiene må jo avklare hva man mener. Statsråden sier at dette er regjeringens politikk. Jeg hører representanter fra det nest største regjeringspartiet fortelle at dette ikke er politikk. Hva mener egentlig flertallet? Skal man lovfeste plikten til å konsultere? Skal kommuner og fylkeskommuner ha en slik plikt, eller skal man ikke ha det?

Jeg vil ta avstand fra representanten Amundsens forståelse. Han oppviste en grunnleggende manglende forståelse av Grunnlovens bestemmelser om hvilke rettigheter det samiske folket har, og hvordan internasjonale konvensjoner fungerer og forplikter Norge. Demokrati er mer enn flertallsstyre. I demokratiet må vi ta høyde for at majoriteten må ta særskilt hensyn til dem som er i minoritet, og som av ulike grunner blir presset. Det er det dette handler om.

Representanten Strifeldts forsøk på å sette opp en motsetning mellom det samiske folket og kvener tar jeg også avstand fra. Vi har ett urfolk i dette landet, og vi har fem nasjonale minoriteter. Alle er minoriteter og fortjener en særskilt oppmerksomhet, slik at alle kan utvikle sitt språk og sin kultur.

Karin Andersen (SV) [12:43:41]: Innleggene fra de to siste representantene fra Fremskrittspartiet viser at saken nå er satt helt i spill. Det bør både statsråden og andre representanter for regjeringspartiene kommentere og sette på plass, slik at vi vet hva vi har å forholde oss til. Hadde regjeringspartiene nå stemt for det forslaget som Arbeiderpartiet og SV fremmer, hadde den bekymringen vært mindre og for så vidt ganske godt parkert. Det er den ikke nå, fordi man sender alt sammen tilbake og går på talerstolen og sier at dette håper man ikke kommer tilbake til Stortinget. Det betyr at man har tenkt å stoppe dette i det interne regjeringsarbeidet.

Da bør stortingsrepresentantene i dag tenke seg om: Mener de at det er et godt resultat? Jeg mener at Senterpartiet også burde tenke på det – ville det virkelig være et godt resultat? Er det ikke den delen som handler om kommuner og fylkeskommuner, som man trenger en ny runde på, ikke det som handler om den statlige ordningen?

Saksordføreren kommenterte representanten Strifeldts innlegg, der han blander sammen urfolk og nasjonale minoriteter. Det kan være grunn til å ha mer oppmerksomhet på de nasjonale minoritetene – selv er jeg skogfinne, og det er også en nasjonal minoritet. Det er ikke noe hinder for at regjeringen eller Fremskrittsparti-

et legger bredside til og får på plass tiltak som kan bistå de gruppene, slik at de får løft på både språk, kultur og andre ting. Jeg kan gjøre litt reklame for Norsk Skogfinsk Museum, som absolutt trenger oppstartsbevilgning. Så det er ikke noe hinder for det, hvis det er det man ønsker. Men jeg oppfatter det slik at det kanskje ikke var det som var hensikten med innlegget.

Så sier man at man er redd for at dette skal være en brems, fordi man ikke skal få bygge ut så mye man vil. Det naturgrunnlaget som er grunnlaget for livet vårt, er faktisk alvorlig truet. Både lokalforvaltningen og alle partier bør ta inn over seg at der kan det ikke lenger være snakk om tut og kjør, lokale interesser og bit for bit – vi er nødt til å se helheten og ta vare på det naturgrunnlaget som er grunnlaget for vårt liv og våre samfunn, og som er grunnlaget for den samiske kulturen, og deres næringsgrunnlag. Vi har felles interesse av det, for det er dette som gjør at det er mulig å leve på denne planeten.

Olemic Thommessen (H) [12:46:48]: Det bør ikke være til noens overraskelse at det finnes en diskusjon i Fremskrittspartiet om disse spørsmålene. Når det gjelder hva som er regjeringspartienes politikk, er det nedfelt i det som er merknadene til saken. Der står vi helt klart inne på det som er regjeringens politikk, nemlig at Norge har forpliktelser etter ILO-konvensjonen til faktisk å få konsultasjonsmekanismer på plass på alle forvaltningsnivåer. Det kan det ikke herske tvil om, så er det fastslått.

Når det gjelder spørsmålet om kvener og kvenenes posisjon, anerkjenner selvfølgelig Høyre den kampen som kvenene fører for sine rettigheter, på linje med de andre nasjonale minoritetene. Men vi anerkjenner også de rettighetene som den samiske befolkningen har som urfolk, folkerettslig sett.

Jeg mener fortsatt at det er ryddigst at vi får en generell høring, både om lov og veileder. Regjeringens praksis i dette ligger fast. Stortinget vil for sin egen del komme tilbake til dette etter en prosess som presidentskapet naturlig vil lede. Presidentskapets kommentar til denne saken signaliserer også det, i den forstand at man ikke går inn i dette nå, men avventer at saken kommer tilbake til Stortinget.

Den prosessen vi har hatt i komiteen – blant regjeringspartiene og i og for seg også blant det som er et stort flertall i denne sal – forutsetter at det kommer en sak tilbake til Stortinget der de folkerettslige forpliktelsene etter ILO-konvensjonen er ivarettatt, altså en sak basert på den vi i dag sender tilbake.

Presidenten: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 4.

Sak nr. 5 [12:49:04]

Innstilling fra kommunal- og forvaltningskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Siv Mossleth, Willfred Nordlund, Geir Pollestad, Liv Signe Navarsete, Geir Inge Lien og Nils T. Bjørke om å styrke fylkene som har store utgifter til ferje- og båtdrift (Innst. 249 S (2018–2019), jf. Dokument 8:75 S (2018–2019))

Presidenten: Etter ynske frå kommunal- og forvaltningskomiteen vil presidenten føreslå at taletida vert avgrensa til 3 minutt til kvar partigruppe og 3 minutt til medlemmer av regjeringa.

Vidare vil presidenten føreslå at det vert gjeve høve til inntil fem replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av regjeringa, og at dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, får ei taletid på inntil 3 minutt.

– Det er vedteke.

Ove Trellevik (H) [12:50:00] (ordførar for saka): I dette Dokument 8-forslaget som me no behandlar, vart det fremja to forslag. Det eine går på å forbetra kostnadsnøkkelen for finansieringa av fylkeskommunal båtdrift, og det andre går på ytterlegare stimulans og utvikling av null- og lågutsleppsløysingar for båt- og ferjedrift.

Sidan regjeringa allereie er i full gang med arbeidet med desse spørsmåla, får ingen av desse forslaga fleirtal. I innstillinga vert det òg fremja andre forslag som heller ikkje får fleirtal, men me reknar med at partia vil gjera greie for sine forslag.

Omstilling til låg- og nullutsleppsteknologi i transportsektoren var allereie eit sentralt tema i Sundvolden-plattformen, og er følgt vidare godt opp i Granavolden-plattformen. Det er svært gledenleg å registrera at det er stor oppslutning her i Stortinget om denne lågutsleppsstrategien. Det er slik at ei satsing i denne sektoren kan bidra både til heilt nødvendige utsleppsreduksjonar og til arbeid, aktivitet og omstilling i norsk økonomi. Ferje-flåten treng fornying, noko som kan sikra meir aktivitet ved norske verft.

Noreg har generelt eit stort potensial for å vidareutvikla kompetansen og aktiviteten innanfor miljøvennleg skipsdesign og avanserte teknologiske løysningar, som bidreg til å redusera utslepp. På dei statlege riksvegferjene er det null- og lågutsleppsløysingar på alle nye anbod. Statens vegvesen er godt i gang med dette arbeidet.

Fylkeskommunane er òg ambisiøse og ynskjer å ta del i denne utviklinga. I fylkeskommunal sektor har det vore verkemiddel fylkeskommunane har kunna nytta for at òg desse ferjestrekningane vert trafikkerte med null- og lågutsleppsløysingar ved nye anbod og på ruter

i eigen regi. Så langt er fleire fjordkryssingar no erstatta av heilelektriske løysingar eller lågutsleppsløysingar.

Eg var nyleg på bedriftsbesøk hos Brødrene Aa i Hyen i Sogn og Fjordane, eit verft som lagar hurtiggåande passasjerbåtar. Deira konsept er basert på karbonskrog, noko som gjev svært lette fartøy, og dertil betydeleg reduksjon i drivstofforbruket og låge utslepp. Me fekk omvising på ein båt som skulle leverast til Nordland fylkeskommune.

Regjeringa arbeider òg med å forbetra delkostnadsnøkkelen for båt og ferjer, slik at nye kriterium for båtar i kostnadsnøkkelen vert meir treffsikre enn i dag.

Eg forstår det òg slik at fylkeskommunane skal verta involverte i arbeidet med dei nye kriteria. Det er viktig, sidan det er stor variasjon mellom fylka i demografi, geografi og befolkningssamansetjing. Resultatet av dette arbeidet er forventa lagt fram for Stortinget våren 2020, i samband med framlegginga av kommuneproposisjonen for 2021.

Eg har såleis god tru på at fylke med eit reelt behov for båttransport vil kunna vidareutvikla sine tilbod i åra som kjem, basert på dette arbeidet som allereie er sett i gang.

Eirik Sivertsen (A) [12:53:15]: Det er store forskjeller mellom fylkene. Nordland er et stort kystfylke. Vi lever i det landet som har verdens nest lengste kystlinje, og i Nordland befinner 27 pst. av nasjonens kystlinje seg. Der er båt- og ferjetilbudet helt grunnleggende for at folk skal kunne leve og virke. Det er grunnlaget for samkvem, handel og det å kunne leve et godt liv.

Selv om midlene som går til ferje og båtdrift samlet sett for sektoren, i den store sammenhengen er begrenset, kan det for fylkene som har store kystlinjer, være betydelige innslag. Derfor har også endringene i de fylkeskommunale inntektene og inntektssystemet de senere årene vært krevende, bl.a. for Nordland, men også for andre kystfylker.

Jeg har merket meg at statsråden i sitt brev til komiteen understreker at man jobber videre med dette. For meg er det et signal om at man erkjenner at de endringene som er gjort, medfører skjevheter og uheldige virkninger som man forsøker å rette på.

Jeg har også merket meg at man varsler at dette har man tenkt å legge fram for Stortinget i forbindelse med kommuneproposisjonen i mai neste år, altså kommuneproposisjonen for 2021, som saksordføreren var inne på.

Ferjer og rutebåter er veldig energikrevende. I dag går de i all hovedsak på fossile drivstoff, selv om det er en positiv utvikling mot andre former for energibærere. Det medfører store utslipp. Og klimaendringene er kommet – det er ikke lenger noe som kommer, det er

noe som er her. Det er underkommunisert hvor stor virkning klimaendringene vil ha for den måten vi lever på. Selv om vi skulle klare å nå de ambisiøse målsettingene i Parisavtalen om å begrense oppvarmingen av kloden til 2 pst., eller endog 1,5 pst., i gjennomsnitt, vil verden endre seg. Vi har det travelt hvis vi skal klare å nå de målsettingene. Derfor haster det også med å få plass redskaper som setter fylkeskommunene i stand til å stille de nødvendige kravene. Mange fylkeskommuner er framoverlent, men de rapporterer om store merutgifter. Det er en diskusjon vi kan ha i forbindelse med statsbudsjettene, men vi etterlyser her i dag en oppfølging av Stortingets vedtak om å forskriftsfeste muligheten til å kreve nullutslipps- eller lavutslippsteknologi der det er mulig.

Potensialet er jo stort. Når det gjelder ferjer på de knapt 200 ferjestrekningene vi har, har Bellona og Siemens utgitt en rapport som viser at det er potensial for å elektrifisere over 120 av dem. Det vil gi store utslippsreduksjoner. Teknologien går framover, men det haster. Da kan vi ikke vente med å gi kommuner og fylkeskommuner verktøyene. De må på plass nå, og jeg forventer at regjeringen følger opp Stortingets vedtak her.

Jeg tar opp forslaget fra Arbeiderpartiet og SV.

Presidenten: Representanten Eirik Sivertsen har teke opp det forslaget han refererte til.

Willfred Nordlund (Sp) [12:56:30]: For kystens befolkning og for næringslivet langs Norges langstrakte kyst – de som står for stor verdiskaping og høy skatteinngang til denne nasjonen, som bidrar til mange penger inn i statskassen og dermed kan finansiere velferden for oss alle – er båt- og ferjetilbudet avgjørende infrastruktur for at man skal kunne virke og bo i dette langstrakte landet.

Det har vært store utfordringer for en rekke av fylkeskommunene i forbindelse med regjeringens omlegging av inntektssystemet. Hvordan man velger å gi fylkeskommunene mulighet til å finansiere de tjenestene de skal gi, altså hvordan man skal sikre at båten går når den skal, og at man kommer seg dit man trenger – om det er på jobb, på skole, eller om det er når man skal ut på et arbeidsmøte eller selge en vare – det er avgjørende at fylkeskommunene har de virkemidlene og ikke minst det finansielle handlingsrommet som kreves for å utvikle disse tjenestene.

Det er ikke uten grunn at svært mange av kystfylkene har vært svært kritisk til den tiden regjeringen har brukt på å legge fram endringer i inntektsnøklerne, som skal gi muligheter til fylkeskommunene til å planlegge langsiktig hvilke tilbud man skal kunne gi. Fylkeskommunene er avhengig av å ha stabile rammevilkår på inntektssiden for å kunne sikre gode anbud, for å ivareta arbeidstakerne som jobber på båtene, men ikke minst

for å kunne planlegge gode samferdselsløsninger som står seg over tid.

Jeg registrerer at saksordføreren har tatt i øyesyn en av de nye såkalte Nordlandsekspressen-båtene som skal trafikkere Nordland. Jeg var med på å utarbeide anbudet som bestilte dem, og det gleder meg at representanten har oppdaget at her er det mulighet for å effektivisere og ikke minst for nasjonal verdiskaping ut av å fornye en flåte samtidig som vi ivaretar miljøkrav. Det er nettopp derfor representantene som står bak dette Dokument 8-forslaget, som kommer fra mange av kystfylkene i Norge, har vært svært opptatt av at man får på plass en finansieringsordning som gjør at fylkespolitikkerne kan ta de valgene de må ta for å bygge framtidens samferdsel. Man ønsker å kunne utvikle og drive bedre kollektivtransport til sjøs, og da må man også få de finansielle virkemidlene på plass, sånn at man har den muligheten.

Senterpartiet er opptatt av at det skal være gode tjenester, at man skal ha muligheten til å øke produksjonen av hurtigbåt- og ferjetransporttjenester der det behovet er, og at man skal kunne gjøre justeringer. Det økonomiske handlingsrommet er dessverre svekket under denne regjeringen, for de store båt- og ferjefylkene. Det er også de fylkene som står for en stor andel av den framtidige veksten i verdiskaping. Det er beklagelig at regjeringen har brukt så lang tid, men det er gledelig at den nå innser at man er nødt til å gjøre endringer.

Med det ønsker jeg å ta opp de forslagene som Senterpartiet er en del av.

Presidenten: Representanten Wilfred Nordlund har teke opp dei forslaga han refererte til.

Karin Andersen (SV) [12:59:47] (komiteens leder): Kollektivtrafikken er viktig i hele landet. Det som har vært veldig gledelig, er å se hvordan flere av ferjefylkene har tatt ledertrøya i å utvikle nullutslippsferjer og elektrifisering. Det skal de ha all ros for å ha gjort. Det viser at når det offentlige bestiller og går foran i å fremme teknologi som beskytter klimaet, skapes det arbeidsplasser og veldig gode løsninger i tillegg. Derfor er det viktig at vi setter fylkeskommunene i stand til dette.

De som har ferje, har også buss på andre strekninger. Det er helt nødvendig at Stortinget og regjeringen nå gir rom for at alle fylkene må kunne legge om sin kollektivtrafikk til nullutslipp. Det kan være el og biogass også på busser, og det er viktig at alt dette blir nullutslipp.

Derfor har SV vært opptatt av at vi må endre forskrift til lov om offentlige anskaffelser, slik at alle nye ferjer og rutebåter benytter lav- og nullutslippsteknologi når situasjonen tilsier at det er mulig. Jeg klarer ikke å skjønne hvorfor man ikke har fått dette på plass, for her har jo

fylkeskommunene sjøl gått foran og ønsket det. Nå må vi sørge for at de som ikke har gjort det, får et pålegg om å gjøre det, men at man også har et finansieringssystem som gjør det mulig. For det er en merkostnad helt i starten for å gjøre dette, det har fylkeskommunene fortalt oss. Det gjelder enten omleggingen skal være til nullutslipp på ferjer og rutebåter, eller den skal være til nullutslipp på buss. Det er også svært viktig å få til. Innlandet har f.eks. egenproduksjon av biogass flere steder der man ikke får utnyttet det i bussparken, fordi man ikke har penger til å legge om til det. Det bør vi absolutt få til, for det er viktige og store tiltak også for å redusere klimagassutslippene.

Fylkeskommunene trenger mer armslag for å kunne drive nødvendig kollektivtrafikk. På ferjesambandene er det helt nødvendig, også for å få privattrafikken til å fungere. Det er ekstra, ekstra nødvendig å ha det der det er behov for ferjer for å kunne krysse fjord- og havstrekninger.

Jeg vil også minne om at dette er en langt bedre løsning for riksvegsambandet på Vestlandet, enn det er å bygge dyre og farlige tunneler under havet.

Eva Kristin Hansen hadde her overtatt presidentplassen.

Torhild Bransdal (KrF) [13:03:06]: Norge har en utfordrende geografi, med mange steder som er helt avhengig av båt eller ferje som en del av samferdselsløsningen.

Det er ikke lett å få på plass en helt riktig og rettferdig kostnadsnøkkel for den statlige utgiftsutjevningen for dette. Vi ser helt klart at den gjeldende kostnadsnøkkel har noen svakheter. Vi er glad for at det arbeides med forbedringer og mer treffsikre kriterier, og for at fylkeskommunene har vært involvert i dette, og ser fram til at en forbedret modell kan komme på plass. At det stilles krav til lav- og nullutslippsteknologi i ferje- og båtsektoren, er framtidsrettet, riktig og nødvendig og må vurderes i arbeidet med nye nøkler.

Jeg anbefaler med dette det forslag til vedtak som bl.a. Kristelig Folkeparti står bak, og som innebærer at representantforslaget ikke vedtas. Jeg registrerer imidlertid at i realiteten er det nokså bred enighet om det grunnleggende i denne saken.

Statsråd Monica Mæland [13:04:35]: Representantforslaget tar opp et viktig tema som regjeringen allerede er i full gang med å jobbe for å løse.

Det første spørsmålet er knyttet til kriteriene for båter i inntektssystemet for fylkeskommunene. Båtruter er en viktig del av infrastrukturen langs kysten, og jeg er selvsagt opptatt av at båt Kriteriene skal være treffsikre og ha legitimitet i sektoren. Jeg har merket meg at noen

fylkeskommuner mener at de nye båt Kriteriene som ble innført i 2018, ikke er godt nok egnet til å fange opp variasjoner i utgiftsbehovet til båter. Derfor har vi satt i gang et oppdrag for å få en ekstern vurdering av båt Kriteriene. Målet er å finne mer treffsikre kriterier enn i dag, og fylkeskommunene vil selvsagt bli involvert i prosjektet. Oppdraget vil bli gjennomført av Møreforskning i samarbeid med Transportøkonomisk institutt. Det er Møreforskning som har utarbeidet kriteriene for ferjer i dagens kostnadsnøkkel.

Fylkeskommunene vil som sagt bli involvert i arbeidet med de nye kriteriene, og vi har allerede sendt ut invitasjon til alle fylkeskommuner, KS og Statens vegvesen om å delta i en referansegruppe for prosjektet. Vi tar sikte på å presentere utredningen i kommuneproposisjonen for 2021.

Den andre delen av forslaget gjelder tiltak for å stimulere til klimavennlige løsninger for båt og ferje, og også her er vi i gang. Regjeringen er opptatt av å redusere utslipp fra transportsektoren. Det er viktig at vi da har en langsiktig tilnærming, slik at vi får redusert utslippene på en kostnadseffektiv måte.

Vi har etablert støtteordninger overfor kommunesektoren, bl.a. gjennom Enova, og i statsbudsjettet for 2018 styrket vi rammetilskuddet til båt- og ferjefylkene med 100 mill. kr for å legge til rette for ny miljøvennlig teknologi. De satsingene har gitt resultater. Fylkeskommunene har tatt et tydelig ansvar for å redusere klimagassutslippene og stilt mange strenge miljøkrav i en rekke nye ferje anbuds. Flere elferjer er allerede tatt i bruk, og de neste årene vil en rekke nye ferjer tas i bruk med nye klimavennlige løsninger.

Regjeringen arbeider nå med en plan for fossilfri kollektivtrafikk og en handlingsplan for grønn skipsfart. I det arbeidet vurderer vi også tiltak for å legge til rette for miljøvennlige løsninger innenfor båt og ferje.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Eirik Sivertsen (A) [13:07:26]: Kriterier i det kommunale og fylkeskommunale inntektssystemet er jo en favorittdebatt for en særskilt liten gruppe her i landet, men det er et tilbakevendende tema, for det har vist seg å være veldig krevende. Kriteriene som var fra før, har regjeringen ment ikke var treffsikre nok, og så har det vist seg at de nye kriteriene og endringene man gjorde, heller ikke har gitt ønskede resultater.

Statsråden har nå både i brev og fra talerstolen tilkjennegitt at man jobber med å få på plass nye kriterier, og at man ønsker å komme til Stortinget med dem til neste år.

Jeg har kommet dithen at jeg er i tvil om vi faktisk klarer å lykkes med dette. Derfor vil jeg spørre statsråden: Vil statsråden, i sammenheng med at man nå går

gjennom disse kriteriene, vurdere å gjøre det vi gjorde på fylkesveiene da vi la et stort antall tusen kilometer fylkesveier til fylkene i 2010, og vurdere en særskilt fordeling, altså i tabell C i inntektssystemet, for fylkeskommunenes store båt- og ferjeutgifter?

Statsråd Monica Mæland [13:08:32]: Når vi har en sånn prosess som vi har nå, må vi være villige til å lytte til alle innspill. Det vi hadde fra 2015 til 2017, var ikke et kriteriesystem basert på objektive kriterier – det var et refusjonssystem. Vårt inntektssystem er ikke, og bør heller ikke være, basert på et refusjonssystem. Vi ønsker jo å få på plass mer objektive kriterier som er forutsigbare, og som alle kan forholde seg til.

Forslaget til representanten Sivertsen kan vi selvfølgelig vurdere, og når vi nå har invitert fylkeskommunene og KS med i en referansegruppe, går jeg ut fra at dette er ting som også spilles inn der. Først og fremst ønsker vi nå en faglig tilnærming for å få så objektive kriterier som mulig, men det er helt riktig, som representanten sier, at det er krevende.

Eirik Sivertsen (A) [13:09:19]: Da får jeg si tusen takk for svaret. Jeg deler statsrådens målsetting om at vi bør ha et objektivt system som også gir incentiver til hele tiden å forbedre og utvikle tilbudet man har, og til å ta kostnadene ned samtidig som man opprettholder eller utvikler kvaliteten for kystbefolkningen. Jeg er glad for at statsråden tar med seg innspillet om å vurdere en særskilt fordeling gjennom tabell C.

Statsråden svarte både i brev og fra talerstolen på den andre delen av debatten her i dag, som handler om hvordan vi får mer klima- og miljøvennlig kollektivtrafikk, særlig med hensyn til ferjer og båter. Hun henviste til at regjeringen har et arbeid på gang, bl.a. med planer for fossilfri kollektivtrafikk. Vi har etterlyst forskriftsfesting som oppfølging av et stortingsvedtak i saken vi behandler. Når vil planene som statsråden viser til, foreligge, og når vil forskriften vi har etterlyst, komme på plass?

Statsråd Monica Mæland [13:10:24]: Dette er et arbeid som Klima- og miljødepartementet jobber med. Hvis jeg forstår dem riktig, jobber de med å få fram disse planene i løpet av høsten i inneværende år, og det håper jeg de leverer på, slik de har oppgitt.

Willfred Nordlund (Sp) [13:10:51]: Jeg merket meg at statsråden var inne på at man har gitt Enova større handlingsrom for å gi tilskudd til fylkeskommunenes satsing på null- og lavutslipp fra ferje og båt. Det er vel og bra, men det er interessant å merke seg at regjeringen ikke har klart å følge opp Stortingets vedtak om å få på plass krav i forskrift om at null- og lavutslipp skal kunne legges til grunn når man ser at det er mulig.

Jeg ønsker å fokusere på at vi har en stor turistsatsing langs kysten. Det foregår i stor grad med kommersielle ruter, og i mange sammenhenger er det faktisk fylkeskommunen som er løyvehaver, som gir rettighet til å drive rutetransport på kommersielt grunnlag rundt omkring i landet. Kan det være en idé for regjeringen å vurdere forslaget som Senterpartiet står bak, bl.a. om å gi fylkeskommunene mulighet til å stille krav om null- og lavutslipp i forbindelse med tildeling av løyve etter yrkestransportloven § 7, når man gir kommersiell turistaktør muligheten til å kjøre båt på kommersielt grunnlag?

Statsråd Monica Mæland [13:11:52]: Først må vi rydde litt. Det er slik at fylker og kommuner har all mulighet til å stille krav knyttet til offentlige anbud når vi nå har fått på plass nye regler for offentlige innkjøp. Det reglementet kjenner jeg ganske godt siden jeg som næringsminister la fram forslaget. Det skal stilles miljøkrav, og man har et stort handlingsrom for å stille krav om null- og lavutslipp hvis man ønsker det, knyttet til de anbud man legger ut.

Det er også slik at Samferdselsdepartementet har ansvar for yrkestransportloven, og de mener altså at det ikke er behov for de forskriftene som representanten Nordlund etterspør – rett og slett fordi de aller fleste ruter er basert på at det offentlige har en avtale, og i de avtalene kan det altså stilles krav. Man mener rett og slett at dette er overflødig.

Liv Signe Navarsete (Sp) [13:13:00]: Om dei diesel-drivne hurtigbåtane i Sogn og Fjordane vert bytte ut med båtar som er drivne på hydrogen, ville ein meir enn halvere utsleppa frå kollektivtrafikken i fylket, viser reknestykket frå Hydrogenregion Sogn og Fjordane. Fylkeskommunen har stilt ein halv million kroner til disposisjon for å utvikle prosjektet, men det er klart at det kostar å realisere dette prosjektet. På same måte som det kostar når Hordaland fylkeskommune no set krav om at ein skal ha fornybart drivstoff på dei ferjerutene ein lyser ut, har dei store, store ekstrakostnader. Ferjekostnader er – i motsetnad til bomkostnader, som regjeringa er veldig oppteken av – evigvarande. Meiner statsråden det er rett at slike store kostnader skal belastast den enkelte fylkeskommunen utan å verte kompensert av storsamfunnet, når regjeringa er villig til å kutte bompengar som stort sett varer maks 15 år?

Statsråd Monica Mæland [13:13:59]: Først har jeg lyst til å berømme fylkeskommunene. Dette er et fylkeskommunalt ansvar, og det ansvaret har de virkelig tatt. Det at de har satt krav i sine anbud, gjør at vi har utviklet fantastisk teknologi langs hele kysten. Vi er verdensledende. Da er ikke dette evigvarende kostnader. Det er veldig ofte slik at det å utvikle ny teknologi kos-

ter mest første gangen, og så blir det rimeligere og rimeligere – forhåpentligvis.

Regjeringen har gjennom bl.a. Enova gitt betydelig mulighet for fylkeskommunene til å hente tilskudd. Det gjør de. Man har også hatt romslige kommuneoppgjør og fylkesoppgjør. Bare i år er demografiutgiftene ventet redusert med over en halv milliard kroner. Det har vi ikke hentet tilbake, for å si det slik. Så fylkeskommunene kan prioritere, og det mener jeg også at fylkeskommunene gjør – i tillegg til at vi har 100 mill. kr i fylkesrammen nettopp til båt- og ferjeteknologi.

Karin Andersen (SV) [13:15:07]: Det er ingen tvil om at mange av fylkeskommunene har vært mye mer frampå og framtidsrettet enn det regjeringen har vært. Spørsmålet her er: Når skal det settes konkrete krav, slik at alle må gjøre dette? Mener regjeringen da – i hvert fall om den pukkelkostnaden som statsråden nå nevnte – at i en overgang til ny teknologi blir ting ofte dyrere, og så går prisen ned etter hvert? Hvis man ikke får solgt ferjer med utslipp, så bygger man jo utslippsfrie ferjer, og så går prisen på dem også ned. Det er en pukkelkostnad som en del fylker vil kunne ha problemer med å ta – og forsvare. Da er det to ting som kan hjelpe. Det ene er et regelverk som sier at man må. Det andre som må til, er at man får bistand til den merkostnaden i en periode.

Statsråd Monica Mæland [13:16:07]: Det regelverket er på plass. Fylkeskommunene har fullt handlingsrom til å stille krav gjennom det nye regelverket som er vedtatt her i Stortinget. De kravene stiller fylkeskommunene. Det er veldig bra.

Man skal ha handlingsrom til å vurdere sine behov, og så må vi ha tillit til at fylkeskommunene gjør de riktige vurderingene ut fra de behov de har. Jeg mener også – både gjennom fylkesoppleggene de siste årene, gjennom Enovas tilskudd, gjennom satsing på grønn skipsfart, gjennom maritim strategi – at regjeringen i aller høyeste grad har vært ambisiøs. Det viser også resultatet når vi nå ser hva som skjer langs kysten, både på industrifronten og på ferje- og båtfronten.

Presidenten: Replikordskiftet er omme.

De talere som heretter får ordet, har en taletid på inntil 3 minutter.

Liv Signe Navarsete (Sp) [13:17:16]: Diskusjonen i dag handler om eit saksområde som har vore drøfta mange gonger tidlegare. Løysinga ein kom fram til før regjeringa no la om kostnadsnøklane, var at ein skulle bruke dei reelle kostnadene som utgangspunkt, at ein hadde eit system som målte avstandar, at ein òg såg på systemet som Statens vegvesen la desse strekningane inn i, og at fylket reelt sett fekk ut det det kosta.

Det kan innvendast at det systemet ikkje stimulerte nok til effektivitet. Men det stimulerer jo heller ikkje til effektivitet når ein får ei kostnadsdekning som er langt under det som ein brukar. Det stimulerer til frustrasjon.

Me har i dag ei regjering der eit av dei store partia seier at dei skal kutte milliardar på bompengar. Regjeringa har òg varsla at dei skal kutte 200 mill. kr i år på bompengar. Som dei fleste veit, er bompengekostnader ein kortsiktig affære. Til og med me som hadde kostnader på opp mot 200 kr per passering mot Fjærland i Sogn, aksepterte det, fordi ein visste at etter maksimalt 15 år var dei kostnadene vekk. Men når eg skal ta ferja til Sogndal frå Lærdal, veit eg iallfall per i dag – det er ikkje planar om bru akkurat no, iallfall – at dei kostnadene ikkje er noko som varer berre i 15 år.

Eg er veldig forundra over regjeringa, som går så hardt ut på banen når det gjeld bompengar, men ikkje er villige til å kompensere dei fylka som har vanskeleg infrastruktur, som brukar mykje tid på ferjene – det er mange ulemper med det, sjølv om det er godt med svele og kaffi. Der er regjeringa heilt taus. Der er ein ikkje villig til å gjere noko. Der lyser ein ut eit nytt prosjekt, som sikkert går til Møreforskning på nytt. I mi tid gjorde eg det, det førte til ingenting. Regjeringa har gjort det ein gong før, det førte til ingenting. Dei må berre lyse ut fleire – det kjem ikkje til å føre til noko, fordi det er så få fylke det gjeld, og det er så store forskjellar. Derfor fører ikkje dette til noko når ein skal bruke regresjonsanalysar og dei vanlege måtane å rekne ut korleis midlane til fylkeskommunane skal fordelast på.

Ved førre endring fekk Sogn og Fjordane redusert inntekt, og det er fare for at det kan kome til å skje igjen. Denne regjeringa er ikkje spesielt glad i verken Sogn og Fjordane eller andre distriktfylke. Me veit at det er store gevinstar å hente på klimaområdet gjennom å fornye materiellet. Det er regjeringa si plikt å setje fylkeskommunane i stand til å gjere det løftet, og det ser eg ingen vilje til per i dag.

Geir Inge Lien (Sp) [13:20:33]: Eg kan starte med «over eit fjell, gjennom ein tunnel, over ei bru» – det er noko vi ser langs kysten og på Vestlandet kvar dag. Det er ikkje alle fjordar, som representanten Navarsete var inne på, der det går an å få fjordkryssingar så ein slepp å ha ferje, og det er òg kostbart. Vi er veldig avhengige av ferje langs kysten. Våre ferjer kan ein samanlikne med banen, altså tog og kollektivtransport her. Då kan ein sjå kor viktig det er for oss å ha på plass desse som går, og som går heile døgnet.

Eg har lyst til å seie litt om Møre og Romsdal, som er det desidert største fylket når det gjeld ferjetraffikk. Det er veldig mykje næringstransport der, og for å seie det

slik: Det er ikkje nokon som har det travlare med å kome til marknaden enn ein daud laks.

Gjennom det føreslåtte inntektssystemet frå 2020 for vår del, i Møre og Romsdal, manglar det ca. 100 mill. kr for å dekkje drifta, i tillegg til kapitalkostnader på investeringar frå null- og lågutsleppsferjer og hurtigbåtar. Så ser vi òg at vårt fylke er det fylket som har flest køyretøy som står att, det vil seie at vi må ha eit betre tilbod enn det vi har i dag. Over 80 pst. av vegnettet er i dag fylkeskommunale og kommunale vegar og er avhengige av å få midlar over statsbudsjettet.

Stortinget har bedt regjeringa bidra til å finansiere null- og lågutsleppsløysingar for fylkeskommunane. Så langt har vel ikkje noko skjedd, så fleire fylkeskommunar må no setje på bremsen fordi dette er veldig kapitalkrevjande. Det er ikkje berre det miljømessige som kostar, men det at vi treng auka kapasitet og frekvens på ferjene og båtrotene med dagens trafikkmonster for at næringslivet skal få levert det dei skal av varer og tenester, og at elevar og dei som bur der, skal kome heim. Senterpartiet ber Stortinget og regjeringa om å stimulere ytterlegare til utvikling av null- og lågutsleppsløysingar for ferjer og båt. Det er ei utruleg viktig satsing for Vestlandet og Kyst-Noreg elles, slik at vi kan ha eit godt liv der no. Eg vil òg seie meg einig med Navarsete: Ferjer er som ein evigvarande bom.

Willfred Nordlund (Sp) [13:23:48]: Selv om det inntektssystemet vi snakker om, av og til kanskje kan virke litt teknisk komplisert, dreier det seg i grunnen om hvordan vi skal finansiere fylkeskommunene, og hvordan de skal ha mulighet til å gi gode tjenester i hele landet, der folk bor – i dette tilfellet ferje- og båtjenester. Et lite hjertesukk: Avisene har ofte oppslag om at fylkeskommunene gjør endringer i båt- og ferjeruter, men når vi diskuterer hvordan man skal finansiere dette systemet her i landet, er man dessverre ikke så mye til stede.

Men jeg tok ordet egentlig fordi statsråden blander to ting. I min replikk spurte jeg ikke om hvilke krav man kunne stille til de ordinære anbudene og de avtalene som fylkeskommunene inngår i forbindelse med at man kjøper inn ferje- og båtjenester. Det jeg var ute etter, var å få svar på om statsråden kunne vurdere om man skulle se på yrkestransportloven § 7 når vi snakker om kommersielle ruter, der fylkeskommunen altså er løyvehaver, men utover det ikke har noen finansiell avtale med den som kjører transporten, om det båt eller ferje. I hovedsak dreier det seg om båt. Det var mitt spørsmål, og jeg registrerer at statsråden ikke var interessert i det.

Jeg registrerer med enda større forbløffelse at man viser til at Samferdselsdepartementet ikke mener det er hensiktsmessig å gå inn på disse forskriftsendringene,

herunder også om man skal stille krav til null- og lavutslipp i forbindelse med forskriften om offentlige anskaffelser. Det er spesielt, for Stortinget har vedtatt at det skal stå i forskriften, og det står ikke i forskriften i dag. Da blir Senterpartiet nødt til å støtte Arbeiderpartiet og SVs forslag om at regjeringen må komme i gang og få det på plass, levere på dette punktet, når Stortinget faktisk har vedtatt det. Om Samferdselsdepartementet eller Kommunal- og moderniseringsdepartementet mener at det ikke er hensiktsmessig – ja, det bryr jeg meg svært lite om. Da får de komme tilbake – hvis de mener at det ikke er behov – og be Stortinget om å fatte et nytt vedtak.

Statsråden er inne på at man har hatt et romslig kommune- og fylkesopplegg. Det er en sannhet med store modifikasjoner. For de store ferge- og båt fylkene er det i stort ikke tilfellet. Man sliter med – uavhengig av hvilke eventuelle satsinger man har gjort innenfor fordelingen av rammetilskuddet – å møte det behovet man har der ute. Når man gjennom det man kaller demografiske endringer i befolkningen, slites mellom å legge ned skoleklasser og å legge ned båttilbud, som næringslivet har behov for, setter man fylkeskommunene i en vanskelig posisjon, selv om man på makronivå – når man ser nasjonalt på det – kanskje har gitt et rom, totalt sett. For ferge- og båt fylkene er det ikke gitt godt nok rom til å satse på null- og lavutslipp, ei heller å forsterke båt- og fergetilbudet, som næringslivet og befolkningen langs hele kysten er så avhengig av.

Til slutt: Jeg registrerer at det er en del partier som ellers, ute lokalt, er veldig aktive i denne debatten, som ikke er til stede i salen i dag.

Nils T. Bjørke (Sp) [13:27:00]: Eg er glad for at det er mange som er opptekne av og ser at ein må gjera noko med det. Men det er frustrerande, iallfall sett frå mi side, at kvar gong ein skal prøva å styrkja noko, må det ei ny utgreiing til. Eg trur dei fylka som føler på dette, kjenner det godt.

Me har i denne komiteen folk frå ulike parti som kjem frå Hordaland, eit fylke som var tidleg ute og ville gjera noko med ferjeflåten sin, få fornying, få ein meir miljø- og klimavenleg flåte – etter oppmoding frå Stortinget – men som ser at kostnadene med dette vert store. Det er det same fylket som har mange utfordringar med fylkesvegane, som heller ikkje er godt nok kompenserte.

I Hordaland har me òg hatt diskusjonar om å få meir miljøvenlege hurtigbåtar, men ein ser no at ein må leggja slikt på is, for ein har ikkje økonomi til det. Det er viktig at ferjerutene vert oppretthaldne, og at ein helst styrker ferjetilbodet. Det ein ser i den omlegginga som skjer i Hordaland frå 2020, er at det er krevjande å klara å oppretthalda eit like godt ferjetilbod som det som har vore fram til i dag. Det er ikkje slik me kan laga ein miljøven-

leg ferjeflåte, ved at ein må redusera tilbodet til dei som bur i distrikta. Dei må òg få ta del i den utviklinga som skjer.

Med dei gode ambisjonane som er vortne sagde, kan eg ikkje skjønna at ikkje eit samla storting kan gå for dei forslaga som ligg her i dag. Det burde vera uproblematisk, og eg er spesielt overraska over at Arbeidarpartiet ikkje vil vera med og støtta forslaga nr. 2 og 3.

Statsråd Monica Mæland [13:29:05]: Jeg var ikke klar over at jeg kunne være så utydelig som representanten Nordlund hadde fått inntrykk av. Representanten innledet sin replikk til meg med å si at fylker og kommuner ikke kan stille krav, og da var mitt svar at jo, det kan de. I regler for offentlig innkjøp kan det stilles krav, og det stilles krav, og det er veldig bra. Det var det jeg svarte på.

Så fikk jeg spørsmål om det var aktuelt å endre yrkestransportloven for kommersielle ruter. Da svarte jeg at det ser ikke Senterpartiet behov for. Det var altså ikke knyttet opp til de generelle reglene for offentlig innkjøp. Der har Stortinget gjort sine vedtak – basert på en framoverlent regjering, som fremmet forslag til disse reglene, og som også i forkant av det, allerede i 2015, framla en maritim strategi hvor vi sa at vi skulle stille krav om lav eller nullutslipp når det var grunnlag for det. Det var knyttet til yrkestransportloven. Samferdselsdepartementet så ikke behov for det, rett og slett fordi det er en veldig, veldig liten andel knyttet opp til kommersielle ruter. Den største andelen er knyttet opp til kjøp fra fylkeskommunen, og der kan det stilles krav. Man har altså den hjemmelen som representanten etterspør.

Presidenten: Wilfred Nordlund har hatt ordet to ganger tidligere og får ordet til en kort merknad, begrenset til inntil 1 minutt.

Willfred Nordlund (Sp) [13:30:31]: Senterpartiet ser jo nettopp behov for å kunne stille disse kravene – jeg tror statsråden sa feil der. Det er jo nettopp derfor vi har etterspurt det og for så vidt også lagt fram forslag om å gi fylkeskommunene den muligheten i forbindelse med kommersielle ruter der de er løyvehaver, som også var innledningen på replikken min.

Når Samferdselsdepartementet sier at man ikke ser behov for å gjøre endringer i anbudsregimet, der man kjøper transporttjenester, har jo Stortinget vedtatt at det skal stå i forskriften at det skal være mulighet for null- og lavutslipp så snart det er mulig. Når det gjelder de kommersielle rutene der fylkeskommunen er løyvehaver, registrerer jeg at departementet mener det ikke er behov for det. Senterpartiet mener det er behov for å gi den muligheten der. Vi har jo hatt en diskusjonen denne i salen i flere omganger når det gjelder viktige nasjonale

turistfjorder, og det skulle da bare mangle at man ikke ga den muligheten når man kom inn på de rent kommersielle mulighetene til å stille disse kravene.

Ove Trellevik (H) [13:31:44]: Debatten viser at me i alle fall er ganske einige om kvar me vil hen, og det er eigentleg veldig bra. Men eg synest det er veldig merkeleg at spesielt Senterpartiet er utruleg engasjert i denne saka her i dag. Dei har historisk sett ikkje vore like sterkt engasjert i dette temaet. Eg vil berre minna om kva dei stemte den 1. desember 2015 i forbindelse med behandlinga av Innst. 78 S for 2015–2016. Då stemte dei imot romartalsvedtak VIII, der det heiter:

«Stortinget ber regjeringen iverksette tiltak som sikrer at alle fylkeskommunale og kommunale ferger og hurtigbåter benytter lav- eller nullutslipps-teknologi ved nye anbud og på ruter i egen regi.»

Dette stemte Senterpartiet imot den 1. desember 2015. Men no er me heldigvis komne eit stykke vidare.

Senterpartiet saknar også at ein satsar økonomisk på denne omstillinga. Då kan dei umogleg ha fått med seg at det har vore ei historisk satsing på Enova – ei historisk satsing på Enova. Ser ein kvar dei pengestraumane har gått, og kva tiltak og verkemiddel som har vorte brukte for å rusta fylkeskommunane til å vera med på dette omstillingsarbeidet, ser ein at det er vorte brukt svært store midlar på dette, i tillegg til dei midlane som har gått gjennom kostnadsnøkkelen.

Eirik Sivertsen (A) [13:33:24]: Jeg skal ikke forlenge debatten, men bare gi en kort stemmeforklaring, siden det ble etterspurt.

Jeg deler representanten Navarsetes syn på hvorfor vi ikke kommer til å komme videre med denne diskusjonen: fordi løsningen nok er mer politisk enn objektiv. Og som jeg sa i replikkordskiftet, tror jeg løsningen ligger et annet sted.

Men jeg er betrygget og legger til grunn at statsråden har tenkt å holde det hun har lovt her, og komme tilbake til Stortinget – med sikte på å gjøre det i mai neste år – med en gjennomgang av kriteriene, slik at Stortinget kan få innsyn i det. Da blir det litt å slå inn åpne dører når vi har fått slått så klart fast at det kommer til å skje.

Når det gjelder spørsmålet om å sette fylkeskommuner bedre i stand til å utvikle klimavennlige løsninger på båt- og ferjedrift, kan det være fristende å ta opp hele den debatten her. Men jeg tror jeg nøyer meg med å vise til at vi i våre alternative budsjetter og i vårt eget klimautslippsbudsjett også har et helt annet opplegg, som nettopp ville ha gjort det for fylkeskommunene. Jeg ser ikke noen hensikt med å be regjeringen utrede ytterligere og komme tilbake med en helt annen politikk enn den Arbeiderpartiet står for.

Nils T. Bjørke (Sp) [13:34:49]: No var ikkje eg politiskar på Stortinget i 2015, så det skal eg ikkje gå inn i. Men litt av det me ser her, kan vera grunnlag for at ein ikkje våga å gå inn for dette. For ein ser at det er lett å setja krav til fylkeskommunane, men når ein ser kostnaden med det, følgjer ein ikkje opp, slik at ein får store utfordringar når det gjeld fylka.

Eg meiner det er positivt viss representanten Trellevik er med – og det er han – når me har fylkeskommunen i Hordaland på besøk og høyrer utfordringane med dette. Då ser ein at det ikkje er tvil om at det er gjeve midlar, og det har eg òg sagt. Men dei følgjer ikkje opp dei meirkostnadene som er for å koma i gang med desse rutetilboda og for òg å kunna utvikla hurtigbåtane. Det er utfordringa, og då vert det til slutt dei reisande, dei som bur ute i distriktet og er heilt avhengige av eit godt ferjetilbod, som vert skadelidande når ikkje dette vert følgt opp. Og eg synest det er synd at me ikkje kan vera litt meir utolmodige på dette feltet.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 5.

Sak nr. 6 [13:35:55]

Interpellasjon fra representanten Mathilde Tybring-Gjedde til kunnskaps- og integreringsministeren:

«I desember 2018 presenterte Utdanningsdirektoratet skolebidragsindikatorer for videregående skole. Indikatorene viser at det er store forskjeller på hvor gode de videregående skolene er til å få elevene gjennom skoleåret, og hvor mye de løfter elevene faglig. Skolebidragsindikatorene for grunnskolen tyder på det samme. For de yngste elevene utgjør forskjellen mellom de beste og svakeste skolene to skoleår med læring. I tillegg ser man at det er vesentlige forskjeller i resultater mellom kommuner, mellom fylker og mellom klasser på samme skole. Dette er et hinder for elevenes rett til likeverdig opplæring.

Hva tenker statsråden om kvalitetsforskjellene mellom kommuner og mellom skoler, og hva mener statsråden er viktig for å redusere forskjellene?»

Mathilde Tybring-Gjedde (H) [13:36:52]: En grunnbjelke i Norge er retten til et likeverdig skoletilbud, at alle barn helt uavhengig av hvilken kommune de bor i, og hvilken skole de går på, skal ha en skole som gir dem de verktøyene de trenger for å mestre resten av livet. Dessverre vet vi at det ikke er realiteten i dette langstrakte landet med over 400 skoleeiere i grunnskolelæringen.

Senest i forgårs kunne Flekkefjord videregående skole fortelle at de har utredet 27 elever med mistanke om dysleksi og lese- og skrivevansker. 19 av disse elevene

ble diagnostisert med dysleksi. Dette er altså 19 elever som har gått gjennom ti års grunnskole – mest sannsynlig med en ryggsekk fylt av ganske dårlige opplevelser og manglende mestringsfølelse. Dersom de samme elevene hadde bodd i en annen kommune, kanskje særlig i en kommune der skolene har blitt sertifisert som dysleksivennlige, ville de mest sannsynlig ha blitt identifisert tidligere og fått en bedre oppfølging.

Dette er et enkelt eksempel, men vi ser i det store at framtiden til elevene i altfor stor grad avgjøres av hvilken skole man begynner på, hvilken kommune man bor i, og til og med – i ganske stor grad – hvilken klasse man havner i. Sjansen for at en elev i Finnmark fullfører videregående skole på normert tid er på 41 pst., mens sjansen i Sogn og Fjordane er på 66 pst. Hvis man er gutt og har foreldre med bare grunnskole som høyeste utdanningsnivå, har man mer enn dobbelt så stor sannsynlighet for å fullføre og bestå videregående opplæring hvis man bor i en av de beste skolekommunene i Norge, enn om man bor i en av de dårlige skolekommunene i Norge.

Skolebidragsindikatorene, som jeg er veldig glad for at regjeringen har tatt initiativ til å lage, viser at det er store forskjeller mellom skolene på hvor mye de bidrar til elevenes læring. Da ser man helt bort fra elevenes bakgrunn – og da særlig foreldrenes utdanningsnivå. For de yngste elevene utgjør som sagt dette nærmest to skoleår med læring.

Jeg er veldig glad for at pilene peker i riktig retning. Rekordmange fullfører videregående opplæring, og den største økningen i andelen som fullførte videregående skole i fjor, var i f.eks. Finnmark og Troms – to av de fylkene vi ellers trekker fram blant dem som har større utfordringer enn andre fylker. Ved å gi tre ganger så mange lærere etter- og videreutdanning og ved å innføre en mastergradsutdanning og innføre ordningen med lærerspesialister får man flere faglig oppdaterte lærere som samarbeider bedre i gode profesjonsfellesskap. Da får vi altså lærere, og ikke minst skoleledere, som utvikler pedagogisk, faglig, didaktisk dømmekraft i samarbeid med hverandre. De får da mulighet til å reflektere i fellesskap over undervisningen og pedagogikken. Da får man skoler som er lærende organisasjoner. Det er altså skoleleders kompetanse som er en av nøklene, nemlig at vi bl.a. ved å innføre rektorutdanningen har bidratt til at vi har flere ledere som er trygge i rollen og kan dyrke fram de gode profesjonsfellesskapene.

Det er ingen tvil om at både på Lærerløftet og i satsingen på rektorutdanning har man tatt flere grep for å utjevne disse forskjellene. Men som skolebidragsindikatorene viser, må vi absolutt gjøre mer. Det er forskjeller i pedagogisk praksis og læringsmiljø, og det er ingen til-

feldighet at det er forskjeller mellom skoler og mellom kommuner.

Skoleeiere som lykkes og får gode resultater, jobber på en måte som staten og vi som sitter i denne sal, ikke kan regulere eller lovfeste oss fram til. De legger til rette for at skolene jobber systematisk og kunnskapsbasert. Sammen med skolene bruker de informasjonen om elevresultater til å lage strategier for videre utvikling, og ikke minst bygger de opp under gode profesjonsfelleskap.

Et eksempel på en god skoleeier er Rissa kommune, som vant skoleeierprisen i 2016 – en liten kommune som gjennomfører et veldig systematisk arbeid for at elevene skal bli aktive samfunnsdeltakere, mestre grunnleggende ferdigheter og være en del av lokalsamfunnet.

Et annet eksempel som jeg gjerne vil trekke fram, er mange av kommunene i Nord-Østerdal i Hedmark, som sammen med Høgskolen i Innlandet har klart å skape en bedre kultur for læring de siste ti årene. De har drevet en aktiv og støttende utvikling av skolene sine. De har prioritert kompetanseheving av lærere og pedagogiske ledere, de har bidratt til at det er flere dyktige skoleledere, og at det er flere i administrasjonen på skoleeiernivå som har pedagogisk erfaring. Andelen som fullførte videregående skole i 2017–2018 i Hedmark, var på 86,5 pst. Det er rekord, og det betyr at flere hundre enkeltindivider opplever mestring og får flere muligheter resten av livet.

Jeg kunne nevnt veldig mange flere kommuner. Min hjemkommune, Oslo, har f.eks. gått foran i mange år med å være en aktiv og profesjonell skoleeier og er en av de få kommunene som lykkes i å utjevne sosiale forskjeller. Det viser også skolebidragsindikatorene for grunnskolen. Men dessverre ser vi at selv om vi har veldig mange gode skoleeiere som vinner skoleeierpriser, og som vi kan trekke fram, er det veldig store forskjeller – og det er det som gjør meg bekymret.

I evalueringen av Kunnskapsløftet ble nettopp svake forbindelseslinjer mellom skoleeier og skole en av forklaringene på at noen skoleeiere lykkes dårligere enn andre. Flere lærere og skoleledere fortalte også at de opplever at det politiske nivået er ganske fraværende og i liten grad støtter opp under det pedagogiske arbeidet. Problemet er ofte – det diskuterer man – at skoleeiere og politikere detaljstyrer skolene. Det vet vi er en utfordring, men det man også ser, er at skoleeiere som detaljstyrer, kan detaljstyre på ett nivå, mens man plutselig på et annet nivå kan være fullstendig fraværende i det å bygge opp under arbeidet som skjer. Vi har noen kommuner der halvparten av elevene er under kritisk grense i lesing, skrivning og regning, år etter år, uten at lokale eller nasjonale myndigheter har tatt større grep. Og det er fortsatt en tendens – når man reiser rundt – til at lokal-

politikere og nasjonalpolitikere bagatelliserer svake skolerresultater eller hevder at svake faglige resultater over tid ikke sier noe om skolekvaliteten fordi skolen skal være så veldig mye mer. Det mener jeg er en bortforklaring som gjør at man ikke blir en mer aktiv skoleeier.

Et godt læringsmiljø er ingen kvikkløst, men vi vet noe om hva som virker. Vi vet f.eks. at gode skoler unngår store kvalitetsforskjeller mellom A- og B-klassen på samme trinn ved å gi faglig oppdaterte lærere rom til å samarbeide og diskutere egen praksis. Vi vet at aktive skoleeiere bruker kartleggingsprøver som et av flere verktøy for å følge opp de skolene og elevene som trenger det mest. Selv om faglige resultater ikke forteller alt om skolekvaliteten, forteller de mye. Og det går ikke an, som sagt, å bortforklare høye frafallstall eller at mange elever ikke mestrer grunnleggende ferdigheter, med at skolens samfunnsoppdrag er bredt. Vi vet nemlig at en god skole er god for alle, og at det ikke er en motsetning mellom gode faglige resultater og trivsel og godt læringsmiljø – snarere tvert imot.

Skal vi bekjempe sosial ulikhet, bør forskjellene i Skole-Norge, forskjellen mellom kommunene, forskjellen mellom skolene, være på topp av bekymringslisten. Vi må starte med å lære av de kommunene og de skolene som lykkes. Jeg håper denne interpellasjonen kan være en start på en god og viktig diskusjon om nettopp dette.

Jeg avslutter da mitt innlegg med å stille statsråden spørsmål om hva han tenker om kvalitetsforskjellene mellom kommuner og skoler, og hva som er viktig for å redusere disse forskjellene.

Statsråd Jan Tore Sanner [13:44:51]: Takk for en viktig interpellasjon. Målet er at vi skal ha en skole som er så god at det ikke er elevens bakgrunn eller bosted som avgjør hvor godt man lykkes, men elevens talent, interesse og innsats.

Vi vet alle hvor viktig en god skole er, og hvor avgjørende det er at elevene fullfører videregående skole og får en utdanning. Derfor skal vi bekjempe forskjellsskolen – ulikheter elevene ikke selv kan gjøre noe med – og vi skal løfte alle elever, gjennom å legge til rette for mestring og læring. Kampen mot forskjellsskolen er derfor også kampen for kunnskapsskolen.

Så skal vi glede oss over at mye nå går i riktig retning: Elevene lærer mer og er mer til stede, og flere fullfører videregående skole. Gjennomføringen i videregående øker mest blant elever med lavt utdannede foreldre og norskfødte elever med innvandrerbakgrunn. Og Elevundersøkelsen viser at det er færre som utsettes for mobbing.

Skolebidragsindikatorene er en del av det nasjonale kvalitetsvurderingssystemet. Vi vet at elevenes familiebakgrunn, som f.eks. foreldrenes utdanningsnivå, har

betydning for hvor godt elevene gjør det på skolen. Selv om en skole har lavt karaktersnitt, behøver ikke det si at skolen bidrar lite til læring. Skolens resultater kan være et uttrykk for at mange av elevene har foreldre med lav utdanning. Skolebidragsindikatorene gir svar på følgende spørsmål: Hva ville resultatforskjellene mellom skoler vært dersom de hadde hatt samme elevgrunnlag? Denne informasjonen bidrar derfor til å nyansere forskjellene mellom skoler som fremgår av nasjonale prøver og karaktersnitt, og viser hvor godt skolen lykkes med å løfte elevene.

Mitt utgangspunkt er at kjerneoppgaver i det norske velferdssamfunnet, som barnehage, skole og helsetjenester, er avhengige av et sterkt lokaldemokrati. Disse tjenestene organiseres og tilpasses lokalt nettopp fordi kommunen kjenner innbyggerne og de lokale forholdene. Kommunen kan lage et tilbud som passer for behovene til menneskene som bor der. Lokalpolitikken må få tillit og frihet til å organisere tjenester som er til det beste for sine innbyggere. Samtidig må vi stille krav til resultater og legge til rette for at kommunene, f.eks. som skoleeiere, kan gjøre en god jobb. Et eksempel på dette er åpenhet om resultater, slik at lokalpolitikkerne, men også innbyggere og nasjonale myndigheter kan vurdere kvaliteten på tjenestene kommunen leverer.

Som nasjonale myndigheter skal vi sette mål og bidra med gode rammebetingelser, støtte og gi veiledning. Vi skal sette mål for læring og læringsmiljø, og vi skal lage gode systemer som informerer åpent om resultater på alle nivå. Et slikt kvalitetsvurderingssystem gir kommuner og skoler kunnskap om hvordan både de selv og andre presterer opp mot målene som er satt.

I norsk skole har vi siden starten av 2000-tallet bygget et system som gjør det mulig å si noe om ulike sider ved kvaliteten ved den enkelte skole og kvalitetsforskjeller mellom skoler. Skolens kvalitet handler ikke bare om at elevene lærer grunnleggende ferdigheter som lesing og regning, eller om eksamensresultater. Det er like viktig at kvalitetsvurderingssystemet også gir informasjon om elevenes trivsel, mestringsopplevelse, mobbing og læringsmiljø. God læring og godt læringsmiljø henger sammen. De ulike elementene i kvalitetsvurderingssystemet gir skoleeiere et bredt kunnskapsgrunnlag for å beslutte hvilke tiltak som de bør sette inn lokalt og på den enkelte skole.

Vi er opptatt av tydelige rammer og mål, gode systemer for å dele informasjon og et levende lokaldemokrati som vurderer tiltak opp mot innbyggernes behov. I tillegg har vi gjort mye som jeg mener vil styrke norsk skole ytterligere. Regjeringen har innført masterutdanning for lærere og kompetansekrav for å undervise i norsk, engelsk og matematikk. Vi gjennomfører også et historisk videreutdanningsløft. Fra 2014 til 2019 har

nærmere 34 000 lærere fått tilbud om videreutdanning. Siden 2015 har vi bevilget betydelige midler til flere lærere i grunnskolen, og i fjor høst innførte vi lærernormen. Dette gir resultater. I år er det færre elever per lærer enn på noe annet tidspunkt de siste ti år.

Vi har også lovfestet en plikt for skolene til å tilby intensiv opplæring for elever fra 1. til 4. klasse. Alle elever på 1. til 4. trinn som blir hengende etter i lesing, skriving eller regning, skal få tilbud om intensiv opplæring. Dette krever ikke omfattende utredning av barn, og det gir ikke mer byråkrati, men skolen har fått et tydelig ansvar for å legge til rette for at elever får den hjelpen de trenger. Målet er at alle elever skal kunne lese, skrive og regne skikkelig når de går ut av grunnskolen. Da er tidlig innsats avgjørende.

Elevene skal trives på skolen, og de skal ha det trygt og godt der. Derfor det er svært viktig at skolene jobber systematisk med å utvikle trygge og inkluderende læringsmiljø som fremmer helse, trivsel og læring for alle. God kompetanse blant de voksne styrker barnehagenes og skolens evne til å forebygge, oppdage og håndtere mobbing. Regjeringen har derfor flere kompetanseutviklingstiltak skoleeierne kan velge at skoler deltar i. Ett av disse er Læringsmiljøprosjektet. Gjennom dette tilbudet fikk 103 skoler i 42 kommuner veiledning fra eksterne veiledere. Alle skoler som deltok i Læringsmiljøprosjektet, gikk fra å ha mobbetall over landsgjennomsnittet til nå å ligge under. I tillegg deltar over 1 000 skoler og barnehager over hele landet i kompetanseutvikling som bidrar til at voksne bedre kan forebygge, avdekke og håndtere mobbing.

Kommuner og fylkeskommuner har hovedansvaret for kompetanseutvikling i skolen. En desentralisert ordning for kompetanseutvikling skal bidra til at alle skoleeiere gjennomfører egne kompetanseutviklingstiltak tilpasset de behovene de har. Utviklingsarbeidet skal bygge på utfordringer den enkelte skole eller kommune/fylkeskommune har, og det skal gi bedre læring for elevene. Fylkesmannen, skoleeiere, lokale UH-institusjoner og andre relevante aktører skal samarbeide for å kartlegge behov for kompetanseutvikling og planlegging av utviklingsarbeidet.

Alle elever skal få opplæring av god kvalitet uavhengig av hvor i landet man bor. Regjeringen har derfor innført en nedre grense for skolekvalitet som skal identifisere kommuner med for dårlig skolekvalitet. Kommunene får tilbud om statlig støtte og veiledning i to år for å bidra til å heve kvaliteten på opplæringen til elevene. Ordningen omfatter i dag 66 kommuner og 227 offentlige skoler, og alle kommunene har satt i gang tiltak for å forbedre kvaliteten på opplæringen. Omtrent halvparten har bedt om bistand fra det nasjonale tilbudet Veile-

derkorpset, mens øvrige kommuner har iverksatt andre tiltak i dialog og samarbeid med fylkesmennene.

Vi jobber nå med en stortingsmelding om tidlig innsats og inkluderende fellesskap. Den legges frem til høsten. Tidlig innsats handler om at vi må ha et godt pedagogisk tilbud fra barna er små, men det handler også om at vi må sette inn tiltak raskt når utfordringene avdekkes. I meldingen skal vi følge opp anbefalingene fra ekspertgrupper, som Nordahl-gruppen og Stoltenberg-utvalget, som har sett forskjeller i det norske skolesystemet. Videre skal meldingen løfte frem konkrete eksempler på skoler som lykkes med å inkludere alle elever. Vi vil undersøke hva disse skolene har gjort for å heve kompetansen og styrke tilbudet til barn som har utfordringer, og deretter vurdere hvordan andre skoler kan trekke lærdom av dette.

Vi vil ha en skole som gir muligheter for alle, og hvor bakgrunn ikke er av betydning for hvor godt elevene lykkes. Jeg mener at det meldingsarbeidet vi nå har satt i gang, vil bidra til et viktig skritt i den retningen.

Mathilde Tybring-Gjedde (H) [13:54:22]: Jeg takker statsråden for et godt svar.

Jeg er særlig glad for at man understreker at karaktersnittet på en skole ikke veldig ofte sier så veldig mye om kvaliteten på skolen. Jeg har besøkt – la oss si – en videregående skole i Oslo som får inn elever der over halvparten har under 3 i snitt fra ungdomsskolen og veldig mye fravær. Jeg har møtt en lærer som har laget en tilpasset mattebok for å ta igjen kunnskapshull fra 4. klasse i et mattepensum. Det er klart at får man da bare elevene til å bestå – på 2 eller 3 – er det ofte mer imponerende enn skoler som får inn elever med høy kompetanse og sterke faglige ferdigheter fra før. Det som kjennetegner disse skolene, er at selv om de har mange elever som kanskje har en svakere faglig bakgrunn, bruker de ikke det som en unnskyldning for at de ikke klarer å løfte elevene, men signaliserer at de forventer at elevene kan klare det. Det å ha høye forventninger til elevene mener jeg mange skoler kan lære av – og mange politikere kan lære av.

Jeg er også glad for at statsråden er tydelig på at han må prioritere det forskningen viser er viktigst for å løfte elevenes resultater og ikke minst for å oppleve mestring: lærerens kompetanse, kartlegging av kvalitet, åpenhet om resultater og tidlig innsats. Det overrasker meg ofte at lokal- og nasjonalpolitikere ikke tør å si høyt at noen ting er viktigere enn andre for å utjevne sosiale forskjeller. Det må f.eks. være mulig å si at dersom politikere kutter i etter- og videreutdanning av lærere for å prioritere innføring av gratis frukt, er det en feil prioritering. Det er ikke et dårlig tiltak, men en feil prioritering dersom man vil bekjempe forskjellsskolen.

Det jeg har lyst til å utfordre statsråden på, er to av ordningene han nevnte. Han viste først til den desentraliserte kompetanseutviklingsmodellen – et komplisert ord! Det er positivt at man ansvarliggjør lokale skoleeiere, og at de får anledning til å utvikle og ta i bruk kompetanseheving og egne utviklingsprosjekt. Samtidig er jeg litt bekymret over at når man får den lokale handlingsfriheten, kombinert med fagfornyelsen med lærerplaner med slanking av kompetansemålene, kan det føre til større kvalitetsforskjeller dersom det ikke er godt nok veiledningsmateriell med. Jeg vil gjerne høre hva statsråden tenker om den problemstillingen, og hvordan man kan særlig følge opp de kommunene som vi vet fra før har svake resultater og kanskje ikke de beste profesjonsfellesskapene til stede.

Den andre ordningen – et av mine hjertebarn – var også statsråden innom: oppfølgingsordningen, som er et utrolig viktig grep for å hindre at noen kommuner over mange år kan ha skoler med ganske svak kvalitet. Målet må være at ordningen blir tatt godt imot og spiller på lag med profesjonen og skoleeier. Mitt spørsmål til statsråden er om han kan se for seg at ordningen kan videreutvikles og kanskje også gjelde flere kommuner eller enkeltskoler som vi ser har store utfordringer.

Statsråd Jan Tore Sanner [13:57:40]: Jeg er veldig glad for spørsmålene representanten reiser. Forskjellene vi i dag ser mellom skoler og kommuner, er helt uakseptabelt. Det skal ikke være elevens bakgrunn, hvor foreldrene er født, hvor lang utdanning foreldrene har, eller hvor man bor, som avgjør hvor godt man lykkes. Derfor er det en kombinasjon av lokalt og nasjonalt ansvar. Som nasjonale myndigheter har vi også ansvar for å sikre at vi har gode ordninger som ivaretar det å løfte de skolene og de elevene som sliter.

Når det gjelder desentralisert ordning for kompetanseutvikling og oppfølgingsordningen, er det to ordninger som kom på plass i 2017. Vi jobber kontinuerlig med å se på innretningen og hvordan disse ordningene kan bli bedre. For eksempel vil vi nå se på hvordan kriteriesettet som benyttes for å identifisere kommuner som er under nedre grense, ytterligere kan forbedres. Så dette har vi oppmerksomhet rundt.

Men når det gjelder fagfornyelsen, vil jeg si at det ikke er antall kompetansemål som avgjør hvor god skolen er. Kvaliteten på lærerne og læringsmiljøet er avgjørende. Derfor er det så viktig at regjeringen nå gjennomfører et historisk løft for videreutdanning, og at vi har den desentraliserte modellen der det ikke er tilfeldig hva som prioriteres. Dette er et av verktøyene som kan brukes av oppfølgingsordningen, og som fylkesmennene også bruker i dialog med kommunene, slik at de kompe-

tansehevingstiltakene som er, kan settes inn der hvor behovene er aller, aller størst.

Generelt er det ofte en utfordring at de som allerede ligger langt fremme, er mest ivrig etter nasjonale ordninger. Derfor er det så viktig at vi har oppfølgingsordningen og fylkesmennenes rolle inn i den desentraliserte modellen, som gjør at vi kan identifisere de som har størst behov, og imøtekomme dem.

Ellers er dette et av de områdene der det er størst uenighet mellom partiene på borgerlig side og venstresiden. Vi ser hvordan venstresiden kontinuerlig har ført en kamp mot åpenhet, senker ambisjonene i skolen gjennom å gå imot kompetansekrav for lærere og motarbeider nødvendig kartlegging av nasjonale prøver.

Hvis vi skal lykkes med å løfte alle skoler, hvis vi skal lykkes med at alle elever opplever mestring og læring, må vi ha både kartlegging og tidlig innsats, slik at vi kan sørge for at elever får tidlig hjelp, og at skolene som blir hengende etter, får mulighet til å løfte seg.

Magne Rommetveit hadde her teke over presidentplassen.

Martin Henriksen (A) [14:00:43]: Først takk til interpellanten, som tar opp temaet forskjeller mellom skoler. Det er ingen overraskelse at det er forskjeller mellom kommuner, mellom skoler, mellom elever. Det har vi diskutert tidligere, og det kommer vi til å fortsette å diskutere.

Høyre har siden 2013 hatt ansvar for skolepolitikken i regjering. Både før det og etter 2013 har det vært kjent at forskjellene i målbare resultater mellom skoler, innad i skoler og mellom kommuner er betydelige. Når denne debatten kommer, diskuterer man ofte forskjellene mellom kommuner, mellom skoler. Det er viktig å diskutere disse forskjellene, men det kan ikke reduseres til det, for et veldig viktig poeng i denne debatten er at det er store forskjeller i skolen, basert på sosial bakgrunn, og at skolen reproducerer sosiale forskjeller. Og ikke bare det, de sosiale forskjellene ikke bare reproduseres, de forsterkes gjennom skoleløpet.

Arbeiderpartiet er for at man har tydelige krav til skolen, til lærere og til kommuner om å levere resultater. Vi er for at man har en aktiv skolepolitikk, at vi måler at vi har kunnskap om hva som skjer i skolen, gjennom å måle smart.

Men det er også noe annet vi må ta inn over oss. Hvis vi er enige om at norsk skole ofte forsterker sosiale forskjeller gjennom skoleløpet, er det en annen erkjennelse vi må ta inn over oss. Det er at forskerne har fortalt oss gjennom evalueringer av Kunnskapsløftet og de nye læreplanene, som ble vedtatt i 2004 og trådte i kraft i 2006, at Kunnskapsløftet har gitt sosial bakgrunn større betydning. Forskerne peker på at foreldrenes utdanning

har fått større betydning for elevenes skoleresultater etter innføringen av Kunnskapsløftet. Det mener jeg er et ansvar alle vi politikere som har vært med på enten å initiere eller å gjennomføre Kunnskapsløftet, må ta inn over oss. En manglende erkjennelse på dette området vil ikke sørge for at vi får løsninger som fungerer.

En av de tingene forskerne sier i evalueringen av Kunnskapsløftet – og her vil jeg bare understreke at jeg og Arbeiderpartiet er veldig for at vi skal fokusere på læring og grunnleggende ferdigheter i skolen – er at måten man hadde fokusert på kunnskap og grunnleggende ferdigheter på, forsterket fordelene av å ha foreldre med lang utdanning. Det var fordi det i praksis betydde en sterkere vektlegging av den typen akademisk kompetanse som samsvarer med – skal vi si – de typiske arbeidsoppgavene og utdanningsbakgrunnen til den typiske middelklassen i Norge. Dermed ble det også mindre rom for praktisk læring i skolen. Det er ingen motsetning mellom praktisk læring og grunnleggende ferdigheter.

Det var også flere trekk ved Kunnskapsløftet i skolen som forsterket betydningen av elevenes sosiale bakgrunn. Forskerne peker bl.a. på at den økte bruken av kartleggingsverktøy, testing og faglige tilbakemeldinger til elever som fulgte Kunnskapsløftet, kan ha forsterket de sosiale forskjellene. Det er ikke et argument for å fjerne testing eller kartlegging, men for å se kritisk på måten man gjør det på i skolen i dag.

Nylig ble forslaget til nye læreplaner, som skal innføres i skolen i 2020, sendt på høring. I fagfornyelsen beskriver regjeringa fagfornyelsen som en fornyelse av Kunnskapsløftet. Men til tross for at evalueringen av Kunnskapsløftet viser at det er flere sider ved reformen som kan ha forsterket sosiale forskjeller, tar ikke regjeringa opp de sosiale forskjellene i skoleresultater i nevneverdig grad. Det er heller ikke blant utfordringene som må løses. Det er noe vi også er nødt til å ta inn over oss i utdanningspolitikken.

Nå har jeg ikke tid til å snakke om hva vi mener bør gjøres på alle disse områdene. Vi er opptatt av tiltak som reduserer forskjeller, både gjennom skolemat, mer lek, praktisk læring og flere yrkesgrupper inn i skolen og gjennom å hindre at pris utestenger barn fra barnehage eller SFO. Vi er opptatt av økt vektlegging av tidlig innsats, at vi fortsatt har høy satsing på etter- og videreutdanning og profesjonsfelleskap, og at vi får en bedre lærerutdanning.

Jeg har også til slutt lyst til å ta opp at det er et feilskjær å diskutere forskjeller i Skole-Norge som kun en skolepolitisk utfordring. Hvis vi vet at ulikhet i foreldres utdanningsbakgrunn og økonomiske forutsetninger er viktige årsaker til skoleforskjeller, ja, da har fordelingspolitikk noe å si, familiepolitikk noe å si, sysselsettings-

og sosialpolitiske virkemidler noe å si, og det får betydning for utdanningspolitikken. Da kan vi ikke diskutere utdanningspolitikk isolert fra de andre samfunnsområdene og politikkområdene som har en betydning.

Eirik Faret Sakariassen (SV) [14:06:07]: Vi står ved et veiskille for framtidens skole. Der høyreskolen bidrar til større sosial ulikhet, vil SV ta kampen for bedre inkludering og bredere kunnskapssyn og styrke lærerrollen. Framtidens skole former framtidens samfunn. Derfor er de valgene vi nå tar, ikke bare viktige for den enkelte, men også for samfunnet som helhet. Regjeringens overdrevne tro på konkurranse og rangering er gammeldags og bakstrevensk, men bekrefter et Høyre som i årevis har hatt et snevert syn på læring og kunnskap.

Å snakke om «de beste og svakeste skolene», som interpellanten skriver, mener jeg er en avsporing fra det som er det viktige i denne debatten. Utdanningsforbundet skriver på sine nettsider at de er «generelt kritisk til rangering av skoler og kommuner på bakgrunn av elevenes resultater på denne typen prøver og eksamener». Også SSB er tydelig og anbefaler ikke å bruke skolebidragsindikatorer i kåringer av «beste/dårligste» skoler. Vi vet mye om hva som er viktig: flere lærere, mindre målstyring og rapportering og styrkede skolebudsjetter.

Utdanningsforbundets kritiske merknader mener jeg er verdt å lytte til. Det er mange faktorer som spiller inn på skolen, men da må regjeringspartiene også merke seg at kommuneøkonomi har mye å si. Mange steder er skolebudsjettene strammet til gjennom mange år. Overføringer til kommunene, som jo dagens kunnskapsminister kjenner godt til som tidligere kommunalminister, er avgjørende. Da må Stortinget og regjeringen erkjenne at det siden 2013 er bevilget for lite til landets kommuner og dermed til skolen, lærere og elever.

Regjeringen sitter med ansvaret for et likeverdig skoletilbud og må ikke skyldes på kommunene og lærerne. Det er kunnskapsministeren som må ta skylden for at det er blitt færre – ikke flere – kvalifiserte lærere, og at de innfører en stadig sterkere mål- og resultatstyring med økt konkurranse, kontroll og rangering, som svekker skolens mulighet til å oppfylle sitt samfunnsmandat og tilpasse undervisningen til hvert enkelt barns behov.

For tiden besøker jeg alle skoler i Stavanger og har til nå vært på 29 av dem. Den rundturen har tydeliggjort for meg at skolene heldigvis har ganske stor frihet til å velge hva de selv vil vektlegge som profil. Noen satser tungt på teknologi, andre på mer praktisk undervisning, noen steder er språk prioritert, andre steder realfag. SV har tillit til skolen og til lærerne. Gjennom tillit til pedagogene og flere lærere kan vi sikre en god skole.

I går fikk jeg tilsendt et brev. Det lyder slik:

«Til Eirik Sakariassen

Jeg skulle ønske at Eiganes skole var leksefri. Og vi kunne heller gått en time lenger på skolen. For en leksefri skole.

Jeg skulle også ønske at vi fikk varm havregrøt en gang i uka fordi da kan vi konsentrere oss bedre.

Hilsen Daniel Malmin, 5B»

Daniel og mange andre elever jeg møter, løfter nettopp dette: at de ikke ønsker lekser. Det finnes flere skoler rundt i landet, også i min hjemby, Stavanger, som dropper leksene. Vi vet at hjemmelekser bidrar til å produsere forskjeller mellom elever.

Forskning fra SSB har konkludert med følgende:

«Elever med lav sosioøkonomisk bakgrunn som får mye lekser, presterer dårligere enn elever med tilsvarende bakgrunn som får mindre lekser.»

Det er tid for å si at hjemmelekser hører til en annen tid, og heller drive en mer moderne kunnskapspolitikk.

«Lærer foran pærer» har representanter for Høyre sagt flere ganger. Så fjernet de skolefrukten, kuttet 600 lærerstillinger i ungdomsskolen og ga milliarder til landets rikeste. Lærer foran milliardærer synes jeg er en bedre prioritering.

SV ønsker skolemat. Vi vet at læring og ernæring henger sammen. Hodet reiser ikke alene på skolen, vi sender faktisk hele mennesker dit, og ikke alle de får sunn og nok mat hjemme.

SVs heldagsskole vil gi mer læring og trivsel for alle, og den representerer et bredt kunnskapssyn. SV vil ha en skole der alle barn kan lykkes, lære og trives. Skolen kan ikke utjevne sosiale forskjeller alene, men er et viktig bidrag. Da må vi tilpasse undervisningen til det enkelte barns behov – ikke føre en politikk der alle skal måles og veies over samme lest. Skolene må få tid og mulighet til å undervise praktisk og variert og på de måtene som de ser elevene trenger for å lære – ikke bare øve til neste test.

Mathilde Tybring-Gjedde (H) [14:11:19]: Takk for foreløpig debatt.

Vi har ofte en debatt i denne salen om antall kroner vi bruker, antall lærere vi har, eller antall timer man er på skolen. Men så ser man også – når man ser på forskjeller mellom kommunene, forskjeller mellom skolene – at det ikke alltid er det avgjørende for kvaliteten, for den mestrings elevene får, for den læringen de har.

Jeg må si at jeg, etter aldri å ha hørt venstresiden tørre å snakke så mye om kvalitetsforskjeller mellom skoler og kommuner, synes det nesten er litt pinlig at denne debatten igjen går over til de klassiske skoledebattsakene – i stedet for at man diskuterer litt i detalj hva man skal gjøre for å ha gode profesjonsfellesskap, for å ha ak-

tive skoleeiere, og hvordan man skal måle etter innsatsen i de skolene hvor man ser at det er svakere resultater.

Jeg er helt enig i at det mest urettferdige i norsk skole er at man ikke klarer å utjevne for elevenes bakgrunn. Men det som også er et interessant aspekt, er nettopp at det er forskjell på skolene – hvem som klarer å gjøre det, og hvem som ikke klarer det. Hvis man er gutt, har foreldre med lav utdanning og begynner på en skole som er best i landet eller ligger i en av de beste skolekommunene, har man dobbelt så stor sjanse for å fullføre videregående. Det er en realitet.

Ja, kommuneøkonomi er ett aspekt, men det er ikke det eneste aspektet. Og jeg må si at det man har sett siden 2013, det man har sett de siste årene, er nettopp at man får til bedre resultater. Se på PIRLS 2016 – det var helt fantastisk hva vi da fikk av leseundersøkelser som viser at norske 5.-klassinger leser mye bedre, og at de som har hatt den største utviklingen, er barn med foreldre med lav utdanning og barn med minoritetsbakgrunn. Det sier noe om at det å satse på grunnleggende ferdigheter tidlig kan fungere.

Når SV f.eks. velger å kutte 500 mill. kr i etter- og videreutdanning av lærere, kan det godt være at det går fint å ha en dag i uken med havregrøt, men det har ikke veldig mye å si for de elevene som trenger å møte en lærer som kan løfte dem og være faglig oppdatert, og som skaper gode profesjonsfellesskap. Det man prioriterer i skolen, det man tør å si er viktigere enn noe annet, er også ganske avgjørende for om vi klarer å skape en skole med mindre forskjeller mellom klasserom, mellom kommuner og mellom de enkelte skolene.

Det som har vært viktigst for meg i denne interpellasjonen, har vært å løfte det ansvaret vi har nasjonalt, og ikke minst ansvarliggjøringen av kommunene lokalt til å følge opp de skolene som har svake resultater.

Jeg er som sagt ikke opptatt av om man har 3 eller 5 i snitt på en skole. Jeg er opptatt av at de gode eksemplene fra de skolene og kommunene som har lyktes, f.eks. kommunene nord i Hedmark, kan spres, og at man hele tiden er opptatt av å utvikle skolen som en lærende organisasjon. Å fjerne hjemmelekser er sikkert et fint slagord, men det vil ikke gjøre noe for de elevene som trenger det mest, og det vil heller ikke gjøre noe for den gutten som starter på skolen i 1. klasse, har foreldre med lav utdanning og allerede ligger ett og et halvt år bak. Det er det vi må fokusere på.

Statsråd Jan Tore Sanner [14:14:33]: Jeg vil igjen takke interpellanten for en viktig interpellasjon. Dette er et tema som selvsagt handler om barnehage og skole, men det handler også om hvordan vi som samfunn skal klare å bevare bærekraften. Når man vet hvilke krav som stilles til kompetanse i det norske arbeidslivet, vet

man også hvor viktig det er at flest mulig elever fullfører videregående skole og får en utdanning.

Jeg er glad for at mye går i riktig retning i norsk skole, at elevene lærer mer, at elevene er mer til stede, at flere fullfører og består, og at mobbingen går ned. Det er viktig at vi ser på både læringsmiljøet og kunnskapsformidlingen. Det er helt åpenbart at trygge barn som trives, lærer mer.

Et par problemstillinger som kom fra andre partier: For det første, når det gjelder Kunnskapsløftet, ser vi nå at det er flere som fullfører videregående skole. De elevene som løfter seg mest, er norskfødte med innvanderbakgrunn og elever med foreldre som har lav utdanning. Vi lykkes nå bedre enn før med å løfte de elevene som har et svakt utgangspunkt.

Men vi er ikke i mål. Dette er et av de viktigste prosjektene. Vi kan ikke ha en skole hvor det er ting elevene ikke selv kan gjøre noe med, som avgjør i hvilken grad de lykkes – som hvor foreldrene er født, hvor lang utdanning foreldrene har, og hvor elevene bor. Det er også et nasjonalt ansvar å sørge for at skolen er så god at alle elever har de samme mulighetene.

Så er det ikke slik, som det ble hevdet av SV, at det blir færre lærere, færre kvalifiserte lærere. Nei, det blir flere kvalifiserte lærere. Det er nå færre elever per lærer enn noen gang de siste ti årene. Vi satser på innhold og kvalitet i undervisningen samtidig som vi bidrar til at det blir flere lærere som kan se de enkelte elevene. Jeg merker meg at SV og venstresiden argumenterer mot åpenhet, mot at man skal gjennomføre kartleggingsprøver som gjør at man kan løfte og se de elevene som sliter eller blir hengende etter, og at man heller ikke er særlig glad for oppfølgingsordningen.

Jeg mener det er et stort problem når noen elever får ett års mindre undervisning fordi de er født i én kommune og ikke i en annen. Det er en nasjonal utfordring. Uten åpenhet, uten å definere en nedre grense for kvalitet, har vi heller ikke mulighet til å identifisere de skolene eller til å løfte dem. Det handler ikke om å henge ut noen og kåre de beste og de dårligste. Det handler om at alle elever skal ha de samme mulighetene, uavhengig av hvor de bor.

Presidenten: Debatten i sak nr. 6 er over.

Sak nr. 7 [14:17:44]

Interpellasjon fra representanten Karin Andersen til næringsministeren:

«Framtidens næringsliv må være fornybart, klima- og miljøvennlig, skape arbeidsplasser og tjene penger. Hedmark og Oppland har landets største landbaserte bioressurser og spisskompetente miljø innen landbruk og

skog, men skal potensialet for næring, arbeidsplasser og inntekter utløses, trengs en stor statlig satsing og nye virkemidler. Skjer ikke det, havner arbeidsplassene andre steder og i utlandet, basert på våre råvarer. Det haster, for mange aktører i utlandet ser potensialet. Regjeringen må bli med på en egen satsing med skatteendringer, forskningsmidler, kompetanseutvikling og utdanning og, ikke minst, statlig risikoavlastning for den industrien og de næringsaktørene som skal være med på dette.

Er regjeringen klar over dette og klar til å være med på denne nødvendige satsingen for klima, industri og arbeid i Hedmark og Oppland?»

Karin Andersen (SV) [14:18:53]: Vi må sette oss store mål. Vi skal redde klimaet, vi skal ta vare på naturen, som er livsgrunnlaget vårt, vi skal skape arbeidsplasser, og vi skal tjene penger – og det er mulig. Det er selvfølgelig mulig langs kysten, men det er også mulig i innlandet. Det er dette vi må gjøre nå hvis framtida skal bli trygg. Skal vi få det til, kan vi ikke fortsette i det samme sporet som nå. De virkemidlene vi har, både for å ta vare på det naturgrunnlaget vi har, og for å få opp den næringsstatsingen som er nødvendig, fungerer ikke godt nok.

I vår hadde Fylkesmannen i Innlandet et stort møte med næringslivet – de store næringsaktørene på både jord og skog og bioteknologimiljøet – og stortingsbenkene om satsing på bioøkonomi i Innlandet. Der gjennomgikk vi bl.a. SINTEF-rapporten som heter «Gull i grønne skoger?» og fikk god oppdatering fra de store og viktige næringsaktørene som jobber med ulike deler av bioøkonomien, som jord, skog og bioteknologi. Næringen sa til oss at nå måtte vi sette i gang og smøre matpakken til barnebarna våre, for det var det dette handlet om.

I Hedmark og Oppland har vi både råvarer og kompetanse innen jordbruk, skogbruk og bioteknologi. Råvarene er fornybare, og mulighetene er mange, men det går altfor sakte å få opp en samlet satsing på nye arbeidsplasser i vårt område. Derfor er folk også skeptiske når man snakker om vern av natur og klimasatsing, for man tror ikke at det handler om at det kan skapes arbeidsplasser som kan løse problemet. Men det gjør det.

Norge må skape flere hundre tusen nye arbeidsplasser til erstatning for dem som i dag er i oljenæringen. Det vet alle. Vi er nødt til å ha andre bein å stå på. Og det haster, for klimaendringene er store, og Norge er langt unna å nå de målene vi har satt, nemlig at vi skal kutte 60 pst. av klimagassutslippene innen 2030. Vi må bidra til at mange av arbeidsplassene som kan skapes av disse klimagasskuttene, også havner i Innlandet, der disse råvarene jeg har nevnt, finnes.

De arbeidsplassene vi skal leve av framover, må være fornybare og klima-, natur- og miljøvennlige. De

må være skapende, og vi må kunne tjene penger på dem. Sjøl om vi har disse store ressursene, er kompetansemiljøene og eierstrukturen i disse næringene slik at dette ikke skjer av seg sjøl. Disse næringene er ikke som oljeindustrien. Det er heller ikke slik som det var da Norge utviklet vannkraften, med store punktinvesteringer. Dette er veldig mange små eiere som sammen må se at det er mulig å skape varige og fornybare arbeidsplasser.

Spørsmålet mitt til regjeringen er: Er de klar over at det må til andre virkemidler enn dem vi har i dag? Det var nemlig alle på den samlingen vi hadde med de store næringsaktørene i Innlandet og politikere av alle farger, fra begge sider av Mjøsa. Alle så det. Alle mente at hvis vi fortsetter som før, får vi ikke til dette.

Jeg utfordrer derfor regjeringen til å bli med på de endringene som må til. Det handler om skatteendringer, forskningsmidler, kompetanseutvikling og utdanning. Ikke minst handler det også om statlig risikoavlastning for den industrien og de næringsaktørene som skal være med på dette. SV har tatt opp dette mange ganger, og nå må de andre partiene også vise at dette ikke bare er prat. Det må bli slutt på snakket om næringsnøytralitet og uprioriterte skatteletter, som ikke er målrettet mot verken å få til en livsnødvendig omstilling fra olje til fornybart eller mot å få opp en nødvendig satsing på industriarbeidsplasser i Norge som er basert på fornybare ressurser.

Oljenæringen har fått milliarder i risikoavlastning opp gjennom tida. Det har fungert. Nå må vi vri denne risikoavlastningen over til fornybare og miljøvennlige næringsstatsinger. Jeg slo i dag opp på nettet for å lese «Tilstandsrapport for høyere utdanning 2019», som jeg tror kom i går. Den kartlegger også hvordan industrien og næringslivet investerer. Oljeselskapene bruker 6 mrd. kr på forskning. Staten bruker nesten 600 mill. kr, så vidt jeg kunne se av tabellene, og 600 mill. kr ekstra på SkatteFUNN-ordningen. Det er ikke noe tegn til et grønt skifte i den rapporten, så vidt jeg kunne se.

Jeg håper statsråden kan vise til andre tall, for det vi trenger, er å vri forskningsinnsatsen og utviklingsinnsatsen over til det vi skal leve av. Jeg vet ikke hvor mange ganger jeg har hørt representanter for mange partier si at det vi kan lage av olje, kan vi også lage av tre. Ja, det kan vi, men det kommer ikke til å gå av seg sjøl når vi bare prater om det. Vi er faktisk nødt til å legge ganske mye statlig medvirkning på bordet for å få det til.

Da kan man ikke fortsette slik som man har gjort, og bruke mye penger på å forske på olje, som vi må trappe ned. Vi må forske på fornybart, bl.a. hvordan vi kan foredle tømmerstokken – for det kan man. Men vi må skjønne både skogen og jorda i et tusenårsperspektiv. Det er fellesgoder, og det er det naturgrunnlaget vi lever av, alle sammen. Det fikk vi – også for bare noen få dager si-

den – en FN-rapport som viser alvoret i. Men det er også den muligheten vi har til å kunne dokumentere – hvis vi kan drive dette godt i Norge og i Hedmark – at den driften vi har, tilfredsstiller høye miljø- og naturkrav. Det er et kvalitetsstempel på våre råvarer som vi kan utvikle mer. Da slår vi mange fluer i ett smekk:

Vi har gode bidrag for å redusere klimagassutslippene, vi har gode bidrag for å bedre naturgrunnlaget, kvaliteten og mangfoldet i naturressursene våre, enten det er jord eller skog, og vi kan skape de arbeidsplassene vi skal leve av.

Det er en utvikling i skognæringen som går mot mer og mer flatehogst og drift som ikke er fullt ut forenlig med biologisk mangfold og en natur i balanse. Den tømmerstokken vi nå høster i Hedmark, kjører man jo – for å si det sånn – alt hva remmer og tøy kan holde, ut av landet for å skape arbeidsplasser i andre land.

Det er ikke bare Norge som tenker på nye arbeidsplasser framover. Tvert imot er det mange land som ligger en del hestehoder foran oss på dette området. De har store volum og utvikler nå veldig mye spennende og ny teknologi på bakgrunn av våre råvarer. Det kan ikke være en situasjon som regjeringen synes er tilfredsstillende. Sjøl har jeg jobbet for at vi skal få både bedre jernbane og flere tømmerterminaler, men det kan jo ikke være slik at vi nå skal bygge jernbane med begge hendene for å få kjørt enda mer av råstoffet vårt ut av våre områder, og at det ikke blir arbeidsplasser av det der vi bor.

Når det gjelder jord, har Hedmark og Oppland de største ressursene til matproduksjon, og det er utrolig mye spennende som skjer knyttet til bioteknologi der. Det er også store samarbeidsmuligheter – som også utnyttes i dag – knyttet til sjønæringene.

Disse tingene henger veldig tett sammen, for alt er biologisk materiale. Derfor kan mye av den kunnskapen og spisskompetansen som utvikles her, også brukes i det som skal skje innenfor havbaserte næringer. Det er selvfølgelig også utrolig viktig at man ikke bare utvikler det, men også tar vare på kvaliteten i havet, slik at det ikke blir ødelagt.

Spørsmålet er: Ser statsråden dette, og vil han være med på forandring?

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [14:29:13]: Dette synes jeg er en kjempebra interpellasjon. Det korte svaret er ja, men det er jo ikke sånn at vi starter med dette nå, for her er det masse på gang.

Jeg håper representanten Andersen kan oppklare det som gjelder SkatteFUNN-provenyet. Jeg tror det er på mellom 4 mrd. kr og 5 mrd. kr, men det er mulig jeg misforsto og hørte litt feil om tallene her.

Tar man Innlandet som utgangspunkt, er det et område med fantastiske naturressurser og lang industrihistorie hvor det skjer utrolig mye spennende. Hunton Fiber har f.eks. bygd ny fabrikk på Gjøvik, fått nye, automatiserte produksjonsmetoder som har redusert kostnadene, og de har hentet hjem produksjonen fra Polen. Før snakket vi om «offshoring» og «outsourcing» og at vi mister – nå henter vi ting hjem. Mjøstårnet, som bygges nå, er et kommersielt prosjekt, men det er også et utstillingsprosjekt for norsk trenæring, for norsk treforedling og for bruken av tre som byggemateriale. Det er 85,4 meter høyt, bygd med limtre fra Moelven og vekker internasjonal oppsikt. Nylig gjorde også Shelterwood, som er et selskap satt opp av Norsk Skogkapital, Borregaard, Norske Skog, Skogbrand og Investinor, altså statlig risikokapital, sin første investering i nettopp trerelatert industri. Alt dette understøttes ikke bare av regjeringens generelle industrisatsing, men også av regjeringens satsing på bioøkonomi.

Vi skal være en ledende industri- og teknologinasjon, og vi skal være det fordi vi er det allerede i dag. Vi har en stolt industrihistorie å bygge videre på, men vi må bli enda grønnere, enda smartere og enda mer nyskapende. Industrien vår skal være bærekraftig. Vi må ha god markedsadgang. Vi må ha tilgang til kapital, også privatkapital. Vi må ha god infrastruktur, forskning og virkemidler som utløser verdiskaping og lønnsomme arbeidsplasser.

Utgangspunktet for den generelle industripolitikken – jeg ber om at man legger merke til at jeg ikke sier næringspolitikken generelt, for det er jo denne regjeringen som har relansert industripolitikken gjennom den første industrimeldingen siden 1981, som ble lagt frem i 2017 – er godt, men globalisering, teknologisk utvikling og klimautfordringene gjør at vi får nye utfordringer. Hvis man ser på norsk industri under ett nå, går det bra. Omsetningen går bra, verdiskapingen går bra, sysselsettingen går bra, flere får jobb, investeringene går opp, og optimismen i industrien er på klart stigende kurs. Så må vi passe på at vi ikke ødelegger for det ved bl.a. å bruke for mye penger over offentlige budsjetter som setter det i spill.

I industrimeldingen lanserte regjeringen en offensiv industripolitikk der vi bl.a. introduserte nye og lenge etterlengtede virkemidler som katapultordningen. Det er testsentre som opprettes rundt om i hele Norge, der gründere, etablerte selskaper og forskningsmiljøer kan gå sammen om å pilotere og teste ut forskjellig ny teknologi og nye produkter. Vi har altså tro på industrien. Vi har også tro på skogrelatert næring og treforedlingsindustrien.

I den forbindelse er det også verdt å nevne skattepolitikken. Det er helt riktig at de store skattelettene har

kommet folk flest, vanlige innbyggere, til gode, men også i stor grad næringslivet, og det gjelder alt næringsliv. For eksempel er det å redusere selskapsskatten fra 28 pst. til 22 pst. – som i hvert fall Sosialistisk Venstreparti er imot, så vidt jeg vet – noe som kommer alt næringsliv til gode. Når det gjelder formuesskatten, som så ofte er utskjelt i denne sal: Hvis man ikke ser at særlig skognæringen – i og for seg treforedling også, men det er et eget skatteregime for skog – er en av næringene som er opptatt av forholdet generelt mellom formuesverdi og inntekter, går man glipp av noe. Vi har også lansert nye verktøy, som f.eks. tilbud om at eksportgarantier skal bli utvidet til å omfatte eksportrelaterte investeringer i Norge, noe som bl.a. gjør det lettere med storindustrielle investeringer.

Jeg vil nå pense litt nærmere inn på skog- og trenæringen, som jo er en del av den større bioøkonominæringen. Vi la i 2016 frem en bioøkonomisk strategi for bærekraft, effektiv og lønnsom produksjon av biologiske ressurser. Da var et av de aller viktigste poengene nettopp at vi måtte styrke denne næringen langsiktig. Det gjorde vi på flere forskjellige måter. For det første kom det penger direkte. Det kom 100 mill. kr i budsjettet. Men det er også sånn at virkemiddelapparatet vårt – Innovasjon Norge, Norges forskningsråd og Siva – har fulgt opp dette ekstra ved å lage sin egen felles handlingsplan, og det får resultater. Anslagsvis bruker Innovasjon Norge rundt 3 mrd. kr i tilskudd og lån til bioøkonomirelaterte aktiviteter, det er ca. 1 mill. kr i tilskudd til bioøkonomirelatert aktivitet gjennom Norges forskningsråd og rundt 250 mill. kr til eiendoms- og selskapsinvesteringer som er direkte eller indirekte rettet inn mot bioøkonomi gjennom Siva. Det er også viktig, for ved siden av den overordnede næringspolitikken er vi også en regjering som ser hen til enkeltbransjer der Norge har et spesielt godt utgangspunkt.

Samferdsel er også avgjørende. Det ble ikke nevnt i selve interpellasjonsteksten, men det er avgjørende for skog- og trenæringen og for industrien for øvrig. Bevilgningene til samferdsel er økt med nær 75 pst. siden 2013. Vedlikeholdsetterslepet på vei og bane er markant redusert. Satsingen gir også skogindustrien, som er en svær transportbruker, økt konkurransekraft. Bedre skogsveinett og tømmerkaier, sammen med videreutvikling av offentlige veier og jernbane, bidrar til reduserte transportkostnader og økt konkurranse i skog- og trenæringen. For igjen å trekke en tråd fra den overordnede politikken, som er bra for alle, helt konkret over til skognæringen kan man for øvrig nevne at det er bevilget totalt 195 mill. kr til skogsveier og tømmerkaier i 2018. Det er en kraftig økning av bevilgningene til det formålet siden vi kom inn i regjering.

Bioøkonomi er spennende nettopp fordi det også henger sammen med det grønne skiftet. Vi har sammen med norsk industri, gjennom Prosess21 – et strategisk forum som skal se på hvordan prosessindustrien kan bidra til overgangen til et lavutslippssamfunn – vært opptatt av å få næringene med på laget, fordi privat næringsliv er en del av løsningen for det grønne skiftet. Samtidig er det også viktig hva vi gjør, og bl.a. ved å styrke ordninger som Miljøteknologiordningen til Innovasjon Norge, som er økt fra 260 mill. kr i 2016 til 565,5 mill. kr i 2019, gir vi viktige tilskudd til pilot- og demonstrasjonsprosjekter for å bidra til kommersialisering av innovative løsninger basert på miljøteknologi, bl.a. innenfor skognæringen og treforedlingsnæringen.

Jeg skal ikke i denne sammenheng gå inn på bi drivstoff og kravene til det, men det er også et bidrag.

For å avslutte: Klimaendringer og klimaforpliktelser kommer til å legge føringer på industriens utvikling fremover. Samtidig er det viktig at vi bruker de naturgitte fortrinnene vi har. Skog, trevirke og kunnskapen som ligger både i den moderne skognæringen og i treforedlingsnæringen, er utmerkede eksempler på det.

Avansert bruk av tømmerstokker bidrar til lønnsomme arbeidsplasser, men bidrar også til det grønne skiftet hvis vi gjør det riktig. Det kan bl.a. tilby gode substitutter til fossile alternativer med langt lavere karbonavtrykk – og i noen tilfeller negativt karbonavtrykk. Vi ser en rekke eksempler på bruk av tre og biologiske ressurser som råstoff i industriell produksjon. Vi ser f.eks. bruk av tre i byggverk, som jeg nevnte innledningsvis. Norsk skog har en viktig rolle i det grønne skiftet. Industri basert på biologiske ressurser er i en unik posisjon til å gripe de mulighetene som ligger der, både til å få ned klimautslippene og skape en mer bærekraftig økonomi og til å gi oss arbeidsplasser og inntekter.

Svaret på interpellasjonen er ja, regjeringen vil være med. Min beskjedene påstand er at vi allerede er godt i gang, men vi er selvfølgelig på ingen måte ferdig.

Nils T. Bjørke hadde her teke over presidentplassen.

Karin Andersen (SV) [14:38:46]: Jeg takker for svaret, men jeg må si jeg er litt avmålt og avventende til det som ble sagt. Det ene er at næringsministeren gjennom sitt innlegg nå viser at han ikke har forstått alvoret i de klimautfordringene vi har, og hvor mye det haster for å få til en endring og arbeidsplasser vi skal leve av. Han har heller ingen forståelse for at når vi før har stått overfor slike store, alvorlige utfordringer som vi gjør nå, har endringen i økonomien ikke skjedd uten større politiske grep og aktiv politisk styring av industrialiseringen.

Statsråden ramser opp bedrifter og ting som har skjedd i Hedmark og Oppland. Ja, vi er klar over det, vi

har snakket om det i mange år, vi, og sett på det; vi vet om det, og vi har vært sammen med disse folkene. Det er nettopp de menneskene som var på det fellesmøtet som var på Hamar, som sa at den satsingen vi har nå, ikke er nok til at de kan gripe muligheten, som statsråden sier. Det må større endringer til, og spesielt må det satses på kompetanse. Hunton, som statsråden nevnte, etterlyste kompetansesatsing på sitt område. Så helt konkret: Kan regjeringen tenke seg å satse mer på det?

Så er det forskningssiden. Jeg har tilstandsrapporten her, og den viser at norske forskningsmiljøer rapporterer tre–fire ganger mer petroleumsrelatert forskning og utvikling enn fornybar. Det må snus på hodet ganske raskt, og forskning på ikke-fornybart bør trappes ned. Vi kan ikke fortsette med det. Det er jo å sage av den greina vi sitter på å bruke pengene på det som alle vet vi er nødt til å slutte med.

Et område alle disse næringene nevnte, var risikoavlastning. Vi snakker nå om bedrifter som er gode internasjonalt, som får mye til, men vi har behov for en større satsing for å få til mange flere arbeidsplasser på basis av de råvarene vi har sjøl, ikke bare at de havner i utlandet og blir industrialisert der, og at de der får denne kompetanseutviklingen.

Oljeindustrien har fått høy risikoavlastning fra staten. Det har vist seg å være veldig virkningsfullt, og mange har turt å ta risikoen. Vi er nødt til nå å se på hvordan vi kan vri risikoavlastning inn mot disse næringene. Politikere skal ikke bestemme hva slags industri eller hva slags produkter som skal lages, men vi må si at vi er villige til å dele risikoen med dem for at de skal utvikle de klima- og miljøvennlige arbeidsplassene som vi kan leve av i framtida.

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [14:42:04]: Først et overordnet poeng: Det er i og for seg riktig at særlig i etterkrigstiden var det en del industrireiseing i Norge. Det ble reist ny industri, men det var også sånn at det systemet på en måte brøt sammen på 1970-tallet. Hvorfor gjorde det det? Jo, det brøt sammen rett og slett fordi det ble stadig flere virksomheter som ikke leverte penger inn i statskassa, men var avhengige av å få penger ut. Det viste seg altså at det systemet, med så stor og tung statlig involvering som man den gang hadde – som jeg ikke automatisk sier at representanten Andersen vil tilbake til, selv om man av og til kan mistenke det, men jeg sier ikke det – fungerte ikke.

Så har man hatt en lang periode hvor man i hvert fall på papiret har snakket om begrepet «næringsnøytral politikk». Så vidt jeg vet, dukket det første gang opp i en av Stoltenberg-regjeringens dokumenter. Men sannheten er at vi aldri har hatt en næringsnøytral politikk i den forstand at vi bare er opptatt av de overordnede vir-

kemidlene. Hvis vi hadde hatt en næringsnøytral politikk, hadde vi ikke hatt en bioøkonomistrategi, da hadde vi ikke hatt en egen satsing på det, som involverer hele virkemiddelapparatet vårt, og som de følger opp. Da hadde vi heller ikke hatt en egen havsatsing, for den saks skyld, og vi hadde ikke lagt frem en egen industrimelding, den første siden 1981.

Mitt poeng er at vi har jo en verktøykasse; vi har en verktøykasse som delvis er der for alt næringsliv, og så har vi en verktøykasse som på noen områder er rettet inn mot nettopp skognæringen og treforedlingsindustrien, som har noen særskilte utfordringer.

Så mener jeg det er viktig å utfordre kanskje særlig Sosialistisk Venstreparti på resten av politikken, for skattenivå for næringsliv har mye å si, skattenivå på formue har mye å si hvis man f.eks. er skogeier, samferdselspolitikken og hvor mye man bruker på bl.a. vei – selv om bane også er viktig – har mye å si, CO₂-kompensasjonsordningen og det at man har et godt, internasjonalt forankret system for at norsk industri ikke skal bli utkonkurrert av særnorske miljøkrav uten at det bidrar til reduserte utslipp totalt, har mye å si. På alle disse områdene har SV tradisjonelt sett vært på gal side. Tradisjonelt sett har SV aldri vært et parti som har vært opptatt av å bedre vilkårene for privat næringsliv.

Så kom det til slutt et spørsmål om kompetanse, som er helt avgjørende, for måten denne næringen har utviklet seg på i flere tiår, innebærer behov for mer forskning og mer kompetanse, med viktige bidrag fra f.eks. NMBU. Så svaret på om vi skal satse mer på kompetanse, er ja.

Nils Kristen Sandtrøen (A) [14:45:24]: Norge har gjennom de siste årene kanskje vært et av de landene i verden som har vært best rustet på flere områder for å få til en storstilt industrireiseing med basis i skogen. Vi har råstoff, og prisene på råstoffet har over lengre tid vært gunstige for industrien. Rentene har vært lave, kronkursen har vært gunstig for industrien, og det finnes veldig mange gode ideer, for det gjøres godt forskningsarbeid, så det er ikke mangelen på prosjekter å sette i gang med som er utfordringen. På toppen av dette, og som et femte punkt, er Norge kanskje enda bedre geografisk plassert med tanke på å få en god utvikling av eksportrettet industri med basis i skogen.

Når vi har så gode forutsetninger, er det veldig interessant å se på hva tallene viser. Hvordan går faktisk utviklingen for Norge i det store og hele, samlet sett? Det gjøres veldig mye godt arbeid ute i mange bedrifter, vi har dyktige arbeidsfolk, og det er gode eksempler rundt omkring. Men de eksemplene skulle vært enda flere, slik at arbeidsplassene ble flere. I Sverige har man nå passert nivået før finanskrisen på nye investeringer reelt i indus-

trien i realkapital, så man ligger altså høyere nå i 2019 enn det man gjorde i 2008.

I Norge er det motsatt. Vi ligger fortsatt et godt stykke bak i nye investeringer reelt i industrien nå, og vi har ligget stabilt på litt over 20 mrd. kr de siste årene. I Sverige er det så store investeringer i skogbasert industri at kun den delen av industrien i Sverige investerer for nesten like mye som halvparten av all fastlandsindustri i Norge – alle industrigrener samlet. Dette viser med et så tydelig språk som det går an å formidle, at det er noe som mangler for å utløse de behovene vi har for flere arbeidsplasser både i Innlandet og i Norge generelt. Da er det klart at for å få denne ligningen til å gå opp, må det mer kapital inn. Slik som politikken er rigget i dag, er det ikke meningen at den kapitalen skal komme på det nivået som vi nå snakker om at vi er avhengig av for en bedre samfunnsutvikling.

Vi må være ærlige og si at vi har enkelte ordninger som er gode, men ikke på det nivået som vi her ønsker oss. For eksempel møtte vi flere bedrifter på den felles dagen vi hadde med fylkesmannen i Innlandet, som sa: Ja, vi kan søke Innovasjon Norge, men når vi snakker om de større prosjektene, får vi ofte tilbake som svar at dette er for risikabelt, dette blir for stort for oss. Derfor er ikke politikken fra vår side, fra regjering og storting, per dags dato i god nok grad rettet inn mot de større prosjektene.

Arbeiderpartiets landsmøte har tatt den tydelige konsekvensen av dette. Vi har nå laget et eget program med spesielt fokus på industriell distriktspolitikk, og i vårt distriktsmanifest har vi noen helt nye grep som vil bidra til positiv utvikling innenfor bioøkonomisatsing. For det første har vi nå avklart at vi ønsker å innføre ordninger for å avlaste risikoen for industribygging innen bioøkonomi og ny industri. For det andre sier vi at Enova må bli et tydeligere virkemiddel i næringspolitikken, for vi vet at en ny industri – eller et grønt skifte, som det ofte blir sagt – ikke bare kan importeres; det må tvert imot utvikles. Derfor mener vi at Enova også må få som mandat at man blir enda mer kraftfull på vegne av industrien i Norge, at det ikke bare er spart strøm som skal være målet.

Så sier vi klart og tydelig at vi må ha et ordentlig industrifond for de større industrielle satsingene i Norge, slik at neste gang man har en idé og går til virkemiddelapparatet, får man ikke beskjed om at dette er for risikabelt og for stort, men man får høre: Ja, dette trenger Norge og velferdsstaten vår.

Freddy André Øvstegård (SV) [14:50:42]: Det er ikke bare Innlandet som allerede nå viser det store potensialet for en grønn, ny deal for Norge, der bioøkonomien allerede er en viktig næring og kan bli en enda viktigere næring for landet. I Østfold vet vi og ser vi

hvordan treforedlingsindustrien har vært ekstremt viktig for historien vår, men også er viktig nå – og ikke minst kan bli enda viktigere framover.

I Sarpsborg har vi Borregaard, en industribedrift med en lang og stolt historie. I dag produserer Borregaard høyteknologiske produkter ut fra tømmerstokken. Det kan bl.a. erstatte en god del oljebaserte produkter. Denne industribedriften sysselsetter altså omkring 800 folk bare hjemme i Sarpsborg.

I Halden har vi Norske Skog Saugbrugs. De driver også med en avansert form for treforedlingsindustri, ikke minst bruker de 99,8 pst. fornybar energi i sin virksomhet, og de har nesten 500 ansatte.

Dette er eksempler på grønn industri som viderefører de råvarene vi har i dette landet, viderefører tømmeret som vi har bygd mye næring på opp gjennom historien. I stedet for å eksportere råvarer, utnytter vi dem her, for å skape arbeidsplasser.

Potensialet er mye større, men grønn industri skjer ikke bare av seg selv. Jeg kunne også ha listet opp Peterson i Moss på denne listen over treforedlingsindustri i Østfold, også en bedrift med en lang og stolt historie. Den ble grunnlagt på 1850-tallet, men ble slått konkurs i 2012, kort tid etter et oppkjøp, etter å ha hatt et langsiktig eierskap i over 100 år før det. Så det viser seg at det fortsatt gjenstår noe for å gjenreise den aktive industripolitikken, hvis vi faktisk skal utnytte potensialet vårt fullt ut.

Nå står Saugbrugs i Halden midt i en krise som gjør det hele veldig aktuelt. På tross av at bedriften altså bruker 99,8 pst. fornybar energi, får de ikke full CO₂-kompensasjon. Søknaden deres har blitt avslått – på svikten de grunnlag, mener jeg – og det betyr at de taper nesten 80 mill. kr. Det er dypt alvorlig for de nesten 500 ansatte som går på jobb der hver dag.

Derfor er SVs posisjon tydelig: Vi er nødt til å overprøve det avslaget og sørge for gode rammebetingelser for den viktige, grønne industribedriften som Saugbrugs er. Jeg mener at når vi har denne interpellasjonsdebatten som vi faktisk har, burde næringsministeren svare på det som er en velkjent sak, og som har blitt tatt opp i flere spørsmål – om regjeringen nå ønsker å redde disse nesten 500 grønne arbeidsplassene.

Men vi må gjøre langt mer. Vi skal ikke bare forsvare den grønne industrien vi har fra før; vi må også ha en ny, storstilt grønn industrireising, rett og slett fordi klima- og miljøkrisen krever det av oss. Vi må altså halvere utslippene våre i løpet av elleve år. Det er en helt massiv utfordring. Vi har aldri stått overfor noe lignende, og det haster.

Hvis vi skal ha både noe å leve av og ikke minst en klode å leve på, betyr det at vi ikke bare kan kutte oss ut av klimakrisen; vi må også bygge oss ut av krisen. Det er

derfor SV vil ha en grønn, ny deal der man bruker statens muskler og eierskap til i større grad å bygge opp ny industri, stille langsiktig kapital tilgjengelig for å bidra og ta risiko, vri skattesystemet fra spekulasjon til produksjon og ikke minst peke ut noen nasjonale nøkkelnæringer som vi skal satse ekstra på med alle de tilgjengelige virkemidlene vi har.

Bioøkonomien, med treforedlingsindustrien inkludert, er en sånn nøkkelnæring. Vi trenger mer midler til forskning og utvikling, sånn at vi kan ha flere av de omstillingssuksessene som Borregaard er et eksempel på. Vi trenger tilgang på langsiktig kapital for å utvikle næringen, og da må den statlige næringspolitikken bidra med å ta risiko. Ikke minst trenger vi å gjøre noe med transport fordi 20 pst. av kostnadene til treforedlingsindustrien er knyttet til det. Da må vi bygge ut jernbane.

Karin Andersen (SV) [14:55:56]: Jeg vil til slutt utfordre statsråden igjen på om han egentlig forstår alvorret i den store omstillingen vi må igjennom, og som vi må igjennom raskt, fordi vi må kutte klimagassutslippene, og fordi vi nå kjører råstoffet vårt ut av landet, slik at de arbeidsplassene som kunne vært i Norge, havner et annet sted. Det er et av problemene, for jeg skjønner at folk er bekymret når vi skal kutte i klimagassutslippene, hvis vi ikke samtidig sikrer at det er noen arbeidsplasser det går an å leve av. Det er ikke noe godt signal, og statsråden har et stort ansvar for å skjønne alvorret og for å sette i gang nye, mer virkningsfulle virkemidler for å få dette i gang.

Da må vi vri skattepolitikken. Den favoriserer i dag eiendom, petroleum og finans. Vi er nødt til å få den til å favorisere ny grønn industri. Mener statsråden at det er riktig? Vi er nødt til å se på påbud og forbud slik at de klima- og miljøvennlige produktene får forrang. Vil statsråden det? Vi er nødt til å stille strenge miljø- og klimakrav, strengere enn i dag, til alle offentlige innkjøp. Vil statsråden det? Vil statsråden at vi etablerer risikoavlastning, slik som disse næringsmiljøene ber oss om, fordi de ser at de ikke får realisert de mulighetene de har i dag, innenfor det regimet vi har? Jeg hører at statsråden prøver å få risikoavlastning til å høres ut som noe som foregikk på 1970-tallet. Jeg kan forsikre om at det ikke handler om det. Dette handler om moderne, høyteknologisk industri, og statens rolle her er jo å sikre den infrastrukturen som skal til, og den risikoavlastningen som må være på plass for å kunne utløse dette.

Innenfor både jord og skog er eierstrukturen veldig, veldig fragmentert. Det er ikke store industrieiere som står bak, det er mange småprodusenter. Så dette er en helt annen måte å tenke på for å få opp det nødvendige volumet, og der må staten spille en langt mer aktiv rolle enn det den gjør i dag.

Jeg er dessverre ikke særlig mer optimistisk etter denne interpellasjonsdebatten – heller litt skuffet, kanskje, over at det ikke er flere partier som velger å delta i den, for dette er så uhyre viktig. Dette er utrolig viktig for Innlandet, som ikke på samme måte som kysten kan ta del i alt det spennende som kan skje knyttet til kysten, men vi har en flik av det gjennom bioøkonomisamarbeidet, som er høyteknologisk, og som er bra. Men det haster, for klimaet er i rask endring, og folk trenger arbeid. Næringslivet må tjene penger, og gjør vi det ikke her, er det noen andre som gjør det et annet sted.

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [14:59:20]: Først takk for en spennende diskusjon. Det kommer en interpellasjon til etterpå, som berører noe av det samme, så vi får en sjanse til å fortsette diskusjonen da. Jeg hadde for øvrig også håpet at det skulle være litt flere fra, ja, de partiene som ikke er her, for å si det sånn.

Man får ikke en industripolitikk bare ved å gjenta at man skal ha en aktiv industripolitikk, særlig ikke når man ikke går inn og ser på alle rammevilkårene som faktisk har noe å si for industri i Norge.

Jeg skal forsøke å gå inn og si noe om de mer konkrete tingene, men bare én overordnet betraktning først: Vi har jo risikoavlastningssystemer i dag. Veldig mye av virkemiddelapparatet vårt er bygget opp for nettopp det. Så er det et reelt spørsmål hvor store investeringer staten skal ha i enkeltvirksomheter. Det har vi også hatt systemer for. Investinor har f.eks. det som oppdrag. De har også fått 500 mill. kr de skal investere i skognæringen, riktignok på markedsmessige vilkår – det må man ha, ellers blir det subsidier og ikke investering – og har investert 200 mill. kr av disse pengene til nå.

Jeg mener det er dårlig næringspolitikk i sum hvis staten skal gå inn og ta enormt stor risiko på noen områder og dermed risikere å tape mye penger i stedet for å bygge opp en næringspolitikk som gjør at flere næringer kan vokse fram. Jeg er enig i at vi skal peke på noen næringer som er særlig viktige for Norge; det er derfor regjeringen fremmer f.eks. havnæringen. Men det er et problem når man, som f.eks. partilederen i Arbeiderpartiet, peker på seks vinnernæringer. Det første spørsmålet som melder seg da, er hvorfor det ikke er flere der. Hvor var f.eks. sjømatnæringen, vår nest største eksportnæring? Hvor var helsenæringen, som mange av oss mener har stort potensial?

Helt konkret: Saugbrugs klaget på avkortningen i CO₂-kompensasjonen i 2013. De fikk avslag da fordi de hadde en langsiktig kraftkontrakt. Så klaget de på ny i 2018, fordi morselskapet gikk konkurs, til Miljødirektoratet. Den saken ligger til behandling hos Miljødirektoratet, som gir den høy prioritet, men som vanlig i såne saker, kan jeg ikke gå inn i detaljene i den. Dette er heller

ikke innenfor mitt departement, men jeg har stor forståelse for at en spennende bedrift – som Saugbrugs er – som får til veldig mye, ønsker dette.

Det var et spørsmål om grønne offentlige innkjøp. Vi har akkurat kommet med en stortingsmelding hvor det er et av hovedpoengene. Jeg vil også nevne at i den store gjennomgangen av hele virkemiddelapparatet er én av tingene vi ser på, nettopp om vi er rustet nok til å kunne ta større og mer kompliserte prosjekter.

Presidenten: Debatten i sak nr. 7 er over.

Sak nr. 8 [15:02:33]

Interpellasjon fra representanten Ruth Grung til næringsministeren:

«Klesindustrien er verdens fjerde største verdiskaper og er regnet blant de mest forurensende industrier i verden. Årsaken er sammensatt. Utflagging av produksjonsprosesser, intrikate globale verdikjeder, overforbruk og dårlig utnyttelse av ressurser er grunnleggende svakheter. Svikten i det industrielle systemet er omfattende, og lønnsomhet og omdømme er synkende. Omstilling er nødvendig, og den mest nærliggende løsningen ligger i sirkulærøkonomien. 80 pst. av miljøbelastningene bestemmes i designfasen. Digitalisering og ny produksjonsteknologi skaper nye muligheter. 3D-design og produktsimulering koblet mot eksempelvis helautomatiserte 3D-strikkemaskiner skaper nye industrimetoder, bærekraftige forbruksmodeller og nye muligheter for produksjon i Norge.

Hvordan vil statsråden bidra til en bærekraftig utvikling og styrke bedriftenes design- og utviklingsprosesser med tilgang til test- og utviklingsfasiliteter?»

Ruth Grung (A) [15:03:41]: Det er helt rett, jeg har valgt å løfte opp en industri som kanskje ikke er den vi drøfter mest, selv ikke i næringskomiteen.

Klesindustrien er verdens fjerde største verdiskaper og er regnet blant de mest forurensende industrier i verden. Produksjonen har doblet seg de siste 15 årene, og industrien omsetter globalt for 1,3 billioner US dollar. Men i internasjonale rapporter kommer det også fram at mer enn 500 mrd. US dollar går tapt hvert år på grunn av underutnytting av klær og mangel på resirkulering. Næringen er i mange land også preget av uverdige arbeidsforhold, men samtidig representerer de ett av få jobbalternativer for både voksne og barn i mange lavkostland.

Norsk tekstilindustri var i etterkrigstiden landets største verdiskaper. Teko var den største foreningen i Norsk Industri, og 1963 var toppåret. Siden da har det gått raskt nedover, som følge av økt globalisering og liberalisering av handelsavtaler. I dag har vi noen få jenen-

levende industribedrifter, spesielt på Vestlandet, som også gjør det svært bra – solide og kjente virksomheter som Dale of Norway, Oleana og Janusfabrikken. De eldste fabrikkene er, naturlig nok, lokalisert der kraften ble bygd ut.

Industrien ble også bygd ned i Danmark og i Sverige, men våre to naboland klarte å utvikle en kommersiell, designorientert moteindustri. I Sverige er bransjen blitt den nest største eksportindustrien og i Danmark den fjerde største. Hennes & Mauritz er internasjonalt mest kjent, mens Varner-gruppen, med bl.a. Cubus, Dressmann og Bik Bok, er størst i Norden.

Den samme utviklingen skjedde ikke i Norge. Vi fant oljen! Det er kanskje litt av forklaringen.

Den globale tekonæringen kjennetegnes av grunnleggende svakheter som utflagging av produksjonsprosesser, intrikate globale verdikjeder, overforbruk og dårlig utnyttelse av ressursene. Svikten i det industrielle systemet er omfattende, og lønnsomheten og omdømmet er synkende. Omstilling er nødvendig, og den mest nærliggende løsningen ligger nettopp i sirkulærøkonomien.

I 2009 ble Norwegian Fashion Institute etablert, i tett dialog med Nærings- og handelsdepartementet og Innovasjon Norge. Foreningen ble en del av Abelia i 2013 og fikk klyngestatus i 2014. Foreningen representerer i dag et betydelig nettverk av bedrifter, som spenner fra store internasjonale konsern som Varner-gruppen, til små entreprenører, i tillegg til utdanningsinstitusjoner og nasjonale og internasjonale samarbeidspartnere.

Næringen er delt inn i tre bransjer: Vi har de kreative næringene, som design- og moteindustrien, vi har selve industriproduksjonen, og vi har handelen. Det er et tett samspill mellom de tre. Handelen er hardt rammet i disse dager, og 80 pst. av miljøbelastningen bestemmes i designfasen.

Digitalisering går inn i alle de tre delene av tekonæringen. Digitalisering endrer produksjonsmetoder og samhandling med forbruker. Den globale mote- og tekstilindustrien er i radikal endring. Teknologisk innovasjon, miljøtrusler og nye digitale forretningsmodeller endrer det etablerte produksjonssystemet.

Utviklingen skaper markedssvikt – spesielt fordi vi i Norge mangler en sterk kobling mellom industri, næringsliv, utdanning og forskning. Skal vi hevde oss internasjonalt, må vi tilrettelegge for en sterkere industri- og teknologiforankring i Norge. Vi må tette gapet mellom design, produksjon, og distribusjon. Bedrifter og utdannings- og forskningsinstitusjoner må i langt sterkere grad enn i dag innrettes og få incentiver til å jobbe med innovasjon direkte inn i verdikjeden.

Nye forretningsmodeller er under utvikling, basert på et nytt forbruksmønster med tjenester som leie og

abonnement gjennom digitale plattformer. Endret forbruk medfører at vekst og lønnsomhet defineres på nye måter. Det gir nye utfordringer for industri og næringsliv. Det er behov for forskning som kan bidra til ny innsikt, kunnskapsutvikling og ikke minst kompetanseheving.

Det er en utfordring i dag at mange bedrifter produserer volum i lavkostland, de er uten tilgang til industriell infrastruktur i Norge, og har dermed lite utviklet test- og utviklingsfasiliteter i egen virksomhet. Det gir svært liten fleksibilitet i verdikjeden, skaper overproduksjon og gir store miljømessige og økonomiske konsekvenser.

Norwegian Fashion Hub har tatt tak i disse utfordringene. Det er stor interesse blant bedriftene. Det er etablert samarbeid med forskningsmiljøer, flere av medlemsbedriftene er involvert i prosjekter, og det er god kontakt med de få utdanningsinstitusjonene vi har igjen innenfor området. Jeg vil spesielt framheve Oslo-Met.

Selv om miljøet er lite, har vi et godt utgangspunkt for å skape en ny, framtidsrettet og bærekraftig vekstnæring. Norge har fortsatt tekoindustri som har klart å overleve – på tross av den sterke globale konkurransen – og vi har mote- og designmiljøer som hevder seg internasjonalt.

Digitalisering og ny produksjonsteknologi skaper nye muligheter. 3D-design og produktsimulering koblet mot eksempelvise helautomatiserte 3D-strikkemaskiner skaper nye industrimetoder. Utvikling av bærekraftige forbruksmodeller gir nye muligheter for produksjon i Norge.

Norwegian Fashion Hub har som hovedmål å utvikle norsk mote til å bli en ledende, bærekraftig og verdiskapende næring. Ambisjonen er å skape en foregangsindustri som viser vei i overgangen til et bærekraftig samfunn.

For å lykkes må det legges til rette for nye samarbeidsmodeller og utvikles fysisk infrastruktur. Oslo Textile Lab skal være et nasjonalt kompetansesenter for mote- og tekstilnæringen, der design, produksjon og innovasjon kan møtes for å utvikle og teste ut nye muligheter.

Spørsmålet er: Hvordan vil statsråden bidra til en bærekraftig utvikling og styrke bedriftenes design- og utviklingsprosesser, med tilgang til nettopp test- og utviklingsfasiliteter?

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [15:10:49]: Jeg har, også i denne debatten, lyst til bare å starte med noen eksempler. For det er et problem for oss som mener at brede nasjonale ordninger er blant de aller viktigste tingene i innovasjonspolitikken, at det noen ganger kan virke som om det bare blir borte i et eller annet. Og

når man sier at dette er noe som kommer alle bransjer til gode, er det ikke så lett å se det, for det virker som om det kommer alle – og dermed ingen – til gode.

Men la meg ta to eksempler fra to ordninger som har blitt styrket kraftig i løpet av den siste perioden. Det ene er BIA, Brukerstyrt innovasjonsarena, som har økt fra om lag 400 mill. kr til 600 mill. kr, og det andre er SkatteFUNN, som kan bli enda mer ubyråkratisk, men det er i hvert fall vår enkleste ordning for støtte. Helly Hansen har f.eks. fått SkatteFUNN-støtte til digitalisering for plagg, til prosjekt rundt det. Industriskinn AS har fått støtte fra Brukerstyrt innovasjonsarena for å utvikle fremtidens vernebekledning for smelteverksarbeidere, i samarbeid med SINTEF. Helly Hansen har fått støtte fra Brukerstyrt innovasjonsarena til arbeidsbekledning for kvinner i mannsdominerte yrker. Hansen Protection har fått støtte fra Brukerstyrt innovasjonsarena for isolasjons- og faseendringmaterier i klær. Janusfabrikken har fått SkatteFUNN-refusjon for flammehemmende og antistatisk ull, stoff og plagg. Dette er bare noen eksempler som viser at de virkemidlene vi har, faktisk også treffer denne næringen.

Den næringen vi har i dag, er konkurransedyktig og livskraftig, men det er nok et gode for Norge at dette ikke lenger er en av våre største næringer. Og – apropos debattene vi ofte har om næringspolitikk – den avgjørende forutsetningen for at vi kan ha den økonomien vi har i dag, og det velferds- og velstandsnivået, er nettopp denne utviklingen mellom bransjer, som har pågått egentlig helt siden industrialiseringen og lenge før det, men som bl.a. har gjort at tekstilindustrien i dag er mindre, men fortsatt livskraftig, og så har andre næringer vokst fram.

Representanten Grung tar opp et interessant, men også omfattende og komplisert tema, for det dreier seg om flere forskjellige ting – ny teknologi og nye måter å organisere produksjonen på, og samtidig vektlegging av bærekraftig produksjon.

Jeg har allerede nevnt regjeringens ambisjoner i industripolitikken, og der er grønnere, smartere og mer nyskapende viktige stikkord. Jeg må også legge til her at industripilene peker oppover, så 2019 ser ut til å bli et godt år.

Norsk tekstil-, beklednings- og lærvareindustri var, som nevnt, en betydelig del av industrien i Norge. Hvis vi går tilbake til 1970-tallet, var det om lag 37 000 ansatte i denne delen av industrien. I dag er det omkring 5 000 ansatte, som utgjør 2,2 pst. av sysselsettingen og en noe lavere andel av verdiskapingen i industrien. Men selv om omfanget av produksjonen fra denne industrien i Norge er redusert, er det god grunn til å understreke at vi fortsatt har flere gode bedrifter, og – vel så interessant – at vi også kan spore økt optimisme i denne delen av industrien. Også 2018 har vært et godt år. Derfor har jeg

samme utgangspunkt som representanten Ruth Grung – det er muligheter for økt utvikling og produksjon i Norge.

Også for tekoindustrien er bredden og summen av vilkår avgjørende. Det hjelper ikke hvis vi som er folkevalgte, styrker en liten ordning med den ene hånden, samtidig som vi gjør det vanskeligere for alle næringsdrivende med den andre hånden. Da rammer det også virksomhetene innenfor tekoindustrien.

Kapitaltilgang, næringsfremmende skattelettelser, forskning, innovasjon, teknologiutvikling, kompetanse – dette er like viktig for en industri med 5 000 ansatte som det er for en industri med 50 000 eller 200 000 ansatte. Jeg vil bare nevne, igjen, eksemplet med selskapskatten, for når den reduseres fra 28 til 22 pst., gagnar det alle virksomheter.

Når det gjelder formuesskatten: Hvis man ser for seg – og dette er et tenkt eksempel – at noen skal starte opp en ny virksomhet innenfor tekstil, design, innenfor denne bransjen, er problemet at hvis virksomheten din blir en del verdt, men går med underskudd, må du ta ut penger av bedriften din for å betale en uklok skatt. Hvis du selger den til amerikanske, tyske, japanske eller kinesiske eiere i stedet, så betaler ikke de et rødt øre av denne skatten inn til den norske felleskassen.

Tekoindustrien har mange små bedrifter og relativt få mellomstore, så de er altså avhengige av å bruke tiden sin også på dette. Forenklingsarbeidet til regjeringen er også avgjørende. Vi skal fram til 2021 spare ytterligere 10 mrd. kr – oppå de 15 milliardene som er spart for privat næringsliv allerede i dag.

Jeg har også lyst til å si at når vi jobber med en strategi for små og mellomstore bedrifter, hvor vi bl.a. ser på hvordan de verktøyene vi har i dag, treffer disse virksomhetene – for det er en forskjell på å drive en liten tekstilvirksomhet med ti ansatte og å drive en virksomhet med 3 000 ansatte, og det er forskjell på å ha en HR-avdeling eller å ha en som bruker lite grann tid på det ved siden av andre ting – så er vi opptatt av lønnsomhet. Eksport og markedsprofilering i utlandet blir et viktig tema, som er viktig for denne bransjen, og innovasjonsevne og vekstkraft.

Jeg er helt enig med representanten Grung i at sirkulærøkonomi er et avgjørende begrep. Norge skal være et foregangsland i utviklingen av en grønn, sirkulær økonomi, som utnytter ressursene bedre. Vi har i Granavolden-erklæringen varslet at vi skal utarbeide en nasjonal strategi om sirkulærøkonomi, og det arbeidet er i gang. Fra Næringsdepartementets side har vi gitt et bidrag også ved at vi har sendt ut et forslag på høring i forbindelse med brukthandellova, om hvorvidt en lov som ble introdusert da netthandel var å handle og putte varene

oppi et nett, og ikke å handle på nett, som i dag, fortsatt har livets rett i den form den har.

Så er det slik at tekstil- og konfeksjonsindustrien tjener ikke på for mye detaljinnblanding fra politikere. Vi har heller ikke særskilte øremerkede næringsrettede virkemidler kun forbeholdt denne industrien – det mener jeg ikke er nødvendig. Samtidig må vi være med på å bygge opp f.eks. klynger og nettverk.

Innovasjon Norge har gjennom flere år hatt et godt samarbeid med deler av tekoindustrien og bidratt til å støtte nettverk og klynger, slik som Norwegian Fashion Hub og Oslo Textile Lab. Nå har man bl.a. lagt til rette for mer innovative og bærekraftige måter å produsere på gjennom mulighetene som ligger i ny design- og produksjonsteknologi.

Også katapultordningen, som er en av de nye verktøyene som regjeringen har lansert i industrimeldingen, vil være aktuelt å benytte for tekoindustrien, f.eks. i forbindelse med utvikling av ny produksjonsteknologi, 3D-design og produktsimulering.

Til slutt vil jeg nevne DOGAs virksomhet for å fremme designdrevet nyskaping og ordningen med Designdrevet innovasjonsprogram, som er tilgjengelig også for tekoindustrien. DOGA og Innovasjon Norge fikk i 2018 et oppdrag med å samordne og samarbeide i sitt eksport- og profileringsarbeid og se sine relevante programmer og virkemidler i sammenheng. Det har bl.a. resultert i et nytt eksportprogram for å styrke norske merkevarer i Tyskland, og jeg mener det er viktig at vi høster erfaringer av den samordningen for å se om vi kan få en enda sterkere eksportprofilering med de verktøyene vi har, enn det vi får i dag. Bedrifter som produserer tekstiler, er blant de kvalifiserte til dette prosjektet, altså Tysklandsprosjektet. Når pilotprosjektet avsluttes, skal vi se hvordan det kan videreutvikles og forbedres.

For å oppsummere: Jeg mener at det ikke mangler virkemidler for denne industrien, og jeg mener at de treffer, at de ordningene vi har, er relevante og treffer godt, og at vi har lagt til rette for bedre vilkår også for tekoindustrien. Samtidig er jeg opptatt av at vi skal ha et enda bedre virkemiddelapparat, ikke minst for små og mellomstore bedrifter. Derfor er den store gjennomgangen av hele virkemiddelapparatet, som etter planen skal være slutført innen 2020, viktig, også i forbindelse med denne interpellasjonen.

Ruth Grung (A) [15:19:49]: Det ble færre talere enn i den forrige interpellasjonen, men jeg har heller ikke mobilisert, for jeg tror at dette er starten. Jeg tror ikke det er så veldig mange som har tenkt på Teko. Jeg har møtt dem, og det var et av de mest framoverlente miljøene jeg har vært borti. De er i den spenningen, i en blanding av alt de har lyktes med. Fordi de har klart å bygge

dette miljøet på tvers, har de også levert gode søknader og fått tilsagn, om det er Sintef eller andre. De er der. Man kobler tettere sammen designmiljøet, produksjonsmiljøet og de nye måtene for hvordan man møter forbrukerne. Man begynner å leie – som her i byen, hvor man leier kjoler osv. – men man kan også forme de klærne man trenger, og produsere dem lokalt gjennom 3D. Det er ikke 4.0, men kanskje 5.0. Vi beveger oss egentlig mye hurtigere i dette lille miljøet enn i store deler av andre industrier. Det spennende er å være den piloten som klarer det.

Næringskomiteen var i Danmark for å se på helseindustrien, for de ligger foran oss med tanke på å samordne fond og hvordan de bygger opp klyngetenkningen. Dette miljøet hadde allerede gjennomført akkurat den måten selv – de tar inn miljøer, gir dem toppstøtte, dedikerer og har rolleavklaring, samtidig som de sier at lykkes du ikke, er det ut. Mens vi holder på ganske lenge med ganske mange som ikke egentlig har den muligheten. Vi må koble disse sammen. Og jeg må bare si at næringskomiteen har vært på Ekornes, og de vurderer 3D-strikking av møbelovertrekk framover. Det betyr at man får teko som møter møbelindustrien.

Da jeg møtte Oleana, viste det seg at Nike bruker trikotasje i overtrekket til skoene sine, og de har støvsugd verden for alle programmerere innen trikotasje. Så man må bygge opp dedikert kompetanse. Dette er min tilråding. Når vi har sanne spisser, som er så framoverlent, passer det liksom ikke inn i mye av tempoet, og man ber sånn sett ikke om særordninger, men at når de er så framoverlent, trenger de å bli sett, få være en spydspiss, og gjennom det klare å vise hvordan man kan endre på andre områder, for her er det ganske stor overføringsverdi på veldig mange områder. Alle går jo i klær – stort sett – og forbruket av klær går opp. Interessen for å kjøpe klær og bestille klær på nett er et område jeg tror går mye hurtigere enn det vi har tenkt.

Avslutningsvis: Det å koble forskning tettere inn i verdikjeden har jeg et ønske om at statsråden som tidligere utdanningsminister også er interessert i.

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [15:23:03]: Jeg er veldig interessert i å koble verdiskaping og næring tettere inn mot forskningen. Det er viktig. Jeg er egentlig ikke uenig i noe av det representanten Grung sier, og jeg tenker på en god operasjonalisering. Jeg skal invitere til et møte med tekoindustrien.

Noe av tanken bak måten vi har bygd opp virkemiddelapparatet på, er at det skal være nettopp enkelt og smidig for å støtte opp under initiativer som kommer. Det er denne balansegangen, mellom det politisk valgte og det som skjer der ute, det er viktig å få riktig. Hvis det er for tung vekt på det politisk valgte, risikerer man at

det ikke er rom for det som vokser frem, næringer som ikke er høyt oppe på radaren eller ikke har sterke talsmenn, men hvor det ligger store og spennende muligheter.

Jeg kan også nevne at ved siden av det forretningsmessige vil vi også komme tilbake til noen av de mer etiske sidene ved dette. Regjeringen har bl.a. sagt at vi skal se på en moderne antislaverilov, og vi er i stortingsmeldingen om offentlige anskaffelser også opptatt av at det offentlige skal være en god innkjøper som både hensyntar miljø og arbeidstakerrettigheter. Dette er en bransje som – hvis man ser på media i hvert fall, og da gjelder det ikke nødvendigvis de norske aktørene, men de store internasjonale aktørene – har en del pletter på seg, som de fleste av oss har fått med seg de siste årene.

Presidenten: Debatten i sak nr. 8 er over.

Sak nr. 9 [15:24:53]

Interpellasjon fra representanten Marit Knutsdatter Strand til næringsministeren:

«Regjeringen la fram bioøkonomistrategien "Kjente ressurser – uante muligheter" i 2016 for å fremme økt verdiskaping og sysselsetting, bidra til reduserte klimagassutslipp og gi mer effektiv og bærekraftig utnyttelse av de fornybare biologiske ressursene.

Hvordan vil statsråden gjøre strategi til handling, og når kan vi vente oss en handlingsplan?»

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [15:25:33]: Vi står overfor og midt oppe i det grønne skiftet – skiftet fra svart til grønt, fra fossilt til fornybart karbon. Vi har vår blå åker i havet som omsetter store mengder karbon, i tillegg til plantevekster i inn- og utmark. Moder jord trenger vår oppmerksomhet, og det må være økonomisk grunnlag for å bygge grønne næringer, grønne arbeidsplasser og et grønnere samfunn.

Bioøkonomi handler om å bytte ut fossile innsatsfaktorer med fornybare. Hvilke grep vi tar, vil være avgjørende for hvordan vi håndterer klimaendringene, samtidig som det er sentralt for verdiskaping og arbeidsplasser i Norge og verden i framtiden. Regjeringen la fram bioøkonomistrategien «Kjente ressurser – uante muligheter» i 2016 for å fremme økt verdiskaping og sysselsetting, bidra til reduserte klimagassutslipp og gi mer effektiv og bærekraftig utnyttelse av de fornybare biologiske ressursene. Ambisjonene er store og i tråd med Stortingets ønsker. Men hvordan går det med de konkrete tiltakene?

Det er flott at det kom en bioøkonomistrategi i 2016, men en strategi er bare en strategi, full av fine ord, så lenge det ikke kommer en handlingsplan. Det er bortkastet byråkratisk arbeid, dårlig samfunnsøkonomi og

falske forhåpninger for de aktørene som hver dag jobber for løsninger innenfor bioøkonomien, dersom lovnadene ikke blir fulgt opp.

Jeg lurer på om noen av disse virkelig store mulighetene vi har, skal gå til spille på grunn av at regjeringen tar for lite tak. Vi trenger tydelige incentiver, verktøy og handlinger for å skape de resultatene vi trenger. I Norge er det planer for utbygging av biodrivstoff, for oppbygging av biokullanlegg og for produksjon av bioplast. Flere biogassprosjekter er på trappene. Hvorfor skjer det ikke raskere? Hvordan ønsker statsråden å gå fra ord på ark til handling og verdiskaping?

Hvis vi rigger produksjonen av materialer riktig, kan vi gjenbruke alle varer vi bruker, enten for å skape nye produkter eller for å skape innsatsmidler i jord- og skogbruk.

Klimaendringene, både mengde CO₂ i atmosfæren og temperaturen, gjør at veksten i biomasse skjer forttere og flere steder. Nå må vi klare å utnytte disse ressursene bedre, og vi må bygge industri i Norge.

Det har vært produsert mange rapporter som dokumenterer potensialet i bioøkonomien. Norden har sin egen bioøkonomistrategi, fylkeskommuner som Hedmark og Oppland har det, regioner som Gjøvik-regionen har utarbeidet det på tvers av kommuner, og enkeltkommuner som Øystre Slidre satser på bioenergi. I tillegg til vår statlige bioøkonomistrategi satte regjeringen og hele næringen i gang SKOG 22, NHO har presentert bioverdirapporten «Mot bioøkonomien», og i arbeidet med grønn konkurransekraft er det mange rapporter, veikart og piler som peker mot bioøkonomien. Innlandet er rigget for satsing med framoverlente aktører, tilgjengelige ressurser og stor politisk vilje. Det vi trenger nå, er at regjeringen følger opp og gir oss innsatsmidler til å realisere store prosjekter av nasjonal verdi. Det mangler ikke festtaler, det mangler konkrete virkemidler.

Oppmerksomhet rundt plast, f.eks., har gått til vær. Norge er blant de landene i verden som bruker mest plast, men likevel har ikke industrien rundt bioplast og gjenvinning tatt av. Og det har ikke stått på initiativ. Selv i en kommune som Vang i Valdres med 1 600 innbyggere ønsker private aktører å bygge et gjenvinningsanlegg for plast, men får ikke investeringsmidler nok til å sjøsette skuta.

Forsøplingen er én side av saken. Den nylig gjennomførte strandryddeuken bidrar til å øke bevisstheten blant folk og gjør at store områder blir ryddet. Likevel er det aller verst å tenke på at bruken av plast globalt står for like store klimautslipp som luftfart. TINE har f.eks. valgt å erstatte en stadig større del av plasten sin med fossilfrie alternativer uten at det er lønnsomt. Et annet eksempel er brusgiganten Coca-Cola, som begynte med

biobasert plast i sine flasker, men måtte slutte på grunn av for store kostnader. Sukkeravgiften til regjeringen bidro nok heller ikke positivt. Mener næringsministeren at aktører som faser ut fossilt, skal ha rød bunnlinje? Skal idealisme betale regningene?

Emballasje har et stort klimaavtrykk, sammen med materialer i bygg, infrastruktur og energibruk. Bioøkonomien har svar der vi stiller spørsmål. Alt som kan lages av olje, kan vi også lage av tre, mye takket være stor innsats fra forskningsmiljøer som Borregaard i Østfold. I bygninger og konstruksjoner vil tre som oftest ha bedre klimaavtrykk enn betong og stål. Byggenæringen har fått strengere krav om å redusere avfall og sortere det avfallet de har, noe som er bra, men ved bygging melder entreprenører at de gjerne skulle vært tidligere og mer med i planlegging og vurdering av krav til bygg for å få mindre klimaavtrykk. Dette lykkes bl.a. Statens vegvesen med når de bygger vei, i det de kaller Valdresmodellen. På den ene siden har utbyggeren ofte store ambisjoner for prosjektet, men sjelden midler til å betale det Ferrarien koster. På den andre siden hindrer reguleringsplaner entreprenører i å være fleksible og miljøbevisste i sine løsninger. Et annet problem er at plusshus, som er på frammarsj, blir hindret i å levere så mye strøm til nettet som de faktisk kan.

Hvordan vil statsråden bidra til at utslippene fra materialbruk tas med i klimaregnskapet for nye bygg og infrastruktur? Og hvilke tiltak kan regjeringen imøtekomme stadig mer bevisste entreprenører med?

Regjeringen jobber med en virkemiddelgjennomgang. Det blir veldig interessant å se hvor den ender opp hen. Som representant i utdannings- og forskningskomiteen kan jeg si at flere virkemidler enn dem næringsdepartementet sitter på, må med i vurderingene, og man må se sammenhengene, enten det er instituttsektorens gjennomgang nå, Forskningsrådets gjennomgang fra 2016 eller stortingsmeldingen om innovative offentlige anskaffelser, som kommer. Konkret kan jeg f.eks. foreslå at Enova bør ha mulighet til å støtte bioøkonomiprojekter i bredere forstand enn i dag, og det skal ikke bare være begrenset til energi. Eksempler kan være bioplastproduksjon, insekter til fôr, produksjon av fornybare materialer og mye, mye mer. Innovasjon Norge har dessuten for lite midler og er begrenset for større investeringer, noe regjeringen også anerkjente tilbake i 2016.

Et av de viktigste spørsmålene, som det også skulle være gode muligheter for å få et konkret svar på, er: Hvordan vil statsråden gjøre strategi til handling? Når kan vi vente oss en handlingsplan?

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [15:33:20]: Tusen takk for en god interpellasjon på et viktig område.

Til det siste først: Det er ikke sånn at politiske saker må ha en bestemt gang for at de skal kunne følges opp – at man først må ha en NOU, så må man ha en stortingsmelding, så må man lage en strategi, og så må man lage en handlingsplan. Bioøkonomistrategien er handlingsplanen. Som jeg skal si litt mer om i mitt innlegg, er det ikke sånn at det er en strategi, og så kommer det en oppfølging en eller annen gang. Dette følges opp nå.

La oss heve blikket litt først. OECD vurderer verdiskapingspotensialet knyttet til bioøkonomien som stort. Da er det ikke bare skog og tre, men bioøkonomien under ett. Økt og mer effektiv bruk av fornybare biologiske ressurser vurderes også som sentralt for å legge om til en lavutslippssøkonomi. Globalt må bioøkonomien i tillegg dekke behovet for mat til en økende befolkning. Vi har rik tilgang på fornybare biologiske ressurser i havet og på land, og så har vi en industri- og kompetansebase som er godt egnet til å utnytte det potensialet. Gjennom en målrettet og koordinert innsats kan bedre utnyttelse av de fornybare biologiske ressursene bidra til ny vekst og et grønt skifte ikke bare i norsk økonomi, men også internasjonalt.

Det var bakteppet da regjeringen i 2016 la frem landets første nasjonale bioøkonomistrategi. Jeg ber om at man legger merke til det, for dette var ikke noe som var blitt gjort mange ganger tidligere, et initiativ som regjeringen bare fulgte opp. Den første nasjonale bioøkonomistrategien kom i 2016 under denne regjeringen. Der beskrives det hvordan nasjonal satsing på bioøkonomi kan bidra til økt verdiskaping i arbeidsplasser, reduserte klimagassutslipp og en mer effektiv og lønnsom utnyttelse av naturressursene.

På kort sikt vil en satsing på bioøkonomi trolig først og fremst kunne bidra til bærekraftig omstilling og økt konkurransekraft i etablerte bionæringer. Men i et lengre tidsperspektiv vil det også kunne ha større økonomisk betydning for det vi kan kalle totaløkonomien. Det er et nasjonalt mål at Norge skal være et lavutslippssamfunn innen 2050, og FN har slått fast at økt bruk av fornybare biologiske ressurser er viktig for å begrense klimaendringene. Spesielt innenfor transport og industri, men også innenfor bygg og jordbruk, er det store muligheter for å ta i bruk fornybare bioressurser til erstatning for fossil energi. I tillegg kan økt bruk av biobaserte kjemikalier og materialer erstatte fossilt baserte produkter. Et viktig bioøkonomisk prinsipp er også at avfall og restråstoff fra én virksomhet kan bli til et verdifullt råstoff og en innsatsfaktor i en annen, f.eks. innenfor fiskeri, hvor vi er ganske gode på å utnytte mye av restråstoffet, men det er fortsatt en del igjen. I tråd med dette kommer bioøkonomi også til å ha en naturlig plass i regjeringens kommende strategi for sirkulær økonomi.

Vi er nødt til å innse at både forvaltning, regulering og virkemiddelstruktur kommer til å bli utfordret på veien mot et lavutslippssamfunn i 2050. Kunnskapsoppbygging og investeringer i forskning, innovasjon og teknologi er en viktig forutsetning for å utvikle bioøkonomien. Forskningsinstitusjonene i Norge har jobbet med utviklingen av en moderne bioøkonomi i lang tid. Vi har også klart å kommersialisere mye av dette. Temaet har vært særlig relevant for de marine forskningsinstitusjonene og for institusjoner knyttet til skog- og jordbruk. Forskerne ser på hvordan man kan få mer verdiskaping ut av eksisterende råstoff, utvikle nye råstoffkilder og produkter, redusere svinn i fangst, høsting og produksjonsleddet, samt bærekraft i vid forstand. En interessant utvikling er at forskere innenfor henholdsvis blå og grønn sektor i økende grad finner frem til problemstillinger som er felles for sektorene.

Vi ser også en rivende utvikling innen biokjemisk industri som baserer seg på videreføring av biologiske råvarer og biprodukter fra land og hav. Innenfor industriell bioteknologi anvendes biologisk baserte innsatsvarer sammen med biologiske og prosessstekniske prinsipper i produksjon av bl.a. kjemikalier, enzymer, materialer og bioenergi. Slik kan vi få frem nye produksjonsmetoder og nye produkter i svært forskjellige sektorer, fra mat og fôr, bygg og materialer og finkjemikalier til kosmetikk, kosttilskudd og legemidler, og også innenfor tekstiler, papir- og treforedling, bioplastprodukter – som var nevnt – og energi. En overgang til bioteknologiske prosesser kan være et miljøvennlig alternativ som gir færre biprodukter og mindre forbruk av energi og vann.

Så til oppfølgingen. Som jeg nevnte også i forrige interpellasjonsdebatt i dag som handlet om dette, er det ikke sånn at det kommer en strategi, og så har det ikke skjedd noe. Vi er i gang med dette, og jeg vil til og med si at vi er godt i gang, selv om vi ikke er ferdig. For å støtte opp under den nasjonale kunnskaps- og teknologiutviklingen fremmet regjeringen forslag om å øke bevilgningene til forskning og innovasjon på bioøkonomi med over 100 mill. kr fra og med 2017 – ikke et engangsbeløp, men 100 mill. kr som går. Så har det både i Innovasjon Norge og i Norges forskningsråd kommet egne programmer som skal bidra til å støtte opp under utviklingen av bioøkonomien i Norge. Formålet er å bidra til kunnskapsbygging, mobilisering og markedsorientering og til samarbeid, utvikling og innovasjon av varer og tjenester innenfor bioøkonomien. I tillegg kommer midler til bioøkonomi gjennom de helt generelle ordningene i virkemiddelapparatet. Hvis man ser på dem, er det i 2019 omkring 4 mrd. kr i tilskudd til lån og aktiviteter gjennom Innovasjon Norge og Norges forskningsråd som er knyttet til bioøkonomi. I tillegg

kommer 250 mill. kr i eiendoms- og selskapsinvesteringer direkte eller indirekte rettet inn mot bioøkonomi gjennom Siva. Vi har altså både målrettede programmer som en oppfølging av den strategien regjeringen la frem, og som var den første av sitt slag i Norge, og flerfoldige ganger mer som kommer gjennom de brede støtteordningene våre. I tillegg har vi etablert testsentre for industrien, såkalte katapult, styrket innovasjonslæneordningen i Innovasjon Norge og mye mer.

I denne sammenhengen er også verdt å nevne Nysnø, som er et investeringsselskap som skal støtte opp om klimavennlig energi, samtidig som de skal tjene penger. Ved siden av Nysnø legger vi til rette for også å trappe opp bruken av biodrivstoff. Dessuten er dette et viktig område for oss internasjonalt. Vi samarbeider om utvikling av bioøkonomi bl.a. i EUs rammeprogram Horisont 2020 – jeg husker ikke om Senterpartiet støttet at vi skulle være med i EUs rammeprogram for forskning, men jeg får friske opp hukommelsen min senere – i OECD og gjennom Nordisk ministerråd.

Så må vi ha støtteordninger på tvers av næringer og fagområder og virkemidler som er koordinert på tvers av de ulike leddene i biobaserte verdikjeder. Her ligger det en stor oppgave hos Innovasjon Norge, Forskningsrådet og Siva. Derfor har vi bedt disse aktørene om å lage en felles handlingsplan for koordinering av innsatsen på området og oppfølgingen av føringene i bioøkonomistrategien. Planen skal ferdigstilles i løpet av inneværende år.

I oppfølgingen av bioøkonomistrategien ønsker regjeringen å legge til rette for økt verdiskaping og sysselsetting, reduserte klimagassutslipp og en mer lønnsom og effektiv ressursutnyttelse. Det skal skje gjennom å fremme samarbeid på tvers av sektorer, næringer og fagområder, legge til rette for nye markeder, fremme effektiv utnyttelse og lønnsom bearbeiding av fornybare biologiske ressurser og stimulere til bærekraftig produksjon og uttak av fornybare biologiske ressurser.

Strategien har bidratt sterkt til å sette bioøkonomi på agendaen. Det er vist til betydningen av bioøkonomien i en rekke stortingsmeldinger og strategier – skog- og tremeldingen, jordbruksmeldingen, perspektivmeldingen, industrimeldingen, meldingen om avfallspolitikk og sirkulær økonomi, klimastrategien for 2030, regjeringens strategi for grønn konkurransekraft, skog- og trestrategien m.m. Så har bioøkonomi også fått en mye tydeligere plass i dreieboken for hele forsknings- og høyere utdanningsinnsatsen til hele regjeringen, nemlig den reviderte langtidsplanen. Der har den nåværende forsknings- og høyere utdanningsministeren gjort en bedre jobb enn den forrige. Strategien har dessuten gitt ringvirkninger i form av regionale strategier. Det er laget egne bioøkonomistrategier for Innlandet, Østfold og

Rogaland, og i Trøndelag er bioøkonomi ett av fem satsingsområder i deres strategi for innovasjon og verdiskaping. Dessuten har Akershus, Telemark, Troms og Nordland startet opp ulike aktiviteter rettet mot næringsliv innenfor bioøkonomi.

Konklusjonen er at mye er på gang. Vi er godt på vei mot å klare å utnytte enda flere av de mulighetene vi har i form av naturgitte fortrinn, men vi er selvfølgelig ikke ferdig. Derfor setter jeg stor pris på interpellasjoner som dette.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [15:43:07]: Her gjelder det å ha to tanker i hodet på én gang: både tanken på planten som skal spire og gro, binde karbon og være en viktig del av næringskjeden, og tanken på det som går på prosess, politikk og planverk.

Jeg må innrømme at jeg blir litt forvirret av noen av kommentarene statsråden kommer med. Først gjør han et stort nummer av at det ikke kommer en egen handlingsplan – strategien er i og for seg handling nok. Så forteller han at det kommer en type handlingsplan. Det kommer en videre oppfølging. Da blir det spennende hva som faktisk kommer til å stå i den. Tydelige innspill vi har fått fra næringslivet i bl.a. Hedmark og Oppland, er nettopp at de savner mer handling og gjerne skulle sett dette bygd opp over tid i en handlingsplan.

Det er bra at statsråden anerkjenner biobaserte alternativer, men jeg føler det mangler og blir underkjent at man faktisk også må ha lønnsomhet i næringene man driver med, og at det taktskiftet vi mener vi trenger, ikke skjer. Til tross for oppramsing av mye fint planverk, strategier og meldinger hvor bioøkonomi er med, opplever vi ikke at det gjenspeiles i det som faktisk skjer der ute, det som faktisk blir fylt på tankene, og det som blir brukt i bygg og virksomheter.

Vi må se hele landet i det grønne skiftet. Ressursene våre er spredt fordelt, og slik må virkemidler og tiltak også være. Havet må bli satt i arbeid, skogens grønne gull må bli omsatt, og prosjekter som Foods of Norway må resultere i næringsvirksomhet. Forskningen må tas i bruk.

Statsråden trekker fram satsing på energi. Det er bra, og som statsråden vet, brukes også fossilt råstoff i stort monn utover energi, eksempelvis i bygg, plast og kjemikalier. Det er noe med å se hele sirkulasjonen av fossilt karbon. Å ta grep her gir ofte større verdiskaping og klimanytte, men innenfor disse næringene er det ingen virkemidler for å stimulere til utfasing av fossilt materiale og energibruk.

Det er fascinerende når transportsektoren er det største området hvor det er mulig å kutte i ikke-kvotepliktig sektor, at vi i aktivitet faktisk ser at det er helsesektoren som tar opp problemstillinger knyttet til at

man skal ha utslippsfrie kjøretøy og utslippsfritt fokus, og som er veldig opptatt av det grønne skiftet, mens transportsektoren i altfor liten grad får mulighet til det. Et CO₂-fond for næringstransport hadde vært forløsende her. Spørsmålet er om næringslivet blir holdt for narr med alle prosessene og strategiene det jobbes med, hvis det ikke blir konkret handling.

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [15:46:22]: Jeg oppfattet spørsmålet i interpellasjonen som hvorvidt regjeringen skulle legge frem en handlingsplan. For jeg oppfattet den implisitte kritikken i interpellasjonen, som for øvrig tar opp mange gode temaer, som at regjeringen bare har lagt frem en strategi, og at når man ikke legger frem en handlingsplan, betyr det at man ikke gjør noe. Mitt poeng er at strategien er regjeringens handlingsplan, og oppfølgingen er i gang. Så er det sånn at også virkemiddelapparatet, Innovasjon Norge, Forskningsrådet og Siva, vil legge frem en handlingsplan. De baserer seg selvfølgelig på føringene i regjeringens bioøkonomistrategi.

Jeg forstår godt at alle næringer, også denne, fordi det er en fremoverlent næring, vil ha enda tydeligere og større satsinger. Det skjønner jeg. Og dette er en viktig næring, så det er all grunn til å lytte til de innspillene. Men å antyde at man holder dem for narr? For det første kom det en strategi, det hadde ikke kommet før – men ikke bare kom den, det kom 100 millioner friske kroner til å følge opp helt konkret, og det ble opprettet et eget program i Innovasjon Norge. I tillegg ser man på hvordan man skal lede flere bioøkonomivirksomheter til den virkelig store elven, og den store elven er jo forsknings- og innovasjonspottene våre, som for øvrig er blitt doblet siden 2013 av denne regjeringen, hvorav 4 mrd. kr går til bioøkonomirelaterte virksomheter gjennom Innovasjon Norge og Forskningsrådet, og i tillegg 250 mill. kr fra Siva.

Så er mitt poeng at vi kan gjøre det enda bedre, vi kan bl.a. samordne dette enda bedre enn i dag. Vi kommer aldri til å ha et forsknings- og innovasjonssystem for næringslivet som er helt fiks ferdig, men for å klare å gjøre noe med det må vi gå grundig igjennom og se på hvor systemet svikter i dag. Og det er det vi er i ferd med å gjøre gjennom virkemiddelgjennomgangen, hvor jeg har nevnt flere sentrale spørsmål. Eksport har vært ett, hvordan det treffer små og mellomstore bedrifter, et siste er om vi i tilstrekkelig grad klarer å løfte større og mer kompliserte prosjekter, eller om det er en fare for at store prosjekter med ganske høy risiko for en næringsaktør faller mellom flere stoler. Det var bl.a. noe vi fikk innspill om – men det var ikke fra Borregaard det innspillet kom.

Nils Kristen Sandtrøen (A) [15:49:27]: Det er noe tankevekkende ved store deler av den offentlige debat-

ten for tiden, i hvert fall knyttet til industri- og næringsutvikling, for de virkelig store, mest avgjørende sammenhengene er ofte de som får minst oppmerksomhet. Jeg skal nå ta for meg tre utviklingstrekk i det store bildet som viser hvordan det går, for det som er målet vårt nå, er en større industriell satsing også innenfor bioøkonomi.

Investeringene må opp. De har de siste årene ligget på omkring 20 mrd. kr, til sammenligning med Sverige, som er oppe på over 70 mrd. kr i nye investeringer i industrien. Vi ser at det som faktisk produseres i Norge, sammenlignet med alt vi importerer, er på vei ned. Handelsbalansen har kontinuerlig blitt svekket de siste årene. Det forteller oss noe om hvorvidt vi kan forvente oss å ha den samme velferdsstaten i morgen. Det er langt på vei usikkert hvis vi ikke setter inn kraftigere og mer praktisk rettet industri- og næringspolitikk fra regjering og storting.

Samtidig som dette skjer – at utsiktene for å få arbeid i morgen må forbedres kraftig – er store deler av befolkningen vår rammet av en utvikling med økende gjeld. Bare økningen i gjelden har vært opp mot 190 mrd. kr, altså – hvis vi gjør et overslag – nesten ti ganger så stor som investeringene i industrien. Vi vet at dette skjer samtidig som tre av ti familier i Norge har blitt fattigere under høyre regjeringen og Erna Solberg. Derfor er dette en alvorlig debatt. Vi trenger en helt annen forståelse og en mer jordnær og ærlig inngang til hvor vi står i dag, for å sørge for velferdsstaten i morgen.

Næringsministeren var innom Borregaard. Én ting som Borregaard har lært oss, er at ved å industrialisere skogen får vi opp mot ti ganger så store verdier for det norske samfunnet som om vi kun driver en ren råvareeksport. Det er det som er vårt felles oppdrag: å sørge for at den ti-gangeren kommer til nytte for norske familier og arbeidsfolk.

Jeg nevnte praktisk politikk. Vi trenger en kraftig forsterkning av det yrkesrettede tilbudet inn mot grønn sektor, både yrkesfag og fagskoler. Derfor har Arbeiderpartiets landsmøte gjort et spesifikt vedtak der vi sier at også fagskoler innenfor grønn sektor og landbruk må få statsstøtte, på linje med andre fag. I dag vet vi at det er andre fag som er prioritert. Det kan gjøres langt mye mer godt praktisk arbeid hvis alle arbeidsfolk som har lyst, får muligheten til å forsterke sin yrkesfaglige bakgrunn og muligheter til påfyll.

I fylket som jeg kommer fra, må vi ta skjeen i egen hånd ettersom regjeringen ikke bidrar med ordentlige investeringer i fagskolene. Der har vi forsøkt å satse på fagskolene, men det er selvfølgelig krevende når den samme regjeringen har kuttet i fylkenes økonomi, og spesielt fylkene som vi her snakker om, hvor det er store

potensialer innenfor bioøkonomi og ny industrireisning i distriktene.

Oppsummert: Det er avgjørende for framtidsutsiktene til folk i Norge at investeringene i nye arbeidsplasser går opp, og at forskjellene går ned.

Geir Pollestad (Sp) [15:53:51]: Representanten Knutsdatter Strand heldt eit godt innlegg, så det er ikkje så mykje meir å seia utover det, men eg vil knyta nokre kommentarar til debatten.

For det fyrste registrerer eg at statsråden er veldig godt fornøgd med at regjeringa har lagt fram ein bioøkonomistrategi. Det må han gjerne vera, men med tanke på historia kan det vera verd å minna om at det faktisk var fleirtalet på Stortinget som, i samband med behandlinga av statsbudsjettet for 2015, bad regjeringa leggja fram ein bioøkonomistrategi.

I denne strategien er det bilde av ti statsrådar. Det er jo fleire år sidan, så mange av dei har gått av, særleg i eitt av regjeringspartia. Men det viser og minner oss om kor mange område som må samhandla for at ein skal lykka med ei satsing på bioøkonomi.

Eg opplever at det frå regjeringa si side er mykje snakk om tiltak, men tiltaka har til felles at dei i sum ikkje utgjør ein kraftfull nok innsats. Kvifor er det slik? Eg trur me her snakkar om ei lita psykologisk utfordring, særleg i regjeringspartiet Høgre, for dei er så fornøgde med seg sjølve. La meg sitera kva Høgre i dag, saman med eit bilde av statsministeren, har lagt ut på Facebook:

«I Høyre opplever vi at vi nesten er det eneste partiet som snakker om verdiskaping i Norge.»

Det er illustrert med eit bilde av statsministeren. Eg skal ikkje gå god for engasjementet for verdiskaping i regjeringspartia, og viss Høgre opplever at det er eit problem i regjeringsskollegiet at det er lite engasjement for verdiskaping, skal me, frå Senterpartiets side, hjelpe til med det. Men eg kan seia at det i Senterpartiet er eit svært stort engasjement og mange som både snakkar om og har forslag når det gjeld verdiskaping.

Statusoppdateringa kan vera eit utslag av at Høgre snakkar med litt for få, og at dei kanskje er litt for opptekne av sitt eige ekkokammer i den dialogen dei har, for eg trur dei vil oppleve at Høgre langt ifrå er det einaste partiet som snakkar om og er engasjert i verdiskaping i Noreg.

Me har i Noreg levd av bruk og forvaltning av naturressursane våre. Me lever i dag av bruk og forvaltning av naturressursane våre, og me vil òg i framtida leva av bruk og forvaltning av naturressursane våre. Men det er interessant når statsråden i innlegget sitt snakkar om å bruka avfall til å produsera produkt. Eg kjem på ei grøn næring som tek slakteriavfall og lagar produkt til klede,

nemleg pelsdyroppdrett. Kva er regjeringa sitt svar på det? Jo, dei skal forby det. Ein seier: Det er forbode! Ein må gjerne kjøpa pels i Noreg – fritt fram. Han kan vera produsert med kva slags krav som helst til dyrevelferd, men han må berre ikkje vera produsert i Noreg. Det er det jo verd å ta med seg når ein er såpass høg og mørk i diskusjonen.

Ein viktig del av bioøkonomien er skogbruket. På Vestlandet er det mange som er opptekne av skogbruk. Der opplever ein at regjeringa er mest oppteken av å forby dei treslaga som dei kan bruka i skogbruket. Skogen er éin ting, men me må greia å skapa industri av dette. Me må få fart på satsinga på bruken av trematerialet vårt, og då treng ein ein betydeleg høgare og meir kraftfull innsats. Men eg trur òg – særleg i regjeringspartiet Høgre – at ein treng litt meir sjølvkritikk og ein litt mindre sjølvtilfreds haldning til dei resultata ein har fått, og den innsatsen som ein har.

Karin Andersen (SV) [15:58:34]: Det er nok ikke i opposisjonen det er mangel på interesse for både bioøkonomi og industrialisering. Det ser ut til å være regjeringspartiene som glimrer fullstendig med sitt fravær i disse debattene i dag.

Jeg savner en statsråd som er klar over og skjønner hvor mye det haster, hvis vi skal klare å kutte 60 pst. av klimagassutslippene innen 2030. Det haster hvis vi skal få til det, og ha noen arbeidsplasser vi skal leve av.

Statsråden snakket om forskning og den «store elven», som han kalte det. Ja, da er den interessant, den tilstandsrapporten som kom i går, Kunnskap for det grønne skiftet, som sier at man rapporterer tre-fire ganger mer petroleumsrelatert forskning og utvikling enn forskning og utvikling rettet mot fornybar. Det sier noe om at man er på full fart gjerne veien – fremdeles. Statsråden sier ikke engang at det er behov for å vri disse pengene over i fornybart, trappe ned det ene, trappe opp det andre, for det ene kan vi ikke fortsette med, og det andre kan vi fortsette med til evig tid, og vi kan få arbeidsplasser og berge klimaet i tillegg.

Jeg savner forståelsen av at det haster, og at vi må gjøre det nå, fordi det er andre som utvikler industriarbeidsplassene på våre ressurser.

Det er lagt fram strategier og handlingsplaner – mye om det – i lang tid. Det som er viktig, er hva vi gjør, og da har vi utfordret når det gjelder risikoavlastning. Ja, det foregår litt, men fremdeles får olje og gass mye mer risikoavlastning. Her trengs det mer, for det er ikke store, tunge oljeselskaper med mange milliarder i ryggen som investerer.

Det andre er: Statsråden var i forrige interpellasjon inne på samferdsel, f.eks. Hva skjer innen samferdsel nå? Jo, nå varsler man om at mer og mer gods skal vekk fra

jernbanen og over på vei – det er det som nå skjer i praksis. Er det bærekraftig for de næringene vi skal ha? Det er det slett ikke.

Helt konkrete ting: Regjeringen har nå sendt til Stortinget en stortingsmelding om regjeringskvartalet, et av de største byggeprosjektene vi har, fremdeles med helt vage mål for hvordan vi skal bruke tre i bygget, og for hvordan klimamålene skal nås. Det er et kjempeprosjekt, med et utviklingspotensial som er enormt. Det er veldig små – i hvert fall veldig vage – ambisjoner i det som ligger i Stortinget, så der har regjeringen hatt en mulighet de ikke bruker.

Vi har før i dag diskutert ferjetilskudd og fylkeskommunenes kollektivtrafikk. Ja, det produseres også råstoff lokalt, biogass som kunne blitt brukt i bussene, hvis man hadde fått på plass ordninger som gjorde at fylkeskommunene hadde hatt råd til å legge det inn som et krav i sine anbud, og hatt råd til å betale den ekstrakostnaden det er, for å få til det skiftet. Det hadde vært viktig i utviklingen av dette. Så det er mange veldig konkrete ting som kunne vært gjort.

Så trekker statsråden nok en gang inn skattepolitikken. Uprioriterte skattecutt er ikke det som kommer til å ta oss inn i det grønne skiftet. Jeg skjønner alle som har lyst på skattelette, det er ikke vanskelig å skjønne at alle ber om det, men nå er vi nødt til å vri skattepolitikken slik at man slutter å bli belønnet for investeringer i ren eiendom. Man må bli mer belønnet for å investere i det som kan skape de nye, grønne arbeidsplassene framover. Det må også være en målrettet satsing på forskning, slik at vi får vridt forskningsinnsatsen over på dette. Det er det som vil være, for å si det slik, den handlekraften som kunne komme ut av en handlingsplan. Men etter disse to debattene må jeg nok si at jeg tror det må et regjeringsskifte til for at vi skal få til det grønne skiftet.

Abid Q. Raja hadde her overtatt presidentplassen.

Marit Knutsdatter Strand (Sp) [16:03:41]: Norge er blant de landene i verden som slipper ut mest CO₂ per innbygger. Framover må vi jobbe enda tøffere for å skille mellom de fornybare og de fossile karbonkildene, slik at bioøkonomien får spire, gro og slå ut i full blomst.

I disse dager foregår jordbruksforhandlingene – for dem som setter jorda i arbeid, og som sikrer oss mat på bordet og en enorm verdiskaping. Høyre har uttrykt klart og tydelig at de vil ta kampen mot kurapen, men vil ikke ta inn over seg alvoret knyttet til klimaavtrykket i byggenæringen. Her blir store verdier omsatt, mange sysselsatt, og framtidsutsiktene tyder på at vi ikke skal slutte å bygge bygg i nær framtid.

Bordet maten blir servert på, må telle minst like mye med i klimaregnskapet som maten gjør. Senterpartiet heier på bonden, som vi heier på byggeleiderne, og alle må være med når vi skal gjøre det grønne skiftet. Klimaregnskapet for bygg må bli prioritert. På energisiden er det også en enorm mulighet med CO₂-fond for næringstransport, der regjeringen dessverre ikke har fått forhandlet fram mer enn uenigheter.

Det kan ikke være sånn at det er Høyres partiprogram som avgjør framdriften til det grønne skiftet. Svaret til statsråden har dessverre vært mindre oppklarende enn jeg hadde håpet. Det positive er at vi får løftet problemstillingen, og at det er mange gode innspill underveis – alt fra utdanning til offentlige innkjøp.

Jeg tenker vi må ta med oss at strategien er handlingsplanen. Strategien fokuserer bl.a. mye på skogsbilveier og tømmertransport. Senterpartiet vil da mene at vi trenger foredlingen og nettopp denne verdiskapingen i Norge, heller enn å ha tiltak som gjør oss nærmest til en bananrepublikk.

Jeg vil takke for debatten og ser fram til videre arbeid med handlingsplanen som Siva og Forskningsrådet skal legge fram. Denne har vi store forventninger til. At statsråden er offensiv, må vi også ta som et godt tegn, og så håper vi det munner ut i konkrete tiltak.

Statsråd Torbjørn Røe Isaksen [16:06:16]: Takk for en god diskusjon. Først og fremst de delene som dreide seg om bioøkonomi, synes jeg er gode. Jeg synes det er litt vanskeligere å følge diskusjonen, eller i hvert fall være enig, når man begynner å bevege seg ut. Det er f.eks. ikke noen hemmelighet at Sosialistisk Venstreparti egentlig ikke ønsker olje- og gassnæringen i Norge på sikt – 200 000 arbeidsplasser – og man benytter enhver anledning til å trekke opp olje- og gassnæringen som det største problemet. Jeg skal ikke gå videre, da forlenger jeg bare diskusjonen, men poenget er at jeg er ikke enig i den innfallsvinkelen.

For øvrig har jeg ikke sett de tallene som representanten Andersen peker på, men etter hva jeg forsto, var det bransjeforskningen selv – olje og gass kontra fornybar. Hvis man ser på bioøkonomi alene, har det vært oppe i 4,5 mrd. kr. Nå er ikke alt direkte knyttet bare til grønt skifte, men hvis man mener bioøkonomi er en sentral del av det, er det ikke sånn at vi bruker 6 mrd. kr på oljeforskning og 700 mill. kr på grønn forskning. Det blir ikke et riktig bilde.

Så tror jeg nok at representanten Andersen ikke vil vært fornøyd uansett hva jeg hadde sagt. Dette får vi mange anledninger til å snakke om senere, men siden SV i det siste nærmest har oppdaget næringspolitikken, har jeg lyst til å si at det blir interessant å se hva de f.eks. vil gjøre i skatte- og avgiftspolitikken sin, hva de vil gjøre

med samferdselspolitikken sin, og hva de vil gjøre med industripolitikken sin. Alle disse tingene er forutsetninger for at man skal kunne ha privat næringsliv, og det å tro at man kan ha en knallrød politikk for private arbeidsplasser, og at det så skal poppe opp grønne, private arbeidsplasser av seg selv eller fordi staten er inne, er det liten grunn til – bare så det er sagt.

Jeg er helt enig i at vi har et større potensial innenfor bioøkonomi. I dag har vi snakket mye om skog og treforedling, men det er også viktig å huske det marine, altså sjømat og alt som foregår langs kysten, hvor vi har enorme muligheter også til å utnytte enda mer av det råstoffet vi har, og hvor det er spennende industrieventyr på gang, f.eks. knyttet til kosttilskudd, som går rett til konsumentene.

Så til representanten Pollestad. Facebook-statusene til Høyre får vel være Facebook-statusene til Høyre, men vi kan i hvert fall dvele ved hvorvidt situasjonen ville vært en annen for pelsdyrnæringen hvis en annen regjering hadde sittet. Regjeringskonstellasjonen som er alternativet, slik det ser ut, er Senterpartiet med Arbeiderpartiet – som i veldig stor grad er enig i dette – SV og eventuelt Rødt og MDG på vippen. Hvorvidt Senterpartiet ved et eventuelt regjeringsskifte skal få reversert dette, hadde vært interessant å høre, men la oss spare det til en annen diskusjon.

Presidenten: Da er debatten i sak nr. 9 avsluttet.

Votering

Etter at det var ringt til votering, uttalte

presidenten: Da er Stortinget klar til å gå til votering.

Sak nr. 1 var utenriksministerens redegjørelse. Den er allerede vedtatt lagt ut for behandling i et senere møte.

Votering i sak nr. 2

Presidenten: Under debatten er det satt fram i alt seks forslag. Det er

- forslag nr. 1, fra Frida Melvær på vegne av Høyre og Fremskrittspartiet
- forslagene nr. 2 og 3, fra Lene Vågslid på vegne av Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti
- forslag nr. 4, fra Lene Vågslid på vegne av Arbeiderpartiet
- forslagene nr. 5 og 6, fra Emilie Enger Mehl på vegne av Senterpartiet

Det votes først over forslagene fra Senterpartiet.

Forslag nr. 5 lyder:

«Stortinget ber regjeringen om å komme tilbake med lovforslag som gir arverett for samboere

som har bodd sammen i et visst antall år, og at denne arveretten kan begrenses i gjensidig testament mellom samboerne.»

Forslag nr. 6 lyder:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake med forslag om at vurderingen av hvorvidt det foreligger særlige grunner eller ekstraordinære omstendigheter jf. § 92 første ledd, skal ligge til domstolene.»

Votering:

Forslagene fra Senterpartiet ble med 81 mot 11 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 16.19.02)

Presidenten: Det votes over forslagene nr. 2 og 3, fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen utarbeide et forslag til hvordan samboeres rettigheter kan likestilles med ektefellers rettigheter fullt ut i arveloven gjennom at samboere som ønsker det, kan inngå en særskilt samboeravtale som attesteres av offentlig myndighet.»

Forslag nr. 3 lyder:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag som sørger for at innsyn etter § 92 fjerde ledd følges strengt, slik at det bare etter særlige vilkår gis innsyn for arving i arvelaters transaksjonsdata mer enn tre måneder tilbake i tid.»

Votering:

Forslagene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 59 mot 33 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 16.19.23)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

A.

vedtak til lov

om arv og dødsboskifte (arveloven)

Første del. Innledende bestemmelser

Kapittel 1. Lovens virkeområde, definisjoner mv.

§ 1 Hva loven gjelder

Loven gjelder fordelingen av arv etter loven eller testament, ektefellers og samboeres rett til å sitte i uskifte og avtaler om arv (lovens andre del).

Loven gjelder også dødsfallsbehandling og skifte av dødsbo, herunder deling av ektefellens eiendeler etter den ene ektefellens død og skifte av uskiftebo (lovens tredje del).

§ 2 Definisjoner

Med arving menes den som etter loven eller etter testament har rett til arv etter arvelateren.

Med livsarving menes arvelaterens barn og barnets eller barnas etterkommere.

Med samboer menes en person over 18 år som bor sammen med en annen person over 18 år i et ekteskapsliknende parforhold. Personene regnes som samboere selv om de bor fra hverandre for en tid på grunn av utdanning, arbeid, sykdom, institusjonsopphold eller liknende. To personer som ikke kan inngå ekteskap etter ekteskapsloven § 3, regnes ikke som samboere. Personene regnes heller ikke som samboere hvis en av dem er gift eller samboer med en annen.

§ 3 Hvordan arv fordeles. Skifte

Rett til arv etter loven har arvelaterens slektninger og eventuelt ektefelle eller samboer etter reglene i kapittel 2 til 4. Arvelateren kan innenfor lovens rammer fastsette en annen fordeling av arven enn den som følger av loven, ved å opprette testament etter reglene i kapittel 7. Har ikke arvelateren arvinger som nevnt i første eller annet punktum, går arven til frivillig virksomhet til fordel for barn og unge etter reglene i kapittel 10.

Når en person er død, skal boet etter ham eller henne skiftes etter reglene i kapittel 12 til 17 om ikke ektefellen eller samboeren overtar boet uskiftet etter reglene i kapittel 5 eller 6.

Andre del. Retten til arv

Kapittel 2. Slekstens arverett

§ 4 Første arvegangsklasse

De nærmeste slektsarvingene er arvelaterens livsarvinger.

Arven deles likt mellom arvelaterens barn, om ikke noe annet følger av særskilte lovregler. Hvis et barn er død, går dette barnets del av arven til barnets livsarvinger med lik andel på hver gren. På samme måte arver fjernere livsarvinger. Hvis et barn er død og ikke etterlater seg livsarvinger, går dette barnets del av arven til de andre barna eller deres livsarvinger med lik andel på hver gren.

Hvis arvelateren etterlater seg ektefelle eller samboer med arverett, gjelder reglene i kapittel 3 til 6.

For livsarvingenes rett til arv når arvelateren har opprettet testament, gjelder reglene i §§ 50 til 56.

§ 5 Andre arvegangsklasse

Hvis arvelateren ikke har livsarvinger, går arven til foreldrene.

Foreldrene arver likt. Hvis en forelder er død, går denne forelderens del av arven til hans eller hennes livsarvinger med lik andel på hver gren.

Hvis den ene av foreldrene er død uten å etterlate seg livsarvinger, går hele arven til den andre forelderen eller til hans eller hennes livsarvinger med lik andel på hver gren. Dør arvelateren før fylte 25 år, går likevel halvparten av arven til besteforeldrene på den døde forelderens side eller til deres livsarvinger i samsvar med § 6 dersom foreldrene verken var gift eller samboende med hverandre da den første døde, eller det forelå omstendigheter som nevnt i § 11. Er heller ingen slike arvinger i live, gjelder reglene i første punktum.

Hvis arvelateren etterlater seg ektefelle eller samboer med arverett, gjelder reglene i kapittel 3 til 6.

§ 6 Tredje arvegangsklasse

Hvis arvelateren ikke har slektsarvinger som nevnt i §§ 4 og 5, går arven til besteforeldrene eller til livsarvinger etter dem, slik at reglene i § 5 annet ledd gjelder tilsvarende. Fjernere livsarvinger etter besteforeldrene enn deres barnebarn har likevel ikke arverett etter loven.

Hvis en av besteforeldrene er død, og ingen barn eller barnebarn er i live, går arven som ellers ville ha tilkommet ham eller henne, til den andre av besteforeldrene på samme side eller til dennes barn eller barnebarn. Hvis det ikke er arvinger på den ene siden, går hele arven til arvingene på den andre siden.

Hvis arvelateren etterlater seg ektefelle eller samboer med arverett, gjelder reglene i kapittel 3 til 6.

§ 7 Når foreldreskap gir grunnlag for arverett

Arverett etter dette kapitlet gjelder bare foreldreskap som følger av reglene i barneloven, adopsjonsloven eller annen lov.

Faren og farens slekt tar ikke arv etter barnet dersom det er unnnfanget som følge av en handling som er et brudd på en bestemmelse i straffeloven §§ 291, 294, 295, 296, 299, 302, 312 eller 314, og som faren er dømt for. Første punktum gjelder også hvis dommen går ut på at faren ikke kan straffes på grunn av vilkårene i straffeloven § 20.

Kapittel 3. Ektefellers arverett

§ 8 Ektefellens arverett når arvelateren etterlater seg livsarvinger

Ektefellen har rett til en firedel av arven når det er livsarvinger etter arvelateren, men ektefellen har uan-

sett rett til en minste arv på fire ganger folketrygdens grunnbeløp ved arvefallet.

Fører retten til minste arv til at ektefellen arver alt, har livsarvingene likevel de samme rettighetene som arvinger har etter reglene i §§ 92, 93, 104, 108 og 121. §§ 105 til 107 gjelder tilsvarende. En livsarving kan kreve verdsettelse ved skiftetakst etter § 106 også av eiendeler som ektefellen skal overta, hvis det er grunn til å tro at verdsettelsen kan ha betydning for livsarvingens arverett.

§ 9 Ektefellens arverett når arvelateren ikke etterlater seg livsarvinger

Ektefellen har rett til halvparten av arven når arvelaterens nærmeste slektsarvinger er foreldrene eller deres etterkommere, men ektefellen har uansett rett til en minste arv på seks ganger folketrygdens grunnbeløp ved arvefallet.

Ektefellen arver alt når det verken er livsarvinger eller slektsarvinger som nevnt i første ledd etter arvelateren.

§ 10 Inngrep i ektefellens arverett ved testament

Ektefellens rett til arv etter §§ 8 og 9 kan begrenses ved testament bare hvis han eller hun har fått kunnskap om testamentet før arvelaterens død. Vilkåret om at ektefellen må ha fått kunnskap om testamentet, gjelder ikke hvis det var umulig eller urimelig vanskelig å varsle ektefellen om testamentet.

Et beløp tilsvarende seks ganger folketrygdens grunnbeløp ved arvefallet kan ikke fratas ektefellen ved testament. Etterlater arvelateren seg livsarvinger, er beløpsgrensen etter første punktum fire ganger folketrygdens grunnbeløp.

§ 11 Opphør av ektefellens arverett ved separasjon og skilsmisse

Ektefellen har ikke rett til arv etter §§ 8 eller 9 hvis en av ektefellene har begjært separasjon eller fremsatt stevning med krav om skilsmisse før arvelateren døde, og begjæringen eller stevningen er mottatt av fylkesmannen eller retten før dødsfallet.

Kapittel 4. Samboeres arverett

§ 12 Arverett for samboere med felles barn

Den som var samboer med arvelateren ved dødsfallet og har, har hatt eller venter barn med arvelateren, har rett til en arv på fire ganger folketrygdens grunnbeløp ved arvefallet. Dette gjelder også om det er livsarvinger etter arvelateren. § 8 annet ledd gjelder tilsvarende.

Samboerens rett til arv etter første ledd kan begrenses ved testament bare hvis han eller hun har fått kunnskap om testamentet før arvelaterens død. Vilkåret om at samboeren må ha fått kunnskap om testamentet,

gjelder ikke hvis det var umulig eller urimelig vanskelig å varsle samboeren om testamentet.

§ 13 Arverett etter testament for samboere med minst fem års samboerskap

Arvelateren kan fastsette i testament at den han eller hun har vært samboer med i de siste fem årene før dødsfallet, har rett til arv opp til fire ganger folketrygdens grunnbeløp ved arvefallet uten hensyn til livsarvingenes pliktdelsarv etter § 50.

Kapittel 5. Ektefellers rett til uskifte

§ 14 Retten til uskifte

Når den ene ektefellen dør, har den lengstlevende ektefellen rett til å overta felleseiet uskiftet overfor den førstavedes andre arvinger etter loven.

Den lengstlevende har rett til å sitte i uskifte med særeie hvis dette er bestemt i ektepakt etter ekteskapsloven § 43 eller bestemt av en giver eller testator, eller hvis arvingene samtykker. Gjør den lengstlevende bruk av denne retten, går også hans eller hennes eget særeie inn i uskifteformuen hvis ikke noe annet er bestemt i ektepakt, testament etter arvelateren eller avtale med arvingene, eller hvis særeie er bestemt av en giver eller testator. For en arving som er mindreårig eller fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området, må både vergen og fylkesmannen samtykke i uskifte etter første punktum og avtale etter annet punktum.

Det kan settes vilkår for samtykke etter annet ledd.

Hvis arvelateren eller den lengstlevende sitter i uskifte fra før av når arvelateren dør, må det første uskifteboet skiftes før det kan etableres uskifte etter arvelateren.

§ 11 om opphør av arverettigheter i forbindelse med separasjon og skilsmisse gjelder tilsvarende.

Er den lengstlevende fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området, er det vergen som med samtykke fra fylkesmannen begjærer uskifte.

§ 15 Uskifte med særskilt livsarving

Den lengstlevende ektefellen har rett til uskifte med arvelaterens særskilte livsarving (særkullsbarn eller livsarving til særkullsbarn) bare hvis denne arvingen samtykker. Hvis den særskilte livsarvingen er mindreårig eller fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området, kreves samtykke fra både vergen og fylkesmannen.

Det kan settes vilkår for samtykke etter første ledd.

§ 16 Uskifteretten når noen av arvingene kan kreve arv

Selv om noen arvinger kan kreve arv, mister ikke den lengstlevende ektefellen retten til uskifte med andre arvinger.

§ 17 *Inngrep i ektefellens uskifterett ved testament*

Ektefellens rett til uskifte etter dette kapitlet kan begrenses ved testament bare hvis han eller hun har fått kunnskap om testamentet før arvelaterens død. Vilkåret om at ektefellen må ha fått kunnskap om testamentet, gjelder ikke hvis det var umulig eller urimelig vanskelig å varsle ektefellen om testamentet.

§ 18 *Personlige forhold som fratar ektefellen rett til uskifte*

Den lengstlevende ektefellen har ikke rett til uskifte hvis det sannsynliggjøres at hans eller hennes gjeldsforpliktelser vil gjøre det vanskeligere å få dekket krav mot den avdøde ektefellen, eller at disse forpliktelsene vil redusere arven til den avdødes arvinger vesentlig. Det samme gjelder hvis den lengstlevende ektefellen på en klanderverdig måte har påført eller utsatt seg selv eller andre for et betydelig formuestap og derfor ikke kan ventes å styre uskifteformuen på en forsvarlig måte.

§ 19 *Frist for melding om uskifte*

En ektefelle som vil gjøre bruk av retten til uskifte, skal innen 60 dager etter dødsfallet sende melding til tingretten etter reglene i § 96.

§ 20 *Ektefellens ansvar for arvelaterens forpliktelser*

Ved å overta boet uskiftet blir den lengstlevende ektefellen ansvarlig for arvelaterens forpliktelser. Ektefellen kan utstede proklama etter §§ 100 til 103.

§ 21 *Hvilke eiendeler som går inn i uskifteformuen etter at boet er overtatt uskiftet*

Alt som den lengstlevende ektefellen blir eier av, går inn i uskifteformuen. Dette gjelder likevel ikke eiendeler som skal være særeie for den lengstlevende etter ektepakt mellom ektefellene, eller som en giver eller testator har bestemt at skal være særeie, jf. ekteskapsloven § 48. Hvis den lengstlevende har overtatt arvelaterens særeie uskiftet etter § 14 annet ledd, gjelder reglene der tilsvarende.

Får den lengstlevende gave, arv eller utbetaling etter en livsforsikring, går dette ikke inn i uskifteformuen hvis det blir krevd skifte innen tre måneder etter at gaven, arven eller utbetalingen ble mottatt.

§ 22 *Råderetten over uskifteformuen*

Den lengstlevende ektefellen rår i levende live som en eier over alt som hører til uskifteformuen, med de unntakene som følger av lov, testament eller avtale.

I testament kan den lengstlevende rå over en andel av uskifteformuen som svarer til det den lengstlevendes egne arvinger skal ha når den lengstlevende dør, jf. § 29,

og så langt det ikke strider mot reglene om livsarvingenes pliktdelsarv.

§ 23 *Adgangen til å gi gaver av uskifteformuen*

Den lengstlevende ektefellen kan ikke uten samtykke fra arvingene gi gaver som står i misforhold til formuen i uskifteboet. Dette gjelder også gavesalg.

Hvis den lengstlevende har gitt en gave av uskifteformuen og mottakeren forsto eller burde ha forstått at gaven ble gitt i strid med reglene i første ledd, kan hver av arvingene kreve gaven omstøtt ved at gavemottakeren tilbakefører gavens verdi. Kravet må reises ved søksmål innen ett år etter at arvingen fikk kunnskap om gaven.

Blir det krevd omstøtelse mens uskifteboet er under offentlig skifte, kan kravet avgjøres av tingretten i samsvarende med § 168 første ledd bokstav f. Kravet må være sendt tingretten innen ett år etter at arvingen fikk kunnskap om gaven.

§ 24 *Adgangen til å gi arveoppgjør av uskifteformuen*

Den lengstlevende ektefellen kan gi fullt eller delvis arveoppgjør av uskifteformuen til en arving bare hvis alle arvingene får en like stor del av sin arv eller har gitt samtykke. Er en arving mindreårig eller fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området, kreves samtykke fra både vergen og fylkesmannen.

Har en arving fått arveoppgjør i strid med første ledd, og ingen av de andre arvingene krever omstøtelse etter § 23, kan hver av dem kreve tilsvarende oppgjør. Et slikt krav kan fremmes også ved et senere skifte av uskifteformuen. Hvis den lengstlevende ikke er villig til å gi et slikt oppgjør, kan arvingene kreve at uskifteformuen skiftes.

§ 25 *Arvingenes adgang til å kreve bevissikring utenfor rettssak*

En arving kan begjære bevissikring utenfor rettssak etter reglene i tvisteloven kapittel 28 også i tilfeller der det er grunn til å tro at den lengstlevende ektefellen har rådet over uskifteformuen i strid med reglene i §§ 23 eller 24 eller på en måte som omfattes av § 28 annet ledd.

§ 26 *Hvem som tar arv ved skifte av uskifteformuen*

Arvingene etter den førstavdøde tar arv i et uskiftet bo bare hvis de lever når den lengstlevende ektefellen dør, når det skriftlig blir krevd offentlig skifte, når et privat skifte blir innledet, eller når uskifteformuen ellers skal skiftes.

Hvis uskiftet bygger på samtykke fra en arving, tar denne arvingen arv selv om han eller hun ikke lever på tidspunktet nevnt i første ledd. I så fall skal denne arvin-

gens andel av arven fordeles ut fra hvem som var denne arvingens arvinger på det tidspunktet arvingen døde.

Har den lengstlevende sittet i uskifte med arvingene etter den førstavdøde i en arvegangsklasse som senere er dødd ut, går arven ikke videre til en fjernere arvegangsklasse.

§ 27 Bortfall av retten til uskifte hvis den lengstlevende gifter seg eller blir samboer

Retten til uskifte faller bort hvis den lengstlevende gifter seg, jf. ekteskapsloven § 8.

En arving kan kreve skifte av uskifteformuen hvis den lengstlevende har hatt samboer i minst to år eller har, har hatt eller venter barn med samboeren.

§ 28 Retten til å kreve skifte av uskifteformuen

Den lengstlevende ektefellen kan når som helst skifte uskifteformuen helt eller delvis med alle arvingene, jf. § 24.

En arving kan kreve skifte av uskifteformuen hvis den lengstlevende rår over den på en så klanderverdig måte at den blir vesentlig redusert eller står i fare for å bli det.

Har vergen og fylkesmannen samtykket i uskifte på vegne av en livsarving etter § 15 første ledd annet punktum, kan livsarvingen kreve skifte for seg selv når han eller hun er blitt myndig.

Er den lengstlevende eller arvingen mindreårig eller fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området, er det vergen som med samtykke fra fylkesmannen reiser krav om skifte.

§ 29 Skifte av uskifteformuen

Ved skifte etter den lengstlevende ektefellens død skal uskifteformuen deles likt mellom den førstavdødes arvinger og den lengstlevendes arvinger om ikke noe annet er bestemt.

Ved skifte mens den lengstlevende ektefellen lever, har han eller hun krav på arv etter §§ 8 eller 9. Den lengstlevende ektefellen kan også holde utenfor eiendeler som nevnt i ekteskapsloven § 61.

Har den lengstlevende ektefellen overtatt særeie i uskifte etter ektepakt, skal uskifteformuen deles på grunnlag av verdiforholdet mellom ektefellenes særeier på den tiden da uskiftet ble etablert, hvis det ikke er bestemt en mer lik fordeling i ektepakten, jf. ekteskapsloven § 43 tredje ledd. Hvis det i slike tilfeller også er felles-eie, skal uskifteformuen deles på grunnlag av verdiforholdet mellom ektefellenes særeier, med tillegg av den halvparten hver av dem skal ha av felleseiet. Hvis den lengstlevende har overtatt særeie i uskifte etter samtykke fra arvingene, skal det skiftes på denne måten om ikke noe annet er avtalt.

Hvis det er gjennomført delvis arveoppgjør etter den førstavdøde eller den lengstlevende, skal det tas hensyn til det ved utregningen av andelsforholdet som legges til grunn for skiftet.

Hvis det verken er legalarvinger eller testamentsarvinger etter den lengstlevende, går hele arven etter den lengstlevende til arvingene etter den førstavdøde, slik at mulige arvinger etter §§ 5 og 6 også regnes med.

§ 30 Arvingenes krav på vederlag ved skifte av uskifteformuen

Er uskifteformuen vesentlig redusert fordi den lengstlevende ektefellen har vanskjøttet sin økonomi, misbrukt sin rett til å rå over uskifteformuen eller handlet utilbørlig på annen måte, kan den førstavdødes arvinger kreve vederlag av uskifteformuen eller, der den ikke strekker til, av den lengstlevendes formue utenfor uskifteformuen.

Er uskifteformuen vesentlig redusert fordi den lengstlevende har brukt av den til å øke eller erverve formue som kan holdes utenfor uskifteformuen ved skifte, kan arvingene kreve vederlag etter første ledd.

Hvis det ved skiftet ikke er nok til vederlag etter første og annet ledd, kan det ikke senere gjøres krav på resten.

§ 31 Hva som inngår i uskifteformuen når den skal skiftes

Alt som den lengstlevende ektefellen eier, hører med til uskifteformuen når det skal skiftes, hvis ikke noe annet blir sannsynliggjort.

Kapittel 6. Samboeres rett til uskifte

§ 32 Retten til uskifte

Den som var samboer med arvelateren ved dødsfallet og har, har hatt eller venter barn med arvelateren, har overfor arvelaterens andre arvinger etter loven rett til å overta følgende av arvelaterens eiendeler uskiftet:

- a) felles bolig og innbo
- b) bil og fritidsbolig med innbo som tjente til felles bruk for samboerne.

Samboeren kan på samme måte overta også andre eiendeler uskiftet hvis det er fastsatt i testament eller arvingene samtykker. § 14 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende.

Samboeren har rett til uskifte med arvelaterens særskilte livsarving bare hvis denne arvingen samtykker. § 15 gjelder tilsvarende.

Hvis arvelateren eller den lengstlevende samboeren sitter i uskifte fra før av når arvelateren dør, må det første uskifteboet skiftes før det kan etableres uskifte etter arvelateren.

§ 14 sjette ledd og §§ 16 og 18 gjelder tilsvarende.

§ 33 *Inngrep i samboerens uskifterett ved testament*

En samboers rett til uskifte etter dette kapitlet kan begrenses ved testament bare hvis han eller hun har fått kunnskap om testamentet før arvelaterens død. Vilkåret om at samboeren må ha fått kunnskap om testamentet, gjelder ikke hvis det var umulig eller urimelig vanskelig å varsle samboeren om testamentet.

§ 34 *Frist for melding om uskifte*

En samboer som vil gjøre bruk av retten til uskifte, skal innen 60 dager etter dødsfallet sende melding til tingretten etter reglene i § 96.

§ 35 *Samboerens ansvar for arvelaterens forpliktelser mv.*

Ved å overta boet uskiftet blir samboeren ansvarlig for arvelaterens forpliktelser. Samboeren kan utstede proklama etter §§ 100 til 103.

§ 36 *Hvilke eiendeler som inngår i uskifteformuen*

Alt samboeren er eller blir eier av som hører naturlig sammen med de eiendelene han eller hun har overtatt uskiftet, går inn i uskifteformuen. § 21 annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 37 *Råderetten over uskifteformuen*

Den lengstlevende samboeren rår i levende live som en eier over alt som hører til uskifteformuen, med de unntakene som følger av lov, testament eller avtale.

I testament kan den lengstlevende rå over en andel av uskifteformuen som svarer til det den lengstlevendes egne arvinger skal ha når den lengstlevende dør, jf. § 39, og så langt det ikke strider mot reglene om livsarvingenes pliktdelsarv.

For adgangen til å gi gaver og arveoppgjør av uskifteformuen gjelder §§ 23 og 24 tilsvarende.

Arvingene kan begjære bevissikring utenfor rettssak etter reglene i § 25.

§ 38 *Bortfall av retten til uskifte hvis den lengstlevende gifter seg eller blir samboer*

Retten til uskifte faller bort hvis den lengstlevende samboeren gifter seg, jf. ekteskapsloven § 8.

En arving kan kreve skifte av uskifteformuen hvis den lengstlevende har hatt samboer i minst to år eller har, har hatt eller venter barn med den nye samboeren.

§ 39 *Skifte av uskifteformuen*

Den lengstlevende samboeren kan når som helst skifte uskifteformuen helt eller delvis med alle arvingene, jf. § 37 tredje ledd og § 24. For arvingenes rett til å kreve skifte gjelder § 28 annet og tredje ledd tilsvarende. Er samboeren eller arvingen mindreårig eller fratatt

rettslig handleevne på det økonomiske området, er det vergen som med samtykke fra fylkesmannen reiser krav om skifte etter første og annet punktum.

Ved skifte etter den lengstlevende samboerens død, skal uskifteformuen deles mellom den førstavedes arvinger og den lengstlevendes arvinger på grunnlag av verdiforholdet mellom samboernes eiendeler i uskifteboet da uskiftet ble etablert. Ved skifte mens den lengstlevende samboeren lever, har han eller hun krav på arv etter §§ 12 eller 13.

§ 26, § 29 fjerde og femte ledd og § 30 gjelder tilsvarende.

Kapittel 7. Arv etter testament

I. Opprettelse av testament

§ 40 *Dødsdisposisjoner*

En arvelater kan innenfor lovens rammer bestemme i testament hvem som skal arve ham eller henne.

En dødsdisposisjon må fremgå av et testament for å være gyldig. Som dødsdisposisjon regnes avtale og gave som verken hadde eller var ment å ha realitet for arvelateren i hans eller hennes levetid. Dette gjelder blant annet gave fra en giver som snart skal dø, og som vet det.

Unntak fra annet ledd kan følge av særskilt lovbestemmelse.

§ 41 *Testasjonsevne*

Den som har fylt 18 år, kan opprette testament. Et testament fra noen som er under 18 år, er gyldig bare hvis det er stadfestet av Kongen.

En testamentarisk disposisjon er ugyldig hvis testator på grunn av sinnslidelse, demens, rus eller annen psykisk funksjonsnedsettelse på testasjonstidspunktet ikke hadde evne til å forstå eller vurdere disposisjonen.

§ 42 *Formkrav*

Et testament skal være skriftlig. Testator skal underskrive dokumentet. To vitner skal bevitne underskriften ved at testator skriver under dokumentet eller vedkjenner seg underskriften mens vitnene sammen eller hver for seg er til stede. Vitnene skal vite at dokumentet skal være et testament, og de skal skrive under dokumentet mens testator er til stede.

Vitnene skal ha fylt 18 år, være habile etter reglene i § 44 og ikke være i en tilstand som nevnt i § 41 annet ledd.

Hvis reglene i første og annet ledd ikke er fulgt, er testamentet ugyldig.

Testamentet bør dateres.

§ 43 Påtegning på testamentet om formkrav mv.

Testamentsvitnene bør i påtegning på testamentet opplyse om reglene i § 42 er fulgt, om testator har opprettet testamentet av fri vilje, og om testator var ved sans og samling. Påtegningen bør dateres, og vitnene bør oppgi sine fødselsdatoer. Påtegningen skal anses som bevis nok for de forhold den omfatter, om ikke særlige forhold gir grunn til å tvile på den.

§ 44 Ugyldighet ved testasjon til fordel for testamentsvitne mv.

En disposisjon i testamentet til fordel for et av testamentsvitnene er ugyldig. Det samme gjelder en disposisjon til fordel for følgende personer som står vitnet nær:

- a) ektefellen eller samboeren
- b) ektefellens eller samboerens barn
- c) slektning i rett opp- eller nedstigende linje eller søsken
- d) ektefellen eller samboeren til slektning i rett opp- eller nedstigende linje.

En disposisjon i testamentet til fordel for noen som vitnet er ansatt hos på testasjonstiden, er ugyldig. Som ansettelse regnes også funksjon som styremedlem og liknende i selskap, forening, stiftelse eller offentlig institusjon. Disposisjonen er likevel gyldig når tilknytningen trolig ikke har hatt betydning for innholdet i testamentet.

En person kan være testamentsvitne selv om han eller hun er innsatt som testamentsfullbyrder, jf. § 99.

§ 45 Ugyldighet på grunn av utnyttelse av testator mv.

En testamentarisk disposisjon er ugyldig hvis den er fremkalt ved tvang, svik eller annen utilbørlig påvirkning, for eksempel ved misbruk av testators svakhetstilstand, avhengige stilling eller manglende dømmekraft.

En testamentarisk disposisjon er også ugyldig hvis den går ut på bruk eller ødeleggelse som åpenbart ikke har noe fornuftig formål.

§ 46 Nødtestament

Hvis farlig sykdom eller annet nødstilfelle hindrer noen fra å opprette testament etter § 42, kan han eller hun likevel opprette gyldig testament ved at det opprettes muntlig for to vitner som er til stede sammen. Vitnene bør straks sette opp testamentet skriftlig og skrive på testamentet hva som hindret opprettelse av testament etter § 42.

Hvis det er umulig for testator å opprette testament med vitner, kan testator likevel opprette gyldig testament med et dokument som han eller hun underskriver alene.

Testament etter første eller annet ledd er ikke lenger gyldig når testator i tre måneder etter at testamentet ble opprettet, ikke har vært hindret i å følge reglene i § 42.

II. Tilbakekall og endring av testament. Arvepakt

§ 47 Tilbakekall og endring av testament

En testator kan tilbakekalle eller endre testamentet sitt hvis ikke noe annet er bestemt i loven.

§ 48 Formkrav ved tilbakekall eller endring av testament

Testator kan helt eller delvis tilbakekalle testamentet eller endre det ved å følge reglene i §§ 41 til 46. Kravet om stadfestelse i § 41 første ledd annet punktum gjelder likevel ikke når noen som er under 18 år, vil tilbakekalle testamentet.

Hele testamentet kan dessuten tilbakekalles ved at det ødelegges eller overstrykes på en slik måte at det virker sannsynlig at det ikke lenger er ment å gjelde. Hele testamentet må i så fall ødelegges eller overstrykes.

Et tilbakekall eller en endring som ikke oppfyller vilkårene i første eller annet ledd, er ugyldig.

§ 49 Arvepakt

Testator kan ved arvepakt binde seg til ikke å opprette, endre eller tilbakekalle et testament.

Arvepakt opprettes etter reglene i §§ 41 til 46. Vil noen som er under vergemål, opprette arvepakt, kreves dessuten samtykke fra fylkesmannen i den utstrekning arvepakten gjelder midler som personen ikke selv rår over.

III. Livsarvingenes pliktdelsarv mv.

§ 50 Livsarvingenes pliktdelsarv

To tredeler av formuen etter arvelateren er pliktdelsarv for livsarvingene. Pliktdelsarven er likevel aldri større enn 15 ganger folketrygdens grunnbeløp ved arvefallet til hvert av arvelaterens barn eller hvert barns linje.

Arvelateren kan bare råde over pliktdelsarven ved testament hvis det er særskilt hjemmel for dette i lov eller livsarvingene samtykker. Hvis en livsarving er mindreårig eller fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området, kreves samtykke fra både vergen og fylkesmannen.

§ 51 Testators bestemmelse om hvilke eiendeler pliktdelsarven skal omfatte

Arvelateren kan bestemme ved testament at en livsarving skal få pliktdelsarven utbetalt i kontanter.

Arvelateren kan ved testament gi en livsarving rett til å få arven utdelt som en bestemt eiendel, også om eiendelen er verd mer enn arvingens del av arven, forutsatt at livsarvingen betaler det overskytende til boet. En slik rett kan ikke gripe inn i ektefellens eller samboerens

rettigheter etter §§ 113 og 114 i denne loven eller husstandsfellesskapsloven § 2.

§ 52 Testators bestemmelse om formuesordningen for pliktdelsarven

Arvelateren kan bestemme ved testament at en ordning som nevnt i ekteskapsloven §§ 42 og 43 skal gjelde for livsarvingens pliktdelsarv.

§ 53 Testators bestemmelse om livsarvingens råderett over pliktdelsarven

Når det må anses å være til det beste for livsarvingen, kan arvelateren ved testament fastsette begrensninger for livsarvingens råderett over pliktdelsarven frem til livsarvingen fyller 25 år. Avkastningen av arven tilfaller uansett livsarvingen.

Hvis ikke noe annet følger av testamentet, skal arven forvaltes etter reglene i vergemålsloven kapittel 7. Livsarvingen får full råderett over arven fra fylte 25 år, hvis ikke arvelateren har fastsatt et tidligere tidspunkt.

Arvingens råderett og kreditorenes dekningsrett skal være begrenset som nevnt i dekningsloven § 3-2, hvis ikke noe annet er fastsatt i testamentet. Er råderetten ikke begrenset som nevnt i dekningsloven § 3-2, er kreditorenes dekningsrett begrenset bare etter dekningsloven § 3-1. Dersom midlene blir forvaltet som vergemålsmidler, kan det fastsettes at det ikke skal oppnevnes tillitsmann.

En bestemmelse i testament om begrenset råderett kan oppheves eller omdannes etter reglene i stiftelsesloven. Er det oppnevnt tillitsmann eller verge, er det tillitsmannen eller vergen som representerer arvingen i en slik sak.

Er bare en del av arven pliktdelsarv, gjelder reglene i annet til fjerde ledd likevel for hele arven, hvis ikke noe annet følger av testamentet.

§ 54 Testators bestemmelse om den videre arvegangen for pliktdelsarv i visse tilfeller

Arvelateren kan bestemme ved testament hvordan en livsarving mottatte pliktdelsarv skal fordeles for det tilfellet at livsarvingen dør før fylte 18 år. En slik bestemmelse mister sin virkning når livsarvingen fyller 18 år, eller hvis livsarvingen før dette tidspunktet oppretter testament eller får barn.

Arvelateren kan bestemme ved testament hvordan en livsarving mottatte pliktdelsarv skal fordeles ved livsarvingens død hvis livsarvingen antas å mangle testasjonsevne, og dette ikke kan ventes å være forbigående. En slik bestemmelse gjelder ikke hvis livsarvingen ved dødsfallet etterlater seg ektefelle, samboer med arverett eller egne livsarvinger. En slik bestemmelse gjelder heller ikke hvis livsarvingen selv har opprettet gyldig testa-

ment, eller hvis livsarvingen ved sin død ikke lenger manglet testasjonsevne.

§ 55 Testators bestemmelse om å gjøre en livsarving arveløs

Arvelateren kan bestemme ved testament at en livsarving ikke skal ta pliktdelsarv hvis livsarvingen har gjort seg skyldig til straff for et lovbrudd med en strafferamme på fengsel i ett år eller mer mot arvelateren, arvelaterens ektefelle eller samboer, arvelaterens slektninger i rett opp- eller nedstigende linje eller arvelaterens søsken eller livsarvinger etter dem. Et slikt testament gjelder bare når det er stadfestet av Kongen.

Blir en livsarving gjort arveløs etter reglene i første ledd, skal arven gå som om livsarvingen var død før arven falt.

§ 56 Utdeling til barn som fortsatt ble forsørget da arvelateren døde

Barn av arvelateren som arvelateren fortsatt forsørget da han eller hun døde, har rett til en sum av boet til å sikre livsopphold og utdanning mv. dersom dette er rimelig etter forholdene.

Retten etter første ledd kan ikke begrenses ved testament. Bestemmelsene i §§ 52 til 55 gjelder likevel tilsvarende. Retten skal oppfylles i boet før annen arv. Retten kan bare oppfylles i pliktdelsarven så langt midlene i boet ellers ikke strekker til.

IV. Tolkning av testament

§ 57 Tolkning av testament

Testamentet skal tolkes i samsvar med det testator mente.

Har testamentet på grunn av feilskrift eller annen feil fått et annet innhold enn hva testator mente ved opprettelsen, skal testamentet gjelde slik testator mente, når dette kan klarlegges.

§ 58 Supplerende tolkningsregler

Når det ikke er grunn til å tro at testator mente noe annet, skal disse reglene gjelde:

- Strekker ikke arven til, skal den som etter testamentet skal arve en bestemt ting, gå foran den som skal arve en pengesum.
- Om en testamentsarving dør før testator eller av andre grunner ikke kan ta imot arven, trer testamentsarvingens livsarvinger i testamentsarvingens sted.
- Har noen innsatt sin ektefelle eller samboer som testamentsarving, og samlivet tok slutt før testator døde, faller testasjonen bort.

- d) Den som etter testamentet skal arve en bestemt ting, kan ikke kreve vederlag for heftelser som hviler på tingen. Arvingen kan heller ikke kreve penger hvis tingen ikke finnes i boet.
- e) Er det mer enn ett testament etter testator, gjelder alle, hvis ikke et yngre testament tilbakekaller eller står i strid med noe som er bestemt før. Hvis boet ikke strekker til, skal nyere disposisjoner gå foran eldre.

§ 59 Forutsetningssvikt

Hvis testator var uvitende om eller hadde en uriktig oppfatning av forhold som var avgjørende for en testamenterisk disposisjon, eller hvis forhold som var avgjørende for en testamenterisk disposisjon, har endret seg etter at testamentet ble opprettet, skal testamentet gjelde slik som testator ville ha ment med den rette kunnskapen, når dette kan klarlegges. Tolkningsregelen i første punktum gjelder likevel ikke hvis testator senere er blitt kjent med det riktige eller nye forholdet og kunne ha endret eller tilbakekalt testamentet etter § 48.

V. Felles testament og gjensidig testament

§ 60 Felles testament og gjensidig testament

Bestemmelsene i §§ 61 og 62 gjelder når to eller flere personer har opprettet testament i samme dokument (felles testament), og når to eller flere personer har opprettet testament til fordel for hverandre (gjensidig testament).

§ 61 Tilbakekall og endring av felles testament og gjensidig testament

Et tilbakekall eller en endring av et felles testament eller gjensidig testament er gyldig bare hvis den andre testatoren har fått kunnskap om tilbakekallet eller endringen før arvelaterens død. Tilbakekallet eller endringen er likevel gyldig hvis det var umulig eller urimelig vanskelig å varsle den andre testatoren, eller hvis denne som følge av tilbakekallet eller endringen får minst like god rett til arv som det som fulgte av testamentet.

Hvis et felles testament eller gjensidig testament sier noe om fordelingen av arven når begge testatorene er døde, gjelder følgende regler for den lengstlevendes adgang til å endre testamentet når han eller hun har overtatt arven etter testamentet:

- a) Den lengstlevende testatoren kan endre bare det som er bestemt om arv til den lengstlevendes egne arvinger etter loven eller til noen som er, eller må antas å være, innsatt som arving etter særskilt ønske fra den lengstlevende. Første punktum gjelder ikke hvis det er grunn til å tro at testatorene har ment å gi

den lengstlevende en snevrere eller videre adgang til å endre testamentet.

- b) Hvis den lengstlevende uten testamentet ville ha arvet alt etter den førstavdøde etter reglene i § 9 annet ledd, kan den lengstlevende endre testamentet hvis ikke noe annet klart fremgår av testamentet.

§ 62 Supplerende tolkningsregler for felles testament og gjensidig testament

Har den lengstlevende testatoren overtatt arven etter et felles testament eller gjensidig testament, gjelder følgende regler hvis testatorene ikke etterlater seg livsarvinger, og det ikke er grunn til å tro at testatorene mente noe annet da testamentet ble opprettet:

- a) Den lengstlevende testatoren får i levende live som en eier over hele formuen selv om testamentet gir den førstavdødes arvinger arverett. Den lengstlevende kan når som helst gi én eller flere av arvingene fullt eller delvis arveoppgjør.
- b) Hvis testamentet bestemmer noe om arverett for den førstavdødes arvinger, men ikke om den nærmere fordelingen mellom den førstavdødes arvinger og den lengstlevendes arvinger, skal på skiftet etter at den lengstlevende er død, den ene halvparten av den samlede formuen gå til den førstavdødes arvinger og den andre halvparten gå til den lengstlevendes arvinger.
- c) Hvis testamentet ikke bestemmer noe om arvefordelingen etter den lengstlevendes død, får han eller hun som en eier over hele formuen også ved testament. Har den lengstlevende ikke bestemt annet ved testament, går halvparten av den samlede formuen til den førstavdødes arvinger etter §§ 5 og 6, med mindre den lengstlevende på dødsfallstidspunktet er gift på nytt eller har samboer med arverett etter loven.

VI. Oppbevaring og fremleggelse av testament mv.

§ 63 Oppbevaring og registrering av testament hos tingretten

Testator kan levere testamentet, i original, til oppbevaring og registrering hos enhver tingrett. Testator skal ved innleveringen oppgi navn og fødselsnummer. Testamentet kan leveres i lukket omslag, og testator kan kreve at det oppbevares slik. Testator kan få testamentet tilbake ved å møte opp personlig ved enhver tingrett. Testamentet kan også tilbakeleveres på annen betryggende måte hvis det ikke er tvil om at tilbakeleveringen skjer i samsvar med testators vilje.

Retten skal ikke gi opplysninger til andre enn testator om at den har et testament til oppbevaring. Er testator under vergemål, har fylkesmannen likevel rett til å få

opplyst at tingretten har et testament til oppbevaring, men det kan ikke gis opplysninger om innholdet. Fylkesmannen kan informere vergen om at det foreligger et testament hvis dette kan ha betydning for vergens utførelse av vergeoppdraget.

Oppbevaring og registrering som nevnt i første ledd har ikke betydning for testamentets gyldighet. Hvis testator tilbakekaller eller endrer et testament som er innlevert til oppbevaring, bør tingretten få melding om dette.

Retten skal sørge for at et testament som er levert til oppbevaring, legges frem når testator er død. Hvis noen uten egen skyld lider tap fordi et testament som er levert til oppbevaring, ikke blir fremlagt, kan vedkommende kreve erstatning fra staten. Erstatning kan bare gis:

- a) hvis det er gjort feil i registreringen, slik at testamentet ikke blir funnet, eller
- b) hvis retten unnlater å legge frem et testament enda den vet eller burde vite at testator er død, og at testamentet er innlevert for oppbevaring.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om innlevering, registrering, oppbevaring, utlevering og fremleggelse av testamenter og kan i forskriften gjøre unntak fra reglene i denne paragrafen.

§ 64 Bortkommet testament

Hvis det kan sannsynliggjøres at testator har etterlatt seg et gyldig testament, men dette testamentet ikke er å finne etter testators død, skal det gjelde hvis innholdet kan bringes på det rene. Testamentet legges likevel ikke til grunn hvis det mest trolig er tilbakekalt.

§ 65 Frister for å kreve arv etter et testament eller for å motsette seg et testament

En rett etter et testament kan gjøres gjeldende bare hvis minst én av testamentsarvingene skriftlig har varslet tingretten om sitt arvekrav. Varsel må gis innen seks måneder etter at testamentsarvingen fikk vite om testators død og innholdet i testamentet. Varsel er ikke nødvendig når tingretten eller minst én av dem som ellers skulle hatt den delen av arven som det rås over ved testamentet, har fått vite om testamentet på annen måte før fristen etter annet punktum er ute for alle testamentsarvingene.

Skal en arving gjøre gjeldende en påstand om at en testamentarisk disposisjon er ugyldig, må minst én av arvingene skriftlig ha varslet tingretten om påstanden innen seks måneder etter at vedkommende fikk vite at testator var død, hva disposisjonen gikk ut på, og hvorfor disposisjonen kunne være ugyldig. En påstand om at en testamentarisk disposisjon er ugyldig, kan gjøres gjeldende også hvis alle testamentsarvingene skriftlig er varslet om påstanden innen fristen etter første punktum.

Kapittel 8. Forskjellige bestemmelser om retten til arv etter loven eller etter testament

§ 66 Arvefall og vilkår for å ta arv

All arv skal anses falt ved arvelaterens død, hvis ikke noe annet er bestemt i loven eller i testament.

Rett til arv etter loven eller testament har bare den som lever ved arvelaterens død, og den som ved arvelaterens død er unnfanget og senere fødes levende.

§ 67 Ukjent dødsrekkefølge og dødsfall straks etter hverandre som følge av samme hendelse

Hvis en arving er død og det er uvisst om arvingen overlevde arvelateren, skal arvingen regnes for ikke å ha overlevd arvelateren. Hvis det senere blir klarlagt at arvingen levde lengst, kan hans eller hennes arvinger innen foreldelsesfristen i § 71, kreve arven fra dem som har mottatt den, etter reglene i § 70.

Hvis en arving og en arvelater dør straks etter hverandre som følge av samme hendelse, skal arvingen uansett regnes for ikke å ha overlevd arvelateren.

§ 68 Fraværende arving

Hvis det er uvisst om en arving lever og dermed ikke sikkert at han eller hun har overlevd arvelateren, skal arvingen regnes for ikke å ha overlevd arvelateren. Hvis det senere blir klarlagt at arvingen har overlevd arvelateren, kan arvingen eller – om arvingen er død – hans eller hennes arvinger, innen foreldelsesfristen i § 71, kreve arven fra dem som har mottatt den, etter reglene i § 70. Er arvingen ved kjennelse regnet for å være død etter lov om forsvunne personar §§ 8 eller 9, gjelder fristen i samme lov § 18 dersom denne fristen går ut før foreldelsesfristen i § 71.

Hvis en arving er forsvunnet etter arvefallet eller er fraværende uten kjent oppholdssted, skal det settes av arv til arvingen i skifteoppgjøret etter reglene i §§ 125 og 146.

§ 69 Forbigått arving

Hvis en arving med urette er forbigått ved skiftet eller har fått for liten del av arven, kan arvingen innen foreldelsesfristen i § 71 kreve arven fra dem som har mottatt den, etter reglene i § 70.

§ 70 Krav om tilbakeføring av arv etter §§ 67, 68 eller 69

Reises det krav etter §§ 67, 68 eller 69, er de arvingene som har mottatt for mye i arv, ansvarlige i samme forhold som deres andel av arven. Arvinger som kjente eller burde kjenne til at noen var forbigått, har solidarisk ansvar. Gjelder kravet en bestemt ting på grunnlag av et testament og rettes mot arvingen som har overtatt tin-

gen, kan denne arvingen kreve at tapet fordeles også på de andre arvingene.

Gjelder kravet arv som er avhendet eller forbrukt, er arvingen som kravet rettes mot, ansvarlig for arvens verdi på avhendelses- eller forbrukstidspunktet, men ikke for mer enn en like god ting av samme slag er verd på den tiden da kravet blir fremsatt. Kravet kan settes ned eller falle bort når det etter arvingens kår eller forholdene ellers ville være urimelig om han eller hun skulle svare fullt ut for midler som ikke lenger er i behold. Arvingen svarer ikke for arv som er gått tapt uten at arvingen var skyld i det. Arvingene som har mottatt for mye i arv, svarer ikke for avkastning av arven fra tiden før kravet blir fremsatt.

Er en ting avhendet, skal den som har overtatt tingene, levere den til den rette arvingen etter reglene i annet ledd dersom han eller hun ikke var i god tro ved overtakelsen.

§ 71 Foreldelse av arverett

Retten til å kreve arv foreldes når den ikke er gjort gjeldende innen ti år etter at arvelateren døde. Foreldelse hindres ved å melde kravet om arv til tingretten, ved å kreve offentlig skifte hvis skifte av boet ikke tidligere er avsluttet, eller ved å reise søksmål mot dem som ellers får eller har fått arven. Arvekravet foreldes heller ikke hvis disse arvingene har godkjent kravet før fristen er ute.

Krav på arv foreldes ikke så lenge arvelaterens dødsbo er under offentlig skifte. Er boet overtatt av arvelaterens ektefelle eller samboer etter reglene om uskifte, løper foreldelsesfristen først fra ektefellens eller samboerens død. Skiftes uskifteboet før den lengstlevende ektefellen eller samboeren er død, løper fristen fra avslutningen av skiftet hvis arvingen visste om skiftet. Følger det av arvelaterens testament at arvingen ikke kan gjøre arvekravet gjeldende ved arvelaterens død, løper fristen først fra det tidspunktet kravet kunne vært gjort gjeldende.

§ 72 Fradømmelse av arverett

Blir noen dømt for en straffbar handling mot den han eller hun skulle arve, og arvelateren dør eller mister testasjonsevnen på grunn av handlingen, kan gjerningspersonen helt eller delvis fradømmes retten til arv og uskifte.

Blir noen dømt for en straffbar handling mot arvingen etter en arvelater som også gjerningspersonen kan få arverett etter, og arvingen dør på grunn av handlingen, kan gjerningspersonen helt eller delvis fradømmes retten til arv og uskifte. Det samme gjelder om noen blir dømt for en straffbar handling som er årsak til at et barn som er unnfanget, ikke blir født levende, og barnet hadde hatt en minst like god arverett som gjerningspersonen.

Første og annet ledd gjelder også hvis dommen går ut på at vedkommende ikke kan straffes på grunn av vilkårene i straffeloven § 20.

Avgjørelse om tap av retten til arv og uskifte etter første til tredje ledd treffes ved dom. Krav om slik dom kan fremsettes av enhver som får rett til arv eller større arv hvis kravet tas til følge. I en offentlig straffesak om handlingen kan dessuten påtalemyndigheten fremsette et slikt krav. Retten kan i en offentlig straffesak av eget tiltak fradømme noen retten til arv og uskifte selv om ingen har krevd det.

Blir noen fradømt retten til arv etter denne paragrafen, skal arven gå som om vedkommende var død før arven falt.

Reglene i denne paragrafen er ikke til hinder for at arveretten blir gitt tilbake ved testament. Et slikt testament gjelder bare når det er stadfestet av Kongen.

Kapittel 9. Avtaler om arv

§ 73 Arvingens råderett over fremtidig og falt arv

En avtale om å selge, pantsette eller foreta andre disposisjoner over fremtidig arv er ikke gyldig uten særskilt hjemmel i lov. Med fremtidig arv menes også retten til arv når arvelaterens ektefelle eller samboer sitter i uskifte.

Første ledd er ikke til hinder for at arvingene før arvefallet avtaler hvordan eiendeler skal deles mellom dem i det fremtidige skifteoppgjøret.

Etter arvefallet kan arvingen rå over arven. Arvingen kan likevel ikke overføre de rettighetene som tilkommer en arving under skiftet, på annen måte enn ved å gi avkall på arven.

Arvingens kreditorer kan ta utleggspant i falt arv, men ikke i fremtidig arv.

§ 74 Avkall på arv

En arving kan gi helt eller delvis avkall på fremtidig eller falt arv. Arv som det er gitt avkall på, fordeles som om arvingen var død før arvelateren.

En ektefelle eller samboer kan gi avkall på retten til uskifte.

Avkall på fremtidig arv gis overfor arvelateren. Avkall på falt arv gis overfor dødsboet.

Avkall på arv etter den førstavdøde ektefellen eller samboeren kan gis overfor den lengstlevende i uskifte.

§ 75 Avkorting i arv

Har en livsarving mottatt en ytelse av økonomisk verdi fra arvelateren, skal ytelsen avkortes i livsarvingens arv hvis dette var satt som en betingelse for ytelsen. En betingelse om avkorting bør være skriftlig og gjort kjent for de andre livsarvingene.

Hvis ikke noe annet er satt som betingelse for ytelsen, skal følgende gjelde for avkortingen:

- a) Avkortingsbeløpet settes til verdien av ytelsen da den ble mottatt.
- b) Hvis avkortingsbeløpet er større enn livsarvingens rett til arv, plikter ikke arvingen å tilbakeføre noe til dødsboet.
- c) Hvis livsarvingen som har mottatt ytelsen, dør før arvelateren, skal avkortingen gjøres i arven til livsarvingens livsarvinger.
- d) Avkortingsbeløpet får betydning bare for fordelingen mellom livsarvingene og deres linjer og ikke for beregningen av ektefellens andel av felleseiet eller ektefellens eller samboerens arv, eller for hva arvelateren kan rå over ved testament.

Kapittel 10. Fordeling av formuen når den avdøde ikke har arvinger

§ 76 Fordeling av formuen når den avdøde ikke har arvinger

Hvis den avdøde ikke har arvinger etter loven eller etter testament, skal nettoformuen gå til frivillig virksomhet til fordel for barn og unge. Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om ordningen med fordeling av formuen til slik virksomhet.

I særlige tilfeller kan departementet etter søknad bestemme at hele eller deler av formuen skal gå til slektninger eller andre som har stått den avdøde nær. Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om slik fordeling av formuen.

§ 77 Avgjørelser ved skiftet når formuen skal fordeles etter § 76

Når det er slått fast at den avdøde ikke har arvinger, jf. § 76, treffer departementet de avgjørelsene under skiftet som ellers treffes av arvingene, slik som avgjørelser om salg av eiendeler. Departementet skal påse at utgiftene til bobehandling, gravferd og gravlegat mv. blir dekket. Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om oppgavene etter første og annet punktum.

Kapittel 11. Internasjonal arverett

§ 78 Lovvalg

Hvis ikke noe annet følger av overenskomst etter § 82, skal arveretten i den staten der arvelateren ved sin død hadde sitt vanlige bosted, anvendes.

§ 79 Arvelaterens adgang til å foreta lovvalg

En arvelater kan bestemme at retten til arv etter ham eller henne skal avgjøres etter arveretten i den staten der han eller hun er eller har vært statsborger. Et slikt

lovvalg er likevel ikke gyldig hvis arvelateren er norsk statsborger ved dødsfallet.

Lovvalget skal være uttrykkelig og i testaments form.

En ektefelles eller samboers arverettigheter etter denne loven kan begrenses ved et lovvalg etter første ledd bare hvis han eller hun har fått kunnskap om lovvalget før arvelaterens død. Villkåret om at ektefellen eller samboeren må ha fått kunnskap om lovvalget, gjelder ikke hvis det var umulig eller urimelig vanskelig å varsle ektefellen eller samboeren om lovvalget.

Tredje ledd gjelder tilsvarende for lovvalg etter konvensjon 19. november 1934 mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige om arv og dødsboskifte artikkel 3.

§ 80 Formkrav for testamenter

Selv om et testament ikke oppfyller formkravene i kapittel 7, er det likevel formgyldig hvis det oppfyller formkravene

- a) på det stedet der testamentet ble opprettet
- b) i en stat der testatoren var statsborger enten ved dødsfallet eller da testamentet ble opprettet
- c) på det stedet der testatoren hadde domil eller sitt vanlige bosted enten ved dødsfallet eller da testamentet ble opprettet, eller
- d) på det stedet der en fast eiendom ligger, så langt testamentet gjelder denne eiendommen.

Reglene i første ledd gjelder tilsvarende for tilbakekall eller endring av et testament. Formkravene til tilbakekall er oppfylt også når tilbakekallet oppfyller formkravene i den staten der testamentet var gyldig etter første ledd.

§ 81 Grunnleggende rettsprinsipper (ordre public)

En regel i fremmed rett har virkning i Norge bare så langt den ikke leder til et resultat som er uforenlig med grunnleggende prinsipper i norsk rett.

§ 82 Overenskomst med fremmed stat

Det kan i overenskomst med fremmed stat fastsettes internasjonal-privatretslige regler på arve- og skifterettens område. Når Norge har inngått en slik overenskomst, kan Kongen kunngjøre den som gjeldende med lovs kraft her i riket og gi de forskrifter som trengs til gjennomføring av overenskomsten.

Tredje del. Skifte av dødsbo

Kapittel 12. Skiftemyndigheten. Kompetanse og generelle saksbehandlingsregler

§ 83 Skiftemyndigheten

Tingretten er skiftemyndighet. Kongen kan bestemme at skiftemyndigheten kan legges til en særskilt domstol.

§ 84 Skiftemyndighetens stedlige kompetanse

Behandlingen av et dødsbo foretas av tingretten i den rettskretsen der arvelateren ved dødsfallet hadde sitt alminnelige verneting etter tvisteloven § 4-4. Kan det ikke påvises noe alminnelig verneting, behandles boet av tingretten i den rettskretsen der arvelateren oppholdt seg ved dødsfallet. Etterlater arvelateren seg ektefelle, og det er et felleseie som også skal skiftes, eller skal det skiftes etter at en ektefelle eller samboer har sittet i uskifte, behandles boet av tingretten i den rettskretsen der ektefellen eller samboeren har sitt alminnelige verneting, eventuelt oppholdssted hvis det ikke kan påvises noe alminnelig verneting etter tvisteloven § 4-4.

Skifte av arv som etter § 125 eller § 146 er satt av til en arving som er forsvunnet eller uten kjent oppholdssted, foretas av tingretten på det stedet der arven først falt.

Kreves det skifte etter § 85 uten at arvelateren hadde sitt vanlige bosted i Norge, foretas skiftet ved tingretten for Oslo.

Det kan ikke vedtas en annen tingrett enn den som følger av loven.

Den tingretten som er kompetent til å behandle boet, kan beslutte at bobehandlingen skal overføres til en annen tingrett etter reglene i domstolloven § 38. Arvingene anses som parter etter de nevnte reglene. Det samme gjør kreditorene i et dødsbo som nevnt i § 175.

§ 85 Skiftebehandling i Norge. Lovvalg

Hvis ikke noe annet følger av overenskomst etter § 82, kan det kreves skifte for norsk skiftemyndighet når arvelateren ved sin død hadde sitt vanlige bosted i Norge.

Hvis arvelateren ved sin død ikke hadde sitt vanlige bosted i Norge, og det ikke kreves skifte i den staten der han eller hun hadde sitt vanlige bosted, kan formue i Norge skiftes her hvis det begjæres av en person som nevnt i § 127 og skiftemyndigheten finner det hensiktsmessig. På samme vilkår kan også formue i utlandet skiftes her hvis arvelateren var norsk statsborger eller ved sin død hadde alminnelig verneting i Norge.

Skiftebehandling for norsk skiftemyndighet gjennomføres etter norsk lov.

§ 86 Inhabilitet

For dommeren i en skiftesak gjelder reglene om inhabilitet i domstolloven kapittel 6. De nevnte reglene gjelder så langt de passer også for bostyrere og for vitner som engasjeres etter § 91 tredje ledd.

§ 87 Rett til innsyn i testament hos tingretten etter arvelaterens død

Er arvelateren død og etterlater seg et testament, kan den som uten testamentet ville ha hatt rett til arv et-

ter loven, kreve innsyn i testamentet hos tingretten. Den som er tilgodesett i testamentet, kan kreve innsyn i den delen av testamentet som gjelder hans eller hennes rettigheter i boet. Retten kan også ellers gi innsyn i testamentet i den utstrekning den som ber om innsyn, har behov for dette for å kunne vurdere sine rettigheter i boet. Foreligger det et gjensidig testament, er innsynsretten etter første og annet punktum ved den førstavdødes død begrenset til den delen av testamentet som gjelder arven etter den førstavdøde.

Overtas boet til privat skifte, overlates testamentet til arvingene, men retten skal beholde en kopi.

§ 88 Oppgaver etter loven som kan delegeres til saksbehandlere

Hvis arbeidsforholdene gjør det hensiktsmessig, kan domstollederen delegere følgende oppgaver etter denne loven til en saksbehandler ved domstolen:

- å utstede formuesfullmakter og bankboksfullmakter, jf. § 92
- å utstede skifteattester og uskifteattester, jf. §§ 118 og 97
- å fastsette sikkerheten for skifteomkostningene, jf. § 132
- å oppnevne bostyrer, jf. § 134 annet ledd.

Finner domstollederen det ubetenkelig, og arbeidsforholdene gjør det hensiktsmessig, kan domstollederen også delegere til en saksbehandler å styre skiftesamlinger og å avgjøre andre administrative spørsmål.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om delegasjon til saksbehandlere av oppgaver i forbindelse med dødsfalls- og bobehandlingen.

Kapittel 13. Perioden fra dødsfallet og frem til skifteform er valgt

§ 89 Melding om dødsfall. Opplysninger om den avdøde

Dødsfall skal straks meldes til tingretten eller til namsmannen eller lensmannen der dødsfallet fant sted. Meldingen skal gis av legen som utstedte dødsattesten, av den avdødes ektefelle, samboer eller nærmeste slektninger eller av person som var til stede ved dødsfallet. Den meldepliktige kan gi en annen i oppdrag å melde dødsfallet på sine vegne. Fører dødsfallet til at ingen lenger har foreldreansvaret for et barn, skal det opplyses om dette.

Ektefelle, samboer, de nærmeste slektningene og testamentsarvinger etter den avdøde plikter å gi opplysninger om det de vet om den avdødes formuesforhold og slektskapsforhold og om andre spørsmål som har betydning for den videre behandlingen av dødsboet, herunder om de kjenner til om den avdøde har opprettet testament.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om melding etter første ledd, herunder om innholdet i meldingen, til hvem meldingen skal gis, og hvordan opplysningene skal behandles og meldes videre. I forskriften kan det gjøres unntak fra reglene i første ledd.

§ 90 Tingrettens innledende behandling

Når tingretten mottar meldingen om dødsfallet, skal den kontrollere om den avdøde har innlevert testament til en domstol, jf. § 63. Retten bør, i den utstrekning den finner det hensiktsmessig, av eget tiltak søke å finne frem til mulige slektsarvinger som kan ha krav på arv etter den avdøde.

Retten skal så snart som mulig varsle dem som etter loven kan ha krav på arv, med mindre de må antas å ha kunnskap om dødsfallet. Foreligger det et testament, skal retten uten opphold gi melding til den eller dem som etter testamentet har rettigheter i boet, om disse rettighetene. Er noen av arvingene mindreårige eller frattatt rettslig handleevne, skal retten varsle fylkesmannen. Går et testament ut på at det skal opprettes en stiftelse, skal retten varsle medlemmene av stiftelsens styre, eventuelt den eller dem som skal oppnevne stiftelsens styre, og Stiftelsestilsynet.

Retten kan om nødvendig kreve bistand fra politiet for å finne ut hvor personer oppholder seg.

Retten skal gi nødvendig veiledning slik at de som kan ha rettigheter i boet, kan ivareta sine interesser.

Inngår det en landbrukseiendom i boet, skal tingretten melde fra til landbruksmyndighetene i den kommunen eiendommen ligger, om hvem som er arvinger i boet.

§ 91 Registrering og sikring av boets eiendeler

Enhver som har rettigheter i boet, kan kreve at retten foretar en foreløpig registrering eller nødvendig sikring av boets eiendeler. Retten bestemmer omfanget av registreringen eller sikringen og om det i forbindelse med registreringen samtidig skal skje en veiledende verdsettelse av eiendelene. Ved avgjørelsen skal det tas hensyn til behovet for å verne rekvirentens interesser.

Retten kan av eget tiltak ta de skritt som er nødvendige for å sikre boets eiendeler. For fast eiendom kan retten om nødvendig tinglyse en erklæring om at eiendommen tilhører dødsboet. Det samme gjelder for andre typer eiendeler som er registrert i liknende offentlige registre.

Retten bestemmer måten registreringen eller sikringen etter første eller annet ledd skal gjennomføres på. Rekvirenten og arvingene skal varsles om registreringen eller sikringen og har rett til å være til stede, med mindre dette vil vanskeliggjøre gjennomføringen av tiltaket. § 131 første ledd annet punktum gjelder tilsvarende. Retten kan bestemme at et vitne skal være til stede.

Retten kan engasjere hjelp til å utføre oppgavene etter første og annet ledd. Retten kan om nødvendig be politiet om bistand.

Rekvirenten skal legge ut for omkostningene ved tiltak etter første ledd. Retten kan bestemme at de antatte omkostningene skal innbetales forskuddsvis. Åpnes det offentlig skifte, skal omkostningene ved tiltaket dekkes av boet. Ved privat skifte skal utlegget behandles som et krav på arvelateren. Retten kan likevel bestemme at omkostningene skal dekkes av rekvirenten hvis tiltaket først og fremst tilgodeser rekvirentens særlige interesser. Beslutter retten sikring av eget tiltak etter annet ledd, skal omkostningene både ved privat og offentlig skifte dekkes av boet.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om registrering og sikring av boets eiendeler, herunder regler om godtgjørelse for arbeidet.

§ 92 Formuesfullmakter og bankboksfullmakter mv.

Retten kan gi arvingene fullmakt til innsyn i arvelaterens formues- og gjeldsforhold, herunder opplysninger om fastsetting av skatt, jf. skatteforvaltningsloven § 3-3 bokstav k. Slik fullmakt kan ikke gis til arvinger som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi. Fullmakt etter første punktum gir rett til innsyn i saldoen på arvelaterens bankkonti på dødsfallstidspunktet, samt transaksjonsdata de tre siste månedene før dødsfallet. Finansinstitusjonen skal, når særlige grunner tilsier det, gi innsyn også i transaksjonsdataene for de siste tolv månedene før dødsfallet. For innsyn i eldre transaksjonsdata må det foreligge ekstraordinære omstendigheter.

Retten kan gi et begravelsesbyrå fullmakt til innsyn i arvelaterens siste års skattemelding og fastsetting av skatt for siste år hvis begravelsesbyrået har behov for dette som følge av at det er gitt i oppdrag å søke om gravferdsstønad.

Retten kan gi fullmakt til å gjennomgå arvelaterens bankboks. En av finansinstitusjonens ansatte skal være til stede når bankboksen går gjennom.

§ 93 Kunngjøring av frist for å melde krav (proklama) før skifteform er valgt

Før det er avgjort om boet skal skiftes privat eller offentlig, skal retten, hvis noen av arvingene krever det, kunngjøre en frist for kreditorene til å melde sine krav etter reglene om proklama i §§ 100 til 103.

§ 94 Testamentarisk bestemmelse om opprettelse av en stiftelse

Går et testament ut på at det skal opprettes en stiftelse, skal arvingene innkalles til et forberedende rettsmøte. § 131 første og fjerde ledd gjelder tilsvarende.

Rettsgebyrloven § 16 nr. 3 gjelder ikke. Bestrider noen av arvingene stiftelsens arverett, skal tingretten åpne offentlig skifte etter reglene i § 129 annet ledd. Bestrider en arving stiftelsens arverett under et privat skifte, må arvingen kreve offentlig skifte.

Stiftelsestilsynet kan representere stiftelsen under privat skifte og offentlig skifte hvis stiftelsen er uten et kompetent styre. Stiftelsestilsynet kan kreve å bli holdt orientert om avgjørelser som treffes i forbindelse med privat skifte og offentlig skifte.

Kapittel 14. Bo som ikke skal skiftes

§ 95 Fullmakt til å disponere uten skifteattest i bo der den avdødes eiendeler er av liten verdi

Hvis den avdødes brutto eiendeler etter at begravelsesutgiftene er dekket, må antas å være av liten verdi, kan retten gi en person som har ordnet med begravelser, eller en annen som har stått den avdøde nær, fullmakt til å disponere over den avdødes eiendeler. Denne personen er ansvarlig for at den avdødes og boets forpliktelser blir dekket innenfor rammen av eiendelene som er overlatt til ham eller henne.

Viser det seg senere at den avdøde hadde eiendeler av større verdi enn antatt, gjelder reglene ellers i loven. Eiendelene som er stilt til disposisjon etter første ledd, inngår da ikke i boet, med mindre retten bestemmer det.

§ 96 Melding om uskifte mv.

En ektefelle eller samboer som vil gjøre bruk av retten til uskifte etter kapittel 5 eller 6, må sende melding til tingretten innen 60 dager etter dødsfallet. Retten kan fastsette en kortere eller lengre frist hvis den finner grunn til det, og forlenge en fastsatt frist. I meldingen til tingretten skal det opplyses om navn på arvingene og gis en oppstilling over arvelaterens og den lengstlevende ektefellens eller samboerens eiendeler og forpliktelser. Meldingen bør også inneholde opplysninger om arvingenes alder og adresse.

Hvis uskifteboet omfatter særeiemidler og ikke skal deles likt ved et senere skifte, jf. § 29 tredje ledd første punktum, skal den lengstlevende ektefellen og arvingene gi en felles erklæring til tingretten om verdien av særeiemidlene og felleseiemidlene. Hvis den lengstlevende ektefellen og arvingene ikke blir enige om verdien, skal den lengstlevende kreve registrering og verdsettelse gjennom tingretten. I registreringen og verdsettelsen skal det også opplyses hvor mye som har vært felleseiemidler, hvor mye som har vært særeiemidler for hver av ektefellene, og hvilke forpliktelser ektefellene svarer for sammen og hver for seg. Reglene i § 91 første ledd og tredje til sjette ledd gjelder tilsvarende.

Er det en samboer som vil gjøre bruk av retten til uskifte etter kapittel 6, gjelder reglene i annet ledd tilsvarende for å fastslå forholdet mellom samboernes eiendeler og forpliktelser.

Er den lengstlevende ektefellen eller samboeren eller noen av arvingene under vergemål, skal retten sende fylkesmannen der personen bor, opplysninger om melding, erklæring, registrering og verdsettelse som nevnt i første til tredje ledd. For arving under vergemål skal fylkesmannen vurdere om det skal oppnevnes setteverge etter vergemålsloven § 34.

Fristen etter første ledd er ikke til hinder for at et bo under offentlig skifte tilbakeleveres til arvelaterens ektefelle eller samboer til uskifte etter reglene i § 158 annet ledd. Fristen etter første ledd er heller ikke til hinder for at arvelaterens ektefelle eller samboer overtar boet i uskifte etter at privat skifte er påbegynt, så lenge skiftet ikke er avsluttet.

§ 97 Uskifteattest

Retten skal så snart det er avklart at vilkårene for uskifte er oppfylt, og fylkesmannen eventuelt er varslet etter § 96 fjerde ledd, utstede en uskifteattest. Ved privat skifte mellom den lengstlevende og de av arvelaterens arvinger som har krav på arven straks, skal uskifteattesten utstedes når arvingene gir samtykke til det eller bekrefter at det er inngått bindende avtale om oppgjøret. Ved uskifteattesten blir den lengstlevende ektefellen eller samboeren legitimert til å rå over arvelaterens eiendeler.

Kapittel 15. Felles bestemmelser for privat og offentlig skifte

I. Generelle bestemmelser om skifte

§ 98 Skifte av dødsbo. Skifteformene

Skifte av dødsbo gjennomføres etter reglene i kapittel 15 til 17. Med dødsbo menes alle eiendelene og forpliktelsene arvelateren etterlater seg. Med skifte av dødsbo menes oppgavene som skal utføres frem til forpliktelsene i boet er dekket og eiendelene fordelt mellom arvingene.

Et dødsbo kan skiftes privat eller offentlig. Et dødsbo kan skiftes privat bare hvis ansvaret for arvelaterens forpliktelser er overtatt etter reglene i § 116 og det ikke åpnes offentlig skifte etter reglene i §§ 127, 128 eller 129.

Skifte av dødsbo skal søkes gjennomført slik at omkostningene står i forhold til de verdiene det gjelder.

§ 99 Testamentsfullbyrder

Arvelateren kan i testament fastsette at en bestemt, navngitt person skal gjennomføre skiftet (testamentsfullbyrder). En slik bestemmelse er ikke bindende for ar-

velaterens livsarvinger eller ektefelle eller for samboer med rett til arv etter loven. En slik bestemmelse er ikke til hinder for at personer som nevnt i § 127 kan kreve offentlig skifte.

Ved privat skifte opptrer testamentsfullbyrderen som fullmektig hvis ikke noe annet følger av testamentet. Ved offentlig skifte skal testamentsfullbyrderen oppnevnes som bostyrer.

I særlige tilfeller kan retten bestemme at skiftet kan gjennomføres uten bistand eller uten fortsatt bistand fra testamentsfullbyrderen.

II. Proklama – kunngjøring av frist for kreditorene til å melde sine krav

§ 100 Utstedelse av proklama. Melding til kreditorer utenfor Norge

I tilfeller som nevnt i §§ 20, 35, 93, 121 og 142 skal arvelaterens kreditorer ved proklama gis melding om dødsfallet og oppfordring til å melde sine krav.

Det skal ikke utstedes mer enn ett proklama for hvert bo.

Samtidig med kunngjøringen av proklamaet skal det gis særlig melding om dødsfallet og om at det er utstedt proklama, til kjente kreditorer med bopel utenfor Norge.

§ 101 Proklamaets innhold. Kunngjøring

Proklamaet skal inneholde:

- a) arvelaterens navn, fødselsnummer og bopel
- b) en oppfordring til kreditorene om å melde sine krav og med opplysning om at kravene ellers vil gå tapt, jf. § 102 første ledd annet punktum
- c) fristen for å melde krav, jf. § 102 første ledd første punktum
- d) opplysninger om hvem krav skal meldes til.

Krav skal meldes til den retten som behandler boet, eller til den som er oppnevnt som bostyrer. Ved privat skifte skal krav meldes til en person med bopel i Norge.

Proklamaet kunngjøres i Norsk lysingsblad og ved to innrykk i en avis som er alminnelig lest på stedet der arvelateren hadde sin siste bopel. Omkostningene ved kunngjøringen dekkes av boet under offentlig skifte og i andre tilfeller av den som har krevd proklama.

§ 102 Melding av krav og virkning av proklamaet

Fristen etter proklamaet for å melde krav er seks uker fra siste kunngjøring. Krav som ikke meldes innen fristen, faller bort hvis ikke noe annet følger av lov.

Proklamaet har betydning bare for de krav som påhviler arvelateren.

Proklamaet har ikke betydning for krav som bygger på eiendomsrett. Proklamaet har heller ikke betydning

for tilbakeholdsrett og panterett. Foreldelsesloven § 25 gjelder tilsvarende.

§ 103 Forhold som har samme virkning som å melde krav

Samme virkning som å melde krav har det:

- a) at arvingene erkjenner kravets riktighet overfor kreditor, bostyreren eller tingretten
- b) at kravet er blitt meldt under gjeldsforhandling eller konkurs i skyldnerens bo hvis dødsfallet fant sted før gjeldsforhandlingen eller konkursen ble avsluttet
- c) at sak er anlagt mot arvingene.

I tilfelle som nevnt i første ledd bokstav c gjelder foreldelsesloven § 15 nr. 2 og § 22 nr. 1 tilsvarende.

Saksanlegg overfor en enkelt av arvingene avbryter ikke fristen for de andre. Den saksøkte kan likevel holde sitt regresskrav åpent hvis han eller hun innen en måned etter utløpet av proklamafristen melder kravet på foreskrevet måte.

III. Arvingenes rett til å overta eiendeler på skiftet. Verdsettelse og oppgjør

§ 104 Rett til å overta eiendeler og rett til å kreve eiendeler solgt

En arving kan overta bestemte eiendeler i boet hvis det ikke er noen av de andre arvingene som motsetter seg dette. Er det uenighet om en arving skal få overta en eiendel, kan arvingen overta eiendelen hvis gode grunner taler for det, og det ikke er noen rimelig grunn for de andre arvingene til å motsette seg det. Ved offentlig skifte skal retten påse at avgjørelsen ikke blir til skade for en arving som er under vergemål, som er forhindret fra selv å gjøre sine ønsker gjeldende, eller som er forhindret fra selv å være til stede under skiftet.

Enhver arving kan kreve at eiendeler i boet som ikke blir overtatt etter første ledd eller etter §§ 108, 113 eller 114, blir solgt. Dette kan likevel ikke kreves av en arving som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi. Ved offentlig skifte kan retten bestemme at eiendelene skal selges hvis arvingene ikke blir enige om fordelingen.

Ekteskapsloven § 71 første ledd annet punktum og annet, tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende. Ved offentlig skifte kan retten bestemme at salg skal skje bare blant arvingene eller noen av dem.

Reglene i denne paragrafen gjelder bare hvis ikke noe annet følger av denne loven eller av testament.

§ 105 Verdsettelse av eiendelene

Eiendeler i boet som skal overtas etter §§ 104, 108, 113 eller 114, overtas til den verdien arvingene er enige om. Hvis ikke noe annet er bestemt i arvelaterens testa-

ment, kan arvingene avtale hvordan en eiendel skal verdsettes, og om verdsettelsen skal være veiledende eller bindende.

Når en arving skal overta en eiendel etter § 104, er det verdien på det tidspunktet da det ble bestemt hvem som skal overta eiendelen, som skal legges til grunn for oppgjøret, hvis ikke arvingene avtaler noe annet.

§ 106 Verdsettelse ved skiftetakst

Blir arvingene ikke enige etter § 105, verdsettes eiendelen etter begjæring ved skiftetakst. Taksten skal svare til eiendelens omsetningsverdi hvis ikke noe annet er bestemt.

Skiftetaksten hører under tingretten og holdes av tre skjønnsmedlemmer. Taksten fastsettes i rettsmøte. Dommeren styrer og deltar i taksten hvis noen gjør gjeldende rett på skiftet til å overta en eiendom på grunnlag av odels- eller åsetesrett, eller hvis dommeren ellers finner grunn til det. Deltar dommeren i taksten, settes retten med to eller fire skjønnsmedlemmer etter dommerens beslutning. Omkostningene ved skiftetaksten dekkes av boet. Ved privat skifte skal den som begjærer skiftetaksten, innbetale de antatte omkostningene forskuddsvis.

Overtakst hører under tingretten, men retten settes med en annen dommer enn den dommeren som har holdt skiftetaksten. Ved overtakst deltar fire skjønnsmedlemmer. Dommeren styrer og deltar alltid i overtaksten. For saksomkostninger ved overtaksten gjelder reglene i tvisteloven kapittel 20.

Skiftetakst og overtakst kan fremmes selv om partene uteblir.

Der det er bestemt forkynnelse, kan det ved skiftetakst og overtakst i stedet gis meddelelse. For øvrig gjelder skjønnslovens bestemmelser om skjønn tilsvarende så langt de passer på skiftetakst og overtakst.

§ 107 Oppgjør

Den som på skiftet overtar eiendeler etter §§ 104, 108, 113 eller 114 som overstiger verdien av den arven han eller hun har krav på, skal betale det overskytende til boet.

Overtar en arving fast eiendom eller andel av fast eiendom eller andel eller aksje i boligselskap eller obligasjon som rett til leie av bolig er knyttet til, kan denne arvingen i stedet utstede en fordring til de andre arvingene med pantesikkerhet i eiendommen eller rettigheten. Første punktum gjelder likevel ikke så langt innbetalningen er nødvendig for å dekke arvelaterens og boets forpliktelser etter § 123 eller § 143.

Fordring som nevnt i annet ledd kan fra begge sider sies opp med et varsel på seks måneder. Renten tilsvarende mellomrenten etter § 144.

En arving må finne seg i at et krav som arvelateren hadde på ham eller henne, blir avregnet i arven med full verdi.

§ 108 Særlige regler for eiendom som overtas på grunnlag av odels- eller åsetesrett

En arving som har odels- eller åsetesrett, kan kreve å få overta den eiendommen som retten er knyttet til, på skiftet, jf. odelsloven §§ 19 og 51. Under offentlig skifte kan tingretten eller bostyreren sette en frist på inntil seks måneder for arvinger med odels- eller åsetesrett til å melde fra om det blir gjort krav gjeldende etter første punktum. Den som ikke melder fra innen fristen, taper retten til odelsløsning overfor den som eiendommen overføres til. Overfører boet eiendommen til en med dårligere odelsprioritet, blir den som ikke gir melding, stående etter erververen og dennes linje i odelsrekken.

Eiendom som overtas på grunnlag av odels- eller åsetesrett, verdsettes etter reglene i odelsloven.

For eiendom som overtas på grunnlag av odels- eller åsetesrett, gjelder § 143 annet ledd slik at kreditorer som ikke på annen måte kan få dekning, i stedet gis krav på den odels- eller åsetesberettigete arvingen med pantesikkerhet i eiendommen så langt taksten rekker. § 107 tredje ledd første punktum gjelder tilsvarende.

IV. Når arvelateren etterlater seg ektefelle eller samboer

§ 109 Delingen av felleseiet

Felleseie mellom arvelaterens dødsbo og arvelaterens ektefelle deles beløpsmessig etter reglene i ekteskapsloven kapittel 15. Felleseiet deles før dødsboet skiftes. Særeie trekkes inn i skiftet i den utstrekning dette følger av ekteskapsloven eller loven her.

Var arvelateren insolvent, er det bare arvelaterens rådgighetsdel av felleseiet som anses som hans eller hennes dødsbo.

§ 110 Fortegnelse over eiendeler og forpliktelser

Hvis retten ber om det, skal ektefellen sette opp en fortegnelse over sine eiendeler og forpliktelser og opplyse om eiendelene er felleseie, særeie eller i sameie mellom ektefellene.

Hvis retten ber om det, skal en gjenlevende samboer sette opp en fortegnelse over sine eiendeler og forpliktelser og opplyse om eiendelene er i sameie mellom samboerne.

§ 111 Råderetten over eiendeler under skiftet og vederlag for bruk

Ektefellen eller samboeren beholder vederlagsfritt råderetten over sine eiendeler under skiftet. Om ikke

noe annet avtales, kan det når det har gått ett år etter dødsfallet, kreves vederlag for bruk av eiendeler som fullt ut var eid av arvelateren. Det samme gjelder for bruk av eiendeler som var i sameie mellom ektefellene eller samboerne, slik at vederlaget svarer til arvelaterens sameieandel.

Er det ved utløpet av ettårsfristen i første ledd ikke avklart hvem som skal overta felles bolig og løsøre, har ektefellen eller samboeren vederlagsfri bruksrett til disse eiendelene frem til dette er avklart. Trekker skiftet ut, eller er det ellers åpenbart urimelig at bruksretten er vederlagsfri, kan retten bestemme at det skal kreves vederlag for bruken.

Er det en fare for at ektefellen eller samboeren på en utilbørlig måte forsinker gjennomføringen av skiftet eller forringer dødsboets krav, kan retten frata ham eller henne råderetten over eiendelene.

§ 112 Kreditorenes dekningsgrunnlag

Ektefellens kreditorer kan frem til skiftet er avsluttet kreve dekning i hans eller hennes eiendeler. For forpliktelser som ektefellen har pådratt seg etter at arvelateren døde, kan det likevel ikke tas utlegg i eiendeler som skal deles.

§ 113 Retten til å overta eiendeler som er i felleseie

Hvis det ikke vil være åpenbart urimelig, har ektefellen rett til å overta bestemte eiendeler som han eller hun fullt ut eller for det vesentlige har brakt inn i felleseiet.

Hvis det ikke vil være åpenbart urimelig, har ektefellen rett til å overta følgende eiendeler uten hensyn til hvem av ektefellene som har brakt eiendelen inn i felles-eiet:

- a) boligeiendom som har vært brukt som felles bolig
- b) andel eller aksje i boligselskap eller obligasjon som ektefellenes rett til leie av felles bolig har vært knyttet til
- c) løsøre som har hørt til innboet i ektefellenes felles bolig
- d) løsøre som ektefellen trenger til å fortsette sin næring.

Har boligen vært brukt også til ervervsvirksomhet eller andre formål, gjelder første punktum bare hvis det hovedsakelige formålet har vært å tjene som felles bolig, og de øvrige arvingene ikke har rimelig grunn til å motsette seg at eiendelen blir overtatt av ektefellen.

Ektefellens rett etter denne paragrafen til å overta eiendom gjelder også eiendom som noen annen har odels- eller åsetesrett til.

Ved offentlig skifte gjelder § 104 første ledd tredje punktum tilsvarende.

Ved salg av eiendeler i boet til andre enn arvingene har ektefellen forkjøpsrett under ellers like vilkår.

§ 114 Retten til å overta eiendeler ved særeie eller samboerskap

Hvis ikke særlige grunner tilsier noe annet, har ektefellen rett til å overta bolig og løsøre som nevnt i § 113 annet ledd som var arvelaterens særeie. § 113 tredje til femte ledd gjelder tilsvarende.

Ved samboerskap som omfattes av husstandsfellesskapsloven § 1, kan den gjenlevende samboeren overta bolig og innbo etter reglene i husstandsfellesskapsloven § 2.

§ 115 Tidspunktet for verdsettelse av eiendeler

Når ektefellen beholder egne eiendeler, er det verdien på tidspunktet for arvelaterens død som skal legges til grunn for oppgjøret. I andre tilfeller er det verdien på det tidspunktet det blir bestemt hvem som skal overta eiendelen, som skal legges til grunn, hvis ikke noe annet blir avtalt.

Kapittel 16. Privat skifte

§ 116 Ansvar for arvelaterens forpliktelser

Skal boet skiftes privat, må minst én av de myndige arvingene overfor retten påta seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser. Påtar flere arvinger seg dette ansvaret, er de fullt og solidarisk ansvarlige overfor kreditorene. De øvrige arvingene er ansvarlige for arvelaterens forpliktelser bare inntil verdien av sin arv.

Hvis boets eiendeler antas å være verdt mindre enn tre ganger grunnbeløpet i folketrygden, er ansvaret etter første ledd første og annet punktum begrenset til boets eiendeler etter at begravellesomkostningene er dekket.

Er ingen av arvingene myndige, kan boet skiftes privat uten at noen påtar seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser etter første ledd. Arvingene er da ansvarlige for arvelaterens forpliktelser bare inntil verdien av sin arv.

§ 117 Frist for å kreve privat skifte

Innen 60 dager etter dødsfallet eller innen en annen frist som retten setter, må en arving ha påtatt seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser etter § 116 første ledd hvis boet skal skiftes privat.

Fristen etter første ledd er ikke til hinder for at et bo under offentlig skifte tilbakeleveres til privat skifte etter § 158.

§ 118 Utstedelse av skifteattest

Er vilkårene for privat skifte oppfylt, utstedes skifteattest når fristen i § 117 første ledd er utløpt, eller tidligere om alle arvingene er enige om det.

Skifteattesten utstedes til den eller de av arvingene som innen utløpet av fristen i § 117 første ledd har på-

tatt seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser, jf. § 116 første ledd. I tilfeller som nevnt i § 116 tredje ledd utstedes skifteattesten til arvingenes verger. Er arvingene eller vergene enige, kan skifteattesten utstedes til én eller enkelte av dem, eller de kan utpeke en fullmektig for seg. Skal en testamentsfullbyrder gjennomføre skiftet, jf. § 99, utstedes skifteattesten til testamentsfullbyrderen.

I skifteattesten skal det opplyses om hvem som er arvinger i boet. Har en arving verge, skal også vergen angis hvis arvingen er mindreårig eller representasjon under skiftet faller inn under vergens mandat. I skifteattesten skal det også opplyses om hvem som har påtatt seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser.

Boet er overtatt til privat skifte når det er utstedt skifteattest. Den som skifteattesten er utstedt til, er legitimert til å rå over arvelaterens eiendeler og til å forplikte boet.

Foreligger det vesentlige feil ved skifteattesten, kan attesten kreves rettet. Avslag på skifteattest kan ankes.

Retten skal underrette samtlige kjente arvinger om innholdet i skifteattesten. Er noen av arvingene mindreårige eller fratatt rettslig handleevne, skal retten sende kopi av skifteattesten til fylkesmannen. Går et testament ut på at det skal opprettes en stiftelse, skal retten sende kopi av skifteattesten til Stiftelsestilsynet.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om skifteattester, herunder om hvem skifteattester skal utstedes til, og innholdet i skifteattester. Det kan i en slik forskrift gjøres unntak fra reglene i denne paragrafen.

§ 119 Oppgaver ved gjennomføringen av et privat skifte

Den eller de av arvingene som skifteattesten er utstedt til, gjennomfører det private skiftet. Oppgavene kan likevel fordeles til andre. Boet skal skiftes innen rimelig tid og på en måte som ivaretar arvingenes og øvrige rettighetshaveres interesser. Følgende oppgaver skal eller bør normalt utføres:

- a) Det skal skaffes oversikt over arvingene i boet og omfanget av den enkeltes arverett.
- b) Det skal skaffes oversikt over arvelaterens eiendeler og forpliktelser.
- c) Det skal sørges for at krav som eventuelt følger av arvelaterens gyldige testament, blir oppfylt, jf. § 124. Personer som ikke deltar i skiftebehandlingen, skal varsles om sine rettigheter i boet.
- d) Boets eiendeler skal tas vare på. Eiendelene skal sikres, holdes i stand og eventuelt forsikres på en betryggende og sedvanemessig måte.
- e) Det bør vurderes om det skal utstedes proklama hvis dette ikke allerede er gjort. Det skal utstedes proklama hvis en arving krever det etter § 121.

- f) Arvelaterens løpende forpliktelser (for eksempel som følge av abonnementer, medlemskap eller avtaler om varer eller tjenester) bør avsluttes.
- g) Det skal leveres skattemelding for inneværende år og for foregående år dersom denne ikke allerede er levert, slik at rett fastsetting av skatt kan legges til grunn for booppgjøret.
- h) Boets og arvelaterens forpliktelser skal dekkes, eller det skal settes av midler til dette, jf. §§ 122 og 123. Boets utestående krav skal inndrives.
- i) Det skal avklares om arvinger ønsker å overta eiendeler på skiftet eller om eiendelene skal selges, jf. §§ 104 til 115. Det skal gjennomføres salg av de eiendelene som skal selges.
- j) Det bør settes opp et forslag til fordelingen av eiendelene i boet. Når arvingene har blitt enige om fordelingen, bør det settes opp et dokument som viser hvordan boet er fordelt, og som undertegnes av arvingene.
- k) Eiendeler skal overføres til arvingene etter den fordelingen det er enighet om. Det bør sørges for omregistrering i offentlige registre. Ved overføring av fast eiendom bør det sørges for tinglysing.
- l) Dokumentasjon som viser at kreditorene har fått dekning, bør oppbevares på en betryggende måte. Det bør føres en oversikt over de ut- og innbetalinger som er foretatt under skiftet.

§ 120 Krav om enighet for beslutninger under skiftet

Beslutninger under skiftet krever enighet mellom arvingene. Arvingene kan likevel gi én eller noen myndighet til å treffe beslutninger som skal være bindende for alle.

Kravet om enighet i første ledd omfatter ikke arving som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi. Kravet om enighet omfatter heller ikke arving med ukjent adresse eller arving som ikke besvarer henvendelser om skiftet.

En arving kan forplikte de øvrige arvingene på boets vegne når det gjelder tiltak som er nødvendige og formidlingsmessige for å verne verdier i boet.

§ 121 Kunngjøring av frist for å melde krav (proklama)

En arving kan kreve at det kunngjøres en frist for kreditorene til å melde sine krav etter reglene om proklama i §§ 100 til 103 hvis ikke dette allerede er gjort etter § 93. Proklamaet utstedes av en som skifteattesten er utstedt til, eller av en denne har gitt fullmakt. Kreditorene kan innkalles ved proklama også etter at det private skiftet er avsluttet.

§ 122 Dekning av boets og arvelaterens forpliktelser

Arvingene skal sørge for at boets og arvelaterens forpliktelser dekkes under skiftet, med mindre forpliknelsen er bortfalt ved dødsfallet eller ved proklama.

Forpliktelserne bør dekkes i denne rekkefølgen:

- a) begravelsesomkostningene
- b) skifteomkostningene og andre massekrav
- c) fortrinnsberettigede krav etter dekningsloven §§ 9-3 og 9-4
- d) andre krav.

Er eiendelene i boet ikke tilstrekkelige til å dekke alle forpliktelserne i boet, eller er dette uklart, skal forpliktelserne dekkes i rekkefølgen som følger av annet ledd.

§ 144 om forsinkelsesrente og mellomrente gjelder tilsvarende.

§ 123 Rett til å kreve at forpliktelserne dekkes før utdeling av arv

En arving som har påtatt seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser, kan kreve at arvelaterens og boets forfalte forpliktelser blir dekket før noe av arven deles ut. For krav som ikke har forfalt, kan det kreves at det avsettes et beløp som dekker forpliknelsen, med mindre kravet er betryggende sikret ved pant i boets eiendeler.

§ 124 Oppfyllelse av bestemmelser i testament

Er det midler igjen etter at kreditorene er dekket eller sikret etter §§ 122 og 123, skal krav som følger av arvelaterens gyldige testament, og som ligger innenfor rammen av hva arvelateren kunne disponere over, oppfylles før resten av arven fordeles mellom arvingene. Dette gjelder likevel ikke for krav etter testamentet som forfaller på et senere tidspunkt, hvis det settes av midler til oppfyllelse av kravet.

Er det ikke tilstrekkelige eiendeler i boet til å dekke kravene som følger av testamentet, skal det skje en forholdsmessig avkorting. En testamentsarving som skal arve en bestemt ting, skal likevel gå foran en testamentsarving som skal arve en pengesum, hvis det ikke er grunn til å tro at arvelateren mente noe annet, jf. § 58 bokstav a.

§ 125 Arving som er forsvunnet eller uten kjent oppholdssted

Er en arving forsvunnet etter arvefallet eller fraværende uten kjent oppholdssted, skal det settes av arv til ham eller henne etter reglene i § 146.

§ 126 Tvister under privat skifte

Ved privat skifte har dødsboet ikke partsevne, jf. tvisteloven § 2-1. Parter i tvisten er den eller de av arvingene som reiser sak om et krav eller bestrider et krav.

Tvister under privat skifte behandles etter reglene i tvisteloven.

Omkostningene ved en tvist som avgjøres i boets favør, dekkes av boet som massekrav i den utstrekning saksanlegget har kommet boet til gode og saksomkostninger ikke er tilkjent.

En rettskraftig avgjørelse gjelder for og mot alle som har interesser i boet. Avgjørelsen skal legges til grunn for skiftet og har tvangskraft overfor arvingene.

Kapittel 17. Offentlig skifte

I. Åpning av offentlig skifte

§ 127 Hvem som kan kreve offentlig skifte

Tingretten åpner offentlig skifte i boet når det kreves av:

- a) en arving
- b) en kreditor som har tatt utlegg i en arvingens krav på arv
- c) en arvingens konkursbo
- d) fylkesmannen på vegne av en arving som er under vergemål, eller arvingens verge hvis dette omfattes av vergens mandat
- e) den som har et krav mot arvelateren, hvis det ikke er krevd privat skifte innen fristen etter § 117 første ledd
- f) den som har et krav mot arvelateren, hvis sannsynligheten for å få dekning vesentlig forringes som følge av arvingenes forhold.

Som arving etter første ledd bokstav a til d regnes ikke arving som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi. En slik arving kan likevel kreve offentlig skifte hvis vedkommende, når det har gått ett år etter dødsfallet, ennå ikke har mottatt det han eller hun har krav på, og de øvrige arvingene kan bebreides for dette.

Er arvingen mindreårig, fratatt rettslig handleevne på det økonomiske området eller i en tilstand som nevnt i § 139 annet ledd annet punktum, er det vergen som må kreve offentlig skifte på vegne av arvingen etter første ledd bokstav a.

§ 128 Arvelaterens adgang til å bestemme offentlig skifte

Arvelateren kan bestemme ved testament at boet skal skiftes offentlig. En slik bestemmelse er bindende for alle arvingene, herunder livsarvingene og ektefelle eller samboer.

§ 129 Tingrettens åpning av offentlig skifte av eget tiltak

Er boet ikke krevd overtatt til privat skifte eller uskifte innen fristen i § 117 første ledd eller § 96 første ledd, skal tingretten av eget tiltak åpne offentlig skifte hvis det er utvilsomt at boets eiendeler, etter at begravelsesom-

kostningene er dekket, er tilstrekkelige til å dekke skifteomkostningene. Er eiendelene ikke tilstrekkelige til å dekke skifteomkostningene, kan retten likevel åpne offentlig skifte hvis det foreligger særlige grunner til det. I så fall hefter staten for skifteomkostningene opp til 50 ganger rettsgebyret.

Tingretten skal åpne offentlig skifte av eget tiltak også i tilfeller som nevnt i § 94 første ledd fjerde punktum og § 133 annet ledd første og annet punktum. Vilkårene etter første ledd gjelder tilsvarende.

§ 130 Bortfall av retten til å kreve offentlig skifte

Det kan ikke kreves offentlig skifte etter at det private skiftet er avsluttet. Fylkesmannen kan likevel kreve offentlig skifte hvis fylkesmannen finner at en arving under vergemål har fått en arv som ikke er tilfredsstillende i forhold til det arvingen hadde krav på.

Retten til å kreve offentlig skifte faller bort tre år etter dødsfallet. For en ektefelle eller samboer som har sittet i uskifte, løper fristen fra det tidspunktet retten til uskifte opphørte.

Taler sterke grunner for det, kan retten bestemme at offentlig skifte skal åpnes også etter utløpet av fristene etter annet ledd.

§ 131 Forberedende rettsmøte

Før det åpnes offentlig skifte skal retten innkalle arvingene og den som har krevd offentlig skifte, til et forberedende rettsmøte, med mindre retten finner at et slikt møte vil ha liten hensikt. En arving som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, innkalles bare om det anses hensiktsmessig. I møtet skal det gis veiledning om reglene som gjelder for arveoppgjøret, og om mulig skal spørsmål partene tvistes om, avklares. Dommeren kan mekle mellom partene.

Kommer partene til enighet, og dommeren finner det ubetenkelig, kan det i rettsmøtet inngås rettsforlik.

Om ikke noe annet er avtalt, skal rettsgebyret etter rettsgebyrloven § 16 nr. 3 dekkes av den som har krevd offentlig skifte. Åpnes det offentlig skifte, skal rettsgebyret dekkes av boet.

Forberedende rettsmøte etter denne paragrafen er ikke offentlig, og allmennheten har ikke rett til innsyn etter tvisteloven kapittel 14, med mindre retten bestemmer noe annet.

§ 132 Sikkerhet for skifteomkostningene

Før det kan åpnes offentlig skifte må den som krever offentlig skifte, stille sikkerhet for skifteomkostningene. Dette gjelder likevel ikke hvis det er utvilsomt at boets eiendeler er tilstrekkelige til å dekke skifteomkostningene. Retten fastsetter sikkerhetens størrelse.

Det skal ikke stilles sikkerhet når det er staten som krever offentlig skifte.

§ 133 Åpning av offentlig skifte. Tvist om vilkårene er til stede

Retten åpner offentlig skifte i boet når vilkårene for dette er oppfylt.

Er det tvil om hvem som er rette arvinger, eller er det ellers uenighet om vilkårene for å åpne offentlig skifte er oppfylt, kan retten bestemme at boet skal skiftes offentlig inntil spørsmålet er avgjort, jf. § 129 annet ledd. Dette gjelder også etter at boet er overtatt til privat skifte. Bestrides det at vilkårene for offentlig skifte er til stede, avgjør retten ved kjennelse om det skal åpnes offentlig skifte. Det rettssspørsmålet som ligger til grunn for avgjørelsen, kan prøves senere under skiftet.

Inntil spørsmålet om offentlig skifte er avgjort skal retten treffe de midlertidige forføyninger som er påkrevd for å hindre at noe foregripes. Bestemmelsene i tvisteloven §§ 32-5 til 32-8 og §§ 34-2 til 34-7 gjelder tilsvarende.

II. Gjennomføringen av det offentlige skiftet. Skiftemyndighetens oppgaver

§ 134 Skiftebehandling ved tingretten eller ved bostyrer. Revisor og medhjelper

Offentlig skifte skjer ved tingretten, jf. § 83.

Retten oppnevner en bostyrer til å gjennomføre skiftet, jf. §§ 148 til 157. Retten kan likevel selv gjennomføre skiftet når den finner det hensiktsmessig.

Finner retten grunn til det, kan det også oppnevnes en revisor for boet.

Når det ikke oppnevnes bostyrer, kan retten engasjere en medhjelper til forvaltningen av boet.

§ 135 Formålet med det offentlige skiftet

Under skiftet skal boets eiendeler og forpliktelser klarlegges, og det skal klarlegges hvem som er arvinger i boet. Skiftet avsluttes med et booppgjør som viser hvordan boets eiendeler fordeles.

Boets eiendeler skal under skiftet forvaltes på en forsvarlig måte.

§ 136 Skiftemyndighetens kompetanse. Saksbehandlingsregler

Tingretten behandler spørsmål om offentlig skifte skal åpnes og om gjennomføringen og avslutningen av skiftet etter de saksbehandlingsreglene som er gitt i denne loven. Tvistelovens regler gjelder så langt de passer om ikke noe annet følger av denne loven. Tvister som reises under skiftet, avgjøres etter reglene i §§ 168 til 174.

§ 137 Arvingenes rett til å uttale seg

Arvingene skal så vidt mulig gis anledning til å uttale seg før det treffes avgjørelser av betydning for forvaltningen av boets eiendeler og avgjørelser om krav mot boet. Dette gjelder likevel ikke arvinger som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi.

§ 138 Beslutninger under skiftet. Krav om enighet mellom arvingene

Ved beslutninger om forvaltningen av boet og om gjennomføringen av skiftet er retten og bostyreren bundet av arvingenes standpunkt hvis arvingene er enige. Kravet om enighet mellom arvingene etter første punktum omfatter likevel ikke arving som er forsvunnet eller har ukjent adresse slik at arvingens standpunkt ikke kan innhentes, eller arving som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi. Annet punktum gjelder også for andre bestemmelser i loven som stiller krav om enighet mellom arvingene.

Retten og bostyreren er ikke bundet av arvingenes standpunkt hvis det ikke er tilstrekkelige eiendeler i boet til å oppfylle alle forpliktelsene i boet. Det samme gjelder hvis en beslutning basert på arvingenes standpunkt vil stride mot en fraværende arving eller kreditorenes interesser, eller hvis noe annet følger av lov.

§ 139 Stedfortreder for person under vergemål og for upersonlig rettssubjekt

Er en arving mindreårig, er det vergen som representerer arvingen under skiftet og ivaretar arvingens rettigheter og plikter. Er foreldrene verger i fellesskap, gjelder vergemålsloven § 18.

Første ledd første punktum gjelder tilsvarende for en arving som er fratatt rettslig handleevne, når fratakelsen omfatter slike disposisjoner som er nødvendige for å ivareta en arvingens rettigheter og plikter under et skifte. Første ledd første punktum gjelder tilsvarende også for en arving som på grunn av sin psykiske helsetilstand ikke er i stand til å ivareta sine egne interesser under skiftet. Har arvingen ikke verge, skal retten eller bostyreren sørge for at det oppnevnes verge.

En mindreårig arving over 15 år og en arving som nevnt i annet ledd skal innkalles til skiftesamlinger og bomøter. Arvingen skal opplyses om at han eller hun har rett, men ikke plikt, til å være til stede. Arvingen skal samtidig med vergen gjøres kjent med avgjørelser som treffes under skiftet, hvis ikke arvingen selv har erklært at det er unødvendig. For arvingens rett til innsyn i dokumenter gjelder tvisteloven § 14-1 første ledd annet og tredje punktum tilsvarende.

Er arvingen et upersonlig rettssubjekt, gjelder reglene i tvisteloven kapittel 2 tilsvarende under skiftet.

§ 140 Skiftesamlingen

Retten kan innkalle arvingene til skiftesamling hvis den finner det hensiktsmessig. En arving som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, innkalles bare om det anses hensiktsmessig.

Innkallingen skal skje med minst 14 dagers varsel og på den måten retten finner det hensiktsmessig.

Skiftesamlingen er et rettsmøte. Skiftesamlingen er ikke offentlig, og allmennheten har ikke rett til innsyn etter tvisteloven kapittel 14, med mindre retten bestemmer noe annet.

§ 141 Registrering av boets eiendeler og forpliktelser

Boets eiendeler og forpliktelser skal registreres. Reglene om registrering i § 91 gjelder tilsvarende.

Skiftes det mellom ektefellen eller samboeren og arvelaterens øvrige arvinger, og minst én av arvingene har påtatt seg ansvaret for arvelaterens forpliktelser, kan registrering og proklama unnlates hvis ektefellen eller samboeren fremlegger en oversikt over boets eiendeler og forpliktelser som ikke bestrides av noen av arvingene.

§ 142 Kunngjøring av frist for å melde krav (proklama)

Det skal kunngjøres en frist for kreditorene til å melde sine krav etter reglene om proklama i §§ 100 til 103 hvis dette ikke allerede er gjort etter § 93. Proklamaet utstedes av retten eller den oppnevnte bostyreren.

§ 143 Dekning av boets og arvelaterens forpliktelser

Retten eller bostyreren skal sørge for at boets og arvelaterens forpliktelser dekkes under skiftet, med mindre forpliktelsen er bortfalt ved dødsfallet eller ved proklama. Er boet solvent, bør krav som er godkjent, betales ved forfall. Er eiendelene i boet ikke tilstrekkelige til å oppfylle alle forpliktelsene i boet, eller er dette uklart, kan det foretas utbetalinger bare i henhold til booppgjøret. Rimelige begravellesomkostninger samt skifteomkostninger, andre massekrav og fortrinnsberettigede krav, jf. dekningsloven §§ 9-2, 9-3 og 9-4, kan likevel betales i prioritert rekkefølge så snart det er på det rene at boet vil gi full dekning til disse.

Boets eiendeler skal gjøres om i penger så langt det er nødvendig for å dekke boets og arvelaterens forpliktelser.

Foreløpig utbetaling kan foretas når proklamafristen har løpt ut.

Det skal leveres skattemelding for inneværende år og for foregående år dersom denne ikke allerede er levert, slik at rett fastsetting av skatt kan legges til grunn for booppgjøret.

Var arvelateren ansvarlig for gjeld sammen med sin ektefelle, skal retten eller bostyreren sørge for at den delen av gjelden som faller på hver av ektefellene, blir

dekket under skiftet av de midlene som tilfaller hver av dem etter delingen av felleseiet. Dette gjelder likevel ikke ved insolvens.

Er ansvaret for arvelaterens forpliktelser overtatt etter §§ 20, 35 eller 116, skal retten eller bostyreren sørge for at kreditorene dekkes i samsvar med reglene i § 123 hvis dette kreves av noen av arvingene som har påtatt seg ansvaret for forpliktelsene. Reglene i første til femte ledd gjelder så langt de passer.

§ 144 *Forsinkelsesrente og mellomrente*

Betales et krav etter forfall, kan kreditor kreve forsinkelsesrente etter reglene i forsinkelsesrenteloven.

Betales et ikke rentebærende krav før forfall, trekkes det fra en mellomrente, regnet fra betalingsdagen til forfallsdagen. Mellomrenten utgjør den renten som følger av forsinkelsesrenteloven, fratrukket seks prosentpoeng.

Departementet kan i forskrift fastsette andre rentesatser og gi nærmere regler om beregning av rente.

§ 145 *Oppfyllelse av bestemmelser i testament*

Retten eller bostyreren skal sørge for at krav som følger av arvelaterens gyldige testament, blir oppfylt etter reglene i § 124.

§ 146 *Arving som er forsvunnet eller uten kjent oppholdssted*

Er en arving forsvunnet eller fraværende uten kjent oppholdssted, skal det settes av arv til arvingen i booppgjøret. Arven skal forvaltes i samsvar med lov om forsvunne personar kapittel 2. Er arven mindre enn to ganger folketrygdens grunnbeløp, og det ikke er andre eiendeler som skal forvaltes for arvingen etter lov om forsvunne personar, skal det likevel ikke settes av arv til arvingen hvis han eller hun har ektefelle, samboer med arverett etter loven eller slektning i rett oppstigende eller nedstigende linje eller har rådd over hele arven ved testament. Arven skal da fordeles mellom disse personene etter reglene i lovens andre del. En forsvunnet eller fraværende arving som senere kommer til rette, kan ikke kreve tilbakeføring av arv som er fordelt etter fjerde punktum.

§ 147 *Tvangsfullbyrdelse i boets eiendeler*

Tvangskraftig dom eller annet tvangsgrunnlag mot arvelateren kan tvangsfullbyrdes i boets eiendeler.

I de første seks månedene etter dødsfallet kan tvangsdekning i boets eiendeler etter tvangsfullbyrdesloven kapittel 8 til 12 bare skje med samtykke fra tingretten som behandler eller har behandlet boet.

III. Særlig om skiftebehandling med bostyrer

§ 148 *Virkeområde*

Reglene i §§ 148 til 157 gjelder når det oppnevnes en bostyrer til å gjennomføre skiftet, jf. § 134 annet ledd første punktum.

§ 149 *Hvem som kan oppnevnes som bostyrer. Sikkerhetsstillelse*

Som bostyrer oppnevnes en advokat. Andre kan oppnevnes hvis retten finner det ubetenkelig. Er det i testament bestemt at en testamentsfullbyrder skal gjennomføre skiftet, gjelder § 99.

Bostyreren skal for sitt mulige ansvar som bostyrer være sikret gjennom en forsikringsordning godkjent av departementet i forskrift. Forsikringspremien regnes som en skifteomkostning. Bostyreren kan under skiftet omsette boets faste eiendommer mv. uten å stille ekstra sikkerhet etter eiendomsmeglingsloven § 2-7 dersom sikkerhetsstillelsen etter første punktum tilfredsstillende kravene som følger av eiendomsmeglingsloven.

§ 150 *Bostyrerens oppgave og kompetanse*

Bostyrerens oppgave er å gjennomføre skiftet på tingrettens vegne. Bostyreren kan engasjere medhjelpere til å bistå ved skiftebehandlingen. Bostyreren skal medvirke til at skiftet gjennomføres uten unødig opphold og uten unødige omkostninger.

Bostyreren har ved gjennomføringen av skiftet den samme kompetansen som tingretten. Bostyreren kan likevel ikke avgjøre rettstvister eller innkalle til skiftesamlinger.

§ 151 *Protokoll og regnskap mv.*

Bostyreren skal føre protokoll over forhandlingene under skiftet og beslutningene som blir truffet. Bostyreren skal føre regnskap over boets midler. Boets midler skal holdes atskilt fra andre midler.

§ 152 *Innberetninger til tingretten*

Senest tre måneder etter oppnevningen skal bostyreren sende innberetning til tingretten. Innberetningen skal inneholde en oversikt over boets eiendeler og forpliktelser og over hvem som har krav på arv i boet. Innberetningen skal også redegjøre for den videre skiftebehandlingen, og den skal angi når det kan foreligge et utkast til booppgjør. Bostyreren skal gi retten korte redegjørelser om fremdriften etter seks og ni måneder om boet ikke allerede er avsluttet.

Er boet ikke avsluttet innen ett år etter oppnevningen, skal bostyreren sende innberetning til tingretten om skiftebehandlingen samt regnskap for boet. Senere

skal det sendes slik innberetning og regnskap etter rettens bestemmelser, likevel minst hvert år.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om innberetninger, redegjørelser og regnskap etter denne bestemmelsen.

§ 153 Bomøter

Arvingene innkalles til et innledende bomøte, med mindre bostyreren finner at et slikt møte vil ha liten hensikt. En arving som etter testament bare skal motta et bestemt, avgrenset gode av liten verdi, innkalles bare om det anses hensiktsmessig. På møtet skal bostyreren legge frem en oversikt over boets eiendeler og forpliktelser og avklare eventuelle tvister som må løses. Arvingenes syn på fordelingen av boets eiendeler og i hvilken grad eiendelene skal selges, bør så vidt mulig bringes på det rene.

Under den videre skiftebehandlingen kan bostyreren innkalle arvingene til bomøter når det anses hensiktsmessig.

§ 154 Rett til å kreve skiftesamling

Bostyreren eller et flertall av arvingene kan kreve at tingretten holder skiftesamling i boet etter reglene i § 140. § 138 første ledd annet punktum gjelder tilsvarende ved beregningen av om et flertall av arvingene står bak kravet.

§ 155 Utkast til booppgjør

Når et bo er ferdig til avslutning, utarbeider bostyreren utkast til booppgjør, jf. § 160.

Forslag til bostyrerens godtgjørelse tas inn i utkastet til booppgjør.

§ 156 Klage over bostyreren

En arving som mener at bostyreren ikke gjennomfører skiftet med tilstrekkelig fremdrift, eller som for øvrig mener at man ikke kan ha tillit til bostyreren, kan klage over bostyreren til tingretten.

Retten skal forelegge klagen for bostyreren og kan pålegge bostyreren å gi en redegjørelse innen en frist.

Klagen avgjøres ved beslutning. Beslutningen kan ikke ankes.

§ 157 Tilbakekall av oppnevningen

Retten kan tilbakekalle oppnevningen av en bostyrer hvis den finner at bostyreren ikke utfører sine oppgaver på en forsvarlig måte. Retten kan også tilbakekalle oppnevningen hvis den finner at det ikke lenger er nødvendig med bistand fra bostyreren.

IV. Avslutning av skiftet. Booppgjør og utdeling fra boet

§ 158 Tilbakelevering av boet til privat skifte eller uskifte

Boet skal leveres tilbake til arvingene til privat skifte hvis den grunnen som ledet til offentlig skifte, ikke lenger er til stede, og arvingene er enige om tilbakeleveringen. Er det krevd offentlig skifte etter § 127 første ledd bokstav f, kan boet tilbakeleveres bare hvis kreditorene som har meldt krav i boet, gis dekning eller det blir stilt betryggende sikkerhet for kravene.

Arvelaterens ektefelle eller samboer kan kreve boet tilbakelevert til overtakelse i uskifte hvis han eller hun oppfyller vilkårene for å sitte i uskifte.

Tilbakeleveringen skjer ved kjennelse. Kjennelsen skal straks meddeles arvingene og kreditorer som har meldt krav i boet. Har det vært tvist om tilbakeleveringen, skal kjennelsen forkynnes for den tapende part.

Tilbakeleveres boet til privat skifte eller uskifte, fortsetter behandlingen av en tvist som er påbegynt under det offentlige skiftet, etter saksbehandlingsreglene i §§ 168 flg.

Er det oppnevnt bostyrer, utarbeider bostyreren forslag til godtgjørelse som sendes arvingene. Arvingene skal gis en frist på to uker til å uttale seg. Godtgjørelsen fastsettes av retten ved kjennelse.

§ 159 Innstilling av skiftebehandlingen

Skiftebehandlingen skal innstilles hvis det viser seg at eiendelene i boet ikke er tilstrekkelige til å dekke skifteomkostningene, og det ikke stilles sikkerhet for disse. Dette gjelder likevel ikke hvis vilkårene i § 129 første ledd annet punktum er til stede.

Skiftebehandlingen skal innstilles også hvis det viser seg at boet allerede er skiftet.

Innstillingen skjer ved kjennelse. § 158 tredje ledd annet og tredje punktum gjelder tilsvarende.

Når skiftebehandlingen er innstilt, er arvingene solidarisk ansvarlige for arvelaterens forpliktelser inntil verdien av boets eiendeler etter at begravesomkostningene er dekket.

§ 158 femte ledd om bostyrerens godtgjørelse gjelder tilsvarende.

§ 160 Fastsettelse av booppgjøret

Skiftet avsluttes ved at det fastsettes et booppgjør. Bostyreren, eventuelt retten, utarbeider et utkast til booppgjør. Booppgjøret skal inneholde en oppstilling over boets eiendeler og forpliktelser, og det skal vise hvordan kreditorene gis dekning, og hvordan eiendelene deles mellom arvingene.

Utkastet til booppgjør skal sendes arvingene og kreditorer som ikke allerede har fått fullt oppgjør. § 138 første ledd annet punktum gjelder tilsvarende for hvem

som skal regnes som arving etter første punktum. Mot-takerne skal gis en frist på minst to uker til å påpeke feil ved utkastet før utkastet oversendes retten.

Booppgjøret fastsettes ved rettens kjennelse.

§ 161 Oversendelse av kjennelsen om booppgjøret

Kjennelsen om booppgjøret skal straks meddeles arvingene og de kreditorene som ikke allerede har fått fullt oppgjør.

Er en arving under vergemål, skal kjennelsen om booppgjøret også sendes til fylkesmannen og vergen.

Er en arving forsvunnet eller fraværende uten kjent oppholdssted, jf. § 146, skal kjennelsen om booppgjøret sendes til vergen eller en annen som er oppnevnt for å ivareta personens interesser. I tillegg skal kjennelsen sendes til fylkesmannen i det fylket der personen sist var bosatt.

Går et testament ut på at det skal opprettes en stiftelse, skal kjennelsen om booppgjøret sendes Stiftelses-tilsynet.

§ 162 Anke mv.

Fristen for å anke over kjennelsen om booppgjøret er én måned regnet fra dagen kjennelsen ble avsagt. Reglene om ankesum i tvisteloven § 29-13 gjelder tilsvarende.

Retten kan omgjøre booppgjøret så langt dette ikke nødvendiggjør noen tilbakebetaling. Omgjøringen fastsettes ved en beslutning, og ankefristen etter første ledd løper i så fall fra dagen for beslutningen.

§ 163 Utdelinger på grunnlag av booppgjøret

Det kan ikke utdeles eiendeler på grunnlag av det fastsatte booppgjøret før kjennelsen om booppgjøret er rettskraftig. En eiendel kan likevel utdeles til en arving tidligere enn dette hvis det er på det rene hva arvingen har krav på, og det er klart at boets eiendeler for øvrig er tilstrekkelige til å dekke øvrige utdelinger og forpliktelser.

§ 164 Eiendeler av ubetydelig verdi

En eiendel av ubetydelig verdi kan settes ut av betraktning ved booppgjøret hvis utdeling av eiendelen vil medføre uforholdsmessig ulempe eller omkostning. Departementet kan i forskrift gi nærmere regler til utfylling av denne bestemmelsen og kan fastsette verdigrenser.

§ 165 Plikt til å sørge for tinglysing eller registrering

Retten eller bostyreren skal sørge for at overføring av fast eiendom fra boet til en arving tinglyses i grunnboken. Om en arving gis rett til pant i fast eiendom eller realregistrerbart løsøre, skal det sørges for at pantet tinglyses eller registreres. Det skal også sørges for

rettsvern ved beslagsforbud etter dekningsloven § 3-3. Gebyr for tinglysing eller annen registrering i et realregister dekkes av boet.

§ 166 Eiendeler som dukker opp etter fastsettelsen av booppgjøret

Hvis det etter fastsettelsen av booppgjøret viser seg at arvelateren etterlot seg ytterligere eiendeler enn de som er omfattet av booppgjøret, skal retten sørge for utdeling av disse eiendelene ved å fortsette det offentlige skiftet eller ved å overføre den videre behandlingen til privat skifte. Finner retten det ubetenkelig, kan den i stedet overlate fordelingen av eiendelene til en av arvingene. Retten skal i denne vurderingen legge vekt på hva som fremstår som mest hensiktsmessig blant annet ut fra eiendelenes verdi og forholdet mellom arvingene. Reglene om offentlig eller privat skifte gjelder så langt de passer, likevel slik at retten kan tilpasse saksbehandlingen til det som fremstår som mest hensiktsmessig i den enkelte saken.

Departementet kan i forskrift gi nærmere regler om rettens saksbehandling, herunder om omkostningene og gebyr.

§ 167 Forbigått kreditor og forbigått arving

En kreditor som er forbigått ved booppgjøret, kan uten å anke over kjennelsen om booppgjøret kreve arvingene en for alle og alle for en inntil den verdien den enkelte har mottatt. Har en arving betalt mer enn sin andel til kreditoren, kan arvingen kreve det overskytende betalt tilbake fra de øvrige arvingene.

For arving som er forbigått ved booppgjøret, gjelder § 69.

V. Tvister ved offentlig skifte

§ 168 Hva som behandles som skiftetvist

Som skiftetvist behandles:

- a) tvist om det skal åpnes offentlig skifte
- b) tvist om rett til arv og omfanget av arvekrav
- c) tvist om krav meldt mot arvelateren og tvist om boets motkrav så langt de kan bringes til motregning. Er ansvaret for arvelaterens forpliktelser overtatt etter §§ 20, 35 eller 116, må skiftetvisten reises av en som har overtatt ansvaret for forpliktelsene
- d) tvist om krav på bestemte ting som er i boets eller ektefellens besittelse
- e) tvist om krav mot boet
- f) tvist om boets krav mot en tredjeperson, herunder krav mot en arving når kravet ikke er knyttet til stilingen som arving.

En tvist behandles likevel ikke som skiftetvist hvis den overføres til allmennprosess etter § 173, hvis den et-

ter ufravelige vernetingsregler hører under en annen domstol, eller hvis den skal behandles etter andre prosessregler.

En tvist behandles ikke som skiftetvist hvis den er anlagt ved en annen domstol før det ble åpnet offentlig skifte. Gjelder tvisten spørsmål som nevnt i første ledd bokstav b til f, kan den tingretten som har ansvaret for skiftebehandlingen, med partenes samtykke, be om at saken overføres til denne som skiftetvist. Beslutning om overføring treffes av den tingretten som tvisten er brakt inn for. Hvis den tingretten som tvisten er brakt inn for, motsetter seg overføring, avgjøres spørsmålet av den lagmannsretten som er overordnet den tingretten som har ansvaret for skiftebehandlingen.

En tvist behandles heller ikke som skiftetvist hvis den før det ble åpnet offentlig skifte ble anlagt etter andre prosessregler ved den tingretten som har ansvaret for skiftebehandlingen. Gjelder tvisten spørsmål som nevnt i første ledd bokstav b til f, kan tingretten med partenes samtykke beslutte at saken skal behandles som skiftetvist.

§ 169 *Hvordan skiftetvister behandles*

Med de begrensninger som følger av annet og tredje ledd, bestemmer retten saksforberedelsen frem til skiftetvisten er avgjort, herunder om skiftetvisten skal behandles skriftlig eller helt eller delvis muntlig.

Twisteloven første, annen, fjerde, femte og sjette del og § 9-6 gjelder tilsvarende for skiftetvister så langt de passer. Twisteloven kapittel 5 og 6 og kapittel 16 avsnitt III og §§ 13-7 og 13-8 gjelder likevel ikke. Retten kan uten hensyn til første og annet punktum ved behov anvende twisteloven § 9-10, § 9-16, § 16-6 tredje ledd og § 16-7 annet til fjerde ledd.

Før retten avsier dom skal partene gis anledning til å uttale seg muntlig eller skriftlig.

Fristen for anke over en avgjørelse som ikke skal forkynnes eller meddeles, regnes fra den dagen avgjørelsen er truffet. Skal en avgjørelse meddeles i brev, regnes ankefristen fra den dagen meddelelsen er sendt.

Når kjennelsen om booppgjøret er rettskraftig, kan det ikke gis oppfriskning mot fristforsømmelser under skiftet, og det kan ikke kreves gjenåpning.

§ 170 *Frister for å reise skiftetvist*

Skal retten avgjøre et omtvistet krav, og det ikke er inngitt prosesskriv om kravet, kan retten bestemme hvem som skal reise tvist, og sette en frist for saksanlegget. Rettens beslutning skal opplyse om konsekvensene av å oversitte fristen. Beslutningen skal forkynnes for den som skal reise tvist. Oversittes fristen, og reglene i annet og tredje punktum er fulgt, faller kravet bort. Re-

glene om oppfriskning i twisteloven kapittel 16 gjelder tilsvarende.

§ 171 *Hvem som har partsevne under offentlig skifte*

Et dødsbo under offentlig skifte har partsevne, jf. twisteloven § 2-1 første ledd bokstav e. I tvist om krav mot boet er boet part uten hensyn til reglene i annet til fjerde ledd.

I tvist om krav fra en arving eller om krav på å være arving er de arvingene som bestrider kravet, motparter. Dette gjelder selv om kravet ikke er knyttet til stillingen som arving.

I tvist om et krav fra eller mot en tredjeperson som behandles av den tingretten som har ansvaret for skiftebehandlingen, er de arvingene som bestrider eller gjør gjeldende kravet, parter. I den utstrekning saksanlegget kommer boet til gode, får disse arvingene dekket sine saksomkostninger som massekrav så langt de ikke er tilkjent saksomkostninger i saken.

I tvist om et krav fra eller mot en tredjeperson som behandles av en annen tingrett, er boet part når alle arvingene og den tingretten som har ansvaret for skiftebehandlingen, er enige om å bestride eller gjøre gjeldende kravet. Ellers er bare de arvingene som bestrider eller gjør gjeldende kravet, parter. Tredje ledd annet punktum gjelder tilsvarende.

§ 172 *Rettskraft*

Avgjørelser under skiftet gjelder for og mot boet og alle som har interesser i boet. Tingretten avgjør om en avgjørelse den eller andre domstoler har truffet under skiftet, skal legges til grunn for den videre skiftebehandlingen før avgjørelsen er blitt rettskraftig.

§ 173 *Behandling av tvist ved allmennprosess*

Hvis twistesummen minst tilsvarer beløpet i twisteloven § 10-1 annet ledd bokstav a, kan retten på begjæring eller av eget tiltak beslutte at et omtvistet krav skal behandles ved allmennprosess. Ved avgjørelsen skal det legges særlig vekt på rettsspørsmålets art, twistegjensstandens verdi, hensynet til sakens opplysning og skiftebehandlings fremdrift. Partene skal gis anledning til å uttale seg før retten beslutter behandling ved allmennprosess.

Twist etter § 168 første ledd bokstav f skal behandles ved allmennprosess hvis tredjepersonen krever det og kravet til twistesum i første ledd første punktum er oppfylt.

Skal en tvist behandles ved allmennprosess, skal saksøkeren gis en frist for å ta ut stevning hvis saksøkeren ikke allerede har inngitt prosesskriv som tilfredsstiller kravene til stevning. Er det ikke reist skiftetvist, fastsetter retten hvem som skal reise søksmålet, og innen

hvilken frist. § 170 gjelder tilsvarende for frister etter første og annet punktum.

En tvist som overføres til behandling ved allmennprosess, behandles ikke i forliksrådet.

Beslutninger etter denne paragrafen kan ikke ankes.

§ 174 Tvist om testamentarisk bestemmelse om opprettelse av en stiftelse

Går et testament ut på at det skal opprettes en stiftelse, og noen av arvingene bestrider testamentets bestemmelse om stiftelsens arverett, skal tingretten gi vedkommende en frist for å reise skiftetvist. § 170 annet til femte punktum gjelder tilsvarende. Er det ikke reist tvist innen fristen, legges testamentets bestemmelse om stiftelsen til grunn. Dette gjelder uten hensyn til andre avgjørelsers rettskraftsvirkninger etter § 172.

Reises det innen fristen etter første ledd skiftetvist om gyldigheten av testamentet, og noen har påtatt seg å representere stiftelsesinteressen i tvisten, er vedkommende å anse som part. Tingretten skal informere vedkommende om det mulige ansvaret for saksomkostningene. Påtar ingen seg å representere stiftelsesinteressen i tvisten, reises skiftetvist uten motpart som representerer stiftelsesinteressen.

Reises det innen fristen etter første ledd skiftetvist bare om omfanget av stiftelsens arverett, er stiftelsen å anse som part. Stiftelsens eventuelle ansvar for saksomkostninger forfaller først etter at skiftet er avsluttet.

VI. Særregler for bo der eiendelene ikke er tilstrekkelige til å oppfylle alle forpliktelsene etter arvelateren

§ 175 Virkeområde

§§ 175 til 178 gjelder hvis eiendelene i boet ikke er tilstrekkelige til å oppfylle alle forpliktelsene etter arvelateren (insolvent dødsbo), og det ikke er noen av arvingene som har overtatt ansvaret for arvelaterens forpliktelser etter §§ 20, 35 eller 116.

§ 176 Prøving av krav. Omstøtelse

Kravene prøves av bostyreren eller ved at kreditorene innkalles til skiftesamling når retten finner at dette er mest hensiktsmessig. Reglene i konkursloven § 118 gjelder tilsvarende.

Tingretten kan avgjøre spørsmål om omstøtelse etter dekningsloven kapittel 5.

§ 177 Rettsvern og utlegg

De regler som gjelder i konkurs om rettsvern for rettsstiftelser i skyldnerens eiendeler, gjelder tilsvarende, likevel slik at dødsdagen trer i stedet for konkursåpningsdagen. Hvis dødsboet var solvent ved dødsfallet,

men senere slås konkurs, er dagen for konkursåpningen avgjørende.

Det kan ikke tas utlegg i boets eiendeler for forpliktelser som skriver seg fra tiden før dødsfallet.

§ 178 Tvangsakkord

Etter at proklamafristen er utløpt, men før booppgjøret er fastsatt, kan arvingene fremsette forslag om tvangsakkord for arvelaterens forpliktelser hvis de erklærer overfor tingretten at de overtar fullt og udelt ansvar for den akkorden som måtte bli brakt i stand, eller hvis de etter loven for øvrig ville ha hatt adgang til å overta boet til privat skifte.

Reglene i første ledd gjelder tilsvarende for en ektefelle eller samboer, hvis ektefellen eller samboeren har hatt rett til å sitte i uskifte og sender melding til tingretten om at han eller hun vil benytte sin rett under forutsetning av at akkord blir brakt i stand. Retten utsteder i så fall uskifteattest etter § 97 når stadfestelseskjennelsen er rettskraftig.

Akkordforslaget må være i samsvar med konkursloven § 30, og det skal fremsettes skriftlig overfor tingretten. Finner retten at det er utsikt til at forslaget kan bli vedtatt og stadfestet, skal den sende det til alle kjente kreditorer vedlagt en uttalelse om hvorvidt den anbefaler at det vedtas. Retten skal også uttale seg om sin vurdering av utsikten til og sikkerheten for at forslaget vil bli oppfylt fra arvingenes eller ektefellens eller samboerens side.

Reglene i konkursloven § 18 og §§ 39 til 44 gjelder tilsvarende, likevel slik at retten trer i stedet for gjeldsnemnda. Retten kan gjøre unntak fra møteplikten etter konkursloven § 39.

Etter avstemningen avgjør retten ved kjennelse om akkorden skal stadfestes. Hvis boets kontantbeholdning ikke er tilstrekkelig til å dekke massekrav og fortrinnsberettigede krav, kan akkorden stadfestes bare hvis det stilles betryggende sikkerhet for at det manglende beløpet vil bli innbetalt i tilfelle av stadfestelse. For øvrig gjelder konkursloven § 38, §§ 47 til 51, § 54 og § 55 tilsvarende.

Blir akkorden stadfestet, skal skiftebehandlingen innstilles samtidig. Kunngjøring om at akkorden er blitt stadfestet og skiftebehandlingen innstilt, skal sendes til alle kjente kreditorer.

Når kjennelsen om stadfestelse er rettskraftig, skal retten dekke massekravene og de fortrinnsberettigede kravene, eller sette inn i bank nødvendige beløp til dekning av omtvistede krav, jf. konkursloven § 47 annet ledd.

Fjerde del. Avsluttende bestemmelser

Kapittel 18. Ikrafttredelsesregler og overgangsregler. Endringer i andre lover

§ 179 Ikrafttredelse

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer. De enkelte bestemmelsene kan settes i kraft til ulik tid.

Fra den tid loven trer i kraft, oppheves lov 21. februar 1930 om skifte og lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. Forskrifter gitt i medhold av lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. gjelder også etter at loven her har trådt i kraft.

§ 180 Overgangsregler

Loven gjelder for dødsfall som finner sted etter lovens ikrafttredelse.

Reglene i §§ 22 til 25 og § 37 gjelder selv om arvelateren døde før lovens ikrafttredelse når disposisjonen foretas eller bevissikring begjæres etter ikrafttredelsen.

Et uskiftebo etter en arvelater som var død før lovens ikrafttredelse, skiftes etter reglene i denne loven hvis den lengstlevende dør eller det kreves skifte etter at loven har trådt i kraft. I et slikt uskiftebo skal også arven fordeles etter reglene i denne loven hvis den lengstlevende dør eller det kreves skifte etter at loven har trådt i kraft.

Gyldigheten av en testamentarisk disposisjon skal avgjøres etter loven på det tidspunktet testamentet ble opprettet, tilbakekalt eller endret. Om en testamentarisk disposisjon ligger innenfor rammen av det arvelateren kan rå over etter reglene om pliktdelsarv, avgjøres likevel etter §§ 50 til 55 i denne loven når arvelateren dør senere enn ett år etter lovens ikrafttredelse. Dør arvelateren før dette tidspunktet, gjelder reglene i lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. kapittel IV.

Reglene i § 72 i denne loven og ny § 78 a i ekteskapsloven gjelder bare når den straffbare handlingen foretas etter lovens ikrafttredelse.

Kapittel 9 i denne loven gjelder når avtalen inngås eller disposisjonen foretas etter lovens ikrafttredelse.

Nytt kapittel 18 og endringen av § 69 i ekteskapsloven gjelder når krav om deling etter ekteskapsloven § 57 settes frem etter ikrafttredelsen av loven her.

Departementet kan gi overgangsregler. I overgangsreglene kan det gjøres unntak fra reglene i denne paragrafen.

§ 181 Endringer i andre lover

Fra den tid loven trer i kraft gjøres følgende endringer i andre lover:

1. I lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap gjøres følgende endringer:

§ 69 første ledd første punktum skal lyde:

Blir ikke ektefellene enige om verdien av eiendeler som den enkelte skal beholde etter § 66 eller overta etter § 67, fastsettes verdien *etter begjæring* ved skiftetakst.

§ 69 annet ledd annet punktum skal lyde:

I andre tilfeller skal verdsettelsen *knyttes til verdien på det tidspunktet det blir* bestemt hvem som skal overta eiendelen, *hvis ikke noe annet blir avtalt*.

§ 77 tredje ledd skal lyde:

Om forholdet ellers mellom den gjenlevende ektefellen og avdødes arvinger, *herunder om retten til å overta eiendeler ved delingen*, gjelder reglene i arveloven.

Ny § 78 a skal lyde:

§ 78 a *Tap av retten til deling av felleseie*

Blir en ektefelle dømt for en straffbar handling mot den avdøde ektefellen, og handlingen forårsaket dødsfallet, kan retten bestemme at deling av felleseiemidler ikke skal finne sted. Arveloven § 72 tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende så langt de passer.

Etter § 93 skal ny del V lyde:

Del V. Prosessuelle bestemmelser

Kapittel 18. Fremgangsmåten ved delingen av formuen ved separasjon og skilsmisse mv.

§ 94 Kapitlets virkeområde. Skifteformene

Er ektefellene i en situasjon som nevnt i § 57, gjelder reglene i dette kapitlet for fremgangsmåten ved delingen.

Deling av formuen kan skje ved privat skifte eller offentlig skifte.

§ 95 Fremgangsmåten ved privat skifte

Hvis det ikke åpnes offentlig skifte etter § 96, gjennomfører ektefellene selv oppgjøret.

§ 96 Åpning av offentlig skifte

Har ektefellene formue som er felleseie, skal det åpnes offentlig skifte

- a) hvis en ektefelle krever det,
- b) hvis det kreves av en arving eller kreditor som har rett til å kreve deling etter § 57,
- c) hvis en ektefelle er fratatt rettslig handleevne, med mindre vergen skriftlig samtykker i at boet skiftes privat,
- d) hvis en ektefelle er fraværende utenfor riket eller hans eller hennes oppholdssted ikke er kjent.

Krav etter første punktum bokstav a og b kan fremmes inntil bindende avtale om oppgjøret er inngått mellom ektefellene.

Har ektefellene fullstendig særeie, skal det åpnes offentlig skifte hvis begge ektefellene krever det. Ektefellene må kreve offentlig skifte innen to år etter at ekteskapet ble oppløst, jf. § 25.

Det kan ikke åpnes offentlig skifte hvis det ikke stilles fullgod sikkerhet for skifteomkostningene.

§ 97 Stedlig og internasjonal kompetanse

Hvis ikke noe annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat, kan det kreves skiftebehandling i Norge når en av ektefellene har sitt vanlige bosted her. Hvis ingen av ektefellene har sitt vanlige bosted her, men minst en av dem har en annen klar tilknytning til Norge, kan det skiftes her hvis ektefellene i fellesskap begjærer det og skiftemyndigheten finner det hensiktsmessig. Skiftebehandling for norsk skiftemyndighet gjennomføres etter norsk lov.

Skiftebehandling foretas ved norsk domstol i den rettskretsen

- a) der ektefellene hadde sitt siste felles bosted hvis noen av dem ved skiftets åpning bor i rettskretsen,
- b) der en av dem bor, hvis de ikke har hatt felles bosted i riket, eller ingen av dem bor i den rettskretsen der de hadde sitt siste felles bosted,
- c) der en av dem oppholder seg, hvis ingen av dem har bosted i riket,
- d) der en fast eiendom som omfattes av skiftet, ligger, og ektefellene ikke har hatt felles bosted i riket,
- e) der ektefellene har avtalt at skiftet skal behandles, forutsatt at avtalen er inngått etter at tvisten har oppstått.

Er mer enn én tingrett kompetent til å gjennomføre skiftet, foretas det ved den tingretten som først mottar skiftebegjæring.

§ 98 Tingrettens saklige kompetanse

Tingretten behandler alle spørsmål om offentlig skifte skal åpnes, og om skiftets gjennomføring og slutning etter de saksbehandlingsregler som er gitt i dette kapitlet.

§ 99 Forberedende rettsmøte

Før det åpnes offentlig skifte skal retten innkalle partene til et forberedende rettsmøte, med mindre retten finner at et slikt møte vil ha liten hensikt. I møtet skal det gis veiledning om reglene som gjelder for oppgjøret, og om mulig skal spørsmål partene tvistes om, avklares. Dommeren kan mekle mellom partene.

Kommer partene til enighet, og dommeren finner det ubetenkelig, kan det i rettsmøtet inngås rettsforlik.

Forberedende rettsmøte etter denne paragrafen er ikke offentlig, og allmennheten har ikke rett til innsyn etter tvisteloven kapittel 14, med mindre retten bestemmer noe annet.

§ 100 Gjennomføring av skiftet

Tingretten avgjør om den skal gjennomføre skiftet selv, eller om den skal oppnevne en bostyrer. Hvis det oppnevnes bostyrer, gjelder reglene i arveloven §§ 148 til 157 så langt de passer.

Når det ikke oppnevnes bostyrer, kan retten engasjere en medhjelper til gjennomføringen av skiftet.

Retten kan innkalle partene til skiftesamling hvis en ektefelle krever det, eller hvis retten ellers finner det hensiktsmessig. Arveloven § 140 gjelder tilsvarende så langt den passer.

§ 101 Hva skiftebehandlingen omfatter

Offentlig skifte etter § 96 første ledd omfatter eiendeler som er felleseie, og særeiemidler som er av betydning for delingen av felleseiet mellom ektefellene, jf. særlig § 58 tredje ledd bokstav c, § 63 og § 73.

Offentlig skifte etter § 96 annet ledd omfatter begge ektefellenes særeiemidler.

Under offentlig skifte kan tingretten, hvis en av ektefellene krever det, også behandle:

- a) rett til bidrag etter kapittel 16,
- b) spørsmål om gyldigheten av en ektepakt og hva som hører til en ektefelles særeie, og spørsmål om tolkingen av ektepakten og om den helt eller delvis skal settes til side, jf. § 46 annet ledd,
- c) spørsmål om bruksrett til felles bolig og leien for slik bruksrett etter § 68,
- d) andre krav som er nødvendige for gjennomføringen av skiftet.

§ 102 Partenes råderett over egne eiendeler

At delingen foregår for retten, har ikke betydning for en ektefelles råderett over egne eiendeler, unntatt når det er truffet beslutning etter § 91.

§ 103 Dekning av felles gjeld

Er det gjeld som begge ektefellene er ansvarlige for, skal retten, hvis en av dem krever det, sørge for at den delen av gjelden som faller på den andre, blir dekket under oppgjøret eller sikret etter reglene i § 64.

§ 104 Midlertidige avgjørelser

Når det er åpnet offentlig skifte, treffer retten avgjørelse om midlertidig forføyning etter reglene i § 91. Retten kan også av eget tiltak treffe slik avgjørelse.

§ 105 Skiftetvister

For tvister under offentlig skifte gjelder reglene i arveloven § 168 annet til fjerde ledd, § 169, § 170 og § 173 tilsvarende så langt de passer.

§ 106 Tilbakelevering

Offentlig skiftebehandling skal avsluttes hvis den grunnen som ledet til offentlig skifte, ikke lenger er til stede. Ektefellene gjennomfører da den videre delingen, jf. § 95. Tvist som er reist under skiftebehandlingen, fortsetter likevel etter reglene i § 105.

Tilbakeleveringen skjer ved kjennelse. Kjennelsen skal straks meddeles ektefellene og kreditorer som har meldt krav under skiftet. Har det vært tvist om tilbakeleveringen, skal kjennelsen forkynnes for den tapende part.

§ 107 Innstilling

Offentlig skiftebehandling skal innstilles hvis det viser seg at det beløpet som er stilt som sikkerhet for skifteomkostningene, ikke er tilstrekkelig til å dekke skifteomkostningene, og det ikke stilles ytterligere sikkerhet. Skiftebehandlingen skal også innstilles hvis det viser seg at felleseiet eller særeiemidlene allerede er skiftet.

Innstilling av skiftebehandlingen skjer ved kjennelse. § 106 annet ledd gjelder tilsvarende.

§ 108 Fastsettelse av booppgjøret

Det offentlige skiftet avsluttes ved at det fastsettes et booppgjør. Den som gjennomfører skiftebehandlingen, utarbeider et utkast til booppgjør. Booppgjøret skal inneholde en oppstilling over fordelingen av ektefellenes eiendeler og gjeld.

Utkastet til booppgjør skal sendes ektefellene. Ektefellene skal gis en frist på minst to uker til å påpeke feil ved utkastet.

Booppgjøret fastsettes av tingretten ved kjennelse.

Kjennelsen skal straks meddeles ektefellene. Er en av ektefellene under vergemål eller forsvunnet, gjelder arveloven § 161 annet og tredje ledd tilsvarende.

Reglene i arveloven § 162 gjelder tilsvarende for adgangen til anke og omgjøring av kjennelsen.

§ 109 Plikt til å sørge for tinglysing eller registrering

Retten skal sørge for at overføring av fast eiendom som ledd i booppgjøret tinglyses i grunnboken. Om en ektefelle gis rett til pant i fast eiendom eller realregistrerbart løsøre, skal retten sørge for at pantet tinglyses eller registreres. Gebyr for tinglysing eller annen registrering i et realregister dekkes av ektefellene i fellesskap.

Nåværende del V blir ny del VI.

Nåværende kapittel 18 blir nytt kapittel 19.

Nåværende § 94 blir ny § 110.

Nåværende § 95 blir ny § 111.

Nåværende § 96 blir ny § 112.

2. I lov 28. juni 1974 nr. 58 om odelsretten og åsetesretten skal § 56 første ledd nytt fjerde punktum lyde:

Er det gjeld i buet, skal taksten minst svare til gjelda, men likevel ikke overstige odelstaksten.

3. I lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr gjøres følgende endringer:

§ 16 nr. 1 skal lyde:

1. *For konkursbo som åpnes av tingretten, og for åpning av offentlig skifte etter ekteskapsloven kapittel 18 eller husstandsfellesskapsloven § 3 a betales 25 ganger rettsgebyret, eventuelt gebyr etter § 18 tredje ledd. For dødsbo som åpnes av tingretten, betales 18 ganger rettsgebyret, eventuelt gebyr etter § 18 tredje ledd.*

§ 16 nr. 3 skal lyde:

3. *For forberedende rettsmøte etter arveloven, ekteskapsloven eller husstandsfellesskapsloven betales 2 ganger rettsgebyret. Åpner tingretten bobehandling, betales i stedet gebyr etter nr. 1.*

§ 18 annet og tredje ledd skal lyde:

Blir et dødsbo eller konkursbo innstilt eller tilbakelevert, betales halvparten av fullt gebyr. Det samme gjelder ved innstilling av bobehandlingen eller tilbakelevering etter ekteskapsloven §§ 106 og 107, jf. husstandsfellesskapsloven § 3 a.

Har det i et bo vært oppnevnt bostyrer etter arveloven § 134 annet ledd, ekteskapsloven § 100 eller husstandsfellesskapsloven § 3 a, betales halvparten av fullt gebyr såfremt oppnevningen ikke er blitt tilbakekalt etter arveloven § 157, jf. ekteskapsloven § 100 første ledd annet punktum og husstandsfellesskapsloven § 3 a annet punktum.

§ 20 første punktum skal lyde:

For begjæring fra en arving om utstedelse av proklama etter arveloven § 93 betales 4 ganger rettsgebyret.

4. I lov 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett gjøres følgende endringer:

§ 9-2 første og annet ledd skal lyde:

Foran all annen gjeld skal dekkes rimelige omkostninger ved skyldnerens begravelse. Ved konkurs gjelder dette når dødsfallet har funnet sted før konkursåpningen.

Etter fordringer som nevnt i første ledd skal følgende fordringer dekkes foran annen gjeld:

- 1) omkostningene ved bobehandlingen, derunder rimelige omkostninger påført en rekvirent i forbindelse med begjæring om rådighetsforbud før konkurs dersom begjæringen er tatt til følge, og rimelige omkostninger i forbindelse med begjæring om åpning av konkurs, når ikke begjæringen er avgjort eller tilbakekalt før konkursåpningen,
- 2) andre forpliktelser påført skyldnerens bo under bobehandlingen.

Nåværende annet ledd blir nytt tredje ledd.

5. I lov 4. juli 1991 nr. 45 om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører gjøres følgende endringer:

§ 2 annet ledd tredje punktum skal lyde:

Om skiftetakst, oppgjør og verdsettelsestidspunkt gjelder arveloven § 106, § 107 og § 115 annet punktum tilsvarende.

§ 3 fjerde ledd skal lyde:

Om oppgjør og skiftetakst gjelder ekteskapsloven § 69 første ledd og annet ledd annet punktum og § 70 annet og fjerde ledd og arveloven § 106 tilsvarende.

Ny § 3 a skal lyde:

§ 3 a Dersom samboerskap mellom to personer som nevnt i arveloven § 2 tredje ledd opphører mens begge lever, og begge samboerne krever det, skal det foretas offentlig skifte av samboernes samtlige eiendeler og gjeld. Reglene i ekteskapsloven kapittel 18 gjelder i så fall tilsvarende så langt de passer.

6. I lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse skal § 4-8 første ledd første punktum lyde:

Et tvangsgrunnlag overfor en person som senere er avgått ved døden, er også tvangsgrunnlag overfor den avdødes arving som har overtatt ansvaret for den avdødes forpliktelser, og overfor gjenlevende ektefelle eller samboer i uskifte.

7. I lov 7. juni 1996 nr. 32 om gravplasser, kremasjon og gravferd skal § 9 femte ledd nytt tredje punktum lyde:
Er boet ikke overtatt til privat skifte eller uskifte innen fristene etter arveloven, og det heller ikke er åpnet offentlig skifte eller utstedt fullmakt etter arveloven § 95, har tingretten fullmakt til å disponere over arvelaterens eiendeler slik at kommunen får dekket sitt krav mot boet.

8. I lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister skal § 6-2 første ledd bokstav a lyde:

- a) familiesaker, unntatt saker som bare gjelder deling av reisekostnader ved samvær,

9. I lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål gjøres følgende endringer:

§ 41 paragrafoverskriften skal lyde:

§ 41 *Gaver, arveforskudd og uskifte*

§ 41 nytt tredje ledd lyde:

Vergen kan på vegne av personen under vergemål begjære uskifte (jf. arveloven §§ 14 og 32) eller kreve skifte av uskifteformuen (jf. arveloven §§ 28 og 39) bare med samtykke fra fylkesmannen.

10. I lov 12. mai 2015 nr. 27 om forsvunne personar skal § 19 nytt fjerde ledd lyde:

Arvelova § 70 første ledd gjeld tilsvarende.

11. I lov 27. mai 2016 nr. 14 om skatteforvaltning skal § 3-3 bokstav k lyde:

- k) til den alminnelige namsmannen og tingrett til bruk i skiftesak, når en innsynsbegjæring gjelder fastsetting av skatt for avdøde, og det ikke foreligger formell beslutning om skifteform. Det samme gjelder for avdødes ektefelle, samboer og arving, jf. arveloven § 2 første og tredje ledd, når vedkommende kan vise til saklig behov for innsyn. Det samme gjelder også for den som har fullmakt etter arveloven § 92 første eller annet ledd. Når skifteform er valgt, er det den eller de som representerer boet, som har rett til innsyn.

Presidenten: Det voteres alternativt mellom A § 50 første ledd andre punktum og forslag nr. 4, fra Arbeiderpartiet. Forslaget lyder:

«Arveloven § 50 første ledd andre punktum skal lyde:

Plikteldsarven er likevel aldri større enn 25 ganger folketrygdens grunnbeløp ved arvefallet til hvert av arvelaterens barn eller hvert barns linje.»

V o t e r i n g :

Ved alternativ votering mellom komiteens innstilling og forslaget fra Arbeiderpartiet ble innstillingen bifalt med 60 mot 32 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 16.20.01)

Presidenten: Det voteres over resten av A.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Videre var innstilt:

B.

I

Stortinget ber regjeringen fremme forslag som sikrer muligheten for digital signering av testament i arveloven.

II

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å endre arveloven slik at dødsbo ikke skal kunne unndra seg normal bo- og driveplikt i lang tid, og ber om at forslaget baseres på Skiftelovutvalgets forslag om å oppstille en tidsfrist for skifte av dødsbo med landbrukseiendom.

Presidenten: Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble med 49 mot 43 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 16.20.33)

Presidenten: Det votes over forslag nr. 1, fra Høyre og Fremskrittspartiet. Forslaget lyder:

«Arveloven § 43 nytt siste ledd skal lyde:

Kongen kan i forskrift gi regler om at testamenter kan opprettes digitalt, og om hvilke krav som i så fall må være oppfylt for at slike testamenter skal være gyldige. I forskriften kan det gjøres unntak fra første og tredje ledd.»

Venstre og Kristelig Folkeparti har varslet støtte til forslaget. Senterpartiet har varslet subsidiær støtte.

V o t e r i n g :

Forslaget fra Høyre og Fremskrittspartiet ble bifalt med 58 mot 34 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 16.20.57)

Presidenten: Det votes over lovens overskrift og loven i sin helhet.

V o t e r i n g :

Lovens overskrift og loven i sin helhet ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli satt opp til andre gangs behandling i et senere møte i Stortinget.

Votering i sak nr. 3

Presidenten: Under debatten er det satt fram i alt fem forslag. Det er

- forslag nr.1, fra Masud Gharakhani på vegne av Arbeiderpartiet og Senterpartiet
- forslagene nr. 2 og 3, fra Heidi Greni på vegne av Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti
- forslagene nr. 4 og 5, fra Karin Andersen på vegne av Sosialistisk Venstreparti

Det votes først over forslagene nr. 4 og 5, fra Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 4 lyder:

«Stortinget ber regjeringen endre regelverk og interne rutiner som sikrer at terskelen for å få unntak fra dokumentasjonskravet i saker som omhandler personer som har fått påført feil identitet i forbindelse med barneekteskap, settes lavt, og at søkers forklaring tillegges stor vekt.»

Forslag nr. 5 lyder:

«Stortinget ber regjeringen endre regelverket i saker som omhandler feil identitet i forbindelse med barneekteskap og den utnyttelsessituasjonen vedkommende har vært i, slik at terskelen for å legge de endrede opplysningene til grunn skal være svært lav.»

V o t e r i n g :

Forslagene fra Sosialistisk Venstreparti ble med 86 mot 6 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 16.21.50)

Presidenten: Det votes over forslagene nr. 2 og 3, fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen endre regelverket og dersom nødvendig komme til Stortinget med forslag om at personer som er påført feil identitet i forbindelse med barneekteskap, og som har fått opphold og tillatelser i Norge på bakgrunn av dette, ikke får tilbakekalt oppholdstillatelser eller statsborgerskap, men beholder disse rettighetene fram til ny søknad er behandlet, jf. utlendingsloven § 61.»

Forslag nr. 3 lyder:

«Stortinget ber regjeringen endre regelverket og om nødvendig komme til Stortinget med forslag som sikrer at personer som varsler myndighetene om at de er blitt tvangsgiftet som barn, og som et ledd i det er påført feil alder/identitet i utnyttelsessituasjonen, ikke mister opptjent botid ved søknad om opphold på selvstendig grunnlag.»

Votering:

Forslagene fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 75 mot 17 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 16.22.07)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:72 S (2018–2019) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Karin Andersen, Sheida Sangtarash, Mona Fagerås, Freddy André Øvstegård, Kari Elisabeth Kaski og Olivia Corso Salles om å sikre hjelp og beskyttelse til barnebruder som varsler om overgrep, slik at de ikke mister oppholdstillatelse og rettigheter – vedtas ikke.

Presidenten: Det votes alternativt mellom komiteens innstilling og forslag nr. 1, fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen iverksette en utredning som belyser problematikken rundt og omfanget av barneekteskap i Norge, og som omhandler hvordan det norske samfunnet kan bli bedre på forebygging og identifisering av tilfeller av barneekteskap. Det skal foretas en helhetlig vurdering av hvordan disse menneskene det gjelder, skal ivaretas av offentlige myndigheter, særlig oppfølging av utlendingsmyndighetene. Behovet for lov- eller forskriftsendring skal vurderes. Utredningen bør adressere utfordringer knyttet til dokumentasjonskrav, identitetspapirer og oppholdsgrunnlag. Saken bes fremlagt for Stortinget på egnet måte.»

Sosialistisk Venstreparti har varslet subsidær støtte til forslaget.

Votering:

Ved alternativ votering mellom komiteens innstilling og forslaget fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet ble innstillingen bifalt med 49 mot 43 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 16.23.07)

Votering i sak nr. 4

Presidenten: Under debatten er det satt fram i alt tre forslag. Det er forslagene nr. 1–3, fra Eirik Sivertsen på vegne av Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti. Forslag nr. 1 lyder:

«I

I lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold gjøres følgende endringer:

§ 1-1 skal lyde:

§ 1-1 *Lovens formål. Forholdet til folkeretten*

Lovens formål er å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe i Norge kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

Loven gjelder med de begrensninger som følger av ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. Loven skal anvendes i samsvar med folkerettens regler om urfolk og minoriteter.

Nytt kapittel 4 skal lyde:

Kapittel 4 Konsultasjoner

§ 4-1 *Saker som er gjenstand for konsultasjoner*

Bestemmelsene i kapitlet her gjelder for lovgivning, forskrifter og andre beslutninger eller tiltak som vil kunne påvirke samiske interesser direkte. I saker om statsbudsjettet som berører samiske interesser, gjelder det egne prosedyrer, og bestemmelsene i kapitlet her gjelder ikke.

Bestemmelsene i kapitlet her gjelder ikke for saker av generell karakter som må antas å ville påvirke hele samfunnet på samme måte.

I saker som er knyttet til naturgrunnlaget for samisk kultur, gjelder bestemmelsene i kapitlet her for tiltak og beslutninger som planlegges iverksatt i tradisjonelle samiske områder, eller som kan få virkning på samisk materiell kulturutøvelse i tradisjonelle samiske områder.

Bestemmelsene i kapitlet her gjelder ikke for Sametinget i saker hvor Sametinget har innsigelsesadgang etter plan- og bygningsloven § 5-4.

§ 4-2 *Rett til å bli konsultert*

I saker som er gjenstand for konsultasjoner etter § 4-1, har Sametinget og andre som er representative for samiske interesser i den aktuelle saken, rett til å bli konsultert.

§ 4-3 *Plikt til å konsultere*

Plikten til å konsultere etter bestemmelsene i kapitlet her gjelder for

- a) regjeringen, departementer, direktorater og andre underliggende virksomheter,
- b) statsforetak og private rettssubjekter når de utøver myndighet på vegne av staten.

§ 4-4 *Konsultasjoner med Stortinget*

Stortinget kan gi bestemmelser om konsultasjoner med Stortinget.

§ 4-5 *Varsling om saker som kan bli gjenstand for konsultasjoner*

Den som har konsultasjonsplikt, skal varsle Sametinget og andre med konsultasjonsrett om saker

som kan bli gjenstand for konsultasjoner, jf. § 4-1. Er varsling ikke gitt, kan Sametinget på eget initiativ anmode om konsultasjoner i slike saker.

Sametinget og andre med konsultasjonsrett skal innen rimelig tid svare på om de ønsker konsultasjoner i den aktuelle saken. Sametinget kan også gi sin vurdering av om andre enn Sametinget bør konsulteres i saken.

§ 4-6 Innholdet i og formålet med konsultasjonsprosessen

Konsultasjonene skal gjennomføres i god tro og med formål om å oppnå enighet. Det organet som har konsultasjonsplikt, skal gi full informasjon om relevante forhold på alle stadier i behandlingen av saken.

Konsultasjonene skal starte så tidlig at partene har reell mulighet til å oppnå enighet om beslutningen.

Konsultasjonsprosessen skal ikke avsluttes så lenge partene antar at det er mulig å oppnå enighet om saken.

§ 4-7 Protokoll

Det skal føres protokoll fra konsultasjonene. I protokollen skal det redegjøres for hva saken gjelder, partenes vurderinger og standpunkter, og konklusjonene i saken. Det skal tydelig framgå om det er oppnådd enighet.

Den samiske partens vurderinger i saken skal følge saken fram til endelig beslutning.

§ 4-8 Forskrifter

Kongen kan ved forskrift gi nærmere bestemmelser om hvem som har rett og plikt til konsultasjoner, og om gjennomføringen av konsultasjoner for organer og rettssubjekter som nevnt i § 4-3.

§ 4-9 Virkning av brudd på konsultasjonsregler

Brudd på reglene om konsultasjoner i kapitlet her kan gi grunnlag for ugyldighet i samsvar med alminnelige forvaltningsrettslige prinsipper.

§ 4-10 Forholdet til forvaltningsloven og annen lovgivning

Reglene om konsultasjoner i loven her gjelder ved siden av saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven og regler om samiske interesser i andre lover, med de unntakene som følger av § 4-1 fjerde ledd.

Nåværende kapittel 4 blir nytt kapittel 5. Nåværende §§ 4-1 og 4-2 blir nye §§ 5-1 og 5-2.

II

I lov 19. mai 2006 nr. 16 om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd gjøres følgende endringer:

§ 19 første ledd skal lyde:

Det kan gjerast unntak frå innsyn for dokument som blir utveksla som ledd i konsultasjonar med Sametinget og andre etter reglane i sameloven kapittel 4. Dette gjeld ikkje dokument som blir utveksla som ledd i allmenn høyring i ei sak.

III

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.»

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber presidentskapet foreslå bestemmelser i Stortingets forretningsorden for hvordan eventuelle konsultasjoner mellom Stortinget og Sametinget skal gjøres.»

Forslag nr. 3 lyder:

«Stortinget ber regjeringen sende forslag til bestemmelse i sameloven om konsultasjonsplikt for fylkeskommuner og kommuner på høring før det fremmes for Stortinget på nytt.»

Det voteres alternativt mellom disse forslagene og komiteens innstilling.

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

vedtak:

I

Prop. 116 L (2017–2018) Endringer i sameloven mv. (konsultasjoner) sendes tilbake til regjeringen.

II

Stortinget ber regjeringen sende forslaget til endringer i sameloven, jf. Prop. 116 L (2017–2018), ut på alminnelig høring før saken fremmes for Stortinget til ny behandling.

Votering:

Ved alternativ votering mellom komiteens innstilling og forslagene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble innstillingen bifalt med 60 mot 32 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 16.23.49)

Votering i sak nr. 5

Presidenten: Under debatten er det satt fram i alt tre forslag. Det er

- forslag nr. 1, fra Eirik Sivertsen på vegne av Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti
 - forslagene nr. 2 og 3, fra Willfred Nordlund på vegne av Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti
- Det votes over forslagene nr. 2 og 3, fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti.

Forslag nr. 2 lyder:

«Stortinget ber regjeringen utrede og vurdere hvordan kriteriene for finansieringen av båt drift kan innrettes bedre, slik at fylker med et reelt behov for hurtigbåttransport kan opprettholde og utvikle tilbudet. Regjeringen bes legge dette frem for Stortinget senest i forbindelse med kommuneproposisjonen i 2020.»

Forslag nr. 3 lyder:

«Stortinget ber regjeringen stimulere ytterligere til utvikling av null- og lavutslippsløsninger for ferje og båt.»

V o t e r i n g:

Forslagene fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 74 mot 17 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 16.24.22)

Presidenten: Det votes over forslag nr. 1, fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti. Forslaget lyder:

«Stortinget ber regjeringen snarest følge opp Stortingets vedtak om å utarbeide krav i forskrift til lov om offentlige anskaffelser om at alle nye ferger og rutebåter benytter lav- eller nullutslippsteknologi når situasjonen tilsier at det er mulig.»
Senterpartiet har varslet støtte til forslaget.

V o t e r i n g:

Forslaget fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble med 49 mot 43 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 16.24.40)

Komiteen hadde innstilt til Stortinget å gjøre følgende

v e d t a k:

I

Stortinget ber regjeringen om å utrede og legge frem for Stortinget forslag som gir fylkeskommunene hjemmel til å kunne stille klima- og miljøkrav til persontransportløyver gitt til kommersielle ruter etter yrkestransportlova § 7.

Presidenten: Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g:

Komiteens innstilling ble med 49 mot 43 stemmer ikke bifalt.

(Voteringsutskrift kl. 16.25.01)

Videre var innstilt:

II

Dokument 8:75 S (2018–2019) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Siv Mossleth, Willfred Nordlund, Geir Pollestad, Liv Signe Navarsete, Geir Inge Lien og Nils T. Bjørke om å styrke fylkene som har store utgifter til ferje- og båt drift – vedtas ikke.

Presidenten: Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti har varslet at de vil stemme imot.

V o t e r i n g:

Komiteens innstilling ble bifalt med 73 mot 17 stemmer.

(Voteringsutskrift kl. 16.25.35)

Presidenten: Sakene nr. 6–9 var interpellasjoner, og det foreligger derfor ikke noe votingstema.

Sak nr. 10 [16:26:16]

Referat

1. (334) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Kari Elisabeth Kaski, Karin Andersen, Katrine Boel Gregussen, Eirik Faret Sakariassen og Lars Haltbrekken om å erklære klimakrisen som en nasjonal nødsituasjon (Dokument 8:145 S (2018–2019))
Enst.: Sendes energi- og miljøkomiteen.
2. (335) Riksrevisjonens undersøkelse av informasjon om resultater av bistand til utdanning (Dokument 3:10 (2018–2019))
3. (336) Riksrevisjonens undersøkelse av infrastruktur og støttefunksjoner for kampflyvåpenets operative evne (Dokument 3:11 (2018–2019))
Enst.: Nr. 2 og 3 sendes kontroll- og konstitusjonskomiteen, som forelegger sitt utkast til innstilling for utenriks- og forsvarskomiteen til uttalelse før innstilling avgis.
4. (337) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Mona Fagerås, Lars Haltbrekken og Kari Elisabeth Kaski om en desentralisert høyere utdanning for kvalitet, velferd og bærekraftig lokalsamfunn (Dokument 8:146 S (2018–2019))

Enst.: Sendes utdannings- og forskningskomiteen.

Presidenten: Dermed er dagens kart ferdigbehandlet. Forlanger noen ordet før møtet heves? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 16.27.

